

Tijdschrift voor veeartsenijkunde en veeteelt

<https://hdl.handle.net/1874/255132>

VWC 953

TIJDSCHRIFT

VOOR

VEEARTSENJKUNDE EN VEETEELT,

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENJKUNDE
IN NEDERLAND,

ONDER REDACTIE VAN:

F. C. HEKMEIJER, G. J. HENGEVELD en A. W. H. WIRTZ,

Leeraren aan 's Rijks Veeartsenijsschool te Utrecht.

Tweede Jaargang.

1ste en 2de aflevering (overcompleet)

UTRECHT,
POST UITERWEER & COMP.

1865.

THE UNIVERSITY OF

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0031 6731

Pathologische Anatomie.

Verscheuring van het hart bij een paard, door J. A. ALERS.

Twee dagen nadat ik eene zesjarige, bruine, groningsche merrie had behandeld lijdende aan eene catarrhaal-bilieuse koorts, en den patient verlof had gegeven om uit te gaan, gebeurde het op zijne eerste wandeling, toen het paard onder den man werd afgestapt, dat het, zonder zich te kunnen vermoeijen (want het was naauwelijks eenige minuten van den stal verwijderd), onverwacht begon te wankelen, met een vervaarlijken gil ter nederstortte en bijna op hetzelfde oogenblik op de plaats dood bleef.

Ofschoon op het intreden der verschijnselen dadelijk een bode naar mij werd afgezonden, het was ongeveer een uur van mij verwijderd, was het paard reeds overleden eer ik daar aankwam.

Bij de lijkopening, die onmiddellijk daarop plaats had, ver-
toonde zich aan de buksingewanden niets abnormaals. Bij het openen der borstholte, vloeide er eene hoeveelheid donkerrood bloed uit, dat mijn vermoeden bevestigde, dat de oorzaak van den dood gelegen was in het barsten van het een of ander ingewand. De hoedanigheid van het bloed verraadde verscheuring van een aderlijk bloedvat en toen het hart met de noodige voorzigtigheid was uitgenomen, vond ik het regter hart-oor aan zijne buitenste oppervlakte in de rigting der vezelen, ter lengte van 3 centimeters, vaneen gescheiden, de regter kamer en boezem geheel van bloed

ontledigd en door den laatsten kon men den vinger door de scheur ongehinderd naar buiten voeren. De oorzaak van deze scheiding der vezelen was onbekend, en de scheur zelve vermoedelijk het gevolg eener gedeeltelijke verwijding (zoogenaamd aneurysma van het hart).

De eenige vermeldenswaardige bijzonderheid, die nog van eenig belang is voor de diagnostiek, is de vervaarlijke *gil*, waarmede het paard kort vóór den dood ter nederstortte. Nog twee gevallen van een' dergelijken dood had ik eenigen tijd geleden gehad. Bij het eene paard was de achterste aërta in de borstholte bij het middelrif gebarsten, zoodat dit laatste door schuimend ligtrood bloed gekleurd was. Bij het andere had er bersting van de groote bogt der maag plaats gehad, waaruit ik besluit, dat het *gillende sterven* het gevolg is van de verscheuring van een of ander ingewand.

's Hage 1864.

Pathologie en Therapie.

Etterzak in de borstholte bij een paard, door
J. A. ALERS.

Den 14. Sept. 1861 werd mij ter behandeling toevertrouwd een 10jarig zwart merriepaard, dat bij de verschijnselen van catarrh der luchtwegen, eene sterke ontlasting van schuim uit den neus en mond had, doormengd met dikkere slijmige, etterachtige stof, die nu eens in het geheel niet, dan weder bij belangrijke hoeveelheden uit den neus ontlast werd. De toestand van het dier was overigens niet zorgwekkend. Het was goed gevoed; de pols febril, de eetlust verminderd, ontlasting van urine en faeces schaars, de temperatuur over het geheele ligchaam gelijkmatig warm, doch de onderste gedeelten der ledematen en de punten der ooren koud op het aanvoelen. De slijmvliezen waren normaal gekleurd en de hartslag onvoelbaar. De koortsaanval gering, doch duurde tot den middag voort.

Den 15. Sept. dezelfde verschijnselen; de ontlasting van urine en faeces hoewel gering, bleven toch geregeld volhouden. De koorts heviger met een weinig hoest. Tart. emet. met mur. ammon. in elect., later sulph. kalic. werden toegediend.

Den 16. Sept. geene noemenswaardige verandering. De koorts eenigermate verminderd. De uitvloeijing van slijm uit neus en mond blijft aanhouden, de eetlust verminderende.

Den 17. Sept. eenige verbetering. Van 11 tot 1 $\frac{1}{2}$ ure koorts, daarna meerder eetlust.

Den 18. Sept. 's morgens 7 $\frac{1}{2}$ ure hevige koortsaanval, welke zonder remissie voortduurt tot 6 $\frac{1}{2}$ ure 's avonds. De toestand veel verslimmerd. De houding van den patient teekent meer op pneumonie, doch de pols is torpide. Na afloop van de koorts eene dragt in de borst, en gedurende den avond en de nacht verdeelde giften van nitrum met afvoerende middenzouten. 's Avonds 9 ure was de toestand rustig. Een elisma was van weinig effect.

Den 19. Sept. De zieke is den geheelen dag zeer rustig. De ademhaling versneld en onderdrukt, de slijmvliczen blaauwachtig rood, de pols onderdrukt, de hartslag onvoelbaar, weinig eetlust. De uitvloeijingen verminderd. Ofschoon den ganschen dag geene exacerbatie van de koorts plaats had, was de toestand onrustig, opstaan en nederliggen wisselen elkander gedurig af en gedurende den dag hebben behoorlijke ontlasting van urine en faeces plaats. Camphora, digitalis en nitrum werden in verdeelde giften gereikt. Plotseeling echter treedt 's avonds 8 $\frac{1}{2}$ ure een hevige koortsaanval in, waaronder het paard zich uiterst benaauwd toonde. Een uur later had het opgehouden te leven, zonder andere bijzondere verschijnselen, dan dat eene stinkende lucht uit neus en mond kwam.

Onderzoek naar den vroegeren toestand des paards.

Gedurende ruim een jaar had het paard van tijd tot tijd bij ongelijke tusschenpoozen aanvallen van hoest gehad, waarbij het veel schuimig slijm uit den neus ontlaste, dat altijd ongekleurd was. Na die ontlastingen had de patient zich altijd in eenen schijnbaar normalen toestand vertoond, en waren geene asthmatische verschijnselen waargenomen.

Lijkopening.

Zonder daarmede geheel opgevuld te zijn, bevond zich in de luchtpijp eene vrij groote hoeveelheid schuimend slijm,

waarin zich een groote hoeveelheid witte ligchaampjes bevonden van ongelijken vorm, die geheel het voorkomen van etter hadden, en welke stof van het strottenhoofd naar de takverdeeling der luchtpijp in hoeveelheid aanmerkelijk toenam. Bij het openen der borstholte vertoonde de regter long zich in normalen toestand, doch de linker long was opgevuld met enkele tuberkels van geen zeer grooten omvang. De bovenste kwab was op de oppervlakte miskleurig, zacht en zakvormig uitgezet en bij het opensnijden bleek deze opgevuld te zijn met eene dunne etterachtige stof, die een' ondragelijken stank verspreidde. Na dien zak geleedigd te hebben, vond ik aan den binnensten, ondersten wand eene opening ter grootte van een' dikken pijpensteel met een' kraakbeenigen rand, die in een dergelijk kanaaltje voerde, waardoor die gemeenschap had met den regter luchtpijptak.

Deze etterzak, die de grootte had van een klein kinderkop, had niet onduidelijk zijn ontstaan te danken aan een' in verettering overgeganen tuberkel, waarvan de stof zich van tijd tot tijd had ontlast door de kraakbeenige buis in de luchtpijp, dat allengs was toegenomen. Bij het laatste intreden der ziekteverschijnselen had er vermoedelijk resorptie van pus plaats gehad, waaraan de onderdrukte en versnelde ademhaling en bloedsomloop waren toe te schrijven. Overigens waren er noch in de borst- noch in de buksingewanden abnormale afwijkingen waar te nemen.

'sHage 1864.

*Genezing der mondklem bij eene koe, door J. A.
HINZE.*

In het najaar van 1863 werd mijne hulp ingeroepen bij eene koe, welke sedert 8 dagen niet had gegeten noch gedronken en allervreeselijkst dik was, zijnde de linkerzijde buitengewoon tympanitisch opgezet, en de mond zoodanig

gesloten, dat er met geen' mogelijkheid iets in kon gebragt worden.

Dit beest stond geheel op het eind in den stal, dicht bij de deur en had, zoo ik veronderstelde, koude op de kaakspieren of een togt gevat, waarvan het gevolg de gemelde verschijnselen waren.

Daar dit beest eenige dagen vóór mijne komst onder de behandeling van den welbekenden JAN OKKES was geweest, en deze had verklaard, dat het beest niet was te genezen en maar afgemaakt moest worden, deed ik te meer mijn best om het te behouden. Mijne geneeswijze rigtte ik derhalve naar de vermoedelijke oorzaken in en had het geluk hierin wel te slagen. De behandeling was eenvoudig en bestond in het doen der penssteek, waardoor eene aanmerkelijke hoeveelheid gas ontsnapte (de kanul bleef tot den 4^{den} dag zitten) en het aanwenden van dampbaden van kamillen om het hoofd, en prikkelende inwrijvingen van linement. volat. met ol. terebinth. op de kaken. Met deze behandeling bragt ik het zoover, dat het dier met den 4^{den} dag wederom iets kon gebruiken, verder van dag tot dag in beterschap toenam en binnen 8 dagen geheel genezen was.

Mijdrecht, 1864.

*Waarnemingen omtrent de móerziekte bij het rund-
vee, door J. A. ALERS.*

Gedurende de jaren 1863 en 1864 was ik in de gelegenheid eenige gevallen van deze ziekte in de omstreken dezer plaats waar te nemen, die, hoezeer in de hoofdzaak met elkander overeenkomende, nogtans verscheidenheid genoeg aanboden om eenige dezer afzonderlijk te vermelden.

In het voorjaar van 1863 vond ik in den vroegen morgen op den stal van een vechouder eene 5jarige, zwartbonte, goed gevoede koe, die twee dagen te voren had afgekalfd en nu

onvermogen had getoond om op te staan, met vermindering van melkgeving, traagheid in eten en herkaauwen en gestadige onrust. Het uijer was sterk opgezet, bijna zuchtig gezwollen, de ledematen en vooral de lendenstreek koud; even als de ooren en hoornen, terwijl de huid, hoezeer niet gespannen, nogtans dor en droog op het aanvoelen was. De vagina was gezwollen, slap, droog en flauwrood gekleurd met blaauwachtige vlekken. De ontlasting van faeces had geheel opgehouden en die van urine was spaarzaam. De pols was versneld, klein en gespannen. De stal, waarin zich een dertigtal runderen bevonden, was matig warm, de ligging zuiver en de voeding goed, gelijk dit in het algemeen bij onze melkboeren het geval is.

Ruime giften sulph. natric. werden in eene slijmige infusie van rad. valerian. met tart. emet. toegediend, waarvan de koe om de twee uren eene flesch vol werd ingegeven; het uijer en de kling liet ik vlijtig met laauw-warme karnemelk wasschen en van tijd tot tijd uitmelken, hetgeen met de noodige zachtheid en omzigtigheid moest geschieden. Tegen den middag appliceerde ik een gewoon clisma, om de werking der medicijnen te ondersteunen, dat de ontlasting van weinige stoffen ten gevolge had en dat tegen den avond werd herhaald, toen zich eene groote hoeveelheid dunne, zwarte, stinkende stof ontlastte, hetgeen de koe kennelijk verlichtte, daar zij meer op haar gemak ging liggen en des anderen daags was begonnen te eten. Dien dag hield ik met dezelfde medicatie, behalve de clismata, vol, en toen de koe meer eetlust vertoonde, onderwierp ik haar aan een goed voedend dieet van brood en melk. Langzamerhand kwamen de krachten terug, de eetlust verbeterde en de melkgeving werd ruimer. De ontlasting van zwarte stof verminderde en daarvoor kwamen meer natuurlijke faeces in de plaats, waarom ik met het ingeven van medicijnen liet ophouden, waarvan nu ongeveer 12 flesschen waren gebruikt. Den 4. dag daarna beproefde de koe op te staan, dat met

eenige ondersteuning gelukte en langzamerhand kwam zij nu tot haren vroegeren normalen toestand terug, ook met opzigt tot hare melkgeving, zoodat zij spoedig met de andere koeijen het gewone voeder ontving.

Een tweede geval had insgelijks plaats in het voorjaar van 1863 bij een vaarsje, dat voor de eerste maal gekalfd had. De ziekteverschijnselen, die volkomen met de vorige overeenkwamen, waren bij dit individu niet zoo sterk geprononced, alleen hadden eetlust en herkaauwing geheel opgehouden. Dezelfde behandeling werd in toepassing gebragt, en de boer, het non plus ultra van ruwheid, bragt naar zijne meening de vaars op eene eigenaardige wijze aan het eten; hij stopte namelijk gedurende eenige dagen het voeder, bestaande in hooi en roggebroom, met een' vrij langen stok in de keel, zoodat zij tegen wil en dank moest slikken. De volkomene herstelling van dit beestje volgde eerst na verloop van 12 dagen.

Een derde ziektegeval, dat zich insgelijks twee dagen na het afkalven openbaarde, bij eene 6jarige zwartbonte koe, ging nagenoeg met dezelfde verschijnselen gepaard, doch viel voor in de weide. Het onvermogen om op te staan was zoo groot, dat ik ter voorkoming van den ongunstigen invloed van den kouden noorden wind, waardoor de zomer van dit jaar (1864) zich bijzonder kenmerkte, eene genoegzame hoeveelheid ligstroo liet aanbrengeu, en met losse staken een soort van hut om en over de koe liet maken. Het liep echter nog gunstig af, onder nagenoeg dezelfde behandeling, daar bij mijn bezoek op den derden dag de koe met eenige hulp reeds opstond en aan de helling van den dijk ging grazen.

Een vierde geval viel voor den 22. Februarij 1864 en openbaarde zich den 4. dag na het afkalven bij eene 5jarige witbonte koe, die even als de vorigen goed gevoed was. De patient werd aan dezelfde behandeling onderworpen; doch daar de verschijnselen van verlamming sterker waren ont-

wikkeld dan bij de vorigen, liet ik den volgenden dag reeds inwrijvingen doen met linim. volat. en tinct. cantharid. Onder deze behandeling waren den 26. de eetlust en herkaaning wedergekeerd, de ontlasting volgde zonder clismata in overvloedige mate, doch het onvermogen om op te staan bleef voortduren. Pulv. nuc. vomic. werd 1 onc in de 24 uren in twee verdeelde giften, gedurende vier dagen, toegediend, onder het voortzetten der inwrijvingen op de lendenstreek, met dat gunstig gevolg, dat de patient aan den avond van den derden dag uit zich zelve was opgestaan en van dat oogenblik geene ziekte teekenen meer vertoonde. Ook de melkafscheiding, die van het ontstaan der ziekte af niet geheel had opgehouden, was tot den normalen toestand teruggekeerd.

Een vijfde geval had plaats op den 26. Junij 1864 bij eene 6jarige zwartbonte koe van een groot bedrijf, die insgelijks in de weide had gekalfd en bij welke na drie dagen de opgegevene ziekteverschijnselen zich voordeden. Ook deze koe werd aan dezelfde behandeling onderworpen, ondersteund door clismata. Men had het dier uit de weide niet verder kunnen brengen dan tot onder den hooiberg, en daar het weder vrij ongunstig was, werd het met eene slede naar de wagenschuur gebragt, waar het goed in stroo verzorgd bleef, tot het na twee dagen van zelve opstond en zich langzamerhand herhaalde.

Een zesde geval, doch met minder gunstig gevolg, had plaats bij eene witbonte 7jarige koe op den 6. Augustus 1864, die in den morgen van dien dag in de weide had gekalfd en nademiddag omstreeks twee uren begon te wankelen, waarop de boer haar dadelijk doch met veel moeite te huis haalde. Ik vond haar nog staande op den stal, doch de toestand was zoo kennelijk, dat mij geen twijfel overbleef of ook hier was dezelfde ziekte in aantogt. Aan nagenoeg dezelfde behandeling onderworpen, ging ik er dien avond nog eens heen, om de ziekte verder gade te slaan, en vond

de patient liggende op den grond, maar zij was zoo verergerd, dat ik voor het behoud van haar leven vreesde. Ik trachtte dadelijk een elisma te appliceren, doch dit wilde mij niet gelukken. Het rectum was sterk gezwollen en bij het inbrengen van de kanul der spuit vloeide er overvloedig bloed uit, hetgeen vermeerderde door het inbrengen der linkerhand, om langs de beide voorste vingers deze zoo diep mogelijk in te brengen; doch ook dit mogt niet baten en het lavement vloeide zoo sterk terug alsof de bewerking in een omgekeerden rigting plaats had. Toen ik daarover mijne verwondering te kennen gaf, deelde de boer mij mede, dat hij na mijn vertrek gepoogd had de koe de mest af te halen, doch had geen stof gevoeld. Vermoedelijk was bij hier wat ruw mede te werk gegaan, zoodat er belediging van de intestina scheen te hebben plaats gehad. Rectum en vagina waren slap, blaauwachtig gekleurd en koud op het aanvoelen. Inspuitingen van laauw-warme slijmige afkooksels mogten niet baten, waarbij ik later nog een afkooksel van cort. querc. met aluin voegde, maar met geen ander gevolg dan dat de koe vijf uren later bezweek.

Een zevende geval heeft voor weinig weken insgelijks plaats gehad bij een melkboer, die in het algemeen weinig geloof en vertrouwen schenkt aan de veterinaire praktijk; maar aangemoedigd door verschillende goede uitkomsten mij de behandeling opdroeg van eene 4jarige roodbonte koe, die den vorigen dag had gekalfd. Het beestje verkeerde nagenoeg in denzelfden toestand als de vorigen. Des avonds toen ik gehaald werd, schreef ik ongeveer dezelfde geneesmiddelen voor, die gedurende den geheelen nacht werden toegediend, en den volgenden morgen appliceerde ik een elisma met vrij gunstig gevolg. De toestand van het rund was niet verergerd, zoodat ik op de vraag van den boer, »of het nog goed teregt zou komen, want dat hij het anders maar zou verkoopen om te slagten?», ten antwoord gaf: »dat hij het nog gerust kon afwachten totdat ik terug

kwam, dat omstreeks den middag zou gebeuren. De man gunde zich echter den tijd niet, waarschijnlijk in het denkbeeld, dat een patient op het ingeven van medicijnen als door een' tooverslag moest herstellen; genoeg, vóór 12 uur op den middag reeds ontving ik de boodschap dat ik niet behoefde terug te komen, want dat de koe verkocht en weg was. Doch wat gebeurde! drie of vier dagen daarna vernam ik dat de boer de koe voor f 20,— had verkocht aan een zoogenaamden krengenslagtor, die bijna 1½ uur gaans van hem afwoonde. Deze man had de koe op een sleepwagen naar zijn huis vervoerd en daar in de schuur nedergelegd. Middelerwijl ging hij te middag eten met het oogmerk om dadelijk daarna het slagtwerk te beginnen. Doch hoe groot was zijne verbazing, toen hij weder in de schuur kwam en de koe staande vond eten aan een weinig daar voorhanden hooi. Nu werd eenige meerdere zorg aan het beestje besteed en den vorigen eigenaar daarvan kennis gegeven, die ten spijt zijner al te groote voorbarigheid het rund om zijne buitengewone deugd als melkgeefster terug kocht voor de som van f 80,—, zoodat zijn ongeloof en zijne voorbarigheid hem een belangrijk verlies in den tijd van twee dagen hadden berokkend.

Uit het medegedeelde blijkt, dat de ziekte wel bij voorkeur goed gevoede en ontwikkelde runderen aantast; doch zich overigens niet stoort aan leeftijd, jaargetijde of plaats van huisvesting, daar zij zoowel op den stal als in de weide, van twee tot zesjarigen leeftijd, onverschillig of de temperatuur hoog of laag was overkwam; op één stal slechts heerschte eene buitengewone warmte, doch de anderen waren behoorlijk luchtig. Evenmin leverde de voeding een noemenswaardig verschil op, daar op de meeste stallen borstel als bijvoeder, doch op anderen dat voeder niet gegeven werd. Bij den weidegang bestaat hier de voeding enkel uit gras, zonder eenig bijvoeder van borstel, spoeling of iets derge-

lijks. Bij alle deze geboorten waren de kalveren goed ontwikkeld, niet tegennatuurlijk groot; ofschoon aangenomen kan worden, dat de verlossingen niet altijd met de noodige voorzigtigheid hadden plaats gehad, daar bij een derzelve de boer een paard aan het kalf had willen spannen, om het als het ware uit de moeder te rijden.

Het is bekend, dat de moerziekte bij het rundvee eene algemeene benaming is der ziekten bij ons bekend als *metritis*, *febris puerperalis* en *paralysis lumbalis*. De eerste vorm is mij nog niet voorgekomen; en mogen de opgenoemde gevallen al niet direct den vorm van *febris puerperalis* hebben gehad, allen schenen zij nogthans gepaard te gaan met *febris nervosa*, terwijl een daarvan voorkwam met of overging in *paralysis lumbalis*. Voor de praktijk echter zal het fijne onderscheid tusschen de beide laatste vormen weinig ter zake doen, en zullen de opgenoemde gevallen duidelijk genoeg bewijzen het groote nadeel dat er gelegen is in de door sommigen zoo hoog geroemde aderlatingen in deze ziekte, en zoo al, dan zal alleen eene fiksche aderlating uit de halsader voordeelig kunnen zijn, wanneer die verrigt wordt aan goed gevoede en krachtige runderen, bij warm zomerweder in de weide, acht of tien dagen vóór het afkalven. Menigmaal heb ik deze voorzorgen aanbevolen en ook aangewend, en bij al deze runderen is, voor zoo verre mij bekend is, deze ziekte niet voorgekomen.

s Hoge, Augustus 1864.

Bijvoegsel.

Aangaande de verschillende ziekte-toestanden, die na het afkalven bij het rund optreden, zoowel koortsen, ontstekingen als zuivere verlammingen, heerscht in de opvatting en bepaling van vele veeartsenijkundige schrijvers een groot verschil.

Velen derzelven worden zamengevat onder de benaming *kalf-* of *kalverziekte*, waardoor het ziektebeeld der laatste (die reeds op zich zelve vele afwijkingen in verschijnselen en beloop vertoont) door verschillende waarnemers en schrijvers zeer zamengesteld en onbepaald wordt gemaakt, en op eene verzameling van aan wezenlijk verschillende ziekten behoorende verschijnselen moet gelijken.

Onder de ziekte toestanden, die door velen meer algemeen tot *kalfziekte* gebragt worden, zijn te onderscheiden:

1°. de *kalfziekte*, *kalkoorts*, *kalverziekte* (NUMAN), het »Gebär- of Kalbefieber» (*febris puerperalis*) der Duitschers (HERING, HAUBNER, RYCHNER, SPINOLA, RÖLL, etc.) door velen ook nog onderscheiden als *eigenlijke* of *ware* *kalfziekte*, of als *paralytische vorm* (HERING, RÖLL) der *kalfziekte*, wanneer men aan de laatste benaming eene meer uitgebreide beteekenis wil geven ook voor andere ziekten, die na de verlossing optreden (en alsdan ter onderscheiding vooral van de onderstaande ziekten en verder van zuivere verlammingen, rheumatische koorts, rheumatisch lendenwee en verlamming, etc.). Deze is eene *torpide zenuwkoorts* (*adynamia nervosa generalis*, *febris nervosa torpida*, etc.); terwijl men ook wel eens *f. nervosa versatilis* heeft onderscheiden, voor zooverre de ziekte somtijds begint onder verschijnselen van opgewektheid. Zij wordt naar een hoofdverschijnsel door vele schrijvers ook wel kortweg *paralysis lumbalis* genoemd. (Zie NUMAN, Mag. Deel II en V).

Onder »liggen blijven na het kalyen» worden door de landlieden meer in 't bijzonder dezen vorm, doch in 't algemeen ook wel andere ziekte toestanden onder de reeds opgegevene verstaan.

2°. de *onware kalverziekte*, de *ontstekingsachtige* of de *baarmoederontsteking na de geboorte* (RÖLL), de *ontstekingsachtige vorm* (HERING), de *melkkoorts* (HAUBNER en anderen), het *melkvuur* of de *melkverplaatsing* (NUMAN), de *kalverziekte* gepaard met *metritis*, *peritonitis*, analoog met de

febris puerperalis der vrouw (metritis puerperalis, metroperitonitis, endometritis puerperalis, enz.).

Deze is bij de landleiden bekend als »liggen blijven aan de melk of het niet in den uijer willen schieten van de melk.»

3°. geheel oneigenlijk de zuivere *baarmoederontsteking* (metritis), ook genaamd *moerziekte* (NUMAN). (Zie omtrent kalfziekte nog de discussien en mededeeling van W. H. MONTENS in de Verhandelingen der 3de algemeene vergadering van Rijks Veeartsen. Utrecht 1852).

In de onderscheiding door den heer ALERS opgegeven ten opzichte van den collectief-naam »moerziekte», vinden wij dan den 1sten vorm aangeduid als f. puerperalis en tevens als paralyisis lumbalis; want in allengevalle kan door paralyisis lumbalis, als benaming voor kalverziekte, niet worden verstaan eene zuiver nerveuse paraplegie, zooals die ook meermalen zonder koorts, met blijvenden eetlust, enz. voorkomt. Indien overigens al de boven medegedeelde gevallen tot de eigenlijke kalfziekte gebragt mogen worden, dan zal men het daaromtrent wel eens zijn, dat de ziekte in zeer goedaardigen vorm is voorgekomen.

Utrecht.

RED.

Chirurgie.

Ontsteking van het spronggewricht bij een paard, door J. A. ALERS.

Den 17. Sept. 1863 was een donkerbruin, 8jarig merricpaard door eene uitwendige oorzaak beleedigd aan de onderste buitenvlakte van het regter spronggewricht. Bij het onderzoek scheen de wond niet tot in het gewricht door te dringen en had er weinig zwelling plaats, ofschoon er bij veel warmteontwikkeling een hevige pijn bestond. Uitvloeijing van synovia had geen plaats. De binnenvlakte aan het gewricht bood niets abnormaals aan.

Gedurende den vorigen namiddag, toen het accident was ontstaan, was het deel vlijtig met koud water nat gehouden en schreef ik voor een bading van lot. goulard. met hyosciam. Na twee dagen was de toestand verslimmerd, had er groote spanning plaats met veel pijn, die zich eerst het meest aan de buitenvlakte van het gewricht vertoonde; maar ook nu deelde de binnenvlakte in de ontstekingsachtige aandoening, die daarop belangrijk begon te zwellen. Het gewricht werd nu vlijtig gopapt met *farina lini* en herb. cicut., terwijl het voor den nacht werd ingewreven met ungt. mercur. waarbij later jodium gevoegd werd. Ofschoon onder deze behandeling de toestand niet verslimmerde, bleef het deel onophoudelijk pijnlijk, en bij afwisseling zoo hevig, dat de patient alle voedsel weigerde en de hoof in het geheel niet op den grond werd gebragt. De ontsteking aan de buitenvlakte, waar de beleediging was aangebragt, was wel is

waar verminderd, doch aan de binnevlakte hield deze onophoudelijk aan, zonder nogthans tot suppuratione over te gaan.

Den 16. October werd het geheele gewricht met ungt. cantharid. ingewreven, hetgeen zoo lang werd volgehouden totdat er zich rondom een dikke korst had neergezet, waarop het been nog wel pijnlijk was, doch waarbij de hoof langzamerhand werd nedergezet, terwijl de eetlust wederkeerde. De inwendige pijn scheen dus op deze frictie te verminderen, en toen na verloop van 6 a 8 dagen de korsten afviclen, ving ook de patient aan het been te gebruiken.

Ofschoon het te verwachten was, dat het gewricht, ten gevolge van de langdurigheid der ontsteking zou verstijfd zijn, bleek dit nogtans het geval niet te wezen, daar het been langzamerhand goed en regelmatig werd gebruikt en alleen eene verdikking er van achterbleef, die door het wasschen eener oplossing van jodet. kalie. en jodium van lieverlede zoodanig verminderde, dat het weinig wanstaltigs meer aanbod en de beweging volkomen vrij was, ofschoon het deel niet volkomen zijne vorige normale vormen heeft terugbekomen.

Hoe gunstig den afloop dezer spronggewrichtsontsteking ook was, deed zich nogthans aan mij de vraag voor: had het nog niet gunstiger geweest, wanneer ik vroeger met de inwrijvingen van cantharid. was begonnen, zoodat de kunstmatig uitwendige ontsteking de inwendige vroeger had afgeleid? Een dergelijk geval, dat dit jaar plaats had, heeft dit alles behalve bevestigd. Reeds den 12^{den} dag na de toegebrachte doorgaande beleediging aan het spronggewricht en nadat eerst koude fomentatiën en pijnstillende, verdeelende pappen waren aangewend, doch zonder gunstig gevolg, werd het beleedigde deel met ungt. cantharid. ingewreven, met geen ander gevolg dan dat de patient den volgenden dag namiddag door trismus werd overvallen, waaraan hij bezweek op hetzelfde oogenblik dat ik mijn avond-bezoek bragt.

Dit voorval heeft mij doen veronderstellen, dat de aan-

wending der ungt. canthar. in het eerste geval niet te vroeg en toch ter juister tijd is geweest, en dat men met die soort van middelen bij gewrichtsontstekingen voorzichtig moet zijn. Ik voeg dezen ongunstigen afloop hierbij om voor te komen dat men met die te vroege aanwending zich niet vergisse. Hoewel het mogelijk is, dat het bijkomende verschijnsel van klem in het tweede geval, eer een gevolg kan geweest zijn van de hevigheid der pijn en beginnende verettering der inwendige gewrichtsontsteking dan door de ungt. canthar., zoo houd ik het er toch voor, dat het beter is, deze zalf eerst aan te wenden als er vrees is voor verharding en de ontstekingverschijnselen bijna verdwenen zijn.

'sHage 1864.

Genezing van eene buikwond met doorzakking van het net, door J. A. HINZE.

In de maand Junij 1864 kreeg ik een tweejarig merrie-paard onder behandeling, met eene verwonding in de linker flankstreek ter lengte van zes N. duimen, waarnit een gedeelte van het net naar buiten hing.

Het paard had in de weide loopende, springende op een scherp puntige staak, deze wond bekomèn.

De behandeling was: het gedeelte van het net ter zwaarte van 3 N. oncen weg te nemen en de huidwond alleen te hechten, waarop de genezing spoedig volgde.

Twee maanden later kreeg het paard op dezelfde plaats eene nitzetting ter grootte van een ganzenei, zijnde eene buikbreuk. Deze is toen door mij geopereerd, door de breukzak te openen, de breukring te scarificeren, en toen te hechten, zoomede de gemaakte huidwond, waarna zij goed is genezen.

Tracheotomie, door J. A. HINZE.

In het jaar 1863 werd mijne hulp ingeroepen bij een bruin, aftands merriepaard, hebbende alle verschijnselen van pijpende dampigheid. Het kon voor den wagen gespannen zoo benaauwd worden, dat men het op eenen afstand hoorde snorken, en was niet in staat den ledigen wagen te trekken.

Dit gebrek was ontstaan, door het op eene ruwe wijze uit het water te helpen. Om daartoe te geraken had men het paard een touw om den hals gestoken en toen met alle kracht daar aan getrokken, zoo dat hierdoor de luchtpijp zoodanig werd te zamen gedrukt, dat bij onderzoek bleek, er een paar ringen aan het bovenste gedeelte naar binnen waren gedrukt. De keelgang was op die plaats aanmerkelijk gezwollen en heet.

De geneeswijze bestond in het doen der luchtpijpsnede, hetwelk staande het werk van een oogenblik was. Zoodra de opening was gemaakt, kreeg het paard lucht en was dadelijk voor alle werk geschikt. De opening in de luchtpijp heb ik 14 dagen na de operatie doen sluiten en toen was het gebrek genezen.

Eenvoudige methode van ovariëctomie, door A. J. MONTENS.

In het *maandblad voor den Nederlandschen landbouwer*, voor het jaar 1862, N°. 9, heb ik reeds een drietal goed gelukte castratiën bij brulzieke koeijen medegedeeld, na welken tijd er nog eenigen door mij zijn in het werk gesteld en wel met veel vereenvoudigde instrumenten, waarin ik, met eenige wijziging, voornamelijk heb gevolgd de methode van PH. WERNER, beschreven op pag. 154 van het *Magazin für die gesammte Thierheilkunde* von GURLT und HERTWIG, 1861, 2tes Heft, met daarbij gevoegde afbeelding

van den nieuwen scheidspanner bij figuur 5. De vereenvoudiging der operatie is voornamelijk gelegen in het gebruik van dit instrument, hetwelk berust op overlangsche spanning der vagina, om de insnijding mogelijk te maken en hetwelk zoo goed aan de verwachting beantwoordt, dat de kostbare en zamengestelde dilatateur van CHARLIER er geheel door kan vervangen worden, terwijl naar mijn oordeel de overlangsche spanning nog het voordeel heeft, dat bij het doen der incisie de wondranden zich niet zoo van elkander verwijderen en daardoor het indringen der lucht in de buikholte niet zoo gemakkelijk is, als dit bij de methode van CHARLIER, met uitzetting der vagina in de breedte, het natuurlijke gevolg moet zijn. Men kan met bedoeld instrument den bovenwand der vagina even goed spannen als volgens de vroegere methode, het verontrust het dier weinig of niet, werkt sneller en is voor den operateur veel gemakkelijker dan den dilatateur van CHARLIER, zoodat de operatie mij, voor zoo verre het spannen der vagina en het doen der incisie betreft, volstrekt geen bezwaar meer oplevert. Het instrument zooals het in bovengenoemd tijdschrift van G. in II. is beschreven en afgebeeld met de daarbij opgegeven lengte van ongeveer 25 ned. duimen, is naar mijn oordeel echter veel te kort, daar ik heb opgemerkt, dat mijne spanner ter lengte van 52 ned. duimen niets te lang was om bij groote koeijen eene behoorlijke spanning der vagina te weeg te brengen, terwijl de twee verheven knopjes welke in de figuur van gemeld tijdschrift zijn aangeduid door *c. c.*, en welke mochten dienen tot rigtsnoer bij het doen der incisie, naar mijne ondervinding geheel overbodig zijn. Het instrument door mij gebruikt bestaat dus in eene dunne glad-ronde stift van ijzer met eene lengte van 52 ned. duimen, aan het eene einde knopvormig verdikt, aan het andere einde in eene stompe punt uitloopende. Bijna twee ned. duimen van het uiteinde aan de punt is een rond ijzer plaatje met afgeronde randen, ruim

ter grootte en dikte van eenen ned. gulden aan de stift gemaakt, waardoor bij het gebruik van het instrument het te ver indringen in het orificium uteri wordt belet ¹⁾. Het geheel kan ook van sterk hout gemaakt worden. De aanwending van het instrument komt overeen met hetgeen daarvan gezegd wordt in meergenoemd tijdschrift, namelijk, dat men de stompe punt in het orificium uteri brengt, het knopvormig einde houdt men buiten met de linkerhand vast, dringt hiermede, en zoo noodig met de daartegen drukkende borst het instrument naar voren en onder tot dat de wand der vagina genoeg gespannen is tot het doen der incisie, hetwelk geschiedt met de bistourie cachée van CHARLIER, zooals die vroeger reeds op verscheidene plaatsen is afgebeeld en beschreven, onder anderen in de Thierärztliche operationslehre von H. HERING. Om de spanning in den bovenwand der vagina te bevorderen, kan men nog met de rechterhand daarbinnen gedurende de incisie de spanner naar beneden drukken, terwijl ik, om alle gevaar voor beleediging van het rectum te voorkomen, zoodra de opening boven het orif. uteri slechts groot genoeg is om den wijsvinger er door te krijgen, denzelven in de bekkenholte breng, ten einde er de punt van de bistourie mede te bedekken, waarna de wond vergroot wordt door het mes naar achter te trekken. Het opzoeken der ovaria en het brengen derzelve in de vagina kost mij, evenmin als het voorgaande gedeelte der operatie, eenige moeite; niet geheel is dit echter het geval met het wegnemen der ovaria, hetwelk naar mijn oordeel, verreweg het moeilijkste gedeelte uitmaakt, en ik geloof, dat in die gevallen, waar gevaar voor het dier uit de castratie volgt, dit ook meer moet worden toegeschreven aan het wegnemen der ovaria dan aan het overige gedeelte der operatie. De tang van WERNER tot het afdraaijen

1) Dit werktuig bestaat aan 's Rijks veeartsenijschool: Zie *Verzameling van Veeartsenijk. bijdragen*, enz. 1860, bl. 203.

der ovaria, zooals zij in het aangehaalde tijdschrift is beschreven, is eene eenigsints gewijzigde tang van CHARLIBR en zelfs nog meer zamengesteld; de tang door mij gebruikt is veel eenvoudiger en doet dezelfde werking; het is eene gewone tang met rechte armen, het scharnier 8 ned. duimen van het uiteinde, de bek is naar eenen kant gebogen en vormt bijna eenen halven cirkel met eene doorsnede van 3 ned. duimen, gemeten van een inwendigen rand aan de punt van den bek tot aan den inwendigen rand van de tegenovergestelde zijde, de grijpvlakten zijn ruw en hebben eene breedte van 4 strepen, het overige gedeelte van den bek is goed afgerond, de geheele tang is lang 43 ned. duimen, zij zou echter voor hetzelfde doel wel iets korter kunnen zijn. Zij komt dus wel eenigsints overeen met de tang van G. RICHTER beschreven en afgebeeld bij fig. 3^a en 3^b van meergemeld tijdschrift, de bek is echter veel meer gebogen, daar bij meer regten stand, de punt er van bij het afdraaijen telkens den duim raakt, welke bij het vasthouden der eijerstokbanden behulpzaam is en waardoor de operatie wordt bemoeijelijkt. Het vasthouden der banden en het afdraaijen met de tang geschiedt op de algemeen bekende wijze. De moeilijkheid nu van het wegnemen der ovaria zit juist in de onmogelijkheid, om bij het draaijen met de tang den band stevig genoeg vast te houden en het voortgaan der draaijingen tot in de hoornen der baarmoeder te beletten. Het gebruik van een soort duimhoedje, zooals door CHARLIER is opgegeven, is mij vroeger onvoldoende en lastig voorgekomen. Ik heb mij voorgesteld bij een volgende gelegenheid de proef te nemen met een gebogen tangetje, om met de linkerhand daarmede in de vagina den band vast te houden, terwijl men met de rechterhand buiten de groote tang draait. Ik vrees echter, dat in sommige gevallen, vooral bij jong vee, de te geringe ruimte der vagina het gebruik er van zal beletten. De ondervinding evenwel heeft mij, zoo- wel als andere veeartsen, geleerd, dat die in elkanderstreng-

ling en rekking der cornua uteri niet spoedig schadelijke gevolgen na zich sleept, daar ik er in geen geval nadeel van gezien heb. Het gebruik eener schaar om een gedeelte der banden door te knippen en daardoor het afdraaijen der ovaria te vergemakkelijken, is door mij een paar malen beproefd volgens de methode van J. RICHTER, beschreven op pag. 153 van het aangehaalde tijdschrift, door namelijk aan weerszijden de eijerstokbanden gedeeltelijk door te knippen, daarna den band met de tang te vatten, deze buiten de vagina met de rechterhand stijf te houden en het ovarium met de linkerhand in de vagina af te draaijen, en ik moet bekennen, dat deze manier mij de gemakkelijkste en geschiktste voorkwam en waardoor het ineendraaijen der hoornen geheel werd tegengegaan, maar door den ongelukkigen afloop der tweede proef heb ik (misschien wel wat schroomvallig?) een afschrik van het gebruik der tang gekregen, en ben ik weer tot de bovengemelde gewone manier van afdraaijing terug gekeerd, omdat ik daardoor heb geleerd, dat men met de schaar ligt te diep in de eijerstokbanden kan knippen en de bloedvaten daarbij mede afsnijden, waardoor eene gevaarlijke verbloeding kan ontstaan. Met dien ongelukkigen afloop bedoel ik namelijk het volgende: Op 19. September 1863 werd door mij, bij eenen landbouwer onder de gemeente Klundert, eene stierzieke koe gecastreerd met het gebruik der schaar en het afdraaijen der ovaria met de linkerhand, zooals boven is opgegeven. Het eene ovarium was anormaal en hadt ongeveer de driedubbele grootte van het gezonde. De operatie werd gedaan des namiddags ongeveer te vijf uren; des avonds was er, volgens zeggen van den eigenaar, niets aan de koe gezien dan het aanhoudend staan met hoogen rug en weinig of geen eetlust, maar reeds den volgenden morgen vroeg werd de koe dood in den stal gevonden. Daar de eigenaar onmiddellijk den slagter liet komen om de koe schoon te maken en uit te verkoopen, en dit alles reeds was afgelopen voor ik iets van de zaak

vernam, was het natuurlijk onmogelijk de sectie te doen. De eigenaar en de slagter vertelde mij echter, dat de buikholte door eene groote hoeveelheid bloed geheel gevuld was en dat zij verder niets hadden gevonden. Dat er bij de castratie van koeijen, zelfs wanneer men de ovaria geheel afdraait, altijd eenig bloed, waarschijnlijk uit de scheede-wond, in de buikholte wordt uitgestort, heeft de ondervinding mij vroeger meermalen geleerd bij slagtkoeijen, welke ik, ter oefening, onmiddellijk voor het afmaken opereerde; maar de groote hoeveelheid bloed, waarvan mij verhaald werd en dit in verband met de spoedig opgevolgde dood, deden mij besluiten, dat deze hier het gevolg moest zijn van eene inwendige verbloeding, daar het beloop toch te snel was voor eene traumatische peritonitis bij het rundvee. Welligt dat bij het anormaal vergrootte ovarium ook het lumen der slagader verwijd was, en juist deze door mij is doorgesneden geworden. Het is zeer mogelijk, dat bij normale gesteldheid het doorknippen der bloedvaten weinig of geen nadeel zou na zich slepen, en dat de schaar in vele gevallen, bij voorzichtige aanwending, een nuttig instrument kan zijn; in elk geval moge het bovenstaande echter dienen ter waarschuwing tegen te groote ligtvaardigheid bij het gebruik derzelve, waartoe men zou kunnen komen door het lezen van sommige artikelen over ovariëtomie, zooals bv. in het meergezegde *Magazin von G. u. H.*, 1858. 2tes Heft, waarop op pag. 217 door H. PUTZ wordt aangeraden, het wegnemen der ovaria in elk geval geheel zonder torsie, maar enkel door afknippen met de schaar te bewerkstelligen. Behalve de slagtkoeijen, waaraan ik mij vroeger in de operatie heb geoefend, zijn door mij in het geheel gecastreerd negen koeijen, allen aan de stierziekte lijdende of het zoogenaamde brullen. Bij acht daarvan waren twee dagen na de operatie geene ziekteverschijnselen meer waar te nemen, waarvan ik mij gedeeltelijk zelf heb kunnen overtuigen, gedeeltelijk door de eigenaars ben te weten gekomen. Den

eersten dag stonden de koeijen veel met hoogen rug, tusschen beide persen, eenigsints tympanitisch opgezet, de eetlust en het herkaauwen wat trager, maar in geen der acht gevallen geheel verloren, de melkafscheiding wat verminderd; van welke verschijnselen den tweeden dag echter weinig of niets meer werd waargenomen. Ik ben niet in de gelegenheid geweest de koeijen later allen te zien, maar volgens ingewonnen berigten en bij sommige door eigen overtuiging heb ik de verzekering gekregen, dat de verschijnselen der brulziekte korten tijd na de operatie waren verdwenen, en er is mij ook geen geval ter ooren gekomen, dat die verschijnselen later zouden zijn terug gekeerd 1). Wat betreft den invloed welke de castratie op den vetgroei uitoefent, daaromtrent is mij in zoo verre iets gunstigs bekend, dat ik ten minste reeds van vijf zeker weet, dat zij in de weide, bij ander vee loopende, zeer goed vet zijn geworden, drie nadat zij nog geruimen tijd gemolken waren. Omtrent den invloed op de melkafscheiding weet ik alleen, dat enkele eigenaars mij later gezegd hebben, dat de koeijen, wanneer zij na de operatie weder in de weide kwamen, meer melk gaven dan te voren, er wordt door de eigenaars echter niet naauwkeurig genoeg op gelet, om daarop met genoegzame zekerheid te kunnen afgaan, nog veel minder is dit het geval met betrekking tot de qualiteit der melk, waaromtrent ik volstrekt niets durf beslissen.

Zevenbergen, 29 Augustus 1864.

VERKLARING DER FIGUREN.

Fig. 1. Overlangsche spanner.

a. De stompe punt, welke bij het gebruik van het instrument in het orif. uteri wordt gebracht, is bijna 2 ned. duimen lang.

1) Alleen is bij een paar koeijen opgemerkt, dat de periodiciteit in de geslachtsdrift niet geheel was verdwenen, en zij later om de drie à vier weken, hoewel in geringe mate, verschijnselen van stierigheid of togtigheid vertoonden, zooals dit bij gezonde niet gecastreerde koeijen plaats heeft.

b. Het ronde ijzeren plaatje, ruim ter grootte en dikte van een ned. gulden, om bij het gebruik het te ver indringen in het orif. uteri te beletten.

c. De gladronde ijzeren stift, welke men zich zoo verlengd moet voorstellen, dat het geheele instrument 52 ned. duimen lang is en aan het einde knopvormig uitloopt.

Fig. 2. Tang.

Van *a* tot *b* is de wijdte van den bek 3 ned. duimen.

c. De tang aan de voorvlakte gezien.

d. Van ter zijde gezien.

ee. De armen der tang, welke men zich zoo verlengd moet voorstellen, dat de geheele tang 43 ned. duimen lang is.

Verloskunde.

Eene zaag in gebruik bij moeilijke verlossingen.
door J. A. HINZE.

Met de reeds vroeger op eene der afdeelvingsvergaderingen onzer Maatschappij, door mij opgegeven zaag 1) bij moeilijke verlossingen, waarbij de verkleining van het kalf te pas komt, heb ik wederom dit voorjaar verscheidene moeilijke verlossingen zeer gemakkelijk verrigt. Een dertig stuks, zoo buitengewoon zware als mismaaakte kalveren, heb ik hiermede met weinig moeite verkleind, zonder ééne koe te verliezen.

1) Deze zaag is ter lengte van 11 à 12 ned. duimen, geklouken op het eind van eenen langen met handvatel voorzien ijzeren stang, die in een stompen punt bij het uiteinde eindigt. Het zaagje is fijn, dun en met de stang ongeveer 3 ned. duimen breed.

Hoefbeslag.

Eene nieuwe wijze van scherp- of winterbeslag, uitgevonden door A. J. JANNÉ, Veearts, enz. te Roermond, en over eenige andere soorten van winterbeslag, medegedeeld door F. C. HEKMEIJER.

Mijn vriend, A. J. JANNÉ te Roermond, die, zoo als men weet, in alles wat het hoofbeslag en de hoofziekten aangaat bijzonder belang stelt, zond mij onlangs (18 Maart 1864) een ijzer, door hem uitgevonden, waaraan eene nieuwe inrigting voor winterbeslag wordt aangetroffen, en vroeg mij om daarvan met een enkel woord in dit Tijdschrift melding te maken, en om het eigenaardige er van duidelijker dan met woorden voor te stellen, heb ik de afbeeldingen er van laten vervaardigen, die hierbij zijn gevoegd. Daarbij heb ik weinig te voegen; de afbeeldingen geven een genoegzaam duidelijk denkbeeld er van.

Deze wijze van scherpen komt mij zeer doelmatig voor, en zij is, naar mijne meening, boven de kalkoen van DEFAYS te verkiezen. Om het losse stuk, waaraan de scherpe kalkoenen zijn aangebragt, te vaster te doen liggen en het verliezen tegen te gaan, zorge men vooral om de insnijding in den buitenrand van den binnentak van het ijzer, waarin het omgebogen gedeelte van het losse stuk wordt opgenomen, schuinsch van boven naar beneden, te doen hellen, en moet het omgebogen gedeelte der losse kalkoen daarin goed passen. De kop van het schroefje, waarmede de kalkoen aan den buitenrand van den buitentak nabij de kalkoen wordt

vastgezet moet, teregt, op de wijze van een houtschroef in den buitenrand worden ingelaten, om het los-worden zoo veel mogelijk te voorkomen.

Deze nieuwe wijze van scherpen, zal echter bij hoeven die groote stralen hebben, zooals veelal bij plathoeven het geval is, bezwaarlijk kunnen worden aangewend, wijl het dwarsstuk dan te veel op den straal zal drukken.

VERKLARING DER AFBEELDINGEN.

- Fig. 3.* De dwarsbalk waaraan de twee scherpe kalkoenen.
Fig. 4. Insnijding in den buitenrand van het ijzer.
Fig. 5. Idem aan den buitentak van het ijzer.
Fig. 6. Het geheele beslag.
Fig. 7. De schroevendraaijer.

Behalve de hier voorbeschreven nieuwe wijze van scherpen, zijn in den laatsten tijd nog de volgende wijzen van winterbeslag bekend gemaakt :

De heeren MOZEE en NAUDIN hebben een eigenaardige scherpe, losse kalkoen uitgedacht. Deze kalkoen heeft aan zijn basis, 2 in een regten hoek met de kalkoen geplaatste verlengingen, waarvan elk een gat bezit, bestemd voor een hoefnagel, waardoor tevens deze kalkoen aan het ijzer wordt bevestigd; of liever, de scherpe kalkoen is bevestigd op een ijzer plaatje, dat zoo groot is, dat voor en achter de kalkoen, een nagelgat, die met 2 in het ijzer aanwezige nagelgaten overeenkomen, kan worden gestampt. De nadeelen aan dezen kalkoen verbonden, zegt LEBLANC, zijn: dat zich dikwijls het geval zal voordoen, dat de nagelgaten van deze verlengstukken niet juist in plaatsing met de twee nagelgaten van het reeds onder den hoof gelegen ijzer overeenkomen, waardoor die dan niet onder het ijzer kan worden bevestigd. Daarenboven kan deze kalkoen niet worden weggenomen, zonder tevens 2 nagels te moeten uittrekken, waardoor de wand telkens moet lijden.

De heer PELJCHELL, te Parijs, heeft onlangs in eene verga-

dering van de Société protectrice des animaux een ander ijzer vertoont, insgelijks voor hetzelfde doel bestemd; het wordt door hem fer à crampon circulaire genoemd. Het is een ijzer aan welks buitenrand van onder in een regten hoek met het ijzer, een spits toeloopend verlengsel is aangebragt ter dubbele hoogte van het ijzer. De dikte van dezen, onder de grondvlakte van het ijzer uitstekenden scherpen rand, is ongeveer $\frac{2}{3}$ van de hoogte er van. — Over dit ijzer, dat als *nieuw* wordt opgegeven, hebben wij reeds vroeger gesproken, het komt eenigzints overeen met het spaansche gerande ijzer (fer espagnol bordé). In sommige streken van Frankrijk buigen de smeden de voorrand van het ijzer in den toon naar beneden om, waardoor daar ter plaatse een scherpen, uitstekenden rand wordt gevormd, die de stoot moet vervangen. Het winterbeslag van de gebr. DEITINGER schijnt volkomen gelijk te zijn aan het ijzer van PEIJCHELL. (Zie *Beschrijving van de verschillende wijzen van winterbeslag bij het paard, of van het zoogenaamde op-scheryp-zetten*, door F. C. HEKMEIJER, 2e veel verm. druk. Met eene plaat. Utrecht J. G. BROESE, 1862. bladz. 18 en 41).

De heer U. LEBLANC heeft onlangs een ijzer, door hem genoemd fer à ajusture renversée uitgevonden, dat door hem bestemd is, zoo wel voor winterbeslag, als om het uitglijden op zeer harde en gladde of glibberige wegen te voorkomen.

Hij neemt een ijzer, waarvan de buitenrand de dubbele dikte bezit van den binnenrand; behalve aan de kalkoeneinden loopt de onderste of grondvlakte van het ijzer, — daar de bovenvlakte als gewoonlijk vlak of waterpas is, — hellende van den buiten- naar den binnenrand. De nagelgaten hebben den vorm van die van het engelsche ijzer, zij zijn gestampt tusschen die uitholling en den buitenrand van het ijzer, op een verheven vlak, dat iets breeder is dan de nagelgaten, hebbende ongeveer de breedte van een derde gedeelte van het ijzer.

Het ijzer moet als het gewone fransche ijzer worden opgez. Het is op dezen uitstekenden rand, dat het been steunt op den bodem, en waardoor, wegens de smalheid, het uitglijden moet worden voorkomen. Bij de voortgaande afslijting van het ijzer, wordt deze rand wel wat breeder, maar verdwijnt nimmer geheel, dan alleen als het ijzer te dun is geworden, om te kunnen blijven onderliggen. LEBLANC zegt, dat hij dit ijzer sedert verscheidene jaren heeft aangewend met het beste gevolg en zulks zoo wel op het ijs als op de gladste en slechtste wegen (*La clinique vétérinaire. Journal* etc. par U. LEBLANC, C. LEBLANC et E. WEBER. 2e Serie. Mai 1864. pag. 208).

Te gelijk met het scherp beslag hiervoor vermeld, zond de heer JANNÉ mij een ijzer, door hem bij den Mr. Smid KERBOSCH te Roermond in zijne verzameling gevonden. Het is afkomstig van zijn vader, insgelijks vroeger hoefsmid aldaar. In het laatst der vorige eeuw woonde in den omtrek van Roermond op een landgoed de Graaf van HOENSBROEK. Deze ging zeer dikwijls naar Engeland en heeft waarschijnlijk dit ijzer van daar medegebragt. Of het door hem bij zijne paarden is gebruikt, of door anderen gebezigd is, daarvan is niets met zekerheid bekend. Het ijzer zelf is geslagen, evenals een muntstuk, zooals vroeger ook andere ijzers in Engeland, bijv. het verdiepte ijzer van OSMER, het zekerheidsijzer van GOODWIN, werden vervaardigd, en komt *bijna volkomen* overeen met het ijzer door MAYER, onderwijzer in het hoefbeslag aan de veeartsenijschool te Stuttgart, beschreven in het *Repertorium* van HERING, 1863, S. 289, en door hem in Engeland gevonden bij den veearts MAVOR, te Londen, alleen met dit verschil, dat de rits bij het ijzer van MAYER tot aan de kalkoeneinden doorloopt, terwijl bij het eerste die rits op een afstand van ongeveer 4 ned. duimen van het kalkoeneinde eindigt. — Uit een en ander blijkt, dat het ijzer door MAYER beschreven, reeds in de vorige eeuw in gebruik

was, en dus niet eerst in den laatsten tijd door sommigen is aangewend.

Ik moet ten slotte opmerkzaam maken op de overeenkomst van het ijzer van LEBLANC, hiervoor vermeld, met dat door MAYER in het aangehaalde *Repertorium* van HERING beschreven. Dit ijzer van LEBLANC schijnt dus niet nieuw te zijn 1).

1) Bij besluit van 25 Maart 1863 zijn bij de armée in het Koninkrijk *Beijeren* de scherpe schroefkalkoenen als winterbeslag ingevoerd, en wel met de volgende bepalingen:

1. Elk hoefijzer moet eene lip, en elke uitwendige tak van het ijzer een schroefkalkoen bezitten; de binnenkalkoen moet verstaald en gehard zijn.

2. Voor de trekpaarden zijn aan de 4, voor rijpaarden alleen aan de achterijzers stalen stooten aan te brengen.

3. De stompe en scherpe schroefkalkoenen moeten van staal zijn en even als de stooten gehard.

4. De schroefdraad moet sterk, maar niet te scherp zijn, ook de hals van de kalkoen moet sterk zijn, en om die, wanneer de kalkoen is afgebroken, gemakkelijk te kunnen uithalen, moet die van boven eene sleuf bezitten; de schroefkalkoenen moeten 4hoekig en spits toeloopende zijn.

5. De kalkoen moet in elke moer van het ijzer passen, en evenzoo in elken schroefslentel.

6. De schroefslentel moet uit één stuk bestaan.

En is verder nog voorgeschreven:

1. In den stal moeten de stompe en buiten den stal, zoo dikwijls dit noodig is, de scherpe kalkoenen worden aangelegd.

2. Elk ruiter, kanonnier of treinsoldaat krijgt als reserve 4 scherpe schroefkalkoenen en een sleutel er voor.

3. Zij moeten in een afzonderlijk zakje worden mede genomen.

4. Van nu af aan zullen de reserve-hoefijzers bestaan in schroefkalkoenijzers met stompe kalkoenen en zonder lip.

5. De smid moet van een schroefstok voorzien zijn.

6. Bij marschen moet elke escadrons- en batterijsmid zoo veel schroefkalkoenen medenemen, als voor een eerste winterbeslag noodig is, en die in een houten kist op den smids- of kolenwagen medenemen.

Voor elk ligt rijpaard zal de smid voor dit beslag 45 kreutzer (67° cent) en voor elk zwaar rij-, artillerie-, trek- of treinpaard 48 kreutzer *per jaar* meer ontvangen dan voor het vroegere beslag.

Geregtelijke Veeartsnijkunde.

Verwaarloosde en verouderde keelontsteking.

Ingezonden door L. VAN DRIEL.

Dagvaarding.

Op heden den 31. Mei 1862, ten verzoeke van MARIA VAN DER MELJDEN, weduwe van ARNOLDUS VAN ES, landbouwster, wonende te *Boxtel*, tot haren procureur aanstellende Mr. MARTINUS VAN DEN ACKER, wonende te *Eindhoven*, heb ik WILHELMUS WILS, deurwaarder bij de arrondissements regtbank, zitting houdende te *Eindhoven*, wonende aldaar

Gedagvaard

JAN VAN HEST, landbouwer, wonende te *Moergestel*, te zijnen woonstede exploit doende, aan en sprekende met hem in persoon.

Om te verschijnen op maandag den 16. Junij dezes jaars, des voormiddags ten 10 ure voor bovengemelde regtbank, zitting houdende in het paleis van justitie te *Eindhoven*.

Aangezien de requirante door haren zoon CORN. VAN ES in het laatst der maand Maart (20 *Maart* 1862) dezes jaars van den gedaagden heeft aangekocht en overgenomen een vierjarig rood-bruin schimmelpaard, zijnde ruïn, voor de som van tweehonderd en dertig gulden.

Aangezien de eischeres eenigen tijd na de aflevering heeft bevonden, dat het paard is behebt met een inwendig en verborgen gebrek, hem ongeschikt makende tot het gebruik, waartoe het bestemd is.

Aangezien dit gebrek volgens de bevinding van een rijks-

vécarts (den heer RIJKSEN te *Veghel*), den 28. April ll. gedaan, bestaat in eene *verwaarloosde* en *verouderde keelontsteking*.

Aangezien de eischeres spoedig na de ontdekking van het gebrek en wel op den 2. *Mei ll.*, blijkens exploit van dien dag, den gedaagden heeft gesommeerd, om het voormelde paard terug te nemen en den koopprijs met de kosten, schade en interessen, terug te geven.

Aangezien de gedaagde, blijkens voornoemd door hem onderteekend exploit heeft geweigerd aan deze sommatie te voldoen.

Voornoemde koop en verkoop te hooren verklaren voor ontbonden, dien ten gevolge zich te zien en te hooren veroordeelen, om voornoemd paard terug te nemen en de koopprijs, ten bedrage van tweehonderd dertig gulden, aan de eischeres terug te geven en te betalen met de interessen sedert den dag der dagvaarding en de kosten van het regts geding.

En heb ik deurwaarder exploit doende, enz.

(geteekend) W. WILS.

IN NAAM DES KONINGS.

De arrondissements regtbank, zitting houdende te *Eindhoven*, heeft het volgende vonnis gewezen:

In zake

MARIA VAN DER MEIJDEN, weduwe van ARNOLDUS VAN ES, landbouwster, wonende te *Boxtel*, eischeres bij exploit van den een en 30. Mei 1800 tweenezestig, tot procureur hebbende, Mr. MARTINUS VAN DEN ACKER,

Contra

JAN VAN HEST, bouwman, wonende te *Moergestel*, gedaagde bij opgemeld exploit, tot procureur hebbende, CORN. PHILIP FRANS VERSTER.

De Regtbank,

Gehoord partijen,

Gezien de stukken voor zoo veel noodig geregistreerd;

Overwegende, dat de eischeres, na gedane sommatie den verweerder bij exploit van den een en 30. Mei 1800 twee en zestig voor deze regtbank heeft geroepen in facto stellende, dat de eischeres op den 20. Maart 1860 te *Moergestel* van den gedaagde heeft gekocht en overgenomen, een vierjarig rood-bruin schimmelpaard voor de som van twee honderd en dertig gulden; dat de eischeres eenigen tijd na de aflevering heeft bevonden, dat het paard is behobt met een inwendig en verborgen gebrek, namelijk eene verouderde en verwaarloosde keelontsteking, die het paard ongeschikt maakt voor het gebruik, waartoe het bestemd is. Concluderende zij op grond daarvan, dat het der regtbank moge behagen, voornoemden koop en verkoop te verklaren voor ontbonden en den gedaagden te veroordeelen om voormeld paard terug te nemen, en den koopprijs ad tweehonderd en dertig gulden te restitueren, met de interessen, sedert den dag der dagvaarding en in de kosten van het geding.

Overwegende, dat de gedaagde, hiertegen in substantie heeft aangevoerd, dat de eischeres in hare vordering niet is ontvankelijk, als zijnde die door haar in strijd met het plaatselijk gebruik, niet binnen zes weken na den verkoop en de levering ingesteld, en ongegrond, wijl de gedaagde haar het paard heeft verkocht, met uitdrukkelijke bepaling, dat het werd verkocht zoo als het was, en bovendien, wijl de kwaal, waaraan het paard zou laboreren, namelijk eene verouderde en verwaarloosde keelontsteking, niet daarstelt, zoodanig gebrek als bij artikel 1540 Burgerlijk wetboek, wordt bedoeld.

Overwegende, dat de eischeres het bestaan van het door den gedaagden beweerd plaatselijk gebruik ontkent en aanbiedt om door getuigen te bewijzen (althans indien een onderzoek wat betreft de feiten onder nummers 2, 3 en 4 vermeld, door den regter niet dienstiger wordt geoordeeld):

1°. dat de gedaagde het kwestieuse paard heeft verkocht,

niet zoo als het was, maar zelfs, als zijnde zonder gebreken.

2°. dat het gebrek, waaraan het paard laboreert, eene verwaarloosde en verouderde keelontsteking, is een verborgen en onzichtbaar gebrek, dat hetzelfde ongeschikt maakt voor het gebruik van den landbouw of eenig ander gebruik, althans dit gebruik in hooge mate vermindert, zoodanig, dat een groot deel van deszelfs waarde daardoor wordt weggenomen.

3°. voor zooveel noodig, dat het paard zoowel tijdens den verkoop en levering als thans, met gezegd gebrek was behebt.

4°. voor zooveel noodig, dat dit gebrek in den regel eerst eenige dagen nadat men het paard in zijn bezit en opzigt heeft gehad, *ontdekt wordt of kan ontdekt worden!*

Overwegende, dat de gedaagde bij nadere conclusiën akte heeft verzocht, dat hij zich, zoo de eischeres in hare vordering ontvankelijk mogt worden verklaard, tegen het gevraagde onderzoek door deskundigen en het aangeboden getuigenbewijs niet verzet, en op zijne beurt heeft aangeboden, om het bestaan van voormeld plaatselijk gebruik door getuigen te bewijzen, waartoe hij bij interlocutoir vonnis van den negentienden Januarij jl. is toegelaten.

Overwegende, dat naar aanleiding van dit interlocutoir ter audientie van den tweeden Maart en eersten Mei jl. hierin de verschillende getuigen zijn gehoord en dat uit deze verklaringen in onderling verband beschouwd is geresulteerd, dat vele, immers in de gemeente *Moergestet*, in de meening verkeeren, dat vorderingen als de onderwerpelijke, op straffe van niet ontvankelijkheid, binnen den tijd van zes weken na de levering van het verkochte moeten worden ingesteld; doch dat geen der getuigen eenig bepaald feit heeft weten op te geven, waardoor die meening kan worden geregtvaardigd, weshalve uit het bestaan dier meening, hoe algemeen die ook zou kunnen wezen, niet kan worden besloten tot het bestaan van het bij artikel 1547 Burgerlijk Wetboek,

bedoeld plaatselijk gebruik, te minder daar voormelde meening haren oorsprong hoofdzakelijk schijnt te ontleenen aan de regtsleer, welke volgens de verklaring van den tweeden getuige in zijne jeugd door den toenmaligen schoolmeester in de dorpsschool van *Moergestet* werd verkondigd.

Overwegende, dat derhalve de gehoudene enquête het feit, den gedaagde en excipient bij vermeld interlocutoir te bewijzen opgelegd, niet heeft bewezen en dat de onderwerpelijke vordering met het oog op den *aard van het gebrek*, dat daartoe aanleiding gaf, bij gemis van een deswegens gevestigd plaatselijk gebruik moet gezegd worden *binnen eenen betrekkelijk korten tijd* te zijn ingesteld¹, en diensvolgens de door den gedaagden opgeworpen exceptie van niet ontvankelijkheid is ongegrond.

Overwegende, dat de verkooper gehouden is tot vrijwaring wegens verborgen gebreken van het verkochte goed, die hetzelfde ongeschikt maken tot het gebruik, waartoe het bestemd is, of die dit gebruik in dier voege verminderen, dat bij aldien de kooper de gebreken gekend had, hij het goed in het geheel niet of niet dan voor eenen minderen prijs zou hebben gekocht.

Overwegende, dat het, door de eischeres aangeboden getuigenbewijs, als strekkende om aan te toonen, dat het paard in kwestie, tijdens zij het van den gedaagden kocht, daadwerkelijk met zoodanig gebrek was behebt is ter zake dienende en afdoende, terwijl een onderzoek door deskundigen thans niet meer mogelijk zou zijn.

In naam des Konings regt doende, verwerpt de door den gedaagden opgeworpen exceptie van niet ontvankelijkheid en veroordeelt hem in de kosten daardoor gerezen, en alvorens ten principale regt te doen admitteert de eischeres om door getuigen te bewijzen:

1°. Dat de gedaagde haar het kwestieuse paard heeft verkocht, niet zoo als het was, maar zelfs als zijnde zonder gebreken;

2°. dat het gebrek waaraan het paard laboreert, eene verouderde en verwaarloosde keelontsteking, is een verborgen en onzichtbaar gebrek ;

3°. dat hetzelfde ongeschikt maakt voor het gebruik van den landbouw of eenig ander gebruik, althans dat gebruik in hooge mate vermindert, zoodanig dat een groot deel van deszelfs waarde daardoor wordt weggenomen, en

4°. dat het paard tijdens den koop en levering met dat gebrek was behebt.

Beveelt dat dit getuigen verhoor zal plaats hebben ter audientie van maandag den veertienden December eerstkomende. — Reserveert de overige kosten.

Gedaan en uitgesproken in de openbare zitting van maandag den zes en twintigsten October 1800 drie en zestig, bij de Heeren Mr. SCHIEFBAAN, regter loco president, VAN DEN HEUVEL, KUIJL, regters, VAN BLARKOM, officier en SMITZ, griffier.

(geteekend) SCHIEFBAAN en P. J. SMITZ.

Costuum-wetten, door L. VAN DRIEL, veearts te Eindhoven.

Uit het vorenstaande vonnis ziet men hoe moeilijk het dikwijls zal wezen om plaatselijke gebruiken te constateren; immers de Eindhovensche regter zegt van deze zaak, »hoe-
»zeer uit de verklaringen der verschillende getuigen in on-
»derling verband beschouwd, is geresulteerd, dat men in
»*Moergestel* vrij algemeen in de meening verkeert, dat vor-
»deringen als de onderwerpelijke binnen den tijd van 6 we-
»ken na de levering van het verkochte, *moeten* worden in-
»gesteld; doch dat geen der getuigen een *bepaald feit* heeft
»weten op te geven waardoor die meening kan worden ge-
»regtvaardigd. Weshalve uit het bestaan dier meening, *hoe*
»*algemeen die ook zou kunnen wezen*, niet kan worden be-

sloten tot het bestaan van het bij art. 1547 BW. bedoeld plaatselijk gebruik etc.

Het geldt dus de vraag, wat zijn feiten? Vonnissen van dien aard komen zelden voor, omdat de zaken meest in der minne geschikt worden.

Men behoorde bij het verzamelen van de costuum-wetten, adviezen van regtsgeleerden te verzamelen, elk veearts in zijne omgeving.

Moergestel is 5 uren bij mij van daan; maar in *Eindhoven*, de kantons *Helmond* en *Asten* is de termijn 6 weken, daarvan zijn feiten voorhanden.

Voorts zij van voormelde zaak nog gezegd, dat ik betwijfel of het gebrek van keelontsteking, zooals het door collega RIJKSEN gestipuleerd is, wel als vice redhibitoir in eene gerechtelijke Veeartsenijkunde kan opgenomen worden.

Wanneer eene *onkante* koe te *Eindhoven* vóór het kalven voor vierkant wordt verkocht, staat de verkooper niet in voor de gevolgen, die door het kalven kunnen ontstaan, maar de conditie slaat alleen op het oogenblik van den koop. Ik geloof wel, dat het in de bedoeling van den kooper ligt, om vierkant te zijn na het kalven, maar hij behoort zijne voorwaarden duidelijk te stellen.

Costuum-wetten, door J. VAN DAM, veearts te Aarlanderveen.

Langs den *Rijn* is het de gewoonte bij den verkoop van Groninger koeijen, bij het ontdekken van *onkant*, dat een solide verkooper de koe terugneemt of daarna 5 of 7 gulden van den koopprijs teruggeeft, al naarmate een vóór- of achterkwartier is aangedaan.

Costuum-wetten in Limburg, door A. J. JANNÉ.

Wat betreft de costuum-wetten in *Limburg*, wordt hier stilzwijgend aangenomen, dat de slagter, die eene koe slagt lijdende aan *parelziekte* (z. g. inwendige pokken), het regt heeft de koopenningen terug te eischen. De kwaal komt hier nog al veelvuldig voor en steeds wordt de zaak à l'amiable afgemaakt, zoodra de verkooper zich overtuigd heeft, dat de koe werkelijk »de pokken heeft.»

Costuum-wetten, door J. B. SNELLEN.

Te *Gouda* is de gewoonte en bepaald aangenomen, dat wanneer de koe *onkant* is, en het is eene Groninger of zogenaaamde schipkoe 1), de verkooper die terug moet nemen; terwijl wanneer het eene koe uit die streek is, dan geeft de verkooper voor elk kwartier dat geene melk geeft, zes gulden aan den kooper terug.

De costuum-wetten, zooals die door VAN HULST worden medegedeeld (zie lager), gelden ook of zijn aangenomen op de *weekmarkten* te *Gouda, Delft, Rotterdam, Schoonhoven, Benschop, Zegwaard* en op de *jaarmarkten* te *Woerden, Montfoort*, enz.

1) Wijn ze per schip worden aangevoerd.

Geschiedenis.

Bijdragen tot de geschiedenis der Veeartsenijkunde, vooral in Nederland, door F. C. HEKMEIJER.

(Vervolg van bladz. 248, 1° Jaargang van dit Tijdschrift).

» De zaak der veeartsenijkunde, voorheen in ons vaderland zoo weinig geacht, werd niet alleen door de bovengemelde gunstige besluiten van Zijne Majesteit reeds krachtdadig bevorderd, maar alverder door Hoogstderzelve met de gewone menschelijke geneeskunde in verband gebracht, door bij de organisatie van het ministerie, de behandeling der veeartsenijkunde mede op te dragen aan het bureau van geneeskunde; en bleek voorts de zorg van Zijne Majesteit bij het ontstaan van veeziekten van welken aard, uit den last aan de gemeente-besturen, om hiervan terstond kennis te geven aan den landdrost en het lid der commissie van landbouw, als ook aan het geneeskundig bestuur, onder wiens arrondissement de ziekte zich zou moge openbaren.»

Later zijn nog 2 jongelingen, ik meen J. F. EVERTS en J. K. DE GREUVE, op dezelfde voorwaarden naar *Alfort* gezonden.

Het tweede gedeelte van het besluit van 29 Julij 1808 bleef evenwel niet lang in werking, want reeds op den 17. Sept. 1808 besloot Z. M. de Koning:

1. dat met den 1. Mei des volgenden jaars, het examineren en onderzoeken der bekwaamheden van de veeartsen in de departementen aan eene speciale commissie zal worden toevertrouwd, aan welke tevens wordt opgedragen om een

plan te formeeren, naar hetwelk in het vervolg dit examen zal worden ingericht;

2. Met bovengemelde commissie te belasten de navolgende Heeren, als:

De Heer Staatsraad S. J. BRUGMANS, *Professor aan de Kon. Universiteit te Leijden,*

P. J. VAN MAANEN, *Commissaris voor het geneeskundige,*

J. A. BENNET, *Lid van het Kon. Instituut, en*

D. HEILBRON, *Chef de Bureau bij het Ministerie van Binnel. Zaken 1).*

Deze commissie werd bij Kon. besluit van den 23. Sept. 1814, N°. 59 gewijzigd, bestaande toen uit

de Heeren S. J. BRUGMANS,

J. A. BENNET,

G. SANDIFORT, *Hoogleeraar te Leijden,*

D. HEILBRON, *Med. Doct. te Amsterdam,*
waarbij later benoemd werd,

C. A. GEISWEIJT VAN DER NETTEN, *Lt. Kolonel Instructeur bij de Kon. Militaire Rij-school te Delft.*

Deze commissie noodigde bij openbare bekendmaking alle veeartsen uit, welke eenig traktement van landswege zouden wenschen te genieten, om zich bij haar ter examen te *Leijden* te vervoegen.

De commissie gaf onder dd. 27. Mei 1815 het volgende eerste rapport van hare werkzaamheden 2).

Leijden, den 27. Mei 1815.

De commissie bij besluit van Z. K. H. Onzen Geëerbiedigden Souverein, in dato 23 Sept. 1814, N°. 59, aangesteld tot het examineren der veeartsen in dit rijk, bare werkzaamheden volgens aan Uw Hoog Ed. Gestr. gedaan rapport op den 9. Febr. ll. begonnen hebbende, heeft begrepen dat het belang vorderde, dat die genen der veeartsen, welke in 1808 en 1809

1) *Verbaal*, 1815, bladz. 323.

2) *Verbaal*, 1815, bladz. 360 en verv.

door de toenmalige commissie verklaard waren te behooren tot de veeartsen van de tweede klasse, op nieuw zich bij de commissie vervoegden, ten einde in een geregeld examen blijken te kunnen geven van hunne gemaakte vorderingen, en als zoodanig aanspraak te kunnen maken tot het genieten van eenig traktement van 's lands wege, zoo als hun toen ter tijd was geaccordeerd geworden, en heeft derhalve de commissie aan gemelde veeartsen van de tweede klasse aangeschreven, zich op nieuw bij de commissie te vervoegen tot het afleggen van een behoorlijk examen.

De commissie heeft dus thans, na afloop der examina, van die genen, welke zich in hunne onderscheidene vergaderingen, gehouden den 6. en 8. Maart, den 3. en 7. April, den 8 en 22 Mei, bij hun tot het doen van een examen hebben aangeboden, bij dezen de eer, om Uw Hoog Ed. Gestr. van hare verrigtingen een generaal rapport te doen, en tevens hierbij aan Uw Hoog Ed. Gestrenge terug te zenden.

De commissie even als in de jaren 1808 en 1809 begrijpende de noodzakelijkheid, van de veearten voor als nog in twee klassen te verdeelen, heeft tot de eerste klasse gebragt die genen, welk door een geregeld genoten onderwijs, op goede theoretische gronden hunne praktijk uitoefenen, en in de tweede klasse geplaatst die genen, welke door dagelijksche praktijk, zonder genoegzame voorbereidende kunde, voor zich eene algemeene kennis hadden verkregen, om in de meest voorkomende dagelijksche gevallen met goed gevolg hunne kunst uit te oefenen.

Daar het echter der commissie is voorgekomen, het onbillijk zoude zijn, om alle de thans geëxamineerde, en tot de eerste of tweede klasse bevorderde veeartsen denzelfden rang en voorregten in hunne klasse te geven; en aan den anderen kant, dat om den naijver zoo veel mogelijk onder hun op te wekken, het niet ongeschikt zoude zijn, hun naar mate van hunne verdiensten te beloonen, zoo neemt de commissie de vrijheid, Uw Hoog. Ed. Gest. te propone-

ren, om de bij de commissie geëxamineerde en geadmitteerde veeartsen van 's lands wege een traktement, geëvenredigd aan hunne verdiensten, toe te leggen, en hen in de volgende rangen te plaatsen:

Eerste klasse, eerste rang. W. J. VAN CLEEF, wonende te *Vollenhoven*.

J. F. EVERTS, wonende te *Maastricht*.

Welke beide op 's lands kosten het onderwijs genoten hebben te *Alfort*, en in alle vakken der veeartsenijkunde een voortreffelijk examen hebben afgelegd; op een vast jaarlijksch traktement van f 500, integaan met 1 Januarij 1815.

Tweede rang. J. VAN DER KLUIN, wonende te *Ommen*.

In den jare 1809 reeds met lof tot de eerste klasse bevorderd, en derhalve nu niet weder geëxamineerd.

N. VAN DER MEULEN, wonende te *Purmerend*, te voren toegelaten tot de 2de klasse.

F. K. A. SCHULTE, wonende te *Zwol*, te voren toegelaten tot de 2de klasse.

Ieder op een vast jaarlijksch traktement van f 400, ingaande met den 1 Januarij 1815.

J. K. DE GREUVE, wonende te *Amsterdam*, mede op een vast jaarlijksch traktement van f 400, ingaande met den 1. Mei 1815, als zijnde voor weinig tijd uit de school te *Alfort* geretourneerd 1).

1) Gaarne voeg ik hierbij van mijn waarden vriend J. K. DE GREUVE, (overleden in November 1864) een der weinige *wetenschappelijke* veeartsen die hier te lande vóór er eene veeartsenijschool bestond waren, eene korte levensschets mij bij brief van 6 Sept. 1863 geworden.

«Van der jengd af aan behaagde mij de beoefening der wetenschappen, en in het bijzonder de geneeskunde, en toen mij de weg gebaad werd tot de toenmalige Keizerlijke en Koninklijke veeartsenijschool te *Alfort* bij *Parijs*, maakte ik daarvan zeer gaarne gebruik, zoodat ik dan ook naar die school, ofschoon nog slechts ruim 16 jaren oud, zijnde 22 Junij 1795 geboren, ging en wel in het jaar 1812, en mijne aanbevelingsbrieven goed bevonden zijnde, als élève gratuit werd aangenomen, en op den 1. Mei van dat jaar, de lessen mede begon waar te nemen.»

»Het eerste jaar liep al leerende rustig voorbij; doch in 1813 werden wij kweekelingen dier school, buiten ons weten, als vrijwilligers op de militaire lijs-

H. SCHULTZE, wonende te *Didam* in *Gelderland*, omtrent welke de commissie een speciaal rapport heeft gedaan, den 7. April 11., waarop een besluit van Z. M. in dato 21 April 1815, N°. 31, is genomen.

Tweede klasse, eerste rang. H. J. MONTENS, wonende te *Prinsenhage*, bij *Breda*.

J. BLANKEN, wonende te *Abcoude*, beiden te voren geadmittleerd tot de 2de klasse.

A. OPDAM, wonende te *Alkmaar*.

J. B. WAGELMANS, wonende te *Amsterdam*.

ten aangeeteekend, en moesten behalve onze studiën ons ook in den wapenhandel oefenen. Toen wij hierin genoegzaam bekwaam geoordeeld werden stelde men ons in staat van défensie, met dat gevolg dat wij reeds den 30. Maart van hetzelfde jaar tegen de bondgenooten in 't vuur moesten."

"Toen deze storm was afgedaan kregen wij te *Blois*, waarheen wij teruggetrokken waren, wel is waar zoogenaamde feuilles de routes, om te mogen gaan waar wij wilden, doch er bleef mij geen andere noch betere keus over dan naar de school te *Alfort* weder te keeren, alwaar dan ook spoedig de orde hersteld en de lessen hervat werden. Toen nu echter op nieuw de zaken begonnen te nijpen door de terugkomst van NAPOLEON van het Eiland *Elba*, en nadat ik het vreemde schouwspel van LODEWIJK's uittogt en NAPOLEONS intrek te *Parijs* had bijgewoond, verbief zich het verlangen naar mijn Vaderland geweldig in mij en ook de vrees van tegen hetzelfde gedwongen wapenen te zullen moeten opvatten deed mij alle gevaren voorbijzien, zoodat ik in 1815, kort voor den slag van *Waterloo*, door vriend en vijand over de grenzen geraakt, het geluk had *Brussel* te bereiken en vervolgens den 12^e Mei in mijne geboorteplaats *Amsterdam* aan te komen."

"De 22. dier maand reeds legde ik te *Leiden*, in eene extra belegde vergadering voor de hiertoe aangestelde Commissie mijn examen af. — De heeren waaruit deze commissie bestond, waren: Prof. BRUGMANS, Prof. J. A. BENNET, Doctor HELLBRON en Prof. G. SANDIFORT; die mij gedurende ca. 4 uur in den klem hielden en verkreeg den graad van Rijks-veearts van de eerste klasse tweede rang. Bij een tweede examen, 1 Maart 1821, werd ik tot Rijks-veearts eerste klasse eerste rang bevorderd."

"In 1816, vestigde ik mij volgens aanschrijven van het Ministerie van Binnlandsche zaken te *Utrecht*, alwaar ik 4 jaren bleef en werd toen door hetzelfde ministerie naar *Friesland* (*Leeuwarden*) overgeplaatst, dewijl aldaar het miltvuur onder het rundvee in eenen hevigen graad was nitgebarsten. — Ik bleef aldaar tot het jaar 1823, wanneer ik op verzoek van mijnentwege te *Amsterdam* in werking werd gesteld."

W. DE KLEYN AZ., wonende te *Tiel*.

Ieder op een jaarlijksch traktement van f 300.

Tweede rang. J. DEN DOOP, wonende te *Vugt*.

J. DE GROOT, wonende te *Bodegraven*, beide te voren geadmitteerd tot de 2de klasse.

O. BANGE, wonende te *Alphen*.

Ieder op een jaarlijksch traktement van f 200.

Welke traktementen aan alle de veeartsen van de eerste klasse 's jaarlijks zullen worden uitbetaald, terwijl aan die genen, welke tot de tweede klasse behooren, het traktement slechts voor twee jaren zal worden geaccordeerd, en zijlieden verplicht zullen zijn, indien zij in het vervolg aanspraak willen maken op eenig traktement, zich ten minste alle twee jaren aan een examen te onderwerpen.

Alle deze genoemde veeartsen, van de eerste en tweede klasse, zullen het vee van landlieden, welker armoede hun door een certificaat van hun Plaatselijk Bestuur zal blijken, gratis behandelen, en verplicht zijn, om bij onverhoopte ontstane epizoötien, of andere gevallen, die een legaal onderzoek vorderen, zich op aanschrijving van Z. Ex. den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, van den Gouverneur, als ook van de Landbouwkundige commissien der provincien in *loco* te begeven, op het tarif van het ministerieel besluit van den 9. van Sprokkelmaand 1810, N°. 15; aldaar het noodige onderzoek te doen, en van hunne bevindingen uitvoerige schriftelijke berigten in te zenden aan voorz. respectieve autoriteiten, als mede aan het veeartsenijkundig bestuur.

Behalve deze opgenoemde veeartsen, hebben zich nog bij de commissie vervoegd:

F. MUYS, wonende te *Woubrugge*.

J. VARENBURG, wonende te *Zouterwoude*.

K. WESTERHOEVEN, wonende in de *Vogelenzang*, onder *Haarlem*, welke lieden de veeartsenijkunde uitoefenen, doch als onbekwaam door de commissie zijn afgewezen.

Nog heeft zich bij de commissie vervoegd J. BOTS, wonende te *Warmond*, welke zich alleen bezig houdt met het castreren van het vee. Deze persoon, niet kunnende gerangschikt worden onder de overige veeartsen, als geene andere vakken der veeartsenijkunde uitoefenende, is echter door de commissie over deze operatie bij onderscheidene dieren, en over derzelver gevolgen onderhouden, en zij is daardoor bevestigd in hare gunstige opinie omtrent de kunde van dien man, te voren slechts bij haar door rapporten bekend.

Uit bovenstaande blijkt dus, dat van de zes jonge Nederlandsche veeartsen, welke door het Hollandsche gouvernement als kweekelingen naar de veeartsenijschool te *Alfort*, in de jaren 1810 en 1811 zijn gezonden, vier derzelven zich bij de commissie hebben vervoegd; terwijl de commissie het van haren pligt rekent, om twee derzelven, W. J. VAN CLEEF, als *artiste vétérinaire* en J. F. EVERTS, als *medicin vétérinaire* te *Alfort* gebreveteerd, om hunne buitengewone kunde, in de bijzondere protectie van Uwe Excellentie aan te bevelen.

J. K. DE GREUVE, nu onlangs uit de school van *Alfort* geretourneerd, is door de tijdsomstandigheden verhinderd geweest op hetzelfde school zijne examina afteleggen, en heeft aan de commissie vele blijken gegeven van zijne kunde in alle de vakken van veeartsenijkunde, waarom hij tot den 2^{den} rang der eerste klasse is bevorderd.

Ofschoon J. B. WAGELMANS, bij het doen van zijn examen blijken van kunde heeft aan den dag gelegd, evenaart hij echter geenszins de voornoemden, en is uit hoofde van zijne onkunde in de Hollandsche taal in de tweede klasse geplaatst.

Van de genen, welke in de jaren 1808 en 1809 door de commissie zijn geëxamineerd en toegelaten tot de 2de klasse, hebben zich zes bij de commissie vervoegd, en het is gebleken, dat twee derzelven met een goed gevolg zich verder op de veeartsenijkunde hebben toegelegd, en uit dien hoofde ter meerdere aanmoediging thans tot de eerste klasse bevorderd

zijn; terwijl de vier overigen geene vorderingen hadden gemaakt.

En hiermede hoopt de commissie aan het 1ste artikel van het besluit van Z. M., in dato 23 Sept. 1814, N°. 59, voldaan te hebben."

Bij dat rapport waren ook de overwegingen gevoegd bladz. 237, 1^e jaarg. vermeld.

Tot in 1822 bleef deze commissie werkzaam, zij is echter eerst in 1826 ontbonden en de leden er van eervol ontslagen.

Later is door eenige commissiën van Landbouw voorgesteld, om ten gemakke van hen, die examen willen afleggen, in elke provincie eene commissie tot examinatie der veeartsen te benoemen, of wel voor de meer afgelegene provinciën eene of meerdere commissiën daar te stellen. Om vele redenen is echter dit voorstel gewezen van de hand.

Gedurende de inlijving van ons land in het Fransche Keizerrijk was de school te *Alfort* bestemd om de leerlingen in de veeartsenijkunde uit ons land te ontvangen, zulks blijkt uit het volgende besluit, in de *hollandsche* en *fransche* talen geplaatst in de *Utrechtsche* courant, toen get. *Advertentiën, aankondigingen en verschillende berigten van Utrecht*, van Vrijdag den 19. Februarij 1813, N°. 22, (uitgegeven bij DE LEEUW & COMP. te *Utrecht*):

» De Onder-Prefekt van het Arrondissement *Utrecht* informeert zijnen onderhoorigen van de navolgende bekendmaking;

De rekwestmeester, rijksgraaf, ridder van het legioen van eer en van de keizerlijke orde der Reunie, prefekt van het departement der Zuiderzee.

Geautoriseerd zijnde, om het departement der zuiderzee aan de voordeelen deelachtig te doen zijn, welke de overige departementen van *Frankrijk* genieten, om ieder drie kweekelingen gratis te hebben bij een der drie keizerlijke scholen van veeartsenijkunde, verwittigt zijnen onderhoorigen, dat die van *Alfort* voor *Holland* bestemd is, en dat de *hollandsche* kweekelingen derwaarts zullen worden gezonden.

Om in het getal dier kweekelingen om niet te worden aangenomen, moeten de kandidaten inleveren hunne geboortecedel, een certificaat van goede zeden en van goed gedrag, een certificaat, dat zij ingeënt of gevaccineerd zijn, een' borgtocht van 600 francs in onroerende goederen, met hypotheekaire inschrijving voorzien, en zich verbinden, om, gedurende zes achtereenvolgende jaren, na dat zij het brevet van veearts hebben bekomen, in hunne respectieve departementen te verblijven. Zij kunnen niet worden toegelaten, dan twee jaren voor den ouderdom der conscriptie, of na dat zij aan dezelve zullen hebben voldaan. Er wordt ondersteld, dat zij moeten kunnen lezen en schrijven, en zij moeten zich daar en boven, ten hunne koste voorzien, van eene uitrusting van instrumenten, mitsgaders van de noodige elementaire boeken; de kosten daarvan zijn 114 francs voor de drie jaren, die de loop van het onderwijs duurt.

De opening van den cursus wordt op den 1. Mei en 1. November van ieder jaar bepaald, en de kweekelingen moeten op die tijdspunten zich in hunne scholen bevinden.

Dien tengevolge worden de in dit departement woonachtige personen, welke van dat onderwijs om niet zouden willen gebruik maken, en vooral die onder hen, welke reeds begonnen hebben, zich aan het beroep van paarden of hoefsmid over te geven, uitgenoodigd, om zich, voor den 15. Maart aanstaande, schriftelijk te vervoegen aan de bureaux der prefektuur of van onder-prefektuur, waaronder zij behooren, daarbij overleggende de documenten, waarvan hier boven melding is gemaakt.

Amsterdam,
den 12. Februarij 1813.

Graaf DE CELLES.

De Onder-Prefekt voornoemd,
J. M. VAN TUYLL.

De Onder-Prefekt van het Arrondissement *Utrecht* infor-

meert zijnen onderhoorigen van de navolgende bekendmaking;

De rekwestmeester, rijksgraaf, ridder van het legioen van eer en van de keizerlijke orde der reunie, prefekt van het departement van de Zuiderzee;

Verwittigt zijnen onderhoorigen, die zich der studie van de vee-artsenijkunde willen overgeven, dat de keizerlijke school van vee-artsenijkunde van *Alfort* bestemd is voor *Holland*, en dat, om op dezelve toegelaten te worden, men zijne geboorte-cedel en een certificaat van goede zeden, betuigende, dat men ingeënt of gevaccineerd is, moet vertoonen.

Men ontvangt op dezelve slechts zoodanige personen, die twee jaren minder dan den ouderdom van de conscriptie, of daaraan voldaan hebben en die lezen en schrijven kunnen.

Het tijdbestek der studiën is drie jaren; de opening is bepaald op den 1. Mei en 1. November van ieder jaar. In de maanden April en October worden de kweekelingen, die hunne studiën voleindigd hebben, voor eene jury van instructie, benoemd, om hunne bekwaamheden te beoordeelen en of zij in staat zijn, de vee-artsenijkunde uit te oefenen, waarvan hun alsdan brevetten zullen worden afgegeven, aan een examen onderworpen.

Het beloop van het kostgeld is 333 francs en 60 centimes voor een jaar; of 27 francs en 80 centimes voor eene maand voor voedsel, onderhoud, huisvesting en onderwijs. Ieder kweekeling moet zich ten zijnen koste voorzien van de instrumenten en elementaire boeken, behalve de uitrusting, die hij bij het inkomen hebben moet.

De kweekelingen kunnen niet dan den 1. Mei en 1. November van ieder jaar in de scholen worden aangenomen.

Er bestaat insgelijks bij de school te *Alfort* eene school van landhuishoudkunde. De cursus wordt den 1. November geopend en duurt slechts een jaar, bij het eindigen van hetwelk de kweekelingen een examen ondergaan, om hunne

brevetten te bekomen; de kweekelingen moeten dezelfde bewijzen inleveren als bij de school van vee-artsenijkunde, en behoeven zich slechts van een volledig uniform te voorzien; het kostgeld is insgelijks van 333 fr. 60 cent. in het jaar.

Amsterdam,
den 12e Februarij 1813.

Graaf DE CELLES,
De Onder-Prefekt voornomd,
J. M. VAN TUYLL 1).

1) Le Sous Préfet de l'Arrondissement *Utrecht* informe ses Administrés d'Annonce suivante;

Le maître-des-requêtes, comte de l'Empire, chevalier de la légion d'honneur et de l'ordre impérial de la Réunion, préfet du département du Zuyderzée;

Autorisé à faire participer le département du Zuyderzée, aux avantages dont jouissent les autres départemens de la France d'avoir chacun trois élèves gratuits à l'une des trois écoles impériales vétérinaires, prévient ses administrés que celle d'*Alfort* est affectée à la Hollande, et que c'est à cette école que les élèves hollandais seront envoyés.

Pour être admis au nombre de ces élèves gratuits, les candidats doivent produire leur acte de naissance, un certificat de bonne vie et de bonnes mœurs, un certificat qu'ils sont inoculés ou vaccinés, un cautionnement de 600 francs en immeubles, révéta de l'inscription hypothécaire, et une soumission de résider pendant six années consécutives dans leurs départemens respectifs, après l'obtention de leur brevet d'artiste vétérinaire. Ils ne peuvent être admis que deux ans avant l'âge de la conscription ou après y avoir satisfait. Il est entendu qu'il doivent savoir lire et écrire, et ils doivent au surplus se pourvoir à leurs frais d'un trousseau, des instrumens et des livres élémentaires; le coût en est de 114 francs pour les trois années que dure le cours d'instruction.

L'ouverture des cours est fixés au 1. Mai et 1. Novembre de chaque année. Les élèves doivent être rendus à ces époques aux écoles.

En conséquence les individus habitans dans ce département qui désirent profiter de cette instruction gratuite, et parmi eux, ceux surtout qui ont déjà commencé à se livrer à la profession de maréchal ferrant, sont invités à s'adresser par écrit avant le 15. Mars prochain aux bureaux de la préfecture ou aux bureaux de la sous-préfecture dont ils ressortent, en produisant tous ces documens dont il est question ci-dessus.

Amsterdam,
le 12 Févriér 1813.

Comte DE CELLES.
Le Sous-Préfet susdit,
J. M. DE TUYLL.

Le Sous-Préfet de l'Arrondissement *Utrecht* informe ses Administrés l'Annonce suivante;

In dezelfde *courant* van Vrijdag den 1. October 1813, N°. 118 — herhaald in die van 4. en 6. October van dat zelfde jaar, vindt men het volgende:

De Onder-Prefekt van het Arrondissement *Utrecht*, brengt ter kennis van zijnen onderhoorigen, het Besluit van zijne Ex. den Minister van Binnenlandsche Zaken, betreffende het examen der personen, welke de vee-artsenijkunde willen uitoeffenen. Hij verwittigd hun dat de werksaamheden van Jury van examen eenen aanvang hebben genomen op de schole van *Alfort* den 25. van deze maand en dat dezelyen den 17. October zullen eindigen; dat die van de school van

Le maître-des-requêtes, comte de l'Empire, chevalier de la légion d'honneur et de l'ordre impérial de la Réunion, préfet du département du Zuyderzée;

Préviens ses administrés qui voudront se livrer à l'étude de l'art vétérinaire, que l'école impériale vétérinaire d'*Alfort* est affectée à la Hollande et que pour y être admis il faut produire son acte de naissance et un certificat de bonne mœurs constatant qu'on a été inoculé ou vacciné.

On n'y reçoit que des personnes qui ont deux ans de moins que l'âge de la conscription, ou qui y ont satisfait en qui savent lire et écrire.

Le cours des études est de trois ans; l'ouverture en est fixée au 1. Novembre de chaque année. Au mois d'Avril et d'Octobre, les élèves qui ont terminé leurs études sont soumis à l'examen d'un jury d'instruction, établi pour juger de leurs capacités, et s'ils sont reconnus capables d'exercer l'art vétérinaire, des brevets leurs sont délivrés.

Le montant de la pension est de 333 francs 60 centimes pour un an, ou de 27 francs 80 centimes pour un mois pour la nourriture, l'entretien, le logement et l'instruction. Chaque pensionnaire doit se pourvoir à ses frais des instrumens et des livres élémentaires, outre le trousseau qu'il doit avoir en entrant.

Les élèves ne pourront entrer aux écoles qu'au 1. Mai et 1. Novembre de chaque année.

Il existe aussi à l'école d'*Alfort* une école d'économie rurale. Le cours s'ouvre au 1. Novembre; il n'est que d'une année, à la fin de laquelle les élèves subissent un examen pour obtenir leurs brevets, les élèves doivent faire les mêmes justifications qu'à l'école vétérinaire, et se fournir seulement d'un uniforme complet; la pension est aussi de 333 francs 60 centimes par an.

Amsterdam,
le 12 Février 1813.

Comte DE CELLES.
Le Sous-Préfet susdit,
J. M. DE TUYLL.

Lyon zullen beginnen den 1. October aanstaande, en dat de-
zelve zullen eindigen den 24. derzelve maand.

Utrecht,
den 29. September 1813.

DE TUYLL.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Parijs, den 11. September 1813.

De minister van binnenlandsche zaken, rijksgraaf;
Gezien de bepalingen, bij het keizerlijk decreet van den
15. Januarij 1813 voorgeschreven.

Besluit hetgeen volgt:

Art. 1. Geen vee-artsenijkundige kan den titel van vee-
arts aannemen, dan krachtens een diploma, dat hem, door
de jury van examen van de keizerlijke vee-artsenijkundige
school te *Alfort*, zal worden afgegeven.

2. De vee-artsenijkundige houders van diplomas, brevet-
ten, of regelmatige certificaten van bekwaamheid, worden
slechts als vee-artsenijkundige hoefsmiten aangemerkt. Dezul-
ken, welke verlangen mogten, het diploma van vee-arts te
bekomen, zullen vóór de jury van de vee-artsenijkundige
school te *Alfort*, een examen moeten ondergaan, welke jury
hun gezegd diploma zal afleveren, bij aldien zij genoegzaam
bekwaam bevonden worden, om hun beroep in die hoedanig-
heid uit te oefenen.

3. De juries ter examen der vee-artsenijkundige scholen
worden geautoriseerd, om, over de validiteit der bewijsstuk-
ken, anderen zijnde, dan de hier bovengenoemden, welke door
de vee-artsenijkundigen zouden mogen worden overgelegd,
uitspraak te doen. Deze bewijsstukken zullen aan zoodanigen
der twee scholen van *Lyon* of van *Alfort* worden toegezonden,
alwaar de vee-artsenijkundigen hunne studiën zouden
gehouden hebben, en er zal aldaar door de jury erkend wor-
den, of de houder daarvan als vee-artsenijkundig hoefsmit kan

worden aangenomen, en zal hem een diploma voor dien rang worden uitgereikt. In het tegenovergesteld geval zal de jury hem aanzeggen, dat hij dat diploma niet kan bekomen, dan na dat hij, bij een behoorlijk examen, zijne bekwaamheden zal hebben doen blijken.

4. De vee-artsenijkundigen, die hunne bewijsstukken mogten hebben verloren, zullen een duplicaat daarvan kunnen vragen. Zij zullen hunne aanvragen deswegens doen aan de jury van examen van de school, alwaar zij gestudeerd hebben. Zij zullen dezelve het tijdstip van hunne komst in, en van hunne uitgang uit de school, den datum en de soorten van bewijsstukken, die zij verkregen hebben, te kennen geven. Zij zullen, op eene wettige wijze, de omstandigheden, die het verlies hunner bewijsstukken verzeld hebben, te kennen geven; en indien alle die ingeleverde berigten naauwkeurig en voldoende zijn, zal hun door de jury een nieuw diploma worden uitgereikt. Indien, daarentegen, in weerwil van die berigten, de jury niet zeker is, dat die bewijsstukken wezenlijk verkregen zijn door degenen, welke een duplicaat daarvan vorderen, dan zullen de zoodanigen gehouden zijn, een examen te ondergaan, ten einde een nieuw diploma te bekomen.

5. Indien de vee-artsenijkundigen, welke thans hun beroep zonder bewijsstukken uitoefenen, in de voordeelen, die bij het decreet van 15. Januarij 1813 zijn toegestaan, willen deelen, en door de regering tot het bezoeken van vee of tot het behandelen van vee-ziekten, zouden verkiezen te worden geëmploijeerd, dan zullen zij zich bij de jury van een der vee-artsenijkundige scholen moeten vervoegen, om aldaar het examen te ondergaan, en, indien daartoe termen zijn, het diploma van vee-artsenijkundig hoefsmith te bekomen.

6. De heeren profekten zijn belast met het doen afkondigen van het tegenwoordig besluit, tevens, volgens het berigt, dat hun daarvan zal worden gegeven, de tijdvakken van opening en van sluiting van de werkzaamheden der jury

van examen in de keizerlijke vee-artsenijkundige scholen te kennen gevende.

(geteekend) MONTALIVET.

Voor copij conform:

De rekwestmeester, prefekt van het departement der Zuiderzee,

(geteekend) Graaf DE CELLES.

Voor copij conform:

De onder-prefekt van Utrecht,

DE TUYLL 1).

1) Le Sous-Préfet de l'Arrondissement d'*Utrecht*, porte à la connaissance de ses administrés l'arrêté de S. Ex. le Ministre de l'Intérieur, relatif à l'examen des individus qui veulent exercer l'art vétérinaire. Il les prévient que les opérations des jurys d'examen sont commencées à l'école d'*Alfort* le 25. de ce mois et qu'elles seront terminées le 17. Octobre prochain; que celles de l'école de *Lyon* commenceront le 1. Octobre prochain et qu'elles seront terminées le 24 du même mois.

Utrecht,

le 29. Septembre 1813.

DE TUYLL.

MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR.

Paris, le 11. Septembre 1813.

Le Ministre de l'Intérieur, comte de l'Empire;

Vu les dispositions prescrites par le décret impérial du 15. Janvier 1813,

Arrête, ce qui suit :

Art. 1. Aucun vétérinaire ne peut prendre le titre de médecin vétérinaire qu'en vertu d'un diplôme qui sera délivré par le jury d'examen de l'école impériale vétérinaire d'*Alfort*.

2. Les vétérinaires porteurs de diplôme, brevets ou certificats de capacité en règle, ne sont considérés que comme maréchaux vétérinaires. Ceux qui désireront obtenir le diplôme de médecin vétérinaire, devront subir un examen devant le jury de l'école impériale vétérinaire d'*Alfort*, qui le leur délivrera, s'ils sont trouvés suffisamment instruits pour exercer en cette qualité.

3. Les jurys d'examen des écoles vétérinaires sont autorisés à prononcer sur la validité des titres autres que ceux désignés ci-dessus, qui seront produits par les vétérinaires. Ces titres seront adressés à celle des deux écoles de *Lyon* ou d'*Alfort*, où les vétérinaires ont fait leurs études, et y seront reconnus par le jury, s'ils sont suffisans pour que l'individu qui en est porteur soit avoué comme maréchal vétérinaire, il lui sera délivrée un diplôme de ce grade. Dans le cas contraire le jury lui notifiera qu'il ne peut obtenir ce diplôme qu'après avoir justifié de sa capacité dans un examen.

Ofschoon, zooals uit blz. 236, 1e jaarg. van dit Tijdschrift blijkt, er reeds in 1807 een plan bestond, om eene veeartsenijschool te *Zutphen* daar te stellen, is daaraan echter geen gevolg gegeven. Eerst na onze inlijving in het Fransche Keizerrijk in 1813, werd door NAPOLEON I daartoe het besluit genomen, waaraan door de bekende staatkundige omstandigheden echter geene uitvoering is gegeven. Het decreet daarop betrekking hebbende is van 15 Januarij 1813 en bevat de volgende titels: I. Formation des écoles vétérinaires. II. De l'exercice de l'art vétérinaire. III. Des conditions à remplir par les élèves, en IV. Des vétérinaires militaires, en bevat alzoo eene geheele reorganisatie van hetgeen daaromtrent bestond. — Art. 1 zegt o. a. »Ses écoles vétérinaires

4. Les vétérinaires qui auront perdu leurs titres, seront admis à en demander un *duplicata*. Ils adresseront, à cet effet, leur demande au jury d'examen de l'école dans laquelle ils ont étudié. Ils lui feront connaître l'époque de leur entrée à l'école, et celle de leur sortie, la date et l'espèce du titre qu'ils ont obtenu. Ils justifieront, d'une manière authentique, des circonstances qui ont accompagné la perte de ces titres; et si les renseignemens fournis sont exacts et suffisans, le jury délivrera un nouveau diplôme. Si, au contraire, malgré ces renseignemens, le jury ne peut assurer que ces titres ont été réellement obtenus par ceux qui en réclament un *duplicata*, les demandeurs seront tenus de subir un examen pour obtenir un nouveau diplôme.

5. Si les vétérinaires qui exercent sans titres en ce moment, veulent participer aux faveurs accordées par le décret du 15. Janvier 1813, et être employés par les autorités à la visite des animaux ou au traitement des épizooties, ils devront se présenter devant le jury de l'une des écoles vétérinaires, pour y subir un examen et obtenir, s'il y a lieu, le diplôme de maréchal vétérinaire.

6. MM. les préfets sont chargés de faire publier le présent arrêté, en indiquant, d'après l'avis qui leur en sera donné, les époques d'ouverture et de clôture des opérations des jurys d'examen dans les écoles impériales vétérinaires.

(signé) MONTALIVET.

Pour copie conforme,

Le maître-des-requêtes, préfet du département
de Zuyderzée,

(signé) Comte DE CELLES.

Pour copie conforme,

Le sous-préfet d'Utrecht.

DE TUVILL.

sont portées au nombre de cinq, et divisées en deux classes. — L'école d'*Alfort* seule est l'école de première classe: les écoles de *Lyon*, de *Turin*, d'*Aix-la-Chapelle* et de *Zutphen*, département de l'Yssel supérieur, sont écoles de seconde classe" en in Art. 5 leest men: »Il y aura sept professeurs, et un maître d'études pour la grammaire, dans l'école d'*Alfort*, et quatre professeurs seulement, et un maître d'études pour la grammaire, dans les écoles de *Lyon*, de *Turin*, d'*Aix-la-Chapelle* et de *Zutphen*." De hiervoor vermelde besluiten van 12 Febr. 1813 en van 11 Sept. 1813 zouden waarschijnlijk slechts zoo lang van kracht zijn gebleven, totdat de school te *Zutphen* in werking zou komen.

Of Nederlanders van het bovenstaande hebben geprofiteerd en zich naar de school te *Alfort* hebben begeven, is mij onbekend gebleven. Ik weet niet of het Besluit van dd. 11 Sept. 1813 hiervoor vermeld, voor ons land vervallen is. Er blijkt in elk geval uit, dat reeds in 1813 niemand de titel van vecarts mogt aannemen, dan zij, die in de vecartsenijkunde een examen hadden afgelegd.

Mengelwerk.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENJKUNDE IN NEDERLAND.

PROGRAMMA voor de Algemeene Vergadering, te Utrecht, op Zaterdag, den 17. September 1864, des voormiddags ten 10 ure, in de Zaal naast den Schouwburg.

GEWONE WERKZAAMHEDEN.

1. Indienen der volmagten volgens art. 28 en voorstelling van bezoekers die geen lid zijn, overeenkomstig art. 12, 3 al. en art. 26.
2. Opening der vergadering.
3. Verslag van den toestand der Maatschappij.
4. Benoeming van eenen hoofdbestuurder in de plaats van den heer WEITZEL, art. 20.
5. Benoeming van leden-correspondenten, art. 11. Het hoofdbestuur stelt voor den heer Dr. L. MULDER, hoofdredacteur van de landbouw-courant.
6. Benoeming van eenen redacteur van het tijdschrift in de plaats van wijlen den heer JENNES.
7. Het hoofdbestuur stelt voor om op nieuw aan de Hooge Regering des lands te verzoeken, eene wet op de uitoefening der V. A. K.
8. Rekening en verantwoording, benevens in ontvangst nemen der contributiën, art. 12.

VEEARTSENJKUNDIGE MEDEDEELINGEN.

- a. Opgave der heerschende veeziekten 1863/64.
- b. Opgave der inëntingen bij runderen en schapen in 1863/64.
- c. Genees-, heel- en verloskundige gevallen, veeleelt, hoefbeslag en hoefziekten, instrumenten en operatiën.

Paufe.

BESPREKING VAN OPGEGEVENE ONDERWERPEN.

1. F. C. HEKMEIJER. Ofschoon in ons land betrekkelijk weinig processen ten gevolge van koop en verkoop der huisdieren plaats hebben, komen die echter voor. Het *Burgerlijk Wetboek* geeft daartoe de regelen aan de hand. Behalve deze wetten bestaan er in sommige streken nog plaatselijke regelen, waarnaar men zich gedraagt en waaraan men gewoon is zich stilzwijgend te onderwerpen. Deze wetten, die dikwijls in strijd zijn met de bepalingen van het *Burgerlijk Wetboek*, worden *costuum wetten* genoemd, en zijn daarom van gewigt, wijl de regter die, volgens art. 1547 1) van genoemd Wetboek, in aanmerking moet nemen bij het vellen van zijn vonnis.

Er is niets bekend van deze plaatselijke wetten, en echter was de kennis daarvan van veel gewigt. — Men vraagt daarom eene opgave daarvan, in de verschillende streken van ons land, om daarvan een geheel te vormen, ter plaatsing in het tijdschrift.

2. HENGEVELD. (Opgave aan) over de ziekten en gebreken die eigen zijn aan het klimaat. Vergelijk hiermede bl. 127 van het tijdschrift.
3. SNELLEN. Oorzaken van het ontstaan der tongblaar op uitgebreide veetentoonstellingen.
4. STEMPPEL. Hoe kan men de pokziekte onderkennen bij gevleesde en vette koeijen.
5. J. C. KEGELAER. Over de uitreiking van patent aan buitenlandse veeartsen.
6. HENGEVELD. Wat verstaat men in het algemeen door een *onkant* of *onklaar* uijer bij kalf- of melkkoeijen?

Is het een te bepalen gebrek, en wat zijn de ziektekundig ontleedkundige veranderingen er van in den toestel der melkafscheiding?

Is het gebrek altijd te onderkennen twee of drie dagen vóór de afkalving?

Wanneer een onkante koe twee of drie dagen vóór het afkalven

1) Art. 1547. „De regtsvordering, voortspruitende uit gebreken die de vernietiging van den koop ten gevolge hebben, moet door den koper aangelegd worden binnen een korten tijd, overeenkomstig den aard der gebreken, en met inachtneming der gebruiken van de plaats alwaar de verkoop gesloten is.

wordt verkocht voor vierkant, brengt dan het gebruik mede, dat dit vierkant onmiddellijk moet blijken na het afkalven, zoodat het dier daarna uit alle de spenen de behoorlijke hoeveelheid melk moet geven, of heeft deze voorwaarde slechts betrekking op het oogeblik dat men koopt?

7. Opgave van onderwerpen voor de Algemeene Vergadering.
8. Sluiting der Vergadering.

Vastgesteld te *Utrecht*, op den 4. Augustus 1864.

*Het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering der
Veeartsenijkunde in Nederland,*

J. B. SNELLEN, *Voorzitter.*

G. J. HENGEVELD, *1° Secretaris.*

Men wordt vriendelijk verzocht, om indien men eenige opgave over een of ander der bovenstaande mededeelingen of onderwerpen wil geven, die zooveel mogelijk *schriftelijk* in te dienen op den dag der vergadering, of ze vóór dien tijd te willen toezenden aan den 1sten Secretaris.

Na den afloop der vergadering zal de maaltijd gehouden worden bij WOLTERS, hôtel la Station, in de onmiddellijke nabijheid van den Rijn- en Centraal-Spoorweg.

Volgens art. 26 heeft het Hoofdbestuur besloten om op den dag der vergadering ook veeartsen en voorstanders der veeartsenijkunde, die geen lid zijn, toe te laten tot de Algemeene Vergadering tegen betaling der halve contributie à f 1,50.

*Verlag van de Tweede Algemeene Vergadering der
Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde
in Nederland, gehouden te Utrecht, den 17. Sep-
tember 1864.*

GEWONE WERKZAAMHEDEN.

1. Volgens de presentielijst waren de volgende leden opgekomen, nl. de Heeren: J. B. SNELLEN, F. C. HEKMEIJER, F. TH. WEITZEL, G. J. HENGEVELD, J. A. ALERS, J. N. DIJKMAN, J. A. HINZE, J. C. KEGELAER, J. G. S. ARNTZ, R. J. SCHOUTEN, E. OVERBOSCH, B. J. AALBERS, A. W. H. WIRTZ. Uit de volmagten bleek, dat de heeren ALERS en AALBERS door de afd. Zuid-Holland en de heer WEITZEL door de afd. Utrecht waren afgevaardigd, terwijl resp. tot plaatsvervangers waren benoemd de H. H. Voorzitter en WIRTZ. Behalve door den heer

WEITZEL, die belast is met het bestuur der algemeene afdeeling, was deze afdeeling vertegenwoordigd door de heeren: DIJKMAN, KEGELAER, ARNTZ, SCHOUTEN en OVERBOSCH.

2 en 3. De Voorzitter, de heer SNELLEN, opent de Vergadering met de navolgende toespraak, waarin tevens verslag van den toestand der Maatschappij wordt gedaan.

M. H.!

Was het mij aangenaam mijne heeren, U ten vorige jare bij onze algemeene zamenkomst op den bloeienden toestand onzer Maatschappij te kunnen wijzen, ik kan niet anders dan er mij in verheugen, dat ik wederom met verblijdende berigten tot U komen mag.

Wat toch is het, dat de kracht en den bloei eener vereeniging als de onze uitmaakt? Als ik mij niet bedrieg, kan die niet gezegd worden aanwezig te zijn, wanneer er niet aan twee voorwaarden, de eene meer van materieelen, de andere meer van moreelen aard, wordt voldaan. Zal de Maatschappij gezegd worden te bloeijen, dan moet zij toenemen in ledental en daardoor tevens in finantieële krachten. Niets maakt zoo dikwerf onbemind dan onbekend. Heeft de Maatschappij niet op ieder punt des vaderlands leden, die hare belangen voorstaan, hare pogingen schragen, hare bemoeijingen verklaren, dan kan zij onmogelijk den invloed uitoefenen, die haar toekomt en die zij verlangt en verlangen moet ten algemeenen nutte aan te wenden. Zoo lang slechts hier en daar een enkel veearts tot onze medeleden behoort, kunnen wij onmogelijk verwachten al dat nut te doen, waartoe wij geroepen zijn, en waartoe de vereenigde krachten onzer Maatschappij ons in staat stellen. Gelukkig echter hebben wij in dit opzigt op vooruitgang te wijzen. Was het ledental ten tijde der vorige Algemeene Vergadering niet hooger dan 57, thans is het reeds tot 68 geklommen, en gehouden correspondentie van het Hoofdbestuur geeft mij gegronde hoop, dat dit weldra nog zeer zal toenemen. Wordt ons doel maar eerst door ieder veearts op prijs gesteld, wordt onze arbeid in de oogen van Nêêrlands verlichte landbouwers niet zonder nut bevonden, dan kan het niet anders, of de uitbreiding, waarin wij ons thans verheugen, zal later nog verre overtroffen worden, en daardoor zullen de invloed der Maatschappij grooter worden en hare finantieële krachten zich uitbreiden; want ook dit is voor het welzijn onzer vereeniging een zeer wezenlijk vereischte. Wel ligt het niet

op onzen weg, vooral niet zoo lang wij nog klein zijn van kracht en zwak van vermogen, om ondernemingen op touw te zetten, waarmede groote geldelijke offers zijn gemoeid, als daar zijn tentoonstellingen of het uitschrijven van kostbare proefnemingen; zoowel de inrigting onzer Maatschappij als de aard van het vak, dat wij geroepen zijn op te beuren, brengen dit minder mede; maar toch zijn er zeer dikwijls omstandigheden, waarin wezenlijk nuttige zaken moeten achterwege blijven of wel niet met al die kracht worden doorgezet, die het belang der zaak vereischt, omdat de finantiën zulks niet gedoogen. Daarom, hoe zeer wij ook overtuigd mogen zijn, dat de geest meer is dan de stof, toch achten wij een bloeienden geldelijken toestand voor onze Maatschappij hoogst wenschelijk, en verheug ik er mij in, M. H.! U te mogen mededeelen, dat de rekening van onzen geachten Penningmeester U de overtuiging zal schenken, dat wij ook hierin vooruit zijn gegaan.

De geest echter is meer dan de stof. Wij zouden in ledental zoowel als in geldelijk vermogen kunnen toenemen, terwijl toch onze vereeniging achteruit ging. Dit zou dan 't geval zijn, wanneer een geest van flauwheid onze leden bezielde of gebrek aan ijver om de gelegenheden, ten einde licht te verspreiden of nut te doen, deed voorbij zien; en ook dan, wanneer door omstandigheden buiten ons de arbeid, dien de Maatschappij op zich nam, niet wordt op prijs gesteld, hare pogingen geene medewerking ontvingen en haar invloed niet werd erkend. Niet enkel het stoffelijk vermogen, ook de zedelijke invloed onzer vereeniging moet toenemen, zal zij blijven bestaan, bloeijen en nut doen; dat toch is de magt waardoor zij werken moet. Door overtuiging, door verspreiding van licht, door 't algemeen bekend maken van nuttige kennis moet zij trachten dwaze begrippen tegen te gaan, vooroordeelen te overwinnen. Daardoor moet zij zich geliefd maken bij al wie belang heeft bij veerartsenijkunde, landbouw of veeteelt en veehouding, of daarin belang stelt. Doet zij dit niet, dan vrees ik dat zij steeds verlaten zal staan te midden van zoovele harer magtige en bloeiende zuster-maatschappijën; vermag zij het, dan is haar een ruim veld geopend om te werken wat de hand vindt om te doen. Door zich overal, waar dit tot hare roeping behoort, dienstbaar te maken aan de belangen van den landbouw, zal zij den landbouwer leeren hare diensten op prijs te stellen, hem de veerartsenijkundige wetenschap meer en meer in hare regte waarde leeren erkennen, en door

raadgeving en voorlichting er toe bijdragen om hem zijnen rijkdom in de algemeene volkswelvaart nog steeds meer te leeren bevorderen. 't Is dan ook met groote vreugde mijne Heeren, dat ik U mededeel, dat het gunstige onthaal, welk onze Maatschappij bij haar optreden ondervond, de voorbode was van voortdurend vriendschappelijke betrekkingen. Niet enkel ontvingen wij van de meeste Maatschappijen bij voortdurend de stukken door hen uitgegeven, en werden ons meermalen inlichtingen omtrent veeartsenijkundige onderwerpen gevraagd; wij mogen er ons ook in verheugen, dat de arbeid onzer beide geachte medeleden, de heeren VON REEKEN en HENGEVELD, door de leden der Maatschappij van Landbouw, die voorlichting omtrent de tongblaar en het klaauwzeer hadden gevraagd, algemeen met vreugde ontvangen en op hoogen prijs werd gesteld, wat hun voorzeker de aangenaamste belooning zijn zal voor de zorgen, die zij zich daarvoor getroostten en de belangen der Maatschappij zeker niet dan voordeelig kan zijn. Kort voor deze vergadering ontving het Hoofdbestuur een verzoek van het Bestuur van het laatstgehoudene Landbouw-Congres, waaraan het ook gemeend heeft te moeten voldoen. Het gold namelijk het beraamen van middelen om te geraken tot de oprigting eener algemeene Maatschappij van Landbouw, waartoe van iedere in Nederland bestaande vereeniging, die zich bezig houdt met Landbouw of daarmede in betrekking staande onderwerpen, een afgvaardigde werd uitgenoodigd, om in het laatst dezer maand daarover te *Leiden* te kunnen beraadslagen. De reden die het Hoofdbestuur dit voorstel deed aannemen, was voornamelijk haar verlangen om den Landbouw van nut te zijn door in nadere betrekking te treden met bestaand Landbouw-Maatschappijen. Daarenboven achtte zich onze Maatschappij, ontstaan uit de zamensmelting van onderscheidene vroeger bestaande vereenigingen, eigenaardig geroepen tot zulk eene poging tot verbroedering en samenwerking, en meende het geene betere keuze te kunnen doen dan onzen geachten 1sten Secretaris de bijwoning onzer voorgestelde vergadering op te dragen. Is hij verhinderd, dan zal een ander lid des Hoofdbestaurs hem vervangen.

Heb ik U M. H. de redenen ontvouwd, waarom ik mij gerechtigd acht den toestand onzer Maatschappij bloeiend te noemen, gij zult mij vragen of de schoone penning ook geene keerzijde heeft, en helaas ja, die heeft hij. 't zelfde gebrek dat zich ten vorige jare reeds vertoonde, bovenmate uitbreiding der algemeene afdeeling en daarbij,

misschien wel daardoor, geene oprigting van verdere provinciale, stedelijke of andere afdeelingen. Voorwaar M. H., dat is niet de bedoeling van art. 10 onzer wet, dat een ieder zich zou aansluiten bij de algemeene afdeeling, veeleer verlangt de wet dat er overal, waar dit slechts eenigzins kan, bijzondere afdeelingen worden opgericht, en alleen voor hen, die volstrekt zich bij geene afdeeling kunnen aansluiten, zooals b. v. in de eerste plaats voor onze tot het leger behorende vakgenoten, wordt de algemeene afdeeling opengesteld. Hoe vele zaken toch zijn er, waartoe de leden eener algemeene afdeeling niet in staat zijn en die door eene andere afdeeling zeer gevoegelijk geschieden kunnen, om slechts een voorbeeld te noemen V. A. K. Icesgezelschappen? Hoe los wordt de band niet tusschen ver af wonende leden der Maatschappij, wanneer zij niet ten minste eens in 't jaar een' uit hun midden afzenden, om met de vrienden van heinde en verre te bespreken, wat er ter bevordering van het doel dat ons zamenbrengt moet worden gedaan? Waarvoor anders werd het getal leden, dat er tot het vormen eener afdeeling gevorderd wordt, zoo laag, op slechts 4, gesteld, wanneer 't niet is, om daardoor de oprigting gemakkelijk te maken en de algemeene afdeeling binnen hare natuurlijke perken te bepalen? Hopen wij, dat men dit meer en meer zal leeren inzien, en dat er ten minste in iedere provincie een veearts zal opstaan, die de vorming eener afdeeling op zich neemt. Één wakker man is vaak voldoende! En moge het bestaande vooruitzicht van in het Noorden des rijks weldra eene afzonderlijke afdeeling te zien oprigten, spoedig worden verwezenlijkt.

Voldeden de afdeelingen aan hare verplichtingen? De contributiën werden geregeld ontvangen en evenzoo de jaarlijksche verslagen; de afdeeling Zuid-Holland zond ons ook het reglement, dat thans bij haar in werking is gekomen. Sterfgeval en onvoorziene omstandigheden maakten, dat hierin bij de afdeeling Utrecht vertraging ontstond. Weldra echter hopen wij dat deze zaak in geregelde orde zal zijn gebragt.

Of de verslagen der afdeelingen van bijzonder leven, ijver, belangstelling getuigden? M. H. beschuldiging zou onheusch zijn, lof meen ik kan niet verwacht worden.

Eigenlijke bijzonderheden M. H., heb ik U geene mede te deelen: het Tijdschrift, die eerste en schoone vrucht van de samenwerking, die de Maatschappij deed geboren worden, zag geregeld het licht,

en werd overal met welgevallen begroet en met belangstelling ontvangen. Dank zij daarvoor den wakkereu redacteurs gebragt en niet minder den ijverigen medewerkers, die door hunne welwillende toezendingen toonden, zoowel, dat zij de wetenschap, waaraan zij zich wijden, liefhebben, als dat zij de zware zorgen en de werkzaamheid der redactie op prijs stellen. Bij het uitgeven van een periodiek geschrift is het wenschelijk, dat één lid der Redactie zich meer bijzonder met de zorg voor het drukken enz. er van belast. Dit heeft dan ook nog vóór het verschijnen der 1. Aflevering van ons Tijdschrift plaats gehad. De heer F. C. HEKMEIJER heeft die taak, waaraan vele werkzaamheden zijn verbonden, bereidwillig aanvaard. — Omtrent de kas zal U de straks over te leggen rekening inlichting geven. — Omtrent de boekrij behoef ik U niets te rapporteeren, dan dat de gedurige toezendingen der zuster-Maatschappijen haar geregeld doen toenemen. Zijn eenmaal onze financieele krachten tot die hoogte gekomen, dat er over den aankoop van werken kan worden gedacht, dan hoopt het Hoofdbestuur U desbetreffende voorstellen te doen; tot heden komt het mij voor, dat dit zeer onge-raden te achten zou zijn.

Zoowel de heer GEVERS DEINOOT, die tot Eere Lid, als de Heeren BROERS en JANNÉ, die tot Corresponderende Leden werden benoemd, namen deze benoemingen in zeer heusche en verplichtende termen aan.

Ten slotte zij 't mij vergund met een enkel woord te gedenken aan de vrienden, die van ons zijn henengegaan. Voorwaar, het leven des menschen is als eene bloem, die heden bloeit en morgen verwelkt is. Zoo kort slechts is onze maatschappelijken band gesloten, en reeds nu missen wij onzen verdienstelijken JENNES en de twee jeugdige beoefenaars van het vak, de heeren Mos en v. D. MEULEN. Is met den eersten ons een redacteur ontvallen, wiens werkzaamheid en veel omvattende kennis door allen op prijs werd gesteld, de beide andere zijn henengegaan éer nog kenbaar is geworden, wat de toekomst van hen hopen mogt. Houden wij hun aller nagedachtenis in eere, en moge de dood van eenen zoo verdienstelijken redacteur een groot verlies zijn voor onze zaak, ons allen zij dat verlies eene aansporing om daarin te gemoet te komen door inspanning van al onze krachten tot bevordering van het doel onzer Maatschappij. Zodoende zal dat doel worden bereikt, zal de

Maatschappij blijven toenemen in bloei, tot nut van den veearts, tot nut van den landbouwer, tot nut van wetenschap en volkswelvaart beide!

Met den innigen wensch, M. H., dat uwe beraadslagingen daartoe strekken mogen, heet ik U welkom en verklaar ik de tweede Algemeene Vergadering der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland geopend.

Na eene levendige toejuiching werd er besloten, deze belangrijke openingsrede in het verslag op te nemen en met de werkzaamheden volgens het programma voort te gaan. Vooraf echter leverden de afgevaardigden het verslag hunner afdelingen in. Zie Bijlagen *A.* en *B.*

4. De heer WEITZEL, die dit jaar als mede-hoofdbestuurder moest aftreden, werd met algemeene stemmen herkozen.

5. Het voorstel van het hoofdbestuur om den hoogleeraar Dr. L. MULDER, hoofdredacteur der Landbouwcourant, te benoemen tot lid-correspondent der Maatschappij, wordt met algemeene stemmen aangenomen.

6. In de plaats van wijlen den heer J. JENNES, wordt met 29 van de 30 stemmen de heer WIRTZ, veearts der 1^e kl., gewezen paardenarts 2^e kl. en leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool, tot mederedacteur van het tijdschrift benoemd. Ter vergadering aanwezig verklaart deze die onderscheiding wel te willen aannemen.

7. Thans is aan de orde het voorstel van het Hoofdbestuur om aan de hooge regering des lands op nieuw *eene wet op de uitoefening der Veeartsenijkunde* te verzoeken. Daar dit onderwerp in verband staat met dat van den heer KEGELAER „over het uitreiken van patent aan buitenlandsche veeartsen,” zoo besluit men ook dit tevens in behandeling te nemen, en wordt de Secretaris verzocht de ingekomen schriftelijke stukken van den heer K. te willen voorlezen, die daaraan voldoet. Zie Bijlagen *C.* en *D.* Daarna wordt het voorstel in discussie gebracht.

Bij monde van den heer WEITZEL wordt dit voorstel van het Hoofdbestuur ontwikkeld.

De Afd. Zuid-Holland, die 14 stemmen vertegenwoordigt, stemt er vóór.

De Afd. Utrecht vertegenwoordigende 11 stemmen is er tegen.

De heer HENGVELD licht dit toe en zegt: dat, toen dit voorstel

op de Utrechtsche Afd. Verg. behandeld werd, men er tegen was, omdat men meende, dat zulk een verzoek thans ontijdig zoude zijn, dewijl er een ontwerp van Wet op de Geneeskunde spoedig bij de 2^e Kamer in discussie zou komen en men diende affewachten, hoe daarvan de afloop was; terwijl men wel kon veronderstellen, zoo als H. meent, dat door de regering vroeger was toegezegd, dat na het in werking komen of aannemen van de Wet op de Geneeskunde, zij wel spoedig een ontwerp van Wet op de uitoefening der V. A. K. aan de 2^e Kamer zou aanbieden, en men dus voor als nog met een nieuw verzoek nog wat moest wachten. H. is overigens zoo overtuigd van de noodzakelijkheid eener wet, dat hij wel de spreuk: de aanhouder wint, in praktijk zou zien brengen, maar thans niet.

De heer KEGELAER licht zijne ingezonden stukken toe en geeft behalve de daarin vermelde voorbeelden, nog eene menigte andere, die ten duidenlijkste het nadeel bewijzen, dat de vreemde veeartsen de V. A. K. en de verbreiding der besmettelijke veeziekte toebrengeu.

De heer HENGVELD heeft ook in Limburg verscheidene klagten vernomen over het straffeloos uitoefenen der V. A. K. door Duitsche en Belgische veeartsen, zelfs zonder patent.

De heer HEKMEIJER zegt, dat men het patent niet mag weigeren, dewijl men voor alle zaken patent kan bekomen en zoo ook voor de uitoefening der V. A. K., zoedat buitenlandsche veeartsen zich daarvan ook kunnen voorzien. Overigens hangt alles af van eene Wet op de V. A. K. en ziet hij niet voldoende in, waarom men zoude wachten met nogmaals er op aan te dringen, hoewel hij zich ook meende te herinneren, dat de regering die had toegazegd na de Wet op de Geneeskunde.

De heer SNELLEN stemt toe, dat er geen patent kan geweigerd worden, maar ziet niet in, waarom men zou moeten wachten tot dat de Wet op de Geneeskunde in behandeling was geweest. Bij eene nieuwe wet onafhankelijk van de Wet op de V. A. K. konden er wel bepalingen gemaakt worden tegen het patent aan buitenlanders. Evenmin is het wachten eener Wet op de V. A. K. afhankelijk van die op de Geneeskunde. Beide vakken toch verschillen hemelsbreed, en kan eene Wet op de uitoefening der V. A. K. even goed die der Geneeskunde voorgaan, alsdat de laatste de eerstgenoemde zou dienen voor te gaan. De V. A. K. staat immers op zich zelve en niet onder het patronaat der Geneeskunde, en waarom moet er dan gewacht

worden? S. zal het voorstel in stemming brengen, en brengt de leden onder de aandacht, dat er twee gevoelens zijn over het voorstel, nl. om de indiening van een adres uit te stellen tot na den afloop der Geneeskundige Wet, en om zich weder dadelijk tot de regering te wenden.

De uitslag der stemming is, dat er 19 stemmen *voor* het voorstel en 11 stemmen *tegen* zijn.

Dientengevolge wordt aan den heer WEITZEL opgedragen, een adres te ontwerpen en in te dienen bij den Minister van Binnenlandsche Zaken, na het aan het Hoofdbestuur ter inzage en goedkeuring te hebben gegeven, waarbij tevens gebruik moet gemaakt worden van de stukken van den heer KEGELAER.

8. De heer HEKMEIJER doet rekening en verantwoording over het afgelopen jaar, welke rekening door eene commissie bestaande uit de heeren B. J. AALBERS en J. C. KEGELAER wordt nagezien en door de Vergadering wordt goedgekeurd.

VERARTSENIJKUNDIGE MEDEDEELINGEN.

a. Besmettelijke veeziekten in 1863/64.

De vlieg-larvenziekte der schapen. De heer ALBRS geeft, namens den heer VAN DAM, veearts te Aarlanderveen, te kennen, dat laatstgenoemde voor het eerst in zijnen omtrek de wormziekte der schapen heeft waargenomen en wel bij lammeren, die van elders waren aangevoerd. Tegen dit gebrek had VAN DAM met vrucht kalkwater met azijn, carottesaus en teer aangewend. Bij te late ontdekking van het gebrek en door verzuim waren er verscheidene bezweken.

De heer HEKMEIJER wijst op het belangrijk stuk, dat over dit onderwerp door wijlen den heer JENNES en door den heer VAN LAER in No. 2 van het Tijdschrift geplaatst is, waardoor deze ziekte tot helderheid is gekomen.

De heer SNELLEN heeft deze ziekte ook waargenomen en zich met goed gevolg bediend van peterolie. Volgens zijne waarnemingen kwam het voor bij schapen met lange wol en minder bij lammeren.

De heer KEGELAER voegt bij de aanwending van peterolie nog zijne ondervinding, dat deze olie probaat is tegen de vlooiën der honden.

Typhus.

De heer ALERS deelt mede dat hij darmtyphus bij paarden heeft waargenomen te 's Gravenhage meer of min heerschende.

De heer KEGELAER heeft ze ook behandeld bij paarden doch niet als heerschende. Belangrijk is evenwel de mededeeling van K., dat hij sedert het jaar 1834 in 20 stallen paarden met lendentyphus heeft behandeld, die veroorzaakt was door moerasmiasma. Deze soort van typhus is meestal doodelijk van 2—24 uren, soms langer. Slechts van al de door hem behandelde paarden zijn er twee hersteld. De zuren baatten niets, en aan de herstelden waren ijzermiddelen toegediend. Het bedoelde moeras of de poel, waaruit de uitdamping opstegen, veroorzaakte ook typhouse koorts en bij de knechts en meiden.

HENGEVELD deelt kortelijk mede, dat dergelijke gevallen van lendentyphus ook waren waargenomen bij slechts eenen landbouwer te Brummen in Gelderland, waar ook bijna al de paarden er aan bezweken zijn en waarvan de oorzaak tot heden onbekend is gebleven.

SNELLEN heeft in de Zuidplas de typhus waargenomen onder de varkens. Hij heeft proeven genomen op 150 varkens, die gevoerd werden met dierlijk voedsel en wel met paardenvleesch. De varkens die met vleesch waren gevoerd bleven van de varkensziekte verschoond, terwijl zij, die slechts het gewone plantaardig voedsel hadden genoten, aan de ziekte leden. Ook werden er drie jonge varkens met zware haver gevoerd. Deze bleven ook gezond, terwijl de anderen van buren, die niet zoo intensief gevoerd waren, aan de varkensziekte bezweken.

Kwade droes.

De heer WEITZEL verhaalt, dat deze besmettelijke ziekte nergens zoo heerschende is als in de provincie Utrecht. Hij schrijft dit voornamelijk daaraan toe, dat men al te toegevend is op het veroeren dier besmette dieren en dat art. 459 van het Strafwetboek niet in toepassing wordt gebragt.

De heer HENGEVELD stemt dat toe en zegt, dat er aan de Kliniek van 's Rijks-Veeartsenijschool in den loop van een jaar minstens tien kwaaddroezige paarden ter behandeling zijn aangeboden, die soms op den aanmerkelijken afstand van twee en drie uren naar de Veeartsenijschool getransporteerd werden. Hij deelt nog een geval mede

van eenen boer, die twee hengsten hield. Beide waren kwaaddroezig en hadden niettemin gedurende de laatste weken nog onderscheidene merriën gedekt. Het schijnt wel, dat men te toegevend op dat punt is, maar de voornaamste oorzaak is, dat er geen genoegzaam veeartsenijkundig personeel is om toezigt te houden. In de stad *Utrecht* is overigens het toezigt gestreng, maar wat baat dit, als in den omtrek en in de provincie overtreden wordt?

De heer ALERS zegt, dat dit een onderwerp is voor eene wet op de v. a. k. en v. a. k.-politie, en doet het voorstel om aan den heer WEITZEL te verzoeken in zijn adres aan de regering van deze en vooral van het laatste geval melding te maken.

De heer WEITZEL deelt verder nog mede, dat de toediening van het laatst aangeprezen middel tegen den kwaden droes, arsen. strychn. bij zijne patienten niet gebaat heeft.

Longziekte onder het rundvee.

De heer WEITZEL zegt, dat deze ziekte wel blijft bestaan in de provincie *Utrecht*, doch, naar het hem voorkomt, aan het afnemen is.

De heer SNELLEN berigt ditzelfde over de provincie *Zuid-Holland*.

Mond en Klauwzeer. Influenza.

De heer WIRTZ deelt mede, dat in den zomer van 1863 het *Monden Klauwz.* geheerscht heeft in de gemeenteweide te *Roermond*, en dat van Dec. 1862 tot Julij 1864 driemaal de *Infl.* heeft geheerscht onder de paarden van het 5de Reg. Drag. te *R.*, waarbij te zamen omstreeks 200 er aan geleden hebben, dat gelijktijdig deze ziekte heerschte te *Maastricht* en *Venloo*, en dat hij later uit zijne aantekeningen daarvan een verslag hoopt te geven in het tijdschrift.

b. Inentingen bij runderen.

De heer WEITZEL deelt mede, dat hij het vee van twee boerderijen heeft ingeënt voor de maats. *Concordia*, waarvan de resultaten over het algemeen gunstig waren.

De heer ALERS geeft eenig verslag over de inentingen der longzieke smetstof bij runderen in de provincie *Zuid-Holland*, voor zoo ver hij daartoe door de leden zijner afdeeling in staat gesteld is. Over het algemeen blijft men in de geheele provincie inenten en met goed succes. Zijne opgaven bepalen zich tot de volgende:

1. De heer SWART te *Barendrecht* heeft in 1863/64 692 inentingén verrigt en slechts met verlies van een' halven staart en eene staart-pluim.

2. De heer KORNDORFFER entte, van 1 Sept. 1863 tot 11 Sept. 1864, 3000 stuks vee in. Allen met goed succes.

3. De heer VAN DAM te *Aarlanderveen* entte in hetzelfde tijdsverloop 165 stuks vee in. De uitwerking er van was verschillend, doch hij had geene verliezen te betreuren.

4. De heer ALERS te 's *Hage* verrigtte 22 inentingén, allen met goed resultaat.

De heer HINZE te *Mijdrecht* verrigtte 145 inentingén bij gezond vee en met versehe smetstof. Hij nam weinig reactie waar, en schreef dit toe aan de onvatbaarheid der dieren, dewijl er op dat oogenblik geene longzieke runderen in de omtrek waren. Slechts 20 stuks vertoonden voldoende reactie. Van de inentingén bij 40 stuks met gedroogde stof heeft hij volstrekt geene werking gezien.

c. Allerlei veeartsenijkundige bijdragen.

De heer ALERS deelt het geval mede eener lijkopening, waarbij hij een abces vond in de borstholte en dat ter plaatsing in het Tijdschrift zal gezonden worden, als ook gevallen van moerziekte, en een ander van ontsteking van het spronggewricht.

De heer KEGELAER deelt mede eene afscheuring van den geheelen buiten-hoornschoen van den regterachterpoot van eene koe, door overrijden, en eene verscheuring van de groote schouderbladsdraaijerspier en verrekking der borstarmbeenspijeren, die in 4 weken genezen was. Beide gevallen zullen in het Tijdschrift geplaatst worden.

De heer WEITZEL laat een paar Engelsche melkbuisjes zien, die zeer gemakkelijk in te brengen zijn en waarmede zelf een ongeoeffende kan melken.

De heer HENGEVELD bespreekt een nieuw geval van hoefkanker en prijst daarbij aan, het geheele wegsnijden van den draagrand des hoorwands, zoodat het been geheel op de straal en zoolvlakte moet staan met dagelijksche verbinding van de woekerende oppervlakte met nitr. hydrarg. en het instrooijen van chloor-zink en gips 1: 16. Er zal nader eene ziektegeschiedenis van gegeven worden.

De heer HEKMEIJER herinnert bij deze aan de steeds doeltreffende methode door het wegsnijden van al den lossen hoorn, het bevochtigen

met terpentijn en een sterk drukkend verband van de heeren JANNÉ Senior en Junior.

De heer WIRTZ bevestigt dit, en zegt de handelwijze van de heeren JANNÉ gezien en beproefd te hebben. Het wegsnijden van den lossen hoorn, en een *doelmatig aangelegd* drukverband beschouwt hij als het voornaamste bij de behandeling.

De heer HENGEVELD bespreekt het moeilijke van eene differentiële diagnostiek bij longziekte, en verhaalt daaromtrent nog een geval, dat hij voor weinige dagen had ondervonden, waar alle verschijnselen overeenkwamen met die der longziekte en het geval waarschijnlijk een longen-catarrr met hyperamie en emphyseem was en ook met genezing is geëindigd. Hij beveelt over dit onderwerp zeer de lezing aan van het stuk van den heer BILLROTH, dat in de 4de Afl. van Jaarg. I is geplaatst.

De heer KEGELAER heeft ook dergelijke twijfelachtige gevallen waargenomen. Zoo verhaalt hij nog van eene chronische indigestie en catarrr met alle verschijnselen der longziekte. Bij den dood van het rund vond hij hepatisie van de long en twee tuberkelholten met etter gevuld, zoodat deze opening zijnen twijfel aan longziekte geheel wegnam, hoeveel overeenkomstigs het dier bij zijne ziekte daarmede had getoond.

De heer HENGEVELD brengt ter tafel twee spronggewrichten van een kalf, waarvan bij beiden de hielbeenderen gebroken waren. De heer JANNÉ, die hem deze preparaten had toegezonden, verhaalde daarbij, dat het kalf door een luik was gevallen op beide de achterbeenen, waardoor de hielbeenderen waren gebroken, en dat hij een gipsverband om ieder gewricht had aangelegd, dat een zeer gunstig gevolg beloofde, doch dat de boer geen geduld had om den tijd der genezing af te wachten en het dier na 10 of 12 dagen had afge maakt. H. deelt verder nog een paar gevallen mede van trombose bij eene koe en een paard, waarvan nadere beschrijving zal volgen in dit tijdschrift, indien zijne bezigheden het toelaten.

De Voorzitter vraagt, of er nog meer mededeelingen zijn, en gaat over met ter behandeling in te leiden, de bespreking van :

OPGEGEVEN ONDERWERPEN.

1. Het onderwerp der *costuumwetten* van den heer HEKMEIJER. Deze zegt, dat hij reeds enkele bijdragen daarover heeft ontvangen,

zooals van de heeren VAN DRIEL, te *Eindhoven*, en VAN DAM, te *Aarlanderveen*. Hij beveelt zich aan voor meerdere opgaven en wenscht de vraag weder op het programma gebragt te hebben, hetgeen wordt goedgekeurd.

2. De opgave der ziekten en gebreken, die ontstaan ten gevolge van het physisch en geografisch klimaat, zie bl. 127 van den 1sten jaarg., door den heer HENGEVELD opgegeven. Deze heeft daarom trent mededeelingen ontvangen van de heeren KEGELAER, uit het 5^e district van Zeeland en van den heer DEIJERMANS, te *Dirksland*. Hij houdt zich voor meer aanbevolen, terwijl er besloten wordt, de vraag in het volgende jaar weder op het programma te plaatsen.

3. Oorzaken van het ontstaan van tongblaar op uitgebreide veetentoonstellingen, door den heer SNELLEN voorgesteld.

De heer ALERS vraagt, of de dieren het op de reis konden hebben opgedaan?

De heer SNELLEN zegt, dat hij de oorzaken niet weet, maar wel heeft waargenomen, dat op de veetentoonstelling te *Hamburg* in 1863, er niet een stuk rundvee van bevrijd bleef. Het eerste leden er de Engelsche runderen aan uit *Norfolk*, toen de Nederlandsche, vervolgens de Silezische en toen volgden alle de anderen. Te *Rijssel* mede in 1863 was het evenzoo. Aldaar waren het de Belgische runderen, die het eerst er door werden aangegrepen, toen de Fransche en daarna het Nederlandsche vee.

De heer HENGEVELD zegt in 1856 op de internationale veetentoonstelling te *Parijs* ook te hebben waargenomen, dat vele der ingezonden dieren aan de tongblaar leden, maar met een goedaardig beloop. De oorzaken zijn waarschijnlijk toe te schrijven aan verandering van voedsel en drank.

De heer SNELLEN zegt, dat te *Hamburg* er enkelen aan de gevolgen zijn bezweken, o. a. een paar Nederlandsche runderen. De oorzaken liggen nog in het duister, maar zijn waarschijnlijk van diaethetischen aard.

4. De heer STEMPEL, die ter bespreking had gevraagd de onderkenning der pokziekte onder het rundvee bij gevleesde en vette koeijen, was niet ter vergadering aanwezig, waarom men volgens het genomen besluit van het vorig jaar dit onderwerp niet in behandeling behoefde te brengen.

De Secretaris zegt eenen brief te hebben ontvangen van den heer

VAN HULST, te *Nieuweveen*, die omtrent dit punt het volgende opmerkt: dat koeijen die te vetten loopen en aan pokziekte lijden, onder gelijke omstandigheden, niet zoo goed groeijen als anderen, onrustiger zijn, dikwijls met de horens kuilen in het land graven, en ook schier aanhoudend tochtig zijn.

De heer WEITZEL herinnerde, dat hij in 1856 daarover reeds een verslag had ingezonden, dat opgenomen was in de verslagen van dat jaar.

De heer OVERBOSCH neemt op zich, om die verschijnselen nauwkeurig op te nemen en daaromtrent aanteekening te maken, waartoe hij in staat is in zijne betrekking als keurmeester van vee en vleesch te *Gouda*, dewijl het zeer dikwijls voorkomt, dat het vee er aan lijdt, hetgeen eerst blijkt na de slagting.

5. De uitreiking van patent aan buitenlandsche veeartsen, opgegeven door den heer KEGELAEB, reeds behandeld zijnde bij het hier voren beschreven voorstel van het hoofdbestuur ten opzichte eener wet op de veeartsenijkunde, zoo wordt daarnaar verwezen en tevens naar de belangrijke stukken van den heer K., die hierachter gevoegd zijn als bijlagen C. en D.

6. Op de vier vragen opgegeven door den heer HENGEVELD waren eenige antwoorden ingekomen. Zij waren van den volgenden inhoud: de heer VAN DAM te *Aarlanderveen*:

Wanneer eene koe *onkant* is, laat zich dit duidelijk in de meeste gevallen ontdekken; in den regel toch is het uijer ongelijk, gezwollen, verhard, met verstopte spenen en onzuivere melk, veroorzaakt door beleedigingen of ziekten.

Wordt nu eene koe op de markt voor vierkant verkocht, dan wordt daarnaar geen onderzoek gedaan. Ontdekt nu de koper, dat de verkochte koe onkant is, dan neemt een soliede verkooper zonder bedenken de verkochte koe terug of treedt in eene nadere schikking. Vijf of zes gulden worden doorgaans bedongen en daarmede is de zaak afgedaan.

De heer SNELLEN zegt, dat de opgave van den heer VAN DAM geldig is aan den rijnkant en te *Gouda*, wel te verstaan dat, is de verkochte koe eene groningsche, dan wordt zij teruggegeven, terwijl voor eene inlandsche koe *f* 6,— vermindering van koopprijs toegestaan wordt. Om het onkant te onderkennen, ziet men naar de buiging der spenen. Is namelijk eene der spenen zacht naar binnen omgebogen, dan is die onklaar.

De heer KEGELAEB levert de volgende antwoorden in:

a. een uijer dat niet uit alle de 4 spenen eene behoorlijke hoeveelheid goede melk geeft is onkant;

b. het gebrek kan bestaan in atrophie en verharding der melkklier, in vernauwing der melkboezems en sluiting der spenen;

c. wanneer 2 a 3 dagen vóór het afkalven het uijer zich schijnbaar in gezonden staat voordoet en bij het trekken aan de spenen geene genoegzame hoeveelheid wei of melk wordt ontlast, dan kan men in den regel aannemen, dat het uijer onklaar is;

d. Het vierkant uijer moet blijken door het geven van eene behoorlijke hoeveelheid melk uit al de spenen onmiddelijk na het afkalven, ten ware er tusschen den tijd van verkoop en afkalven omstandigheden hadden plaats gehad, die zulks konden verhinderen, in welk geval de koe bij den verkoop vierkant kan geweest zijn; terwijl de voorwaarde slechts betrekking heeft op het oogenblik, dat men koopt.

De Secretaris deelt mede ook omtrent dit punt van den heer VAN HULST een belangrijk schrijven ontvangen te hebben, van den volgenden inhoud:

»Omtrent punt 6, door u opgegeven, zij het mij vergund het volgende op te merken:

1°. Dat men hier omstreeks onder een *onkant* of *onklaar* uijer bij kalf- of melkkoeijen een zoodanig verstaat, waarbij uit een of meer spenen of kwartieren geene of onbruikbare melk komt; van zoogenaamde laauwe of verlamde spenen, van taai melken of van zaaijen, enz. zal hier toch wel geen sprake zijn.

2°. Daar zulke melkkoeijen, althans wanneer meer dan één kwartier onklaar is, veelal droog gelaten en voor de slagbank bestemd worden, is men zelden of nooit in de gelegenheid na den dood de ziekelijke veranderingen in het uijer waar te nemen.

4°. Hoogst zeldzaam zal men het gebrek eenige dagen voor het kalven kunnen onderkennen. — De kooper kan ook redelijkerwijze van den verkooper niet vorderen, dat hij er voor instaat dat eene koe na het kalven vierkant zal zijn; de laatste kan alleen verzekeren, dat zij het vorige jaar na haar kalven vierkant was en daar dan de niet ongegronde hoop op bouwen, dat zij het ook nu weder zijn zal; maar is het een dier dat voor het eerst kalven moet, dan vervalt natuurlijk ook dit. — Er bestaan toch voorbeelden, ook mij bekend, dat koeijen die het eene jaar vierkant van uijer waren, het volgende jaar twee of drie spenen bleken te zijn, zooals men dat hier noemt;

en omgekeerd, dat koeijen die het eene jaar drie-speen waren, het andere jaar weder vierkant bleken te zijn. — Ik zelf heb meer dan eens het een of ander kwartier eener koe om deze of gene reden droog gesmeerd, zoo als men hier zegt, en dan gezien, dat zij een volgend jaar uit datzelfde kwartier weder evenveel en even goede melk gaf als uit een der drie overigen.

Onmogelijk kan dus, ook met den besten wil en bij de strikste eerlijkheid, de verkooper er voor in staan, dat eene koe na haar kalven vierkant zal zijn. — Dat dit gevoelen algemeen is, blijkt ook uit de hier heerschende usance, dat n. l. bij *onklaar* of *onkant* zijn van een of meer kwartieren na het kalven, de koper voor elk dier kwartieren een pond of *f* 6,00 van den koopprijs kan korten of terugvorderen. — Was het nu vooruit met zekerheid te bepalen, of eene koe na het kalven vierkant zal zijn of niet, dan zou die som veel te gering zijn om bedrog te weren; maar juist omdat er geene stellige zekerheid voor bestaat en dus de risico uit den aard der zaak hier meer aan de zijde van den koper is, daarom is die restitutie zoo laag gesteld en meer eene kleine tegemoetkoming dan een volledig vergoeden.

Ziedaar in 't kort mijne bescheiden meening omtrent dit punt; is ze belangrijk en aannemelijk genoeg, dan hoop en verwacht ik, dat ze ook in het Verslag dezer Vergadering zal worden opgenomen."

De heer HENGEVELD zegt, dat hij tot het stellen der vier vragen is gekomen, door eenige inlichtingen, die hij heeft moeten geven in de hoedanigheid van expert voor de regtbank te Amersfoort, en dat het hem alstoen gebleken was, dat de gevoelens omtrent den toestand van onklaar of onkant en over de zichtbaarheid van dit gebrek, 2 à 3 dagen voor het afkalven zeer verdeeld waren. Als zijn antwoord op de drie eerste vragen is hij het geheel eens met het antwoord van den heer KEGELAER, hoewel hij ten opzichte der derde vraag moet erkennen, dat in zake van geschil, het niet mogelijk is om er een beslissend antwoord op te geven, omdat de toestand of liever de verschijnselen van het uijer 2 à 3 dagen vóór het afkalven bij vele individuën zeer verschillen kunnen, en er dus in zake van verschil wel een van die exepitiën daartoe aanleiding hebben kunnen geven. Zoo kan b. v. de zucht op dien tijd zoo sterk zijn, dat men geen onderscheid tusschen de kwartieren of van den vorm der spenen kan waarnemen, terwijl men op dien tijd, als proefneming bij zulk eenen toe-

stand, zeldzaam een kwartier of uijer geheel uitmelkt, om het verschil in hoeveelheid der kwartieren te ontdeekken. Soms hangt het van vroegere toestanden af. Bij het droog laten kan wederom een koe vierkant zijn, terwijl zij bij het kalven onkant blijkt, zonder dat een verkooper zulks kan weten, zoodat er van de zijde van hem zoo wel toeval en onbekendheid als bedrog kan plaats hebben.

De heer HEKMEIJER zegt, dat dit onderwerp op geregteijk gebied en ook tot de costumwetten tehuis behoort.

De heer HENGEVELD antwoordt, dat hij bij zijn antwoord de 4^e vraag heeft vermeden, terwijl hij den heer HEKMEIJER gaarne voor zijn onderwerp de bescheiden wil geven, en hij het voor zich slechts heeft beschouwd, als van de practische zijde der veeartsenijkunde te moeten aanvatten, doch tevens ook heeft willen aantoonen, hoe moeilijk het voor de veeartsen is, in sommige gevallen beslissende antwoorden te geven als expert. Het geding waarop H. hier doelt, is wel eene opname waard in het tijdschrift, en de Amersfoortsche regtbank zal zeker aan den heer HEKMEIJER gaarne de noodige bescheiden daartoe afstaan.

De heer HEKMEIJER wil die gaarne bezitten en er gebruik van maken.

7. Opgave van onderwerpen voor de volgende Algemeene vergadering.

De Secretaris heeft het volgende ontvangen van den heer VAN HULST:

1. De onderhuidsche inspuiting van geneesmiddelen heeft in den laatsten tijd in de menschelijke geneeskunde veel opgang gemaakt. Is deze geneeswijze reeds op de dieren toegepast, en, zoo ja, bij welke ziekten en met welk resultaat?

2. De heer KEGELAER wenscht op de volgende vergadering besproken te zien: de oorzaken van taaije melk en het slecht boteren er van bij de koeijen.

3. De heer VAN DAM: Welke tijd van het jaar acht men het geschikste voor de inenting der longziekte bij het rundvee, en wat zijn in het algemeen de eigenschappen van goede inëntstof?

4. De heer ALERS geeft op: Wat is de meest algemeene vorm waaronder de influenza optreedt, en in welke betrekking staat deze ziekte tot de keelziekte en de longziekte der paarden?

De heeren HEKMEIJER en HENGEVELD vragen toestemming om enkele vragen nog op het aanstaande programma te mogen stellen, hetgeen wordt goedgekeurd.

VOORSTELLEN.

De heer ALERS vraagt, welk besluit het hoofdbestuur heeft genomen omtrent de vroegere honoraire leden der Maatschappij?

De voorzitter antwoordt hierop, dat deze honoraire leden blijven van de afdeeling Zuid-Holland.

De heer ALERS vraagt, of de algemeene afdeeling leden kan aannemen uit provinciën waar eene afdeeling bestaat?

De voorz. brengt dit in discussie en men is bijna algemeen van gevoelen, dat het hoofdbestuur zulke leden, die zich daartoe aanmelden, moest verwijzen naar de afdeeling in hunne nabijheid, met uitzondering van militaire paardenartsen.

De voorz. stelt nog voor om bij de regering aan te dringen op de betere naloving van art. 459 enz. van het strafwetboek. Dit wordt opgedragen aan den heer WEITZEL om op te nemen bij zijn adres.

De heer WIRTZ stelt het volgende bijvoegsel voor bij alin. 2 van art. 28 der wet van de Maatschappij: „doch bij stemmingen over „voorstellen, die in de programma's voor de Algemeene Vergaderingen vooraf aan het oordeel der Afdeelingen zijn onderworpen geworden, is voor elke bijzondere Afdeeling alleen geldig de uitslag „van de stemming, voor elke stem in het bijzonder, die over zoo „danig voorstel in de Afdeelings-vergadering heeft plaats gehad en „door de afgevaardigden wordt medegedeeld.”

De voorsteller lichtte dit voorstel nader toe en deed de strekking er van uitkomen, als zijnde het zekerste middel, om bij alle besluiten, die op de Algemeene Vergaderingen worden genomen, overeenkomstig de persoonlijke gevoelens van al de leden der Maatschappij, die in dezelve belang stellen, op de meest billijke wijze, het gevoelen der meerderheid te verkrijgen. De Vergadering der Afd. Utrecht (27 Aug.) had zich hiermede gaarne vereenigd en den voorsteller verzocht het voorstel aan het oordeel der aanstaande Alg. Verg. te onderwerpen.

De voorz. brengt dit voorstel in stemming, hetgeen met 24 stemmen tegen en 5 voor wordt afgestemd. Hierna sloot de voorz. de Vergadering met dankbetuiging aan de leden voor hunnen ijver en met aanbeveling om daarmede voorttegaan in het belang van den vaderlandsche veeteelt, en den bloei en de bevordering der wetenschappelijke Veeartsenijkunde.

Een vriendschappelijke maaltijd, waaraan allen deel namen, sloot dezen nuttigen arbeid, en met de hartelijkste wenschen van elkander op eene aanstaande Vergadering te mogen wederzien eindigde deze regt aangename dag.

Het Hoofdstuur der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

Utrecht,
den 2 Dec. 1864.

De 1^e Secretaris,
G. J. HENGEVELD.

BIJLAGEN.

A. *Verlag van den toestand en de werkzaamheden der Afdeeling Zuid-Holland der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde.*

TOESTAND DER AFDEELING.

Even als groote gebeurtenissen op bestaande corporatiën en instellingen niet alleen een grooten invloed uitoefenen, maar daarin zelfs groote schokken te weeg brengen, die haar voor eene wijle in hare vrije ontwikkeling belemmeren, zelfs schijnbaar benadeelen, en boven welke aandocningen zij slechts langzaam kan verheven worden; zoo was ook de Eruptie van 1862 voor de Maatschappij een tijdperk van vooruitgang, doch voor onze Afdeeling een oogenblikkelijke teruggang, die eene stasis ten gevolge had.

De nieuwe stand der zaken vereischte eene nieuwe organisatie der Afdeeling, die ten gevolge had, dat de Afdeelingsvergadering moest plaats hebben vóór den 1. Mei van ieder jaar. Het bleek echter in de uitvoering onmogelijk, omdat de werkzaamheden van den practischen veearts juist om dien tijd te veelvuldig zijn, dan dat zij daaraan een halven of voor sommigen een geheelen dag durfden wijden. De eerste vergadering van dit jaar den 26. April l. l. beschreven, was de opkomst zoo gering, dat de tegenwoordig zijnde leden zich niet geregtigd achtten op zich de spreuk in toepassing te brengen: „*Tres sunt Collegium.*”

Het bestuur der Afdeeling besloot nu eene volgende vergadering uit te schrijven, wanneer eerst het programma voor de aanstaande Algemeene Vergadering was ingekomen, dat in de maand Augustus

eerst zou plaats hebben, verwachtende dan eene betere opkomst. De uitkomst heeft aan de verwachting beantwoord, en de boven opgegeven oorzaak bleek aan het houden der Aprilvergadering voor nu en het vervolg eene onoverkomelijke hinderpaal in den weg te hebben gelegd, waarom besloten werd, onder nadere goedkeuring van het Hoofdbestuur, eerst in de maand Mei de eerste bijeenkomst te houden en aan de bepalingen van Art. 15 van de wet der Maatschappij vóór of op 1 Junij eerstvolgende te voldoen.

Gelukkig bleef de stasis, waarin de Afdeeling verkeerde, van korten duur, want werd de laatste vergadering in het verleden jaar (14 Oct.) geconvoceerd aan 14 leden en één Eerelid, de vergadering van 1 September l.l. sloot met de aanwinst van twee nieuwe leden, en een Eerelid, zoodat de vooruitgang zich reeds doet gevoelen; zijnde nu de lijst der leden als volgt:

J. VAN DAM,	te Zwammerdam.	
J. F. W. KORNDORFFER,	„ Rotterdam.	
L. SWART,	„ Barendrecht.	
J. A. ALERS,	„ 's Gravenhage.	
W. DOGTEROM,	„ Krimpen a/d Lek.	
F. A. DEYERMANS,	„ Dirksland.	
B. J. AALBERS,	„ Nieuw-Lekkerland.	
C. S. VAN KLAVEREN,	„ Ameide.	
E. C. VAN STADEN,	„ 's Gravenhage.	
J. B. SNELLEN,	„ Moordrecht.	
W. F. STEYGERWALDT,	„ Leijden.	
J. P. ROTSCHIED,	„ Delfshaven.	
J. WIS,	„ Gouda.	} heeft bij zijn vertrek naar Indië als Lid van de Afd. bedankt.
L. VAN ES,	„ Melissant.	
E. OVERBOSCH,	„ Gouda.	
J. B. HUYSMANS,	„ Rotterdam.	

Eere-Leden 1).

G. J. HENGEVELD,	Utrecht.	Benoemd	29 Julij 1863.
W. K. VAN GENNEP,	's Hage.	„	1 Sept. 1864.

1) Deze opgave is niet volledig en zal nader aangevuld worden. Zie het besluit der Algem. Vergadering daaromtrent op bl. 78 hiervoor.

Diezelfde vooruitgang openbaarde zich ook in de kas der Afdeeling, die met een batig slot sloot, nadat alle onkosten, die de nieuwe reorganisatie noodwendig moest na zich slepen, waren voldaan.

VERGADERINGEN.

Afdeelvingsvergaderingen werden gehouden den 14. Oct. 1863 en 1864. De leden, ofschoon nog niet in grooten getale opgekomen, getuigden nochtans, dat de ijver en liefde voor hunne goede zaak nog niet was uitgedoofd, en in billijkheid is het te verwachten, dat, wanneer men meer algemeen met den stand der zaak zich zal hebben gemeenzaam gemaakt, ook de opkomst talrijker zal worden. Zoo als reeds gemeld is, kon de April-vergadering van dit jaar geen voortgang hebben.

WERKZAAMHEDEN.

De werkzaamheden der Afdeeling bepaalden zich tot het zamenstellen en arresteeren van een huishoudelijk reglement in verband met de wet der Maatschappij.

Het bestuur, dat ten vorigen jare slechts voorloopig was benoemd en volgens het nieuw huishoudelijk reglement moest aftreden, werd bij acclamatie herkozen.

Tot Eerelid der Afdeeling werd door het bestuur voorgesteld en aangenomen de Heer W. K. VAN GENNEP, President van de Afdeeling 's *Gravenhage* en omstreken van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw te 's *Hage*, welke opdracht door ZEd. met genoegen werd aanvaard.

Tot het mededeelen en bespreken van praktische zaken behoorden: de asthmatische verschijnselen bij de paarden en het aanwenden van acid. arsenicos. daartegen;

- „ waarnemingen omtrent de moerziekte bij het rundvee;
 - „ arthritis van het spronggewricht bij een paard;
 - „ etterzak in de borstholte van een paard;
 - „ wormziekte onder de schapen;
 - „ verschillende costumwetten;
 - „ typhus biliosus en abdominalis;
 - „ heerschende veeziekten en
- eenige verloskundige bijdragen.

Van de meeste dezer mededeelingen en besprekingen zullen schriftelijke bijdragen worden geleverd.

De laatste vergadering droeg derhalve de blijken van meer leven, en beantwoordt dit aan de verwachting van bestuurderen, dan zal de Afdeeling voortgaan in de ontwikkeling van eigen leven en eigen krachten, om daarmede de Maatschappij in haren vooruitgang en bloei te ondersteunen.

's *Gravenhage* den 10. September 1864.

*Namens het Bestuur der Afdeeling Zuid-Holland der
Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde
in Nederland,*

J. A. ALERS, *Secretaris.*

BIJLAGE B.

Verslag van de werkzaamheden en den toestand van de Afdeeling Utrecht der Maatschappij ter bevoor- dering der Veeartsenijkunde.

De Afdeeling *Utrecht* betreurt het zeer, niet te hebben voldaan aan art. 15 van de Wet der Maatschappij, waarbij de verpligting op haar rust, jaarlijks vóór of op 1°. Mei een verslag van hare werkzaamheden en haren toestand aan het Hoofdbestuur in te zenden. Dit verzuim was een gevolg van de gevoelige verliezen, die de Afdeeling heeft geleden door het overlijden van haren Voorzitter, den Heer JENNES, en het vertrek van haren Secretaris, den Heer PRAKKE, ten gevolge zijner benoeming tot Provinciaalen Veearts van Friesland.

Het in eene Afdeelings-vergadering weder voltallig geworden Bestuur beijvert zich, genoemd verzuim te herstellen door het Hoofdbestuur ten spoedigste met de werkzaamheden en den toestand der Afdeeling bekend te maken.

De Afdeeling *Utrecht* telt thans 12 leden, waarvan de nominatieve staat en het bedrag hunner contributiën over het jaar 1863 hiernevens worden overgelegd.

Zij heeft op den 27. Augustus eene vergadering gehouden, die zich echter, hoewel het programma zeer belangrijke punten ter behandeling bevatte, niet in ruime deelneming mogt verheugen.

Van wege het Bestuur was tot bijwoning der vergadering uitgenoodigd de Heer WIRTZ, lid van de Algemeene Afdeeling der Maatschappij, die aan die uitnoodiging gaarne had voldaan, en, na opening van de vergadering door den Heer Thesaurier, als eenig

overgebleven lid van het Bestuur, zijn verlangen te kennen gaf lid der Afdeeling te worden en, na de aanneming als lid, dadelijk te mogen deelnemen aan de werkzaamheden der Afdeeling. Hij werd als zoodanig aangenomen.

De Thesaurier deed vervolgens mededeeling van het overlijden van den Voorzitter der Afdeeling, den Heer JENNES, waarna, ter voorziening in die vacature, benoemd werd de Heer HENGEVELD, die de benoeming aannam en op verzoek van den Thesaurier tevens dadelijk de leiding der vergadering aanvaardde.

De Thesaurier deed daarna voorlezing van eene missive van den Secretaris, den Heer PRAKKE, in dato 27 Junij jl., waarbij deze, in verband met zijne benoeming tot Provinciaal Veearts van Friesland, bedankt voor het lidmaatschap der Afdeeling en gevolgelijk voor de betrekking van Secretaris en tevens verzoekt bij de Algemeene Afdeeling te worden overgeschreven. De vergadering besloot daaromtrent, dat aan den Heer PRAKKE zal worden kennis gegeven, dat de Afdeeling zijne bedanking als Secretaris heeft aangenomen, doch dat hij zijn lidmaatschap blijft behouden tot 1° Januarij 1865 en alsdan bij de Algemeene Afdeeling overgaat. Tot Secretaris werd benoemd de Heer WIRTZ, die de benoeming aannam en zijne betrekking aanvaardde.

Tot afgevaardigde en plaatsvervanger van dien ter Algemeene Vergadering werden resp. benoemd de Heeren WEITZEL en WIRTZ.

De Voorzitter stelde voor eene herziening van het huishoudelijk Reglement in den geest van de wet der Maatschappij; dit voorstel werd eenparig aangenomen en de Heeren HENGEVELD en HISSINK namen op verzoek de taak op zich een Concept-reglement te ontwerpen en daarmede vóór de eerstvolgende vergadering der Afdeeling gereed te zijn.

Aangezien geen der leden meer eenig voorstel wenschte te doen, werd ten slotte het programma voor de Algemeene Vergadering in behandeling genomen en breedvoerig besproken en de vergadering door den Voorzitter gesloten met den wensch, dat men zich in het vervolg in eene betere opkomst van de leden der Afdeeling ter vergadering mogt kunnen verheugen.

Utrecht, 28 Augustus 1864.

Namens het Bestuur der Afdeeling Utrecht van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsnijckunde,

A. W. H. WIRTZ, Secretaris.

NOMINATIEVE STAAT der Leden van de Afdeeling
Utrecht der Maatschappij ter bevordering der
Veeartsenijkunde.

W. J. E. HEKMEIJER.
F. Th. WEITZEL.
A. HISSINK, *Penningmeester*.
G. C. SCHRÖDER.
G. J. HENGEVELD, *Voorzitter*.
A. GIJSBERS.
H. J. H. STEMPEL.
J. A. HINZE.
H. J. PRAKKE (tot 1° Jan. 1865).
F. C. HEKMEIJER.
A. W. H. WIRTZ (sedert 27 Aug. 1864) *Secretaris*.
C. SANDKULJL.

De Secretaris der Afdeeling,
A. W. H. WIRTZ.

BIJLAGE C.

Mijne Heeren!

In de eerste algemeene vergadering der Maatschappij ter bevordering van de Veeartsenijkunde in Nederland, gehouden den 5. Sept. 1863, werd mij vergund, een voorstel te doen, hetwelk ten doel had, de Empirie bij de uitoefening der veeartsenijkunde in Nederland, ofschoon langzaam, toch zeker te doen verdwijnen.

Het zal niet noodig zijn U te wijzen op het nadeel, dat de empirie te weeg brengt aan het bestaan der rationele veeartsen, — aan de veeartsenijkundige wetenschap, — aan de welvaart van den veehouder, — en aan een groot gedeelte van het nationaal vermogen, dat in den veestapel en deszelfs voortbrengselen ligt opgesloten.

Hiermede zal ik u niet behoeven bezig te houden; want wie van ons is niet ten volle overtuigd, dat de rationele veearts, bijna zonder uitzondering, overal te kampen heeft met een legio empirici, die ongehinderd de praktijk uitoefenen? Wie van ons ziet niet zijn bestaan daardoor benadeeld, zoodat men veeltijds zijn tijd ook aan andere bezigheden en bedrijven moet ten beste geven, ten einde voor zich

en de zijnen een bestaan te vinden? Wie van ons ziet niet menige patient in handen der empirici vallen, die onder wetenschappelijke behandeling en waarneming, een schat van wetenswaardige zaken der veeartsenijkunde zouden opleveren? Wie onzer heeft onder de handen van empirici, niet menig stuk vee zien sterven en verloren gaan, dat door eene rationele behandeling zou zijn behouden gebleven? en ten slotte MHH.! Wie zou durven beweren, dat een groot gedeelte van het Staatsvermogen — de veestapel — er geen belang bij heeft, dat de empirie in de veeartsenijkunde verdwijne? En, is dit zoo MHH., dan vind ik mij gedrongen om Uwe medewerking in te roepen tot een voorstel, dat naar mijn inzien, op billijkheid en doelmatigheid aanspraak kan maken.

Hetzelve bestaat in het vragen aan de Regering om:

Geene patenten meer uittereiken, dan alleen:

1°. *Aan hen, die het radicaal van veearts bezitten, — die van behoorlijk diploma of brevet zijn voorzien, Nederlanders zijn, en in Nederland wonen.*

2°. *Aan empirici, die Nederlanders zijn in Nederland wonen, reeds van patent zijn voorzien, en alzoo de praktijk reeds werkelijk uitoefenen.*

Wilde de Hooge Regering aan dit verzoek voldoen, door hierop spoedig eene gunstige beschikking te nemen, dan voorzeker waren wij een stap vooruit, en, al kunnen velen van ons, wier schedel reeds kaal of met grijze haren bedekt wordt, hieruit geen, of zeer weinig dadelijk nut voor zich zelve trekken, zij zouden toch het streelend genoeg genieten te mogcu ondervinden, dat hunne stem bij de Regering, niet eene roepende in de woestijn is geweest, en de uitwerking er van zou zich aan hunne zonen en jeugdige medekunstgenooten in het verschiet als een aanbreekende dageraad doen gevoelen.

Het zal niet noodig zijn MHH.! U te doen inzien, dat zonder de medewerking der hooge Regering, de veearts nimmer in de gelegenheid zal zijn, om dat nut te stichten — om die betrekking met goed gevolg te kunnen bekleeden — waartoe hij in de Maatschappij is aangewezen; het zal ook niet noodig zijn, U te doen opmerken, dat men niet te veel vertrouwen mag stellen in de verlichting onzer veehouders, om van dien kant de verdwijning der empirie te verwachten — neen, MHH. De veeartsenijsschool moge jaren achtereen bloeien, menig jongeling moge zijne jeugdige jaren in drukke studie doorbrengen, zijn' tijd, zijn geld, ja soms zijne gezondheid veil heb-

ben om zich te bekwamen; ons geheele land moge als met rationele veeartsen bezaaid worden, altijd toch zal de empirie in den weg blijven zitten; altijd zal men individu's vinden, die het gemak zullen te baat nemen, om voor eenige guldens een patent te koopen, en daarmede toegerust als veearts te fungeren. — En MHH.! mag ik vragen wat het gevolg hiervan zal zijn? Mij dunkt het antwoord hierop kan niet anders zijn dan dat:

- 1°. De veeartsenijschool daardoor haar doel zal missen — en
- 2°. de gelden door het Rijk daar aan gegeven, zullen besteed zijn, om een aantal jongelingen, die in de uitoefening der rationele veeartsenijkunde hun grootste genoeg en bestaan meenden te vinden, ongelukkig te maken.

Laten wij, MHH.! om dit te voorkomen, onze krachten verzamelen, laten wij ons allen tot de hooge Regering van Nederland wenden, om haar te smeeken, dat het Haar behagen moge, bovengemeld voorstel in overweging te willen nemen, en er gunstig op te willen beschikken.

Aldus voorgesteld in de algemeene vergadering der Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland, gehouden te *Utrecht* op den 17. September 1864, door den Rijks veearts 1° kl. te *Hulst*

J. C. KESLAER.

BIJLAGE D.

Ten einde over het schadelijke der empirie beter te kunnen oordeelen, zal ik mij veroorloven, een twaalftal feiten medetedeelen, die, behalve n°. 1, tijdens mijne plaatsing alhier, op 2 na (5 en 12) allen in de aan België grenzende gemeenten in mijnen werkkring hebben plaats gehad, en waarbij zich slechts twee gevallen voordoen (5 en 10), waar niet vooraf empirici hadden gepraktiseerd en de ziekte werd verheimlijkt; ten gevolge waarvan de gunstige tijd om voldoende maatregelen ter beteugeling der ziekte te kunnen nemen, bij het ter mijner kennis komen, voor het grootste gedeelte verstreken was.

1°. In Julij 1839, tijdens ik nog te *Middelburg* gevestigd was, brak de longziekte uit onder het rundvee van den Heer M. C. VAN HÆLST, in de Gemeente *Zuiddorpe*.

Het werd behandeld door een belgisch empirist van *Overslag*, Gemeente *Wachtebeke* (België). Gedurende de behandeling hiervan praktiseerde hij ook bij eene koe

2°. van J. BRUGGEMAN, mede wonende op een ruimen afstand van M. C. VAN HAELST in *Zuiddorpe*.

De longziekte brak eenige weken later bij gemelde koe uit, deelde zich aan andere runderen op den stal mede, en verspreide zich door mededeeling verder onder het

3°. rundvee van D. F. SIMOEN, en van

4°. L'ECLUSE — beide veehouders die onmiddelijk naast BRUGGEMAN woonden.

In November 1839 werden deze longzieke runderen onder mijne behandeling gesteld. Met 1° April 1840 was de ziekte geweken. Het getal aanwezige runderen op de vier stallen zal ongeveer 80 stuks hebben bedragen, en het getal gestorven en afgemaakte op plus minus $\frac{1}{3}$ te staan komen.

Op de stallen 2. 3. en 4 is niet algemeen afgemaakt, en het stelsel van afzondering toegepast.

5°. Op 30 Maart 1840 werd mijne hulp ingeroepen bij eene zieke koe van JACOBUS TRUIJMAN, landbouwer in de Gemeente *Graauw*.

Zij had verschijnselen van longziekte, en werd door mij dadelijk van het nog gezondschijnend rundvee afgezonderd. Zij stierf op den 4. April daaraanvolgende. De lijkopening bevestigde buiten allen twijfel het bestaan der longziekte.

Ofschoon er zich nog twaalf stuks rundvee op stal bevonden, zoo is de ziekte hiermede gestuit.

6°. In September 1851 ontstond de longziekte bij eene koe van den landbouwer P. VAN GASSEN, in de Gemeente *Sint-Janssteen*.

Zij werd behandeld door een empirist van de Gemeente *Stekene* (België).

De eigenaar vroeg den empirist bij herhaling, of er geen gevaar was voor besmetting van zijn ander rundvee, waarop steeds ontkenkend werd geantwoord. Dientengevolge bleef het gezonde en zieke vee in één stal. Deze koe stierf. Twee dagen vóór den dood werd zij echter door den eigenaar afgezonderd.

Niettegenstaande nu deze koe gestorven, en in 't bijzijn van dien empirist door den viller geopend was, zoo werd toch het bestaan der longziekte door hem ontkend, en aan het nemen van maatre-

gelen niet gedacht. Dientengevolge werden van 15. September tot 't begin van October, nog drie koeijen aangetast, en door gemelden empirist tot 6 October zonder eenig goed gevolg behandeld.

Dit bragt den eigenaar in verlegenheid, waarom hij zich op 7 October tot mij wendde, met het verzoek om zijne zieke runderen in behandeling te willen nemen, waaraan onmiddellijk werd voldaan.

Er bevonden zich bij mijne aankomst aldáár drie longzieke koeijen en drie nog schijnbaar gezonde. Deze drie zieke koeijen zijn gebeterd, gemest, en voor de slagbank in België opgeruimd.

Op den 28. October werd nog eene koe ziek, die den 3. November is afgemaakt en door mij werd geopend, waarbij zich de gevolgen en kenteekenen der longziekte in sterke mate voordeden; en hiermede is de ziekte aldaar zonder verdere verspreiding afge-loopen.

Hier is niet onteigend, en het stelsel van afzondering toegepast.

7°. In September van 1859 werd een kalf van den veehouder J. B. VAN HÆLST te *Koewacht* ziek, stierf op den 25. derzelfde maand, en was zonder de sectio cadaveris te doen begraven.

Den 27. daaraanvolgende werd de moeder van dat kalf ziek, en den 8. October door een vilder gekocht en geslagt om het vleesch te verkoopen. Beide dieren werden door een Belgisch empirist van de Gemeente *Wachtebeke (Overslag)* behandeld, zonder de ziekte te erkennen of er ten minste melding van te maken.

Op den 11. October werd mijne hulp ingeroepen.

Bij mijne aankomst aldaar stonden nog twee koeijen ziek en twee als hoogst verdacht, terwijl zich nog 8 stuks schijnbaar gezond op stal bevonden.

Van deze 8 zijn er nog vier ziek geworden. Allen, zieken en gezonden, zijn op den 2. Nov. op hoog gezag, tegen taxatie en vergoeding, onteigend en afgemaakt.

Daar deze runderen, gedurende het saisoen bij het uitdrijven naar de weide, dagelijks met een aantal hoornvee van andere landbouwers in den omtrek, in aanraking waren geweest, zoo liet zich voorzien, dat nog meerdere gevallen van dien aard zouden volgen.

8°. Op den 14. December 1859, begaf ik mij op verzoek van IGNATIUS GIJSEL, landbouwer te *Koewacht*, wonende op slechts ongeveer 30 ellen afstands van J. B. VAN HÆLST, naar zijne hoeve, en vond aldaar geslagt hangende eene koe, die volgens zijne ver-

klaring reeds sedert ongeveer 14 dagen ziek geweest en door een empirist van *Stekene* (België) was behandeld geworden.

Bij herhaling is door GIJSEL aan den empirist gevraagd, of de ziekte niet besmettend was, en of dit geene kwade gevolgen voor zijne andere runderen kon hebben, of het geene longziekte was? Hetgeen telkens, zelfs nog na de opening der borstholte van het geslagte dier, en in bijzijn van den heer Wethouder P. F. DIERICK, ontkennend werd beantwoord, — doch hetgeen door mij, bij het zien en onderzoeken der longen, dadelijk als longziekte werd geconstateerd.

Er bevonden zich hier nog op stal schijnbaar gezond ééne koe en één hokkeling.

Deze zoowel als de geslagte koe waren bij het gaan naar de weide dagelijks met de runderen van J. B. VAN HAELST in aanraking geweest. Op 30 December 1859 zijn beide runderen onteigend en afgemaakt. De sectie bewees, dat zij ook beiden door de longziekte waren aangetast.

9°. Den 27. December werd ik verzocht eene zieke koe te onderzoeken van de Wed. BRUNO BAERT te *Koewacht*, wonende onmiddellijk naast J. B. VAN HAELST.

Deze koe werd bevonden door de longziekte te zijn aangedaan, terwijl er nog 7 stuks schijnbaar gezond op stal waren; — allen waren, bij het uitgaan naar de weide, met de runderen van VAN HAELST dagelijks in aanraking geweest. Van de 8 stuks zijn er 5 door de ziekte aangetast, waarvan 2 gestorven.

Op den 28. Maart 1860 zijn de zes overblijvende onteigend en afgemaakt, waarvan 3 bleken nog onaangedaan te zijn.

Hierbij was de hulp ingeroepen van een Belgischen boer, die met veel ophef voorgaf de ziekte te kunnen genezen.

10°. Op 1 Februarij 1860 constateerde men door afmaking eener zieke koe de longziekte onder het rundvee van den heer P. F. DIERICK, wethouder en bierbrouwer in de Gemeente *Koewacht*, wonende in dezelfde buurt der 3 laatstgenoemde veehouders.

Er bevonden zich op stal 8 stuks rundvee, waarvan er zich nog zeven schijnbaar gezond voordeden. Op 11 Februarij waren nog 2 koeijen gestorven.

Op 28 Maart zijn de vijf nog gezondschijnende runderen onteigend en afgemaakt. Deze bleken allen nog onaangedaan te zijn.

11°. Op den 14. Mei 1860 vernam ik van ter zijde, dat er zich eene zieke koe bevond bij den heer DE BEULE, wethouder en landbouwer te *Koewacht*, wonende naast den heer P. F. DIERICK hierboven vermeld. Ik vermoedde de longziekte. Op den 18. daaraanvolgende begaf ik mij naar dezelve, en vernam aldaar, dat zij den 15. reeds gestorven en met huid en haar was begraven.

Ik verzocht om haar te laten opdelfen, ten einde mij door de opening van het bestaan of niet bestaan der Longziekte te kunnen overtuigen, doch dit werd mij geweigerd.

Verder vernam ik dat zij sedert 14 dagen was ziek geweest, geaborteerd had, en door een Belgisch empirist van *Wachtebeke* (Overslag) was behandeld geworden.

Hiervan gaf ik kennis aan den Heer Commissaris des Konings in de Provincie Zeeland, hetgeen ten gevolge had, dat ik werd nitgenoodigd om op 25. Mei de ontgravene koe te gaan onderzoeken.

Bij mijn onderzoek bleek, dat zij was bedolven geweest in de schuur, waar men de veldvruchten bergt vóór zij gedorschen worden, blijkbaar met het doel om alles geheim te kunnen houden.

De opening er van constateerde de longziekte. Er bevonden zich nu nog op stal 8 stuks schijnbaar gezonde runderen. Hiervan zijn eene koe, die het linker opperarmbeen had gebroken, benevens een kalf, dat aan de tering leed, afgemaakt, terwijl de overige 6 stuks op den 19. Julij daaraanvolgende voor de slagbank in België verkocht, en onder geleide van de policie tot aan de belgische grenzen zijn gebracht. Hiermede nam de zoo noodlottige ziekte te *Koewacht* een einde.

12°. Op 19. Mei 1863 werd ik door P. DE SCHEPPER, landbouwer in den *Kruispolder*, Gemeente *Hontenisse*, verzocht, zijn rundvee waaronder eene ziekte was uitgebroken, te onderzoeken.

Bij mijne aankomst aldaar ten zelve dage ontwaarde ik 6 stuks koeijen die door de longziekte waren aangedaan, terwijl nog 11 stuks zich schijnbaar gezond voordeden.

De zieken waren reeds eenige weken behandeld door den te *Hontenisse* wonenden empirist M. LAUWERS.

De eigenaar had de zieken reeds van de nog schijnbaar gezonde afgescheiden, doch twee schijnbaar gebeterde koeijen waren wederom bij de nog schijnbaar gezonde in den stal gebracht!!

Op 3 Junij waren reeds 6 koeijen gestorven en bedolven. — De overige 11 stuks werden onteigend en op hoog gezag afgemaakt.

Van deze 11 stuks waren er slechts nog 2 die niet door de longziekte waren aangedaan, zijnde één kalf van 10 maanden en één dito van 9 maanden oud.

De zoogenaamd gebeterde koeijen bleken na de afmaking het ergst van allen aangedaan en ontaard te zijn.

Ziedaar eenige feiten, die voorzeker bij eene onbevooroordeelde beschouwing de schadelijkheid der empirie zullen bevestigen. Of zou men niet veilig mogen aannemen, dat bij spoedige erkenning der ziekte en aanwending van doelmatige maatregelen bij het ontstaan derzelve onder het rundvee van de heeren H. C. VAN HAELST te *Zuiddorpe* (1°) en J. B. VAN HAELST te *Koewacht* (7°), de gevallen opgenoemd bij 2, 3, 4, 8, 9, 10 en 11 zouden zijn voorgekomen? En zou het te veel gezegd zijn, indien ik beweerde, dat het toelaten der Belgische empirici in dit gewest, als de grootste oorzaak van het ontstaan en verbreiden der longziekte onder het rundvee alhier moet beschouwd worden? Indien men in aanmerking neemt, dat die mannen bijna dagelijks met longziek rundvee in België in aanraking komen, zich bij de uitoefening hunner praktijk alhier, zonder eenige voorzorg te nemen, tusschen het ziek vee begeven, en men overtuigd is dat die noodlottige ziekte zich aanhoudend in de Belgische grensgemeenten opdoet, — zou dan zulk beweren wel voor tegenspraak vatbaar zijn? Ik geloof het niet en kan het niet aannemen, en vermeen dus gerust te mogen verklaren: dat de empirie nadeel te weeg brengt aan het bestaan der rationele veeartsen, aan de veeartsenijkundige wetenschap, aan de veehouders en aan het nationaal vermogen.

Ten slotte wil ik nog eene opgave doen van het aantal empiristen zich bevindende in het voormalig vijfde distrikt van Zeeland, hetgeen mij te *Hulst* als standplaats is aangewezen, terwijl ik tevens de belgische empirici zal aanduiden, die hier voor een groot gedeelte de praktijk komen waarnemen.

In de gemeente *Hontenisse* bevinden zich vier gepatenteerde empiristen, terwijl de gemeenten *Zaanslag*, *Hoek*, *Sas van Gent* en *Zuiddorpe* er ieder één bezitten, zijn dus acht inlandsche empiristen, zonder de smeden en apothekers mede te rekenen, die nu en dan ook nog al wat doen.

Uit de Belgische grensgemeenten praktiseren alhier:

- 1°. Een Gouvernements veearts, wonende te *Assenede*.
- 2°. „ empirist uit dezelfde gemeente die door het Belgische Gouvernement niet is geadmitteerd en in België niet praktiseren mag.
- 3°. Een empirist, wonende te *Selzaete*.
- 4°. „ „ te *Overstag (Wachtebeke)*.
- 5°. „ „ te *Stekene*.
- 6°. „ „ te *Vracene*, en
- 7°. „ „ te *Kieldregt*.

Maakt te zamen:

8	Inlandsche empirici.
6	Belgische „
1	„ gediplomeerd veearts.

15 — Reken ik hierbij mijzelf te *Hulst*, en mijn zoon als gepromoveerd veearts te *Axel*, dan blijkt hieruit, dat de praktijk in dit district over 17 hoofden wordt verdeeld!!! waarlijk een toestand die onhoudbaar is en voorziening behoeft.

Hulst, Sept. 1864.

J. C. KEGELAER.

NOG IETS TOT DE NADERE KENNIS DER „*EMPIRICI*” IN
DE VEEARTSENIJKUNDE;

DOOR

A. J. Janné.

Een van beide, zoo zoude ik den staat willen zeggen een van beide: doe uwe Vee-artsenijkundigen tot wetenschappelijke menschen opleiden, of laat deze geheele zaak alleen aan zich zelve over. Wilt gij het eerste — en dat wilt gij — welnu, dan kunt gij niet halverweg blijven stilstaan en het werk uwer handen, na het in het aanzijn geroepen te hebben, verder aan zijn eigen lot overlaten. Dan moet gij verder zorgen dat *uwe* schepping, door den bloei van hare voortbrengselen duurzaam *blijve bloeijen!*

Dr. L. ALI COHEN.

Nog steeds wachten wij op de Wet die de Veeartsenijkunde tegen de onregtmatige toeëigeningen der onkunde zal beschermen en paal en perk stellen aan handelingen, die iederen dag, al meer en meer aan een groot gedeelte van onzen nationalen rijkdom belangrijke schade berokkenen. Hoe lang die nu nog zal uitblijven, weten wij niet; maar te oordeelen naar de moeite en den arbeid, die het der anders zoo krachtige Regering kost, tot het daarstellen eener goede regeling betreffende de uitoefening der geneeskunde, zijn wij het zoo gewenschte oogenblik nog niet zeer nabij. Hoe gaarne hadden wij gezien, dat de Wet de Geneeskunde *in al haren omvang* onder hare bescherming had genomen en de Veeartsenijkunde als een belangrijk gedeelte daarvan, niet achterwege was gelaten! Dit schijnt men echter *anders* begrepen te hebben en ik vrees ten zeerste, dat de veeartsen en de veehouders, welke laatste in deze zaak de voornaamste belanghebbenden zijn, nog wel wat zullen wachten.

Intusschen zullen wij, hoop ik en zal vooral onze *Veeartsenijkundige Maatschappij* niet stil zitten. De noodzakelijkheid der onderwerpelijke Wet werd, wel is waar, genoegzaam van alle zijden beschouwd en betoogd en, voor zoo ver wij weten, door niemand nog openlijk bestreden. Hebben wij eenmaal het geluk een ontwerp in discussie te zien, dan zullen ook de redenaars, die in de Kamer ten voordeele der veehouders en der veeartsen optreden, over genoegzame en doortastende argumenten kunnen beschikken. Maar niet te minder moeten de veeartsen waakzaam blijven en de handen in elkander slaan. Een middel vooral, dat zeer doeltreffend is en reeds als zoodanig, ik geloof door VAN DOMMELLEN en F. C. HEKMEIJER, in het *Repertorium* aangeprezen werd, is het verzamelen en het bekend maken van *feiten*, die het bewijs leveren, hoe veel schade de ruwe empirie dagelijks aan den veestapel toebrengt. Daadzaken toch brengen altijd een groot gewigt in de schaal der discussie, en de meesten van ons hebben voorzeker in hunne buurt den eenen of den anderen beunhaas, die zich wel zal willen belasten met het leveren der noodige stof.

Zie hier dan eenigen dier feiten. Ik open de reeks, en mogten anderen het middel goed vinden, dan hoop ik ze spoedig aanmerkelijk te zien verlengen.

Te *V.*, 2 uren van *Roermond*, woont thans met zijne huisgoden en zijne zalfpotten een zekere K. Uit het naburig Pruissen overgewaaid, heeft hij, zegt men, zijne „*Heimath*” moeten verlaten, dewijl hij aldáár door de niet zeer malsche „*Polizei*” vervolgd werd wegens het onwettig uitoefenen der geneeskunde. K. behoort tot dat slag van menschen, die zeer onbeschaamd en zeer *praktisch* te werk gaan en ten allen tijde gespekuleerd hebben en nog lang zullen spekuleren op de ligtgeloovigheid der zotten. De bron die hunnen „roem” staande houdt en hunne beurs dagelijks komt vullen, is op verre na niet uitgedroogd. De onnoozelen toch zijn in grooter getal dan ooit en niets verkondigt ons tot heden, dat hun getal vermindert, vooral op het platte land, waar men ieder’ dag dingen ziet gebeuren en elk oogenblik redeneringen hoort uitkramen, die de zeden der middel-eeuwen niet zouden ontsieren.

K. heeft patent genomen als Veearts en oefent ongestoord het vak uit. Ofschoon hij ook hier reeds twee malen voor de regtbank verscheen en veroordeeld werd wegens strooptogten op het gebied der *Geneeskunde*, gaat hij niet te minder voort, ook met

het behandelen van menschen. Hij neemt gewoonlijk zijne toevlugt tot de Uromancie, dat nog steeds geliefkoosd orakel der *Sancta Simplicitas*. Uren ver spreekt men van de kunde van het „manneke van V.....” Men komt hem raadplegen zoowel voor menschen als voor dieren, en wanneer bij toeval het sterk lichaamsgestel van het twee- of het viervoetige individu, onder de gunstige medewerking der goede moeder natuur, zoowel over de kwaal als over den kwakzalver de zegepraal behaalt, dan schalt in het ronde het Hosanna voor den wonderdokter!

De sluwheid, waarmede hij, bij het uitoefenen zijner *industrie*, te werk gaat, maakt hem tot eenen der gevaarlijkste kwakzalvers, en de meesten die hem komen raadplegen worden bedot zonder het te merken. Hij is zeer goedkoop in zijne consultatiën, en zijne dranken, die hij in groote flesschen debiteert, kosten slechts enige „*grosschen*.” Ook geeft hij zoogenaamde recepten en schrijft daar in middelen voor, die brullen van zich bij elkander te vinden. Sedert zijne veroordeelingen door de Regtbank te Roermond, is hij bij het uitoefenen der Geneeskunde wat voorzigtiger geworden en laat nooit meer dan *één* patient in zijn kamer komen. Voor de Veeartsnijkunst neemt hij natuurlijk geene voorzorgen. Hij heeft immers zijn „Gewerbe-schein!” dien toont hij aan de boeren als een *diploom*.

Nu en dan gebeurt het wel, geheel bij uitzondering echter, dat hij onder zijne raadplegers slimmeren vindt dan hij. Dit was onder anderen, eenigen tijd geleden, het geval met J. N...., molenaar te M...., wiens os aan eene chronische maagverstopping leed en reeds eenige dagen ziek was. De boeren hadden hem geraten naar K.... te gaan. Met een drank of twee en voor eenige „*Silbergrosschen*” zou het dier genezen zijn. N.... volgde dien raad en zond zijn knecht naar het Orakel van V...., maar wilde zich toch overtuigen, of de man werkelijk zoo knap was als men verhaalde. Hij drukte den jongen daarom op het geweten, vooral niet te zeggen, van wien het water, dat hij meê nam, afkomstig was, daar het hem voorkwam, dat een knappe piskijker dit wel moest kunnen zien. De knecht mogt niets zeggen en moest afwachten wat hem door den „*meester*” gezegd werd. Vast beraden en met het voornemen meester over zijne tong te blijven kwam onze gast te V. aan:

— Meester, de baas stuurt me hier met dit fleschke met water; ik had gaarne een drank of een recept voor een' Kranken.

— *So! ist der Kranken ein Mensch oder ein Fraüenzimmer?*

— Dat mag ik niet zeggen Meester! de baas heeft het mij verboden. Hij meende, de Meester zou dat wel aan het water zien.

— *Das macht auch nichts!* (Het fleschje wordt omgeschud, lang, ernstig en met aandacht naar het vensterlicht bekeken. Nu en dan valt er ook een blik op den boeren knaap, die zich echter goed tracht te houden en zoo onnoozel mogelijk staat te kijken) *Die Person, von welche dieses Wasser ist, is sehr krank! . . . Sehr gefährlich!*

— Dat is braaf erg Meester! De baas zou hem erg missen!

— *Glücklich dasz du heute noch bist gekommen! morgen wär es zu spät! . . . Die Person hat Fieber! . . . Kopfschmerze!*

— Ja, de kop is hem zeer zwaar. Dat heb ik al lang gezien, en de baas ook.

— *Die Person thut viel husten und hat Athem-Noth! . . . Es ist ihm alles zu enge . . . Die Person ist übrigens sehr stark; . . . hat aber wahrscheinlich immer viel getrunken!*

— Ja Meester, dat is waar! sterk is hij en drinken kan hij best. Veel meer dan ik, ofschoon ik anders nog al een glaasje kan omstooten.

— *Das hat hier nichts zu sagen! . . . Die Person kan jetz das Essen nicht mehr ertragen, und . . . fühlt stetz wie ein Kuchen in den Magen!*

— O ja Meester! wanneer hij wat gebruikt, komt hem het eten elk oogenblik wêr op. Dat heb ik gezien, en de baas ook.

— *Ich habe es dir wohl gesagt! . . . Kurzum! die Person hat ein schweres Lungen-Fieber . . . mit Flüsszen aus den Körper nach die „Lung-pfeifen“ und nach die Arme und die Beine!*

— Wat hij in de armen heeft, weet ik niet Meester; maar de beenen kraken hem wel eens. Dat heb ik gehoord en de baas ook.

— *Die Person hat sich BETORFEN mit TANZEN! und is furchtbar erhitzt!!*

Hier kon de jongen het niet meer houden en proestte het uit van lagchen.

— Neen Meester! . . . dat is alles mis! . . . Ik mot het je maar zeggen!

— *Wie! Was! hast du mich dann betrogen? du Rindvieh!*

— Neen Meester! Ik niet. Maar ik zal het je nou maar zeggen . . . Maar meester je mot niet kwaad worden!

— *Nah! Sag es dann!*

— Nu meester, die persoon, ... is geen persoon!

— *Wie! Was? KEEN Person! ist er dann ein Pferd, oder gar ein Esel wie du?*

— Neen meester, ook mis! een ezel is *hij* niet, maar als je het dan weten zult, het is de os van J. N. molenaarsbaas te M.!"

Dat deze gebeurtenis op vele plaatsen aanleiding gaf tot hartelijk lagchen, kan men ligt denken. Maar de reputatie van den wonderdokter leed er slechts bij weinigen door; alleen de kuren toch, die voorspoedig afloopen, worden geteld. De dooden zwijgen, en al laat zich hier of dáár de stem hooren van den eenen of den anderen, die zoo hard geknepen werd, dat hem eindelijk de oogen open gingen en hij het bedrog ontwaarde, daar wordt niet naar gehoord en de goede naam van den piskijker blijft ongeschonden.

Den 17. Februarij 1863 werd ik geraadpleegd door J. Cox, herbergier en landbouwer wonende in de gemeente Maasniel, voor een sterk zesjarig zwart ruinpaard, hetwelk, zonder dat er bepaalde oorzaken door den eigenaar konden aangewezen worden, een gezwel had gekregen boven den regter boeg. Dit gezwel had zich langzaam ontwikkeld en eindelijk de dikte gekregen van eene groote mansvuist. Het zat nog al diep tusschen de spieren en de vrije bewegingen van het been waren er een weinig door belemmerd. Ik onderkende spoedig een z. g. borstgezwel, zoo als het door HERTWIG (Chirurg. Bladz. 259) als „*scirrhone Brustbeule*” duidelijk wordt beschreven en door mij zeer dikwerf, vooral door acupunctuur, met vrucht behandeld werd.

Mijne prognose was gunstig. Evenwel deelde ik den eigenaar mede, dat de radikale genezing nog al tijd zou vorderen en dat hij op geene volkomene herstelling mogt rekenen, vóór dat er ten minste 6 weken verstreken waren. Het paard mogt gedurende al dien tijd niet arbeiden. Ofschoon dit laatste hem minder aanstond, gaf hij mij echter het dier in behandeling en beloofde mijne voorschriften stiptelijk te zullen volgen.

Den 6. April was het gezwel zoodanig verminderd, dat het nu slechts de dikte meer had van eene okkernoot, en, waren de huid en het omgevende bindweefsel niet wat gezwollen geweest ten gevolge der in de laatste dagen gebezigde scherpe zalf, men zou er met het oog niets meer van bespeurd hebben. De eigenaar zelf beschouwde het paard zoo goed als hersteld, en sprak gedurig van

het te laten arbeiden. Ik had de grootste moeite hem hiervan af te houden en hem te doen begrijpen, dat de drukking van den haam onvermijdelijk eene nieuwe zwelling zou veroorzaken. Hij kreeg nog een potje zalf en de toezegging, dat hij het paard na slechts nog weinige dagen zou kunnen gebruiken. Dit gebeurde 's maandags en den zondag daarop volgende hoorde ik, dat het paard dood was. Om welke redenen weet ik heden nog niet, was de man met zijn paard naar KÜSTERS te *Flodrop* gegaan. Deze het paard ziende, beweerde dat er etter in de diepte zat en dat het noodig was er het mes in te zetten. — „*Der Thierarzt aus Roermund hatte gut gearbeitet, war aber bang gewesen für etwas Blut.*” — Hierop haalde hij zijn mes voor den dag en maakte eene opening. Cox geen etter ziende te voorschijn komen, merkte zulks aan. — „*Es sitzt tiefer,*” zei onze pruis en, zonder te weten waar of wat hij stak, bragt hij roekeloos het mes weêr in de wond. In plaats van *pus* kwam er eene dikke straal bloed. De onvoorzigtige had een dik bloedvat, welligt de carotis of eene harer vertakkingen, getroffen en de bloedvliet was zoo aanmerkelijk, dat de operator er van verbleekte en het hoofd geheel verloor. Wel trachtte hij den eigenaar eene geruststelling te bezorgen, die hij zelf niet bezat, en poogde door alle mogelijke middelen, zelfs door eene hand vol gras in de wond te steken, het bloed te stelpen. Alle zijne middelen bleven vruchteloos en het paard stierf aan bloedverlies. Cox betreurde, maar te laat, zijnen togt naar *Flodrop*. Hij verloor daarbij ruim 400 gulden!

Den 7. Januarij 1865 werd mijn raad ingeroepen door W. VAN MELICK, landbouwer wonende te *Melick*, voor eene bruine achtjarige veulen-merrie, van welke het veulen daags te voren gestorven was. De man had gaarne een middel gehad, om de melk zijner merrie, die overigens geheel gezond was, te verdrijven. De raad, dien ik hem gaf, bestond in de leefregelkundige voorschriften, die elk onzer in zulke gevallen zou geven, en ik bepaalde daarbij, dat, indien binnen eenige dagen de melk niet verminderde, hij terug moest komen om artsenijen te halen.

Drie dagen later (10) was hij werkelijk weder bij mij en verzocht mij dringend mede te gaan, dewijl zijn paard, zoo als hij vermeende, erg ziek was. Op mijne vraag, of hij aan het paard iets anders gedaan had, dan ik hem geraden had, bekende hij mij gul weg,

dat, daar ik hem geene geneesmiddelen had gegeven, om de melk van zijn paard te verdrijven, hij naar *Vlodrop* was gegaan, en daar den raad van KUSTERS had gekregen, om aan zijn paard $1\frac{1}{2}$ liter azijn, in vier giften, om de 4 uren in te geven. Dit nu had hij gedaan en had daartoe zuiveren *appelazijn* gebruikt. Reeds weinige uren na de eerste *dosis* begon het dier ziek te worden. De eetlust was eensklaps verdwenen, het paard hoestte en keek gedurig om naar zijne flanken. Na elke gift vermeerderden deze verschijnselen, tot dat eindelijk, na het nemen der laatste hoeveelheid azijn, het dier het zoo benaauwd kreeg, dat VAN MELICK nu den angst aan het lijf kwam, en hij zich haastte mij te komen opzoeken. Door andere bezigheden verhinderd, kon ik dien dag het paard niet zien. Ik bragt den eigenaar echter onder het oog, hoe onvoorzigtig hij had gehandeld en verzweeg hem geenzins het groot gevaar waarin zijn paard verkeerde, en dat hij zulks alleen te danken had aan het toedienen van die, voor het paard, enorme kwantiteit azijn. Daarop stuurde ik hem dadelijk naar huis met het voorschrift, om aan zijn paard het wit van 10 eijeren te geven met even zoo veel lepels *magnes. carbon.* in eene genoegzame hoeveelheid water, en dit 2 uren later nog eens te herhalen. Het dier moest daarbij tamelijk warm gehouden worden, en mogt het willen drinken, dan zou men aan hetzelfde laauw zemelen-water geven. Het zij hier ter loops vermeld, dat de azijn hier, vooral des zomers, zeer dikwijls als een zoogenaamde *koeldrank* aan de paarden wordt toegediend. De azijn wordt echter daartoe niet zuiver gebezigd, maar men laat gewoonlijk 1 of 2 eijeren met hunne schalen op eene flesch vocht geheel oplossen en zoo wordt de „*drank*” aan het paard toegediend; dat heeft gewoonlijk geene andere kwade gevolgen, dan die, welke men wel eens ziet na het te schielijk inschudden van geneesmiddelen. Dat de azijn in die gevallen schadeloos blijft, heeft men stellig te danken aan de bijvoeging der eijeren.

Toen ik des anderen daags op de hofstede kwam, was de toestand van het dier zeer slecht. De huid is koud, de haren zijn stroef, de blik angstig, de neusgaten wijd geopend en de slijmvliezen rood. De ademhaling is kort en versneld, de pols klein en zeer menigvuldig. Er bestaat een korte en pijnlijke hoest; aanhoudende keorstellingen, vooral aan de dijnen; het dier is gedurig in beweging en kijkt dikwerf naar zijne buikwanden; daarbij aanhoudende buikrom-

melingen en hevige diarrhée. De ontlaste drekstoffen zijn zoo dun als water; staart en dijen zijn er geheel door bevuild. Gaat het paard liggen, dan vermeerdert weldra de benaauwdheid en het staat weer spoedig op. Het geheele ziektebeeld is dat eener *hyperaemie* der longen met *gastro-enteritis* en wel van *intoxicatie*. Ik voorspelde den aanstaanden dood en verzocht v. M. mij te waarschuwen om bij de opening tegenwoordig te zijn. Het paard stierf dien zelfden dag en werd 's avonds nog in den grond gestoken, zoodat ik, tot mijn leedwezen, de sectie niet heb kunnen doen. Ook VAN MELICK verloor door den dood van zijn paard ongeveer 400 gulden.

Bij het vermelden van zulke schaamteloze handelingen der „*empirie*” bekruipt ons natuurlijk de lust, om ons hart lucht te geven en in beschouwingen te treden ter brandmerking van hen, die zoo straffeloos misbruik maken van de ligtgeloovigheid van eenvoudige landlieden, voor welke het verlies van een paard of eene koe menigwerf de oorzaak wordt van een spoedig volgend arm-worden. Het zou mij niet moeilijk zijn nog meerdere dergelijke voorbeelden bekend te maken, maar ik wil van de welwillendheid der redactie geen misbruik maken en niet over te veel bladzijden beschikken. Ik eindig liever met de hier zoo passende woorden van onzen Franschen collega CHARDON: „Allons! allons! bergers, vachers, maiges, „guérisseurs, devins, sorciers, empiriques et consorts, maréchaux, charlatans de toute condition et de toute couleur....! à l'ou- „vrage! entrez en lice! tout intrus peut tarer ostensiblement, et „assassiner médicalement les animaux domestiques qui peuplent nos „campagnes...

„Est-ce péché? non, non, vous leur ferez Seigneur,
„En les tuant beaucoup d'honneur.

„Cependant ces animaux domestiques concourent avec nos riches- „ses territoriales, à faire la base fondamentale de la prospérité de „notre belle patrie.

„Vétérinaires, qui paijez patente au gouvernement pour exercer votre „art! Elèves brevetés sortis des écoles spéciales, qui pendant quatre „années d'étude et de travail avez pâli sur vos auteurs! qu'en pen- „sez-vous? répudierez-vous vos doctrines médicales? ferez-vous abné- „gation de vos principes physiologiques? briserez-vous vos bistouris? „retournerez-vous à SOLLEYSEL? non; mais vous redoublez d'efforts

„pour débarrasser tout-à-fait votre bel art du linceul fangeux qui l'enveloppe encore.

„Vous ne vous lasserez pas!.. vous demanderez...! vous postulerez...! vous pétitionnerez! vous réclamerez *une loi* qui réglera l'exercice de la médecine-vétérinaire, et vos constants efforts réunis finiront par être couronnés de succès.

„Un gouvernement comme le nôtre doit égale répartition de justice à tous les citoyens qui le vivifient et paient leur part du budget.

„Deja par votre instruction médicale vous marchez sur la même ligne que les adeptes de la médecine humaine; bientôt le siècle, qui avance à pas de géant, vous accordera la position sociale que reclament votre savoir et vos services.

„Je vous le prédis! avant qu'un long laps de temps s'écoule, une loi indispensable, surgie du sein de nos assemblées législatives, fixera invariablement votre place dans la société.

„Alors, la médecine-vétérinaire donnera la main à la médecine humaine; elle sera son émule, sa soeur, sa compagne inséparable.”

Roermond, Jan. 1865.

Naschrift over empirisme, door A. W. H. WIRTZ.

Onze vecartsenijkundige literatuur getuigt van de ijverige pogingen, die sedert tal van jaren zijn aangewend ter verkrijging der zoo zeer verlangde wet. Zij levert stof genoeg, om eene geschiedenis zamen te stellen van al de middelen daartoe onvermoeid in het werk gesteld en van de veelvuldige teleurstellingen daarbij ondervonden, van de dagen van hoop, toen men het doel zoo nabij dacht te zijn en de tijden van verslagenheid, die er op volgden.

Zij allen, die ter verbetering van het gemeenschappelijk lot zoo krachtig zamenwerkten, en zij vooral ook, die in 's Lands Raadzaal op verschillende tijden de vecartsenijkunde in hunne veel vermogende bescherming namen, verdienen den hoogsten dank; allen hebben aanspraak op den goeden uitslag, welke die pogingen, naar wij hopen spoedig, zal bekroonen. Intusschen moet op dien weg voortgearbeid worden, en bovcnal alles worden aangewend, om alom de overtuiging te vestigen, dat de voldoening aan ons verzoek even noodzakelijk is in het belang der volkswelvaart als zij billijk is in

het belang der veeartsen. Tot dit doel kunnen alleen feiten dienen, het radikale middel, waarvan het eerst door HENGEVELD eene proeve is geleverd, dat, op zijn voetspoor, kort daarna door VAN DOMMELEN zoo nadrukkelijk is aanbevolen, en thans weder te baat is genomen door JANNÉ, zooals bekend is, ook een onzer veteranen in dien strijd voor regt en billijkheid. — Moge zijne opwekking een werkzame prikkel zijn, zijn voorbeeld veel navolging vinden.

Onder de mededeelingen, die over het empirisme hier te lande reeds geleverd zijn, verdienen vooral vermelding die van de Heeren:

- Dr. A. NUMAN. Klagten der Fransche veeartsen over het empirisme. Bijvoegsel nopens dezelfde klagten in ons land. Veeartsenijkundig Magazijn, 2de Deel, 1ste St. 1829. blz. 196—200.
- J. VAN HERTUM, in: Bijdrage tot de verbetering en veredeling der veeteelt in het Koninkrijk der Nederlanden. Zierikzee 1836. (Zie vooral blz. 51—57, en verder het einde blz. 96—106).
- D. P. MANVIS, in: Dwaling, misbruik en bijgeloof, strijdig met de gewigtige bedoeling der Veeartsenijkunde. Een woord aan allen, die belang stellen in den bloei en voortgang van deze wetenschap in Nederland. Zutphen 1837.
- L. S. RIJKS-VEEARTS, in: De Veeartsenijkunde of het belang van alle veehouders (11 blz.), benevens beschouwing over de oorzaken der besmettelijke longziekte onder het rundvee. Heerenveen, 1848.
- J. A. DEKKER. Een woord over de zoogenaamde empyrici in de Veeartsenijkunde. *Repertorium*, Tijdschrift voor de geneeskunde in al haren omvang, I. 1847 en 1848, blz. 199.
- G. J. HENGEVELD. Verslag van de gevoelens der Z. Holl. Maats. ter bevord. der V. A. K. over de opheffing van het fonds van den landbouw. Ibid. III, 1850, blz. 132, met eene noot (blz. 135) houdende de bovengenoemde proeve.
- F. C. HEKMEIJER. Iets over den titel van Veearts en den toestand der veeartsen hier te lande, Ibid. III, blz. 164.
- F. H. VAN DOMMELEN. Een woord over het empirisme in de veeartsenijkunde, (waarin het gezegde middel aanbevolen en toegepast). Ibid. III, blz. 212, 237, 268, met een bijvoegsel door F. C. HEKMEIJER, blz. 272.

- F. C. HEKMEIJER. Bijdrage tot de nadere kennis der empirici in de veeartsenijkunde. Ibid. III, blz. 255.
- G. J. HENGEVELD. Opgave en berekeningen betrekkelijk de uitoefening der Veeartsenijkunde in Nederland (waarin ook opgave van het getal empirici en berekening van de nadeelen der empirie hier te lande). Ibid. III, blz. 343.
- A. J. JANNÉ. Korte beschouwingen over het empirisme in de veeartsenijkunde, met betrekking tot de noodzakelijkheid eener wet op de uitoefening dezer wetenschap in Nederland, gevolgd door de algemeene discussie over het wetsontwerp betrekkelijk de uitoefening der V. A. K. in België. Leijden 1851. (Een uittreksel dezer discussie is ook medegedeeld in Rep. III, blz. 223). Aangekondigd door F. C. HEKMEIJER in Rep. IV, blz. 117.
- W. H. MONTENS. Kwakzalverij bij de behandeling der Longziekte. Ibid. IV, 1851. blz. 144.
- L. ALI COHEN. Een woord van een geneeskundige over den tegenwoordigen staat van de studie, en vooral de uitoefening der veeartsenijkunde in ons vaderland (tevens aankondiging van het geschrift van JANNÉ). Nederl. Weekblad voor geneeskundigen. Amsterdam 30 Maart 1851, N°. 13, 1e jaarg.; ook Rep. IV, blz. 188.
- J. A. DEKKER. Nog een staaltje hoe schadelijk de geoorloofde vrije uitoefening der veeartsenijkunde door onbevoegden is. — Rep. VII, 1854. blz. 303.
- J. B. SNELLEN. De Veeartsenijkunde in Nederl. Boeren-Goudm. 1859, n°. 10.
- Dr. C. G. VON REEKEN. De geneeskunde der dieren in verband met staats- en volksbelang. De Gids, Julij 1861.
- G. J. HENGEVELD. Een verschrikkelijk voorval uit de empirie der V. A. K. in Frankrijk, benevens eenige beschouwingen over dit onderwerp. Landb. Cour. 1862, n°. 3.
- J. C. KEGELAER. Bl. 84 van dezen Jaargang.
- A. J. JANNÉ. Bl. 93. Ibid.

Eenigen tijd vóór dat de Red. de bovenstaande mededeeling van JANNÉ ontving, las ik drie staaltjes van empirie, die, hoewel zij op buitenlandsch tooneel zijn vertoond, mij wel der vermelding waard

schenen, én om de feiten als zoodanig, én, wat No. 3 betreft, om de gevolgtrekkingen waartoe het geval aanleiding gaf, zooals het immers meermalen gebeurt, dat dergelijke heroïsche experimenten, ten koste van de bours der eigenaren, voor physiologie of pathologie, maar vooral voor de toxicologie meer of minder belangrijk zijn. Ik maak derhalve van deze geschikte gelegenheid gebruik, om dat drietal kort mededeelen.

1. *Onderkenning en behandeling van bevangenheid.*

Eene zware, zeer vette merrie had een dood veulen geworpen; men dacht niet aan het uitmelken; de sterke zwelling van het uijer veroorzaakte het dier veel pijn, zoodat het gedurig met de achterbeenen stond te trippelen. Een empirist van grooten naam in die streek werd geroepen. Hij kwam, zag en... (overwon, zou men denken, neen) en riep: bevangenheid. Dadelijk ruime aderlatingen op meer dan eene plaats. Den volgenden dag was er geene beterschap; toen kwam hij met zijn broeder en beiden besloten, dat de aderlatingen herhaald en bovendien de groote kuur gedaan moesten worden, om, zooals zij zeiden, te voorkomen, dat de bevangenheid in de voeten schoot. Welke was die groote kuur? De beenen werden van af de voorknieën en spronggewrichten tot aan de kogels zeer vast omwonden met gedraaid stroo, even netjes en stevig als wijnflesschen; daarna werd het paard geplaatst in een drinkbak, met het doel, om door het inzuigende water verder te laten bewerken meer dan hunne stevige vuisten vermogten. Wat er daarna gebeurde en hoe het met het dier ging, behoeft geene vermelding. De eigenaar door angst gedreven riep nog juist bij tijds de hulp van een veearts in, waardoor het dier behouden bleef. (*Journ. des Vétérin. du Midi, Aout 1864.*)

2. *Voorbehoedmiddel tegen kwaden droes.*

Bij een boer was van een span paarden een afgemaakt aan kwaden droes; hij vroeg daarna aan een empirist of er ook een middel was om het andere paard voor de ziekte te behoeden? Zeker! het recept was: 500 grammes (16 unc. medic.) jodium; om in te geven. De apotheker maakte het niet gereed, maar gaf het aan den veearts, van wien beide mededeelingen afkomstig zijn, en die er verder nog uitvoerige beschouwingen op laat volgen omtrent het ongerijmde van de tegenkanting tegen eene wet op de uitoefening der veeartsenij kunde,

omdat die de openbare vrijheid aanrandt enz., beschouwingen, die zeer waar en juist zijn, doch voor ons niets nieuws opleveren, aangezien die zaak, in haar geheelen omvang, hier en elders al zoo dikwijls en zoo goed is bepleit.

3. *Nieuwe wijze van ingeven van dranken.*

Een stoutmoedig empirist zal een paard van het „kribbenbijten” genezen. Onder meer andere middelen, moet een geheime drank dat bepaald uitwerken. Om dien drank echter geheel zeker en zonder verlies in te geven, zal hij dien met behulp van eene buis *ad hoc* in den slokdarm brengen. Een stuk leder, 8 ned. palm. lang en 12 duim breed, wordt in de breedte tot eene rol gebogen, de randen worden van buiten met eene overlansche naad aan elkander genaaid, aan het eene einde wordt bevestigd een olijfvormig stuk hout, dat overlans doorboord is, aan het andere einde een stuk zacht leder, bestemd om juist den hals der flesch te omvatten, en ziedaar de buis gereed.

Het werktuig wordt in de keel en van daar in den slokdarm gevoerd, tegen welk bedrijf, zoo luidt het verhaal, het paard zich echter met kracht verzette, (hetgeen zich nog al laat begrijpen, men denke slechts aan de afmetingen der buis en, die zulks bijgewoond heeft, aan het inbrengen eener sponsbalein bij een gezond paard) maar genoeg, het zat in den slokdarm; des man's vingers hadden zich daarvan aan den hals overtuigd en het succes der behandeling was verzekerd, indien men het er in kon houden, terwijl de drank werd ingegoten. Zoodra men hiermede was begonnen, maakte het dier geweldige bewegingen, die algemeen gelach opwekten. Op bevel van den held werd dadelijk het hoofd regt omhoog geheschen en de inhoud der flesch verder in eens ingegoten. Het paard wankelt, slaat regts en links met het hoofd, spert neusgaten en mond open en stoot een vreesselijk gerentel uit, gevolgd door een convulsieven hoest, die allen met schrik deed afdeinzen; daardoor los geraakt draait het naar alle zijden rond, valt, springt weder op en werpt een gedeelte van den drank door den neus naar buiten. Later werd de toestand iets bedaarder en ging men het gevolg der behandeling weder aan het behandelen; een tal van middelen werden nog ingegeven van 's avonds 8 tot 's morgens ten 3 ure, toen eigenaar en empirist beiden den Heer LIAUTARD, Paardenarts bij het 5de Reg. Drag. lieten roepen.

Wat L. vond, kan men wel denken; het paard leed vreeselijk aan eene allerhevigste longontsteking, waarvan de oorzaak niet twijfelachtig was en ten overvloede door het bruinachtig schuimend, sterk naar aloë riekend vocht, dat onder verschrikkelijk hoesten werd uitgeworpen, aangeduid werd. De behandeling was vruchteloos; 1½ dag na het ingeven was het paard dood.

Bij de lijkopening vond men hoofdzakelijk: lobaire pneumonie over het onderste derde gedeelte van beide longkwabben (regts grooter dan links) in den hoogsten graad van roode hepatitis met sterk longoedeem over het middelste derde gedeelte; de bronchiaal-takken zeer ontstoken en een bloedig, schuimend vocht bevattende; de larynx ontstoken en op de slijmvliesplooiën, die zijdelings de bovenste opening omgeven, benevens op het slijmvlies, dat de buitenvlakte der epiglottis bekleedt, waren vele excoïatiën aanwezig, ongetwijfeld veroorzaakt door de gebezigde buis; de pharynx evenzoo ontstoken met excoïatiën op de zijwanden.

De bijzondere gesteldheid van het bloed, waarover L. zeer in den breede uitweidt, zal wel hoofdzakelijk een gevolg zijn van de belemmering der ademhaling en, wie weet voor hoeveel?, van de toegediende middelen.

Prof. CHAUVEAU laat op deze mededeeling bemerkings volgen, omtrent de oorzaak van het in de luchtwegen dringen van het vocht, waarvoor toch zulk een zekere weg was daargesteld. Hoewel door L. niet opgegeven is het juiste oogenblik waarin de buis werd verwijderd, mag men toch wel aannemen overeenkomstig de beschrijving, dat zulks zal geschied zijn onder de hevige worsteling van het paard, dadelijk na het ingieten, dat het toen nog in de buis aanwezige vocht in groote hoeveelheid in de keelholte werd ontlast, en bij de onmiddellijke volkomene opening van den larynx, waaraan zeker wel groote behoefte bestond, daarin geraakte.

Volgens de verklaring van CHAUVEAU moest zulks echter geschieden, ook al ware de buis niet zoo spoedig verwijderd, als ik zoo even veronderstelde, en al hadde men het paard nog langer in die stelling kunnen houden, en zoude het zelfs reeds geschied zijn, terwijl de buis nog in den slokdarm zat, en wel om de volgende reden.

Werkzaamheid van den slokdarm bij het slikken.

Het onderzoek naar de werkzaamheid van den slokdarm bij het slikken leert, dat vaste lichamen of vochten, *die onmiddellijk er in gebragt zijn*, zonder dat zij door zamentrekking van den pharynx naar binnen zijn gedrukt, in den slokdarm op dezelfde plaats blijven zitten, en niet vroeger door regelmatige peristaltische zamentrekking naar de maag voortglijden, dan op het oogenblik, dat de eerste normale slikking, die van den pharynx uitgaat, zulks bewerkt. — Hieruit volgt, dat wanneer, zooals in het onderhavige geval, een vocht, door middel eener buis, in het bovenste gedeelte van den slokdarm wordt gebragt, dat vocht zich aldaar zal ophoopen, langs de wanden der buis opstijgen, (of dit onder alle omstandigheden als: verschil in wijdte der buis, hoogte der vochtkolom, rigting van het hoofd enz., zal plaats hebben? — in allen gevalle zal de spanning in den slokdarmwand *om* de buis toch wel grooter zijn dan *beneden* dezelve. Wz.) en in de luchtwegen dringen, indien het, wegens de opgerigte houding van het hoofd, niet door den neus naar buiten kan vloeijen. Hieraan knoopt CHAUVEAU de raadgeving, dat, wanneer men bij dieren ter toediening van geneesmiddelen eene maagsonde zou willen aanwenden, (hetgeen volgens hem wel te pas zou kunnen komen bij jonge zuigende hondjes (!), die somtijds zoo slecht willen innemen) men zorgen moet die ook werkelijk in de maag te brengen.

Omtrent de nog niet bekend gemaakte physiologische daadzaken, waarop deze mededeeling en aanbeveling van Ch. berusten, hebben wij binnen kort eene mededeeling van hem te wachten. Hoofdzakelijk zijn het echter de volgende:

Zooals uit het boven medegedeelde volgt, zijn de bewegingen van den slokdarm geheel afhankelijk van de zamentrekkingen van het slokdarmshoofd. Legt men in der daad den slokdarm bloot, en plaatst men door eene overlansgemaakte opening een bal voedsel er in, dan blijft die in den onwerkzamen slokdarm op die plaats zitten, zoolang tot er eene spontane of opgewekte pharyngeaal slikking volgt, die voortgaande het ligchaam medevoert. Hetzelfde vindt plaats, wanneer men door drukking op den slokdarm belet, dat voedselballen, die op de gewone wijze zijn ingeslikt, regelmatig voortgeraken; dan ook blijven dezelve na het ophouden der drukking zitten, tot dat zij ten gevolge eener pharyngeaal slikking voortgestuwd worden.

Dit verband tusschen de zamentrekkingen van het slokdarmshoofd en den slokdarm blijkt nog op veel zonderlinger wijze uit de volgende proef. De slokdarm wordt nabij zijn begin geopend en deszelfs *stijmvlies* door middel van een daarom heen gevoerden draad afgebonden, zoodanig, dat, wanneer het paard eet of drinkt, het voedsel of de drank door de opening, boven die ligatuur aanwezig, naar buiten geraakt. Hoewel nu volstrekt geene stoffen verder naar beneden kunnen komen, ziet men toch bij elke slikking den slokdarm zich zamentrekken tot onder aan den hals, geheel regelmatig, als of er een voedselbal in zijne holte werd voortbewogen.

Ik laat het thans bij de mededeling van CHAUVEAU berusten, doch zal later wel gelegenheid vinden, uit een pathologisch en therapeutisch oogpunt er op terug te komen.

Een schrikbarend staattje van kwakzalverij.

Op blz. 182 van Jaarg. I is uit de Haarlemsche Courant overgenomen eene advertentie van A. GUISE te *Hoorn*, waarin deze bekend maakt, dat bij hem te verkrijgen is een geneesmiddel tegen alle soorten van droesziekten, enz.

Dat dergelijke advertentiën nimmer te vergeefs geplaatst worden behoeft geen betoog; dat ondervindt men elken dag; genoeg dat ik toevallig in de gelegenheid ben gekomen om eene gebruiksaanwijzing en een begeleidende brief van genoemden G. te ontvangen. Beide stukken hadden de flesch, die de Heer N. à 3 gulden gekocht had, vergezeld.

De gebruiksaanwijzing is gedrukt en luidt als volgt:

Eenigt Indisch Droesmiddel voor Paarden.

Aanwijzing tot Gebruik.

Men moet de medicijnen eerst goed in de flesch schudden, opdat de kruiden goed door elkander komen.

Om het ingeven der medicijnen gemakkelijk te doen plaats hebben, doet men een touwtje van een vinger dik met een lus om de bovenste tanden der bovenlip, zoodat de neus vrijblijft, waarmede de kop van het paard wordt in de hoogte gehaald en zoo doende giet men

éénmaal per dag in ieder neusgat van het paard een klein jenever-glaasje vol met medicijnen.

Als het paard de medicijnen goed heeft ingeslikt, maakt men het dadelijk los en laat het dan los en vrij aan den holster staan, dan zal men zeer spoedig de uitwerking der medicijnen kunnen zien en de droes uit neus en mond te voorschijn komen; komt het binnen de tien minuten niet los, dan houdt men de neus met duim en vinger dicht, totdat het paard begint te snuiven, waardoor de droes wel los zal komen; dit moet men een of tweemaal doen. Een uur na het ingeven moeten de neusgaten van binnen goed schoon uitgewasschen worden met een lap met schoon water en dat per dag tweemaal, want dit is een groot vereischte.

Indien er soms van binnen aan het neusvlies van het paard zwellen zijn (dit noemt men sjankers), dan moeten die na het ingeven en na het schoon wasschen, met genever goed nagewasschen worden, om zodoende de zwellen te doen verdwijnen, want wordt daarvoor niet opgepast, dan gaan die zwellen hooger in de neus, het paard begint te snorken en kan niet meer herstellen. Ook zal het zieke paard door de medicijnen wel meer beginnen te hoesten; dit is een zeer goed teeken, want door de hoest komt de droes meer los. Het paard moet zoolang de medicijnen gebruiken, totdat er slechts schoon water uit de neus komt. Men moet het zieke paard zoo weinig mogelijk gebruiken, voor al eer het genezen is.

Indien het des winters op de stal staat, dan moet het voeder voor het beest op den grond gegooid worden en niet in de ruif: want door dat de kop naar beneden hangt, komt de droes beter uit de neus te voorschijn.

Krijgt het paard klieren of gezwollen onder den kop, dan zullen dezelve door de medicijnen verdwijnen of doorbreken.

A. GUISE te *Hoorn*.

De begeleidende brief is woordelijk afgeschreven de volgende:

Hoorn Den

Wel Edelen Heer

Hier Nevens bekomt u Edlen en vles indies geneesmiddel tege droesziekte der Paarde dezelve moet zoo gebruikt worde als de aanwijzing tot gebruik u voor schrijft dit moet stiptelijk opgevolgt worde

en Na het ingeeven de Neus van het paar met Duim en vinger een dicht knijpe zoo dat het paar begint te snuive Dan komd de droes beeterlos een uur Naar het in geeve de Neusgaate schoon van binen van het paard met water uit wasse en Zuiver houde in dien zij vuil zijn, in dien u Edlen de aanwijzing leest zoo moet het precieszies geschiede als ook het ingeeven van het paard Niet twyvelende of het zal uw spoedig de uitwerksel toonen zoo Noem ik mijn u Edlen Dw dien

Naar (get.) A. GUISE.

S P een vles indezi droes
 medicyne A drie guld

Het zal wel onnoodig zijn, dat ik nader de reden opgeef, waarom ik deze stukken hier heb willen mededeelen. Als onbekend middel, hoe dan ook aanbevolen, met andere woorden, als veeartsenijkundig curiosum alleen zijn zij zulks zeker niet waard; want curiosa op het gebied der veeartsenijkundige kwakzalverij behooren tot de alledaagsche. Alleen om de redactie der stukken zouden zij hier ook geene plaats ontvangen hebben, evenmin omdat het hier, zoo indrukwekkend, een indisch middel geldt; neen, integendeel om het zuiver hollandsch gedeelte der behandeling, namelijk die behandelingswijze der „zwellen, dat men sjankers noemt,” met jenever en om die wijze van toediening van den drank.

Wie kan bedaard blijven bij het lezen van dergelijke stukken en de gedachte, dat er goedgeeloovige menschen genoeg zijn, om het middel, en vooral precies zoo, aan te wenden? Wie twijfelt er nog aan, bij het lezen van dergelijke publieke staaltjes van kwakzalverij, of in belang van het volkswelzijn eene wet op de uitoefening der veeartsenijkunde noodzakelijk is, ja dan neen? (Ik denk hier natuurlijk aan niet-leden onzer Maatschappij, die daarvan nog niet overtuigd zijn en het tijdschrift welligt in handen krijgen).

Men denke eens na, welke gevolgen dat ingeven en die behandeling van die „zwellen” hebben kan, en vrage zich dan af, of dit mag kunnen plaats hebben in een' tijd, waarin men zoo bezorgd is voor de gezondheid des volks; — of het mogelijk mag zijn in een' tijd, waarin men zich zoo ernstig bezig houdt, om in belang van het algemeen welzijn wetten daar te stellen, die, ja volgens enkelen de individueele vrijheid aantasten, doch zeer zeker in het algemeen

belang, en dus ook voor ieder in het bijzonder, hoogst noodzakelijk zijn, omdat, zooals men zegt, het volk op dat punt niet mondig is, beter gezegd, altijd onmondig zal blijven; — of het vooral in zulk een' tijd mogelijk mag zijn, dat men, door eenvoudig een patent te nemen, zonder van ziekten der dieren en van het gevaar van besmetting, daaraan ook voor den mensch verbonden, iets te weten of zelfs iets te kunnen begrijpen, de bevoegdheid verkrijgt, om de gezondheid, om het leven (van de beurs wil ik hier niet eens spreken) van onwetenden, ten aanzien van een ieder, onder de oogen der regering, roekeloos op het spel te kunnen zetten?

Stukken als de hier overgenomene zijn wel de sprekendste bewijzen voor de noodzakelijkheid eener wet op de uitoefening der veeartsenijskunde; zij moeten verzameld en bewaard worden, en zullen eens eene hoogst belangrijke bijlage kunnen zijn bij eenig adres, en voor de noodzakelijkheid van hetgeen daarin verzocht wordt luide kunnen getuigen.

Utrecht, 30 Maart 1856.

A. W. H. WIRTZ.

Necrologie.

Bijna gelijktijdig worden de volgende treurige gevallen berigt:

1. Een Fransche veearts TIMBAL werd, terwijl hij een hondje in den mond wilde zien, ligt gebeten aan een pink; de hond scheen hem echter toe niet bepaald dol te zijn en hij nam slechts zeer onvoldoende maatregelen. 42 dagen later ging de wond open en was zeer pijnlijk, de arm zwol, werd zwaar, kon nauwelijks opgeligt worden; weldra traden de aanvallen op, en na een lijden van 3 à 4 dagen stierf hij onder geweldige inspanning en zonder een oogenblik zijn bewustzijn verloren te hebben.

2. Een Italiaansche veearts PALTRINIERI is gestorven aan kwaden droes; hij werd besmet, terwijl hij met eene ligte verwonding aan den duim, een aan kwaden droes en worm lijdend paard onderzocht.

3. Een Spaansche veearts CUSSAC had een middel tegen kwaden droes ontdekt en eene inrigting daargesteld, waar hij 50 kwaaddroezige paarden behandelde; ten slotte werd hij echter zelf besmet en stierf aan kwaden droes. De Spaansche regering, die in

die zaak zeer veel belang had gesteld, kende aan de weduwe en drie kinderen een pensioen van 1 gulden daags toe.

De veeartsenijkundige wetenschap heeft een harer sieraden, onze veeartsenijsschool een' harer waardigste afstammelingen verloren bij het afsterven van den Heer P. J. S. VERHEIJEN, Officier der Leopoldsorde, Directeur der Belgische Veeartsenijsschool, Oud-Inspecteur der Militaire Vétérinaire dienst, titulair lid der Académie royale de médecine, lid der fransche Académie imp. et centr. de médecine vétérinaire, Voorzitter van de Commission provinciale d'agriculture en van de Société agricole du Brabant, enz. enz.

VERHEIJEN werd geboren te *Vilvoorden* den 22 Sept. 1806, en ontving zijne opleiding (te gelijk met wijlen den Heer F. v. D. POLL), voor rekening van het Ministerie van Oorlog, aan onze veeartsenijsschool, die hij na afgelegd examen in Julij 1829 met een diploma van Veearts der 1. kl. verliet. Hij werd daarna geplaatst als Adjunct-Paardenarts bij de Rijdende Artillerie te Breda en weldra belast met het onderwijs in de Paardenkennis, enz. aan de Militaire Akademie aldaar, welke betrekking hij waarnam tot 24 December 1830.

Den 25 November 1831 trad hij in Belgische dienst als Paardenarts der 1. kl. bij het 2. Reg. Jagers; ruim eene maand later (31 Dec.) werd hij benoemd tot Inspecteur der Militaire Vétérinaire dienst, terwijl hij in 1837 het ridderkruis der Leopoldsorde ontving.

Den 3 October 1840 werd hij benoemd tot Hoogleeraar aan de veeartsenijsschool te *Cureghem* en den 1 Mei 1850 tot Directeur, uit welke betrekking hij den 24 Aug. 1854 op verzoek eervol werd ontslagen, met behoud van den titel van Hoogleeraar. Als Directeur volgde hem op Dr. DIDOT, na wiens dood in 1862 VERHEIJEN die betrekking weder aanvaardde. In 1860 werd hij bevorderd tot Officier der Leopoldsorde.

Toen in 1841 de Académie de médecine in België werd opgericht, en er bij de installatie in de eerste zitting zes vacant gelaten plaatsen uit eigen keuze moesten aangevuld worden, werd eene dezer met algemeene stemmen aan VERHEIJEN aangeboden. Als een bewijs van erkenning zijner groote verdiensten werd hij in 1847 benoemd, en in 1850 en 1853 telkens herbenoemd tot 2. Onder-Voorzitter, eene be-

trekking, waarvoor hij echter in 1856, te gelijk met het geheele bestuur, om bijzondere redenen bedankte.

Hij is overleden te *Cureghem*, den 20 October 1864, in den ouderdom van 58 jaren.

VERHEIJEN was in 1842 mede-oprigter van het *Journal Vétérinaire*, dat zeer belangrijke stukken van hem bevat. In 1844 verscheen zijn zoo gunstig bekende *Cours d'Hippiatrique militaire*. Het *Recueil de Méd. Véter.*, waarvan hij een der medewerkers was, werd door hem met schoone bijdragen verrijkt; terwijl hij ten laatste een zeer ijverig aandeel heeft genomen aan den gedeeltelijk verschenen *Dictionn. pratique de médecine etc. vétérin.* van BOULEY en REYNAL, een aandeel zoo groot en zoo degelijk, dat de redactie eene moeilijk herstelbare leemte zal gevoelen.

Aan het graf werden redevoeringen uitgesproken, waarin aan VERHEIJEN's uitstekende verdiensten werd hulde gebracht, en die luide getuigden van het groote verlies, dat al de kringen, waarin hij werkzaam was, had getroffen. Prof. DELWART voerde het woord uit naam van het onderwijzend personeel der school; Dr. TALLOIS, Secretaris der Acad. de médecine uit naam van dat ligchaam; MARCOUX, Inspecteur der mil. vétér. dienst, vertegenwoordigde het korps militaire paardenartsen en schetste vooral de militaire loopbaan van den ontslapene; terwijl ten slotte de kweekeling VAN VIJVE hartelijke en diepgevoelde woorden sprak namens de kweekelingen der school.

Treffend zijn de woorden, waarmede Prof. DELWART zijne afscheidsrede eindigt: „La santé robuste, dont il jouissait, s'est usée dans „un labcur persévérant et soutenu, consacré tout entier; au progrès „de la science et au bien-être de l'institution à la tête de laquelle „la mort est venue le frapper. Le souvenir de ses travaux et de „son dévouement ne périra pas, et sa vie servira de modèle à ceux „qui entreront dans la carrière, qu'il a illustrée. Adieu Verheijen, „au nom de l'Ecole vétérinaire, adieu!

Diep getroffen door een berigt even treurig als onverwacht, moet ik een verlies mededeelen, waardoor aan onze veeartsenijschool eene harer jongere spruiten, waarop zij met voldoening mogt wijzen, ontvallen is. De Heer J. MARS, Veearts der 1ste kl., Paardenarts der 2de kl. bij het 3de Reg. Drag. te Amsterdam, is binnen zeer korten

tijd, den 30 April jl. in den ouderdom van 26 jaren, bezweken aan de gevolgen eener hevige keelontsteking.

Vol lust en ijver voor zijn vak, een waardig lid van het militaire korps, waarvan hij deel uitmaakte, algemeen geacht en bemind in en buiten zijn Regiment, door vriendschapsbanden aan zeer velen verbonden, werd hij in den bloei zijns levens, met eene schoone toekomst in het verschiet, plotseling weggerukt.

Allen die hem meer van nabij kennen, zullen met mij instemmen, dat zijn afsterven een zeer gevoelig verlies is, én voor zijn' militair kring, waarin men hem zeer op prijs stelde, én voor het vak zijner keuze, waarvan hij de eer zoo goed wist op te houden, én voor de vele vrienden, die smartelijk getroffen door de onverwachte tijding hem diep ontroerd nastaren en nog lang zijner zullen gedenken.

Utrecht, 1 Mei 1865.

A. W. H. WIRTZ.

Onze geachte collega's zullen zeker met belangstelling vernemen, het overlijden van den ouden stalknecht aan 's Rijks Veeartsenijschool TEUNIS BOS, in den ouderdom van 75 jaren, na een diensttijd aan die inrigting van ongeveer 35 jaren. In het jaar 1862 ontving hij van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen de zilveren medaille voor getrouwe dienst en plichtbetrachting.

G. J. H.

Veeartsenijkundige aangelegenheden, enz.

In de *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1865* komt voor Hoofdstuk V:

Art. 57. Jaarwedden en andere belooningen aan den Directeur, de leeraren, ambtenaren, bedienden en arbeiders aan 's Rijks Veeartsenijschool, mitsgaders schrijffoonen f 14,620,00.

Aart. 58. Voeding en verpleging van kweekelingen en bedienden aan 's Rijks Veeartsenijschool; subsidiën voor de verzamelingen en inrigtingen van onderwijs; onderhoud en lasten der gebouwen; onderhoud en aankoop van meubelen en gereedschappen; vuur en licht; aankoop en voeding van runderen, administrative en andere uitgaven. (*Bijlagen tot de Ned. Staatscourant*, 2de kamer, 5de vel bladz. 18) f 23,700,00.

En *Bijlagen 22ste* vel bladz. 17 onder de inkomsten:

h. Baten voortvloeiende uit het beheer van 's Rijks Veeartsenijschool f 9,500,00.

In de memorie van toelichting wordt gezegd:

De Veeartsenijschool neemt steeds toe in bloei. Het getal kweekelingen is geklommen tot het maximum hetwelk kan geplaatst worden. Het bedroeg in de laatste jaren 13, 26, 34, 39.

Meer en meer worden de van de school afkomstige veeartsen gewaardeerd. Ook het vertrouwen van het publiek in de school neemt toe, gelijk blijkt uit het aantal zieke dieren hetwelk ter behandeling aan de inrigting wordt gebracht. Gedurende den cursus 1862—1863 werden aan de ziekenstallen in het geheel 917 zieke dieren in behandeling genomen. Nog eenige honderden zijn buiten het terrein der school behandeld.

Door het aankopen van kalkkoeijen heeft het praktisch verloskundig onderwijs eene zeer gewenschte uitbreiding erlangd. Gedurende den cursus 1862—1863 zijn 15 kalkkoeijen gekocht. De

resultaten van dit onderwijs worden zeer geroemd, ook door de buitengewone leden der Commissie tot het afnemen van het eindexamen der leerlingen van de school. De kosten van dit praktisch onderwijs zijn gering, daar de opbrengst der melk en de waarde der aangekochte koeijen als baten in rekening moeten worden gebragt. (*Bijlagen*, 6de vel, bladz. 23).

In het *voorloopig verslag van de commissie van Rapporteurs* omtrent Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1865 leest men:

Art. 57. Met genoegen heeft men uit de memorie van toelichting tot dit hoofdstuk gezien, dat 's Rijks Veeartsenijschool in bloei toeneemt. Men leidt daaruit af, dat het vooroordeel bij den landbouwenden stand tegen de rijks-veeartsen afneemt. Het algemeen raadplegen dier behoorlijk opgeleide artsen acht men toch zeer wenschelijk, ofschoon verscheidene leden dit nimmer bij de wet verplichtend willen hebben gemaakt. Minder kan men het goed keuren, dat dadelijk na de vermeerdering van het getal kweekelingen de tractementen der leeraren aan de school worden verhoogd. Hoe zal, vraag men, de voorgestelde verhooging van *f* 1000,— worden verdeeld? Zal ook de directeur in de tractements-verhooging begrepen worden? Hij is, meent men, tevens leeraar en heeft een paar jaar geleden eene tractements-verhooging verkregen.

Art. 58. f. Voor den aankoop van kalfkoeijen heeft, blijkens de toelichtenden staat, in 1863 eene uitgaaf plaats gehad van *f* 1566,— Daar deze aankoop, naar hetgeen vroeger door den Minister is te kennen gegeven, vooral moet dienen tot oefening in kunstmatige verlossingen, verlangde men te weten, hoeveel zulke verlossingen bij de aangekochte 15 koeijen hebben plaats gehad en tevens of de opbrengst der melk en de verkoopprijs der koeijen onder de baten van 's Rijks Veeartsenijschool worden verantwoord. Zulks behoort insglijks het geval te zijn met de bijdragen voor ziek vee, dat in de stallen wordt opgenomen, en daar, volgens de aantekening bij litt. e van dit artikel het getal dier dieren aanmerkelijk toeneemt, vroeg men, of ook daaraan de verhoogde raming dezer baten toe te schrijven zij. (Vergelijk den post lit. N.h. op den vergelijkenden staat van 's Rijks-middelen en inkomsten, gedrukte stukken N°. 102). (*Bijlagen*, 83ste vel, bladz. 330.)

In de memorie van beantwoording van het voorloopig verslag der Commissie van rapporteurs over Hoofdstuk V der Staatbegrooting

voor 1865 staat (*Bijlagen tot de Staatscourant* 101ste vel. Tweede kamer Bladz. 403): *Medische politie*.

Art. 57. Van wege den omvang en het gewigt van de werkzaamheden der leeraren aan 's Rijks Veeartsenijschool, en de plaats hunner inwoning in aanmerking genomen, schijnt eenige verhooging van hun traktement, hetwelk thans *f* 1750,— bedraagt, allezins gemotiveerd. De meening is, de wedde der vier leeraren op *f* 2000 — te brengen. De directeur is geen leeraar. Hij geniet sedert zijne aanstelling eene bezoldiging van *f* 2000,— en eene vrije woning.

Art. 58. f. Tegenover de *f* 1566,— in 1863 tot aankoop van kalkkoeijen besteed, staat een bate van ruim *f* 1200,— van verkochte kalveren, mest en melk, zoodat de kosten van het praktisch verloskundig onderwijs op slechts *f* 300,— moet gesteld worden. Er had in 1863 geene kunstmatige verlossing plaats. De aankoop van kalkkoeijen geschiedt niet voornamelijk tot oefening in kunstmatige verlossingen. In het antwoord op het voorloopig verslag over de begrooting over 1864 werd er op gewezen, dat vroeger sommige leerlingen de school verlieten zonder eene natuurlijke verlossing te hebben bijgewoond, en dat door den aankoop van kalkkoeijen niet alleen daartoe gelegenheid geopend wordt, maar ook om de voorafgaande dragt waar te nemen en zich in noodzakelijke handgrepen te oefenen. Bij kalkkoeijen en bij melkgevende koeijen komen ongesteldheden voor, waarmede de veearts van nabij bekend moet wezen; een bekendheid die niet dan door dagelijkschen omgang met dezen dieren wordt verkregen. Rundvee wordt ook zelden ter behandeling aangeboden. Toch mag den kweekelingen bij het verlaten der school geschiktheid voor den omgang met runderen niet ontbreken.

De opbrengst van den verkoop der melk, rundvee en mest en de verplegingskosten van ziek vee, worden onder de baten der school verantwoord. Aan vermeerdering dier baten en aan de toeneming van het aantal kweekelingen is de hoogere raming van de inkomsten der school te danken. Wegens verpleging van zieke dieren is ontvangen: over 1861, *f* 1973,64, over 1862, *f* 2699,50, over 1863, *f* 2050,45. Voor 1864 is de opbrengst geraamd op *f* 2300, voor 1865 op *f* 2400.

(Later is een en ander, zonder verdere discussie, door de Tweede en Eerste kamer der Staten-Generaal aangenomen.)

*Internationaal Veeartsenijkundig congres te Weenen
in Augustus 1865.*

Het 2^e veeartsenijkundig congres, waartoe in 1863 te Hamburg besloten was, zal dit jaar gehouden worden te Weenen, den 21. tot 26. Aug. en zal kunnen worden verlangd tot het einde dier maand.

De K. K. akademie van wetenschappen aldaar heeft de daartoe benoodigde localen wel willen beschikbaar stellen in het akademiegebouw (Stadt, Universitätsplatz N°. 2), alwaar van den 18. Aug. af dagelijks een der heeren bestuurders aanwezig zal zijn om de bezoekers te ontvangen, die het congres met hunne tegenwoordigheid willen vereeren.

De oproeping tot bijwoning daarvan is bereids geschied door het congresbestuur, de heeren hoogleeraren dr. PILLWAX, dr. RÖLL en dr. MULLER.

Zoo als bekend is, bestaat het doel van zulke vergaderingen o. a. om er onderwerpen van algemeen belang te bespreken, besluiten ter uitvoering aantenemen, en die voortedragen aan de onderscheidene hooge staats regeringen, ten einde eene algemeene samenwerking te kunnen ondervinden in het bestrijden en afkeeren van besmettelijke veeziekten, die door het toenemende, gemakkelijke en snelle vervoer ligt verbreid en overgebracht kunnen worden.

Daartoe heeft het congresbestuur gemeend de volgende punten ter behandeling voor te dragen:

1°. Ten opzichte van de runderpest: *a.* voortzetting der discussiën die reeds te Hamburg begonnen zijn over de quarantaine tijd die tot heden op 21 dagen bepaald was; *b.* overweging der algemeene maatregelen die genomen moeten worden ten opzichte der uit- door- en invoer van zieke dieren of van hunne producten als handelsartikelen, wanneer hier of daar de runderpest heerscht.

2°. De wijze te bespreken waarop de beestenwagens, in gebruik op spoorwegen, gezuiverd moeten worden van besmetting, zoo als dat reeds in vele staten geschiedt; om zooveel mogelijk daarbij dezelfde methode te volgen, in overeenstemming met veeartsenijkundige polievorordeningen en ten voordeele van den algemeenen veehandel 1).

1) Zoodanige bepalingen zijn inderdaad van veel gewigt, zoowel voor het transport van paarden als van vee. Het is mij bekend dat er van tijd tot tijd

3°. De hondsdolheid. Het overwegen der oorzaken en der middelen om ze te bestrijden, zoo als het instellen van belasting op de honden, visitatiën, het dragen van muilbanden, om daarna een plan te ontwerpen voor het surveilleren der honden.

4°. Het bespreken van ziekten en gebreken die gerekend moeten worden tot de koopvernietigende te behooren, hetgeen aanleiding kan geven tot het daarstellen van algemeene wettelijke voorschriften in het belang van den internationalen veehandel.

Voorzeker zijn deze onderwerpen hoogst belangrijk en gewichtig. Het is daarom te wenschen, dat het Nederlandsche veeartsenijkundige element mede vertegenwoordigd zal zijn op dit congres, zoo als dit reeds uitgedrukt is in den 1° jaarg. van dit Tijdschrift bl. 208 en 221.

G. J. H.

*Vergaderingen in Nederland alwaar veeartsenij- en
veeteeltkundige onderwerpen worden behandeld.*

Op het Congres van Nijverheid, dat, bij gelegenheid van de Algemeene Vergadering der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering aan Nijverheid, zal gehouden worden te Leiden den 12. Julij, a. s. zullen de volgende zaken ter sprake worden gebracht:

Punt 4. Aan welke oorzaken is het toe te schrijven dat onze werkpaarden minder sterk zijn dan buitenlandsche rassen en welke zijn de beste middelen deze te verbeteren?

Punt 5. De schapen, bijzonder het gekruiste ras, leden in 1862 veel aan den worm, waardoor schade aan wol en belemmering van groei. Men vraagt welk middel ter voorkoming en wat tot spoedig herstel van dit kwaad is aan te brengen?

Punt 6. De leverbotziekte heeft in den winter van 1862—63 in Noord Holland wederom groote verwoestingen onder het schaaapvee

kwaaddroezige paarden per Rijnspoortreinen verzonden zijn. Wie wil zich nu met gezonde paarden aan zulke geïnfecteerde wagens wagen. Voor ons land is ook van veel belang het vreemde slagvee uit den vreemde, dat zelfs uit Hongarije hier doorgevoerd wordt. Een behoorlijk toezigt, inspectie en gezondheids-onderzoek naar al het vee dat per spoortrein vervoerd wordt, is dus zeer wenschelijk.

gebracht, zoo op hooge en drooge, als laag gelegene weilanden. Welke zijn de voorbehoed-, welke zijn de geneesmiddelen tegen die ziekte?

Punt 7. Er worden gevraagd voorbeelden van bloedverwantschaps-teelt bij de dieren, ten bewijze van gebreken die daardoor bij de nakomelingen zouden ontstaan als: verzwakking, verarmd uiterlijk, onvruchtbaarheid, onvolkomen ontwikkelde geslachtswerktuigen, tweenen in de vacht, zijdeachtige wol, verlies van wol enz.; alsmede ten bewijze van het tegendeel, de voordeelen van zulk eene teelt, zoo als: fraaijeren ligchaamsbouw, fijner geraamte, vetheid enz.

Punt 8. Men spreekt van verbetering onzer veerassen door eigen teelt en dat men bij het uitvoeren dezer teelt steeds de beste dieren moet uitkiezen.

Wat verstaat men onder de beste dieren? Heeft dit betrekking op het voordeel wat men van de dieren wenscht te behalen of op den ligchaamsvorm die men heeft te kiezen?

In de „punten van beschrijving“ der 88^e Alg. Verg. der Nederl. maats. van Nijv. staan bovenstaande punten uitvoeriger opgegeven.

Op het gewone jaarlijksche Congres van Landbouw, dat dit jaar den 26. Junij en volgende dagen zal gehouden worden te Assen, worden onderscheidene veeteeltkundige onderwerpen besproken.

Punt 24, over het gebruik van ossen in de plaats van paarden; 27 en 28, over surrogaten bij gebrek aan hooi; 30 en 31, over ongehoord vee en veerassen; 32, over het kruisen onzer paarden met het Oldenburgsche paardenras; 59, over reglementen op de paardenfokkerij; 69, over trichinen in varkeuvleesch, enz.

G. J. H.

Gedeputeerde Staten der Provincie Zuid-Holland hebben de Gemeente besturen uitgenoodigd, om in hunne gemeenten bekend te maken, dat door den Minister van Binnenl. zaken eene premie van f 15,00 is uitgelooft ten behoeve van de eigenaars, die hunne runderen, welke *natuurlijke pokken* hebben, tijdig stellen ter beschikking van de provinciale of plaatselijke Geneesk. Commissiën, en om belanghebbenden vooral te wijzen op de noodzakelijkheid van *onverwijld*e aangifte van zoodanig rund bij het gemeentebestuur, de provinciale of plaatselijke geneeskundige Commissie, opdat het onderzoek op het rund niet te vergeefs geschiede en de premie niet teruggehouden worde.”

Personalia.

Maatschappij ter bevordering der Vee- artsenijkunde in Nederland.

HOOFDBESTUUR.

- J. B. Snellen, *Voorzitter.*
Dr. C. G. von Reeken, *Onder-Voorzitter.*
G. J. Hengeveld, *1^e Secretaris.*
F. Th. Weitzel, *2^e „*
F. C. Hekmeijer, *Penningmeester.*
-

EERE-LID DER MAATSCHAPPIJ:

Jhr. Mr. D. R. Gevers Deijnoot.

CORRESP. LEDEN DER MAATSCHAPPIJ:

Dr. H. J. Broers. Dr. L. Mulder.
A. J. Jannó.

Afdeeling Zuid-Holland.

GEWONE LEDEN.

J. van Dam, <i>Voorzitter.</i>	E. C. van Staden.
J. A. Alers, <i>Secretaris.</i>	J. B. Snellen.
B. J. Aalbers, <i>Penningmeester.</i>	W. F. Steijgerwalt.
J. F. W. Korndorffer.	J. P. Rotscheid.
L. Swart.	L. van Es, <i>Burgem. te Melissant.</i>
W. Dogterom.	E. Overbosch.
F. A. Deijermans.	J. B. Huijsmans.
C. S. van Klaveren.	

Afdeeling Utrecht.

G. J. Hengeveld, <i>Voorzitter.</i>	A. Gijsbers.
A. W. H. Wirtz, <i>Secretaris.</i>	H. J. H. Stempel.
A. Hissink, <i>Penningmeester.</i>	J. A. Hinze.
F. Th. Weitzel.	F. C. Hekmeijer.
W. J. E. Hekmeijer.	C. J. Sandkuijl.
G. C. Schröder.	

Algemeene Afdeeling.

1. W. F. Schröder.	21. E. Plantenga, <i>te Groningen.</i>
2. C. H. M. Houba.	22. D. van Hulst, <i>te Nieuwveen</i> <i>bij Alphen a/d. Rijn.</i>
3. A. F. van Ghert.	23. J. C. Kegelaer, <i>te Hulst.</i>
4. H. H. Laseur, <i>te Warnsveld</i> <i>bij Zutphen.</i>	24. J. M. F. Kegelaer, <i>te Axel.</i>
5. F. A. Ludwig.	25. F. H. S. Dehne, <i>te 's Hage.</i>
6. J. L. N. Weissenbruch.	26. H. W. Stickel Schoemaker.
7. J. H. Smit, <i>te Huissen.</i>	27. L. van Driel, <i>te Eindhoven.</i>
8. H. Reimers, <i>te Dalen.</i>	28. H. B. Stolkert.
9. J. Timmers, <i>te Nijmegen.</i>	29. J. Häffnagel, <i>te Haarlem.</i>
10. J. N. Dijkman, <i>te Lochem.</i>	30. R. G. Robertson.
11. E. Overbosch Wz., <i>te Zutphen.</i>	31. J. E. Reichman, <i>te Hummelo.</i>
12. W. H. Montens, <i>te Zevenbergen.</i>	32. A. F. Stickel Schoemaker Js.
13. J. H. Montens, <i>"</i>	33. F. B. Venema, <i>te Middelstum.</i>
14. P. Werkman, <i>te Leens.</i>	34. M. Stoffels.
15. C. G. von Raeken, <i>te Haarlem.</i>	35. H. Poll, <i>te Witmarsum.</i>
16. H. J. Prakke, <i>te Leeuwarden.</i>	36. G. J. S. Arutz.
17. J. P. C. Smit, <i>te Arnhem.</i>	37. R. J. Schouten.
18. J. T. van ter Velde, <i>te Broek-</i> <i>huizen.</i>	38. A. Dunnewold, <i>te Almelo.</i>
19. J. H. Houtzagers.	39. J. C. Wijs, <i>Adj. Paardenarts</i> <i>in Oost-Indië.</i>
20. C. Mazure, <i>te Zierikzee.</i>	40. A. Overbosch, <i>te Hoogeveen.</i>

1864/65.

*Naamlijst der kweekelingen aan 's Rijks
Veeartsenijschool.*

Vierde studiejaar.

J. F. Laméris 1),	van <i>Sehaldeburen.</i>	<i>Groningen.</i>
J. Billekes,	„ <i>Sevenum.</i>	<i>Limburg.</i>
H. G. Werkman,	„ <i>Leens.</i>	<i>Groningen.</i>
J. M. D. Westholz,	„ <i>Kuik.</i>	<i>N.-Brabant.</i>
P. F. Michels,	„ <i>Venraij.</i>	<i>Limburg.</i>
A. D. Bosscher,	„ <i>Veendam.</i>	<i>Groningen.</i>
T. van Aerde,	„ <i>Terneuzen.</i>	<i>Zeeland.</i>
E. L. Mervennée,	„ <i>Hulst.</i>	„
J. Köhler,	„ <i>Strijen.</i>	<i>Z.-Holland.</i>
D. Valewink,	„ <i>Amersfoort.</i>	<i>Utrecht.</i>
J. L. van der Wurff,	„ <i>Utrecht.</i>	„

Derde studiejaar.

H. de Boer,	van <i>Leek.</i>	<i>Groningen.</i>
A. de Heer,	„ <i>Goudswaard.</i>	<i>Zuid-Holland.</i>

Tweede studiejaar.

A. Overbosch 1),	van <i>Epe.</i>	<i>Gelderland.</i>
W. C. Schimmel 1),	„ <i>Amersfoort.</i>	<i>Utrecht.</i>
J. B. H. Moubis 1),	„ <i>Tegelen.</i>	<i>Limburg.</i>
E. Houben,	„ <i>Horst.</i>	<i>id.</i>
L. Janné,	„ <i>Roermonde.</i>	<i>id.</i>
G. A. Reimers,	„ <i>Dalen.</i>	<i>Drenthe.</i>
A. J. Klarenbeek,	„ <i>Zaandam.</i>	<i>N.-Holland.</i>
D. J. B. Rutgers,	„ <i>Doesborgh.</i>	<i>Gelderland.</i>
H. A. H. van Driel,	„ <i>Eindhoven.</i>	<i>N.-Brabant.</i>
W. Sniijders,	„ <i>Zuid-Beijerland.</i>	<i>Z.-Holland.</i>
IJ. S. Hamstra,	„ <i>Strens.</i>	<i>Friesland.</i>
P. C. Buiterse,	„ <i>Oosterland.</i>	<i>Zeeland.</i>
J. Kastoel,	„ <i>Delft.</i>	<i>Z.-Holland.</i>
A. Clerx,	„ <i>Weert.</i>	<i>Limburg.</i>

1) Voor rekening van het Ministerie van Oorlog.

Eerste studiejaar.

F. Mos,	van Assen.	Drenthe.
A. W. Sprenger 1),	„ Steeuwijk	N.-Brabant.
H. Mars 2),	„ Utrecht.	Utrecht.
J. H. Sorber,	„ Weesp.	N.-Holland.
G. W. V. Arntz,	„ Bemmel.	Gelderland.
G. J. Eggink, Dz.	„ Laren.	id.
F. W. v. Dulm,	„ Elst.	id.
K. J. Werkman,	„ Leens.	Groningen.
J. F. P. Schönfeld,	„ Bellingwolde.	id.
P. A. v. d. Munckhof,	„ Venraij.	Limburg.
L. Hermkes,	„ Horst.	id.
J. P. Dutilh,	„ Vlissingen.	Zeeland.
J. v. der Pol 1),	„ Utrecht.	Utrecht.
H. S. Lúúrs 1),	„ 't Zand.	Groningen.

1) Externe kweekeling.

2) Voor rekening van het Ministerie van Oorlog.

Benoemingen, verplaatsingen, enz.

De heer G. J. Hengeveld heeft ontvangen eene aluminium medailje van Z. K. H. Prins Adalbert van Beijeren, in zake de verbreiding van het ongehoord veeras, en voor dezelfde zaak, eene mention honorable van de Societé protectrice des animaux te Parijs, Fondation M. Dutrône.

Door de Algem. vergadering van de Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland is benoemd: tot Redacteur van het Tijdschrift de heer A. W. H. Wirtz, leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool, en zulks in de plaats van den heer Jennes, overleden; Dr. L. Mulder, oud-hoogleraar te Deventer, tot lid-correspondent der Maatschappij, en herbenoemd tot 2. Secretaris, de heer F. Th. Weitzel, veearts 1. kl. enz. te *Amersfoort*.

De heer F. B. Venema heeft zich als veearts geplaatst te *Middelstum*.

De heer H. Poll heeft zich als veearts geplaatst te *Witmarsum*.

De heer J. E. Reichman heeft zich als veearts geplaatst te *Hummelo*.

Z. M. heeft benoemd tot paardenarts 2. kl. de paardenarts 3. kl. E. H. A. H. Boudewijns.

Z. M. heeft benoemd tot paardenartsen der 3. kl. de veeartsen J. G. S. Arntz, bij het 1^e Regt. Dragonders, R. J. Schouten, bij het 3. Regt. Dragonders, M. Stoffels, bij het Regt. Rijd. Artillerie en A. F. Stiekel Schoemaker, bij het 4. Regt. Dragonders.

De heer J. P. C. Smit, Paardenarts der 1. klasse bij het 1. Regt. Dragonders, is dezer dagen op zijn verzoek gepensionceerd, (f 1005.) Heeft zich gevestigd te *Arnhem*.

Te *Amsterdam* zijn, door Burgemeester en Wethouders, voorgedragen tot leden van de (opgerigten) gezondheidscommissie, onder anderen, als *Veeartsen* de h. h. N. Hooglandt (empirist) en C. Kritzler (vreemdeling) beide alzoo *patent-veeartsen*. (Door den Stedelijken raad is laatstgemelde tot lid dier later benoemde Commissie benoemd.)

De heer F. A. Ludwig, Paardenarts der 2. kl. is benoemd tot paardenarts der 1. kl. bij het 1. Regt. Dragonders.

De heer A. Overbosch, van Epe, is naar *Hoogeveen* vertrokken.

De heer J. N. Dijkman van *Zulphen* naar *Lochem*.

De heer J. v. der Weijde, directeur der Veeartsenijschool te *Soerabaija* (Java) is tot herstel van gezondheid met verlof in Nederland, en in zijn plaats is benoemd de heer J. C. le Roij.

De heer E. H. A. H. Boudewijns is voor den tijd van 5 jaren gedetacheerd bij het leger in Oost-Indië.

Overleden.

In September 1864, de heer J. W. Scholten, Veearts te *Lochem*.

In September 1864, de heer H. A. F. Bosmans, te *Beek*.

In December 1864 de heer J. K. de Greuve, te *Amsterdam*.

Op den 8. Januarij 1865, de Heer J. A. Valewink, kweekeling aan 's Rijks Veeartsenijschool.

Op 30 April 1865 de heer J. Mars, paardenarts te *Amsterdam*.

Sedert de laatste opgave zijn tot leden van de Algem. Afdeeling der Maatschappij overgegaan: J. C. Wijs, adj. paardenarts bij het leger in Oost Indië, H. J. Prakke, Prov. veearts, te Leeuwarden, en A. Overbosch, te *Hoogeveen*.

Van de Algem. Afdeeling zijn als leden overgegaan: de heer A. W. H. Wirtz, bij de afdeeling Utrecht, de heer E. Overbosch, te Gouda en J. B. Huijsmans te Rotterdam, bij de afdeeling Zuid-Holland.

Sedert de laatste opgave hebben de volgende heeren de contributie ingezonden:

J. C. Kegelaer, over 1864.	J. H. Houtzagers, over 1864.
J. M. F. Kegelaer, „	M. Reimers, over 1864.
J. Huffnagel, over 1863 en 1864.	L. van Driel, over 1864.
E. Overbosch, over het tweede halfjaar 1864.	H. Poll, over het 2 ^e halfjaar 1864.
G. J. S. Arntz, over het tweede halfjaar 1864.	D. van Hulst, over 1864.
A. W. H. Wirtz, over 1864.	J. Mars, over 1864.
J. Timmers, over 1863 en 1864.	F. B. Venema, over het 2 ^e halfjaar 1864.
A. F. van Ghert, over 1864.	H. W. Stickel Schoemaker, over 1864.

E. Plantenga, over 1863 en 1864.	J. P. C. Smit, over 1863 en 1864.
P. Werkman, over 1864.	J. T. van ter Velde, over 1864.
A. F. Stickel Schoemaker Jr., over het 2 ^e halfjaar 1864.	E. Overbosch Wz., over 1864.
M. Stoffels, over het 2 ^e halfjaar 1864.	H. B. Stolkert, over 1864.
	J. B. Huijsmans, over 1864.

Vacante plaatsen.

De gemeente *Lochem* en *Laren* (Gelderland) vraagt een vecarts, traktement *f* 250. (zie vorige bladz.)

De gemeente *Oldenbroek* (Gelderland) is vacant door het vertrek van den Vecarts naar Doesborgh, bezoldiging *f* 200.

Ingezonden.

- J. C. Kegelaer, kwaadaardige catarrhale koorts bij het rund.
 „ onvolkomene schouderontwrichting.
 „ afscheuring van een klaauw bij een rund.
 „ verscheuring van het net bij een paard.
 „ bijdrage tot de diagnostiek der longziekte.
 „ over lendentyphus der paarden.
- J. A. Hinze, hemiplegie.
 „ hersentyphus.
- A. J. Janné, latere wijziging van het scherpbeslag.
- E. C. Hekmeijer, een misvormd kieken.
- P. J. Köhler, belangrijke verwondering en bloeding uit de hals-
 ader en halslagader van een paard met onderbin-
 ding en genezing.

Bij Koninklijk besluit van 20 December 1864 is omtrent het be-
 noemen en bevorderen van paardenartsen bij het leger in Neder-
 landsch Indië, bepaald, „dat tot adjunct-paardenarts (rang van 2^e
 luitenant) benoembaar zijn, zij, die aan 's Rijks veeartsenijschool
 te Utrecht een diploma als vecarts hebben verkregen.” Om tot paar-
 denarts (rang van 1ste luitenant) te kunnen worden benoemd, „moet
 de adjunct-paardenarts ten minste drie jaren in dien rang gediend
 en daarbij blijken van bekwaamheid gegeven hebben.”

De heer Inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt heeft ter kennisse van belanghebbenden gebragt, dat aan 's Rijks veeartsenijschool te Utrecht dit jaar kunnen worden geplaatst twee kweekelingen, om voor rekening van het departement van oorlog te worden opgeleid tot paardenarts voor het leger hier te lande.

De heer Inspecteur van de geneeskundige dienst der landmagt heeft bekend gemaakt, dat er voor een veearts, Nederlander van geboorte, gelegenheid bestaat, om zich als adjunct-paardenarts voor de militaire geneeskundige dienst der landmagt in Oost-Indië, voor den tijd van 10 achtereenvolgende jaren te verbinden.

VERBETERINGEN.

De Heer T. G. de Jongh te Gorredijk is *niet* overleden. De Heer E. Plantenga, te Groningen, heeft *geen* traktement als keurmeester van het vee en vleesch, maar als gemeentevcearts, waartoe behoort acht te geven op de levensmiddelen, speciaal vleesch en spek.

Fig. 3.

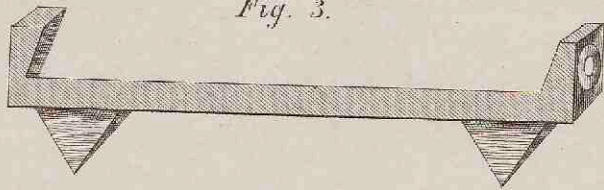

Fig. 1

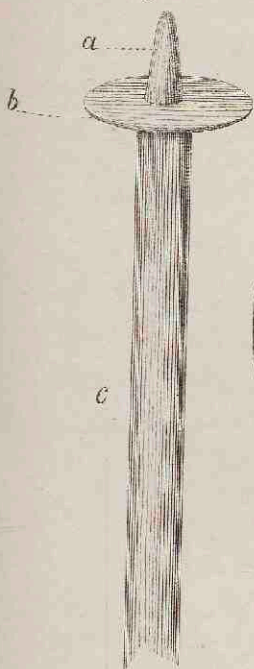

Fig. 6.

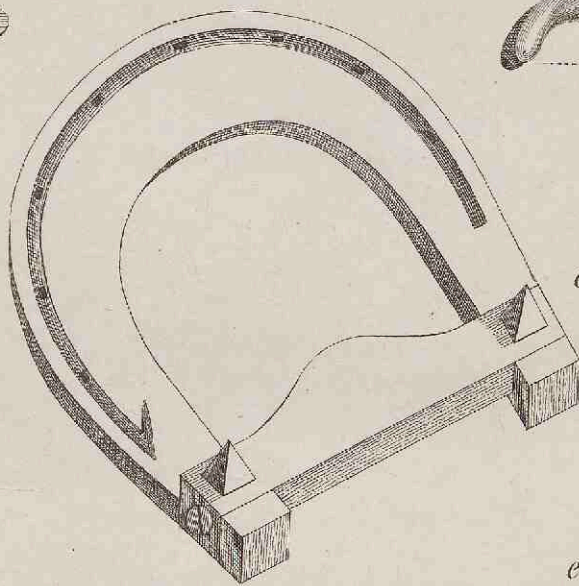

Fig. 2.

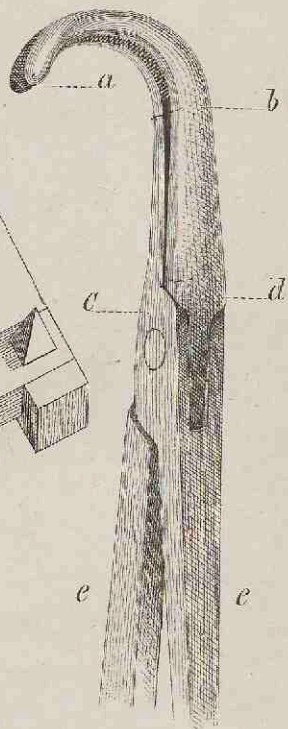

Fig. 4.

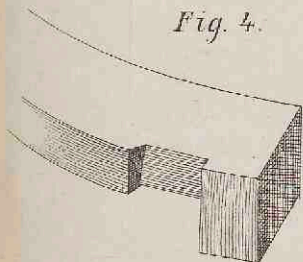

Fig. 7.

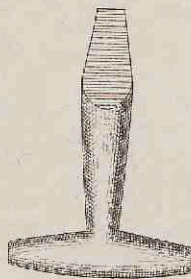
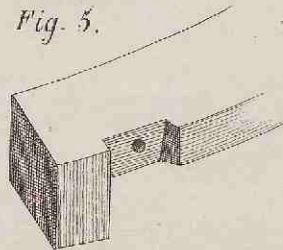

Fig. 5.

Pathologische Anatomie.

Een kicken met vier beenen.

De Heer DUNNEWOLD zond mij onlangs een pas uitgekomen hoentje, met verzoek het te onderzoeken en daarvan berigt te geven.

Het hoen was goed gevormd, maar reeds dadelijk zag men dat links, even boven het gewone heupgewricht, nog een ander been was geplaatst, dat zich iets lager in twee vrij volkomen beenen splitste.

Bij het onderzoek bleek het volgende: Even boven het normale acetabulum was, links aan het zitbeen, eene tweede heupkom aanwezig, die iets ondieper, langwerpiger en kleiner was dan de normale; zij was niet als de laatste doorboord. Daarin past het bovineinde van een been, dat volkomen overeenkomt met een normaal dijbeen, alleen iets korter is; het hoofd of uiteinde er van is, even als de derde heupkom, met kraakbeen bekleed en van een heursband voorzien; er is dus een waar gewricht aanwezig. Aan het onderende werd dit derde dijbeen breeder, en daar ter plaatse waren twee volkomen gevormde en van elkander afgescheidene kniegewrichten met knieschijven aanwezig. Onder deze twee gewrichten waren twee schenkel- en twee kuitbeenen geplaatst, die zich in een hoek van ongeveer 40° van elkander verwijderden. De groote en kleine middelvoetbeenderen en de 4 teenen waren aan het meer rechts geplaatste overtollige been volkomen goed gevormd. Aan het meer links geplaatste evenwel was het schenkelbeen iets korter, en waren van de teenbeenderen alléén de 3e teen uit 4 leden bestaande, en de binnenteen uit 2 leden bestaande, aanwezig.

F. C. HEKMEIJER.

Pathologie en Therapie.

Hersentyphus, door J. A. HINZE.

Op den 1. April 1864 werd mijne hulp ingeroepen bij een tweejarig bruin merrie-paard van den Heer KIEBERT, te *Witthoorn*, dat verlamd tegen den grond lag. Het paard zag er welgevoed uit, was wild en onrustig; het had geen kracht om op de beenen te komen; wanneer het hiertoe pogingen deed, kwam het soms halverwege en sloeg dan wederom ter neder; er had koorts plaats, het hoofd was heet, de oogen stonden uitpuilende en werden onophoudelijk verdraaid, het paard was geheel blind, er hadden stuip-trekkingen plaats en schokken langs den rug, de pols was klein, de hartslag onvoelbaar, de afscheidingen en ontlastingen waren onderdrukt, verder geen trek tot iets.

Deze mij vreemde verschijnselen spoorden mij aan tot een naauwkeurig onderzoek naar de oorzaken, waarin ik naar mijn gevoelen spoedig slaagde.

Het paard had gedurende eenige dagen niets anders gegeten dan stroo, hetwelk met eene menigte cryptogamen was bezet, zijnde de..... zoo als uit nevensgaand monster te zien is.

De behandeling hiertegen in het werk gesteld was: eene ruime aderlating, het toedienen van slijmige, olieachtige middelen, als lijnolie, eiwit, althaea met sulphas sodae, om de 2 uren een flesch vol in te geven. Door deze behandeling werd het dier wel eenigzins rustiger, doch wederom verhieven zich spoedig de vroegere verschijnselen, zoodat ik besloot een paar fontanellen aan beide zijden boven aan den hals te plaatsen. De kop werd gestadig nat gehouden

met verkoelende omslagen, hetgeen het dier goed scheen te doen, verder liet ik den rug insmeeren met ol. terebinth., doch alles vruchteloos.

De ontlasting werd bevorderd door lavementen uit laauw zeepwater met eenige olie en keukenzout bestaande. Inwendig gaf ik ook nog tart. emetic. ζ i., merc. dulc. ζ ii. pulv., rad. valer. ζ ii., pulv. rad. althaeae ζ iv., tot 8 poeders, 4 maal daags een poeder. Na met deze behandeling 3 dagen te hebben volgehouden stierf het paard op den 4^{den} dag.

Bij de opening was alles normaal, behalve hersenen en ruggemerg die week waren, de vliezen er van opgelopen, koudvuur in de longen, het hart vergroot en met zwart bloed opgevuld en het linker eijernest ter grootte van een eendenei met water gevuld.

Kan niet het eten van dit stroo tot al deze verschijnselen aanleiding hebben gegeven?

Bijvoegsel.

Om er zeker van te zijn, of de in het voorafgaand stuk opengelaten plaats al dan niet, en, zoo ja, hoe ingevuld moest worden, heeft de Red. zich gewend tot den Heer DE BRUIJN, Paardenarts der 1^e klasse, Lid van het K.K. Zoölogisch Botanisch Genootschap te Weenen en van het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, die de godheid heeft gehad het stroo te onderzoeken en zijne bevinding mede te deelen, waarvoor de Red. hem hier openlijk dank zegt.

Volgens zijne mededeeling had de Heer DE BRUIJN de zwarte vlekken op het stroo éérst onderzocht bij eene geringe vergrooting, waarbij aanwezige sporae niet konden gezien worden, doch toen reeds had het hem bevreemd, dat hij niets anders zag dan zwarte effen vlekken, en niets van

eene opengescheurde epidermis bemerkte, zooals dit gewoonlijk bij die cryptogamen te zien is. Later onderzocht hij ze bij eene vergrooting van 300 à 400 maal, doch zag toen ook nog niets dat naar een fungus geleek. Hij zag de langgerekte *parenchymcellen* en eene *zwarte korrelige stof*, die buiten twijfel *binnen deze cellen* gezeten was, omdat de ongekleurde scheiwanden duidelijk te zien waren. Hij hield deze zwarte kleur voor eene *wijziging van chlorophyl*, dewijl alle kleuren in de plant van chlorophyl of wijzigingen daarvan afkomstig zijn. Hij zond echter nog eenige halmen ter onderzoeking aan den Hoogl. COP te Deventer, die evenmin als zijn ambtgenoot de Heer BURGERSDIJK, iets kon onderscheiden, wat naar sporen geleek, zoodat beiden het met den Heer D. BR. volkomen eens waren, dat de zwarte korrelige stof niets anders dan veranderd chlorophyl kon zijn.

In antwoord op de vraag, waarmede de Heer HINZE zijne mededeeling sluit, of het stroo de oorzaak dezer ziekte kan geweest zijn — kan dus alleen gezegd worden, dat er geene cryptogamen aanwezig waren, en bij gevolg geene schimmelvergiftiging had plaats gehad; maar of die verandering van chlorophyl ook van aetiologisch belang kan zijn, of daardoor het stroo nadeelige eigenschappen kon verkroegen hebben, dit is, gelijk ook de Hr. D. BR. in zijne mededeeling heeft bemerkt, natuurlijk onmogelijk met eenigen grond te bepalen. Opheldering daaromtrent kunnen wij alleen van nadere waarnemingen of opzettelijke proefnemingen bij voorkomende gelegenheid verwachten.

A. W. H. Wz.

Hemiplegie, door J. A. HINZE.

In het jaar 1863 werd mijne hulp ingeroepen bij eene dragtige aftands schimmel-merrie, welke des avonds nog gezond, doch den daaraan volgenden morgen verlamd op stal stond. *Verschijselen*. Het paard was welgevoed, zag er glad in 't haar uit, met eenigzints uitpuilende oogen, vollen pols, linker voor- en achterbeen verlamd en ongevoelig, zoodat het insteken eener naald geen pijn veroorzaakte; het was niet mogelijk het dier van zijne plaats te krijgen, en wanneer het eenigzins terug of op zijde werd geschoven, sloegen de beenen van onderen over elkander en dubbel.

Daar ik geene oorzaken hiervoor heb kunnen opsporen, moet de naaste oorzaak, mijns inziens, gezocht worden in volbloedigheid met opvolgende beroerte.

De geneeswijze hiernaar ingerigt bestond in het doen eener ruime aderlating uit de halsader, met prikkelende inwrijvingen langs den rug en de beenen; verder werden de beenen nog met pappen van mostaard met azijn ingeslagen.

De uitwendige middelen waren in het eerst ammon. liq. \mathfrak{z} i., ol. terebinth. \mathfrak{z} $\frac{1}{2}$., ol. rapar \mathfrak{z} iv., welk smeersel later werd vervangen door gelijke deelen ol. laur. en ol. junip. De inwendige middelen welke ik heb toegediend waren murias ammon. \mathfrak{z} ii, nitrum \mathfrak{z} iv., liquir. \mathfrak{z} ii, tot 8 poeders, 4 maal daags één poeder. Onder deze behandeling was het paard den derden dag aanmerkelijk beter en had eenig gevoel terug bekomen; ook de eetlust, welke in den beginne wel iets flauwer was, ging nu ook beter, en alle afscheidingen en ontlastingen gaan geregeld. Nu gaf ik het paard nux vomica \mathfrak{z} $\frac{1}{2}$., valeriana en arnica, van ieder 2 unc., tot 6 poeders, 3 maal daags een poeder. Na acht dagen met deze behandeling te hebben volgehouden, kreeg het dier meer gevoel en beweging, zoodat het met de 14 dagen wederom vrij goed kon stappen; er bleef nog slechts eenige slaphed in

de kooten over. Met dezelfde behandeling werd volgehouden tot aan de derde week; het paard was toen zoo ver gevorderd, dat het wederom konde draven, hebbende alleen van voren nog eenige zwakte overgehouden. Met het inwendig gebruik is nu opgehouden, en het voorbeen alleen werd nog gesmeerd met ol. laur. en ol. junip. en wordt het onder deze behandeling ook beter. — Zes weken later heb ik het paard wederom gezien; het had toen goed afgeveulend en was geheel genezen.

*Bijdrage over den lendentyphus (Typhus spinalis)
der paarden, door J. C. KEGELAER.*

De lendentyphus is eene ziekte, die zich jaarlijks in deze of gene streek van Zeeland onder de paarden vertoont, en daar waar zij verschijnt, altoos moorddadige verwoestingen aanrigt.

Reeds den 5. Februarij 1834 nam ik haar waar bij de landbouwers VAN DAMME te 's *Gravenpolder* en BOOMAN te *Overzande*, op het ciland *Zuidbeveland*.

Bij eerstgemelde waren reeds 3 van de 10 aanwezige paarden gestorven, namelijk: een op 20 December, een op 20 Januarij en een op 22 Januarij.

Aan de 7 overige paarden waren, behalve een harden, onderdrukten pols en roodheid der slijmvliezen van de oogen, den neus en den mond, geene ziekteverschijnselen waar te nemen.

Het voeder bestond in hooi en erwten- en boonenstroo. Beide laatsten, en vooral het boonenstroo, waren met cryptogamen bezet. Dit werd als oorzaak der ziekte beschouwd en daarom niet meer als voeder toegediend.

Voorbehoedend werd als bijvoeder gekookte garst gegeven met nitr. potass. en sulph. sodae, terwijl ruime aderlatingen werden in het werk gesteld.

De verre afstand verhinderde mij deze paarden verder

waartenemen, zoodat zij onder toezigt werden gesteld van den veearts LIPPENS te *Goes*, die de gestorvene paarden had behandeld.

Nader berigt hierover heb ik niet ontvangen.

Bij BOOMAN waren van de 11 paarden er reeds 4 gestorven, terwijl een 5^e zich in hopeloozen toestand bevond, hetgeen volgens berigt van 11 Februarij was overleden, terwijl een 6^e paard was gevallen en een 7^e tot de ziekte overhelde.

Het hooi (kanthooi) was met cryptogamen bezet en werd nu niet meer als voeder toegediend.

Dezelfde voorbehoedende geneeswijze als boven werd voorgeschreven, terwijl aan de zieken eene dragt onder den buik werd gelegd en kamfer met nitrum en slijmige middelen werden toegediend.

De verdere behandeling is, om reden als boven, aan den veeartsen LIPPENS te *Goes* en JOHANNES BOONE te *Nieuw-dorp* toevertrouwd.

Verdere narigten hieromtrent zijn mij niet toegekomen.

Op den 21. Maart 1834 begaf ik mij naar den landbouwer P. DE VLEGGER in de Gemeente *Groede*, in het voormalig 4^e Distrikt van Zeeland.

Hier waren reeds 7 paarden door gemelde ziekte aange-tast, nl.:

2 op 28 Febr. — die denzelfden dag zijn gestorven;

1 » 8 Maart;

1 » 11 » dat den 19 — en

1 » 12 » dat den 22 is overleden;

1 » 18 » en

1 » 21 Maart.

Nog 3 werkpaarden en 3 veulens schenen onaangedaan.

Het gegeten boonen- en garstenstroo was met cryptogamen bezet, zoodat dit als de oorzaak der ziekte werd beschouwd en niet meer werd gevoederd.

Dezelfde voorbehoedende geneeswijze als boven werd voor-

geschreven, terwijl bevolen werd, bij niet beteren, de nux vomica in opklimmende giften toe te dienen.

Het was hier wederom de verre afstand, die mij belette de ziekte vorder nategaan, zoodat de behandeling werd toevertrouwd aan den gepatenteerden veearts MOENS. — Nadere berigten zijn door mij niet ontvangen.

Den 22. Februarij 1835 bezocht ik de paarden van JANUS SMIT en KAREL VAN DEN HEMEL, beide landbouwers in de Gemeente *Schoondijke*, in het westelijk gedeelte van Zeeuwschvlaanderen, voormalig 4e Distrikt van Zeeland.

Bij JANUS SMIT, alwaar de ziekte sedert 8 dagen was begonnen, vond ik 2 paarden in erge mate aangetast, zoodat één er van des anderen daags reeds was bezweken.

Nog 6 paarden schenen onaangedaan.

Het genoten stroovoeder was met cryptogamen bezet.

Als voorbehoedende geneeswijze werden aanbevolen: afscheiding der gezonde van de zieke paarden, verandering van voeder, aderlatingen, verkoelende zouten en zuiverhouding der stallen, terwijl bij gemelde verkoelende zouten aan het zieke paard kamfer en gentiaan werd toegevoegd, en de wonden, door het doorliggen ontstaan, met eene lotie uit tinct. myrrh. en decoct. sem. lin. bestaande nu en dan werden bevochtigd.

Bij KAREL VAN DEN HEMEL, alwaar de ziekte reeds sedert den laatsten November a. p. begonnen was, waren reeds 6 paarden aan deze ziekte gestorven.

Daar er hier op dit oogenblik geene paarden waren, die men kon zeggen door de ziekte te zijn aangetast, zoo werden als voorbehoeding aderlatingen in het werk gesteld, en verkoelende, slijmige middelen toegediend, terwijl het genoten boonen- en garstenstroo, dat door cryptogamen was aangedaan, niet meer werd gevoederd.

Het was alweder de verre afstand, die mij belette deze noodlottige ziekte verder waartenemen, zoodat ik dezelve heb verlaten zonder er nog verder berigt over te ontvangen.

Alle deze gevallen hadden plaats toen ik nog te *Middelburg* gevestigd was, en het bezoeken derzelve geschiedde op last van Zijne Excell. den Heer Staatsraad Gouverneur van Zeeland.

In November 1839 betrok ik mijne tegenwoordige standplaats *Hulst*.

Op den 27. October 1840 deedt zich de ziekte voor onder de paarden van *JUDOCUS DE BEULE*, landbouwer onder de Gemeente *Granuw*, in den Langendampolder.

Gemelde eigenaar zeide mij, dat op den 9. October eene 17jarige zeeme merrie door de ziekte was aangetast en tenzelfen dage gestorven, en er op den 12. daaraanvolgende eene valc 4jarige merrie was gevallen, die den 15. daarop was bezweken.

Er bevonden zich nog ziek: eene zeeme 5jarige dragtige merrie (a) en eene 13jarige roodstekelharige merrie (b), terwijl vervolgens op den 29. Oct. nog ziek werden: eene 15jarige zwarte merrie (c) en een 17jarig zwart ruinpaard (d).

Dit laatste was den volgenden dag wederom opgesprongen, en verrigte tot den 2. November behoorlijk zijn werk, zonder eenig ziekteverschijnsel te laten opmerken. — Alsdan herviel dat paard, om niet weder op te staan. Slechts één uur vóór het nederstorten had ik het nog naauwkeurig onderzocht, en geene de minste ziekteverschijnselen kunnen waarnemen.

De zeeme 5jarige merrie (a) is na lang sukkelen hersteld en heeft een gezond veulen geworpen, terwijl 2 veulens, die in een afzonderlijken stal stonden, van de ziekte zijn verschoond gebleven.

Het paard d is afgemaakt 11 Nov.

„ „ c is gestorven 16 Nov., en

„ „ b is bezweken op den 27. Nov.

Het gebruikte voeder was grashooi, tarwekaf, tarwestroohaksel, gestampte gele penen en gebroken paardeboonen.

Het tarwestroo bevatte cryptogamen, doch in geringe

mate; het drinkwater en de stalling waren zeer goed, het weder was nat, koud en winderig.

Al de paarden hebben hetzelfde voeder genoten, met uitzondering der gebroken boonen, die den veulens werden onthouden. — Van het tarwekaf en het stroohaksel is verder niet meer gevoederd.

De geneesmiddelen bestonden vooreerst in aderlatingen met slijmig-verkoelende middelen, klisteren van zeepwater, linim. volat. c. euphorb. et terebinth. op de lenden. Vervolgens valeriana, nux vomic. met gentian., absijnth, bacc. junip., cort. querc., camphor, acid. muriatic., enz., doch alles bleef vruchteloos.

De wonden door het doorliggen ontstaan werden behandeld: in den beginne met aq. Goulard., naderhand met decoct. querc., ol. terebinth., tinct. mijrrh., tinct. aloes, honig, enz.

Om het doorliggen zooveel mogelijk te voorkomen werden de paarden 2 à 3 malen daags over den rug omgekanteld of in het zweeftuig gehangen.

Op den 2. Nov. 1845 vertoonde zich dezelfde ziekte onder de paarden van den landbouwer VAN DER MEIJDEN in de Gemeente *Hengstdijk*.

Aldaar was bij mijne aankomst reeds een paard bezweken, terwijl er zich nog 2 zieke en 4 gezonde op stal bevonden.

Daar de eigenaar er op gesteld was, om de behandeling, die reeds in andere handen was, in dezelve te laten, zoo is de afloop mij niet juist bekend, echter volgens gerucht ook zeer ongunstig geweest.

Op den 20. Febr. 1848 ontstond de ziekte onder de paarden van den landbouwer P. VERDURMEN te *Kloosterzande*, Gemeente *Hontenisse*.

Op dezen datum werd eene 14jarige merrie ziek en stierf denzelfden dag.

Op den 27. werden 2 paarden aangetast, nl.: eene 4jarige

bruine merrie die den 29. is gestorven, en een 2jarig bruin merrieveulen, dat op den 2. Maart is bezweken.

Op 2 Maart werd eene 5jarige zwarte merrie ziek, die op den 5. daaraanvolgende overleed.

Nog een veulen, dat ongesteld was geweest, doch nu beter was, en 4 andre paarden, die nog gezond schenen en zich in een' afzonderlijken stal bevonden, waren aanwezig.

Het voederen van tarwekaf werd als de oorzaak der ziekte beschouwd, dewijl die paarden, die er het meest van hadden gegeten, het spoedigst ziek waren geworden, en de gezondschijnende er bijna niets van hadden gebruikt. — Dientengevolge werd ook met het voederen van dat kaf opgehouden.

Het kaf kwam van goedstaande tarwe, wier stroo van onkruid zuiver was en er zeer goed uitzag; alleen werden op hetzelfde (zooals echter meest altijd het geval is) eenige cryptogamen waargenomen.

Drinkwater, stalling en verdere verpleging waren zeer goed.

De aangewende geneesmiddelen bestonden in: minerale zuren, kamfer, valeriaan, gentiaan, cort. querc. in gepaste verhoudingen, doch zonder eenig goed gevolg opteleveren.

Eene menigte gevallen, die reeds in handen van empirici waren en bleven, heb ik waargenomen, doch allen is hetzelfde ongunstig lot ten deel gevallen, waarom ik ze met stilzwijgen voorbijga.

Op den 20. Dec. 1863 vertoonde zich de lendentyphus bij 2 paarden van P. C. SERVARENS, landbouwer in den *Cambronpolder*, gemeente *Stoppeldijk*, waarbij mijne hulp reeds in den vroegen morgen van den 21. werd ingeroepen. Onmiddelijk begaf ik mij ter plaatse, doch bij mijne aankomst aldaar waren reeds beide paarden overleden.

Zij waren reeds, benevens eene koe, door een empiricus behandeld. De koe had een typhous uitzien, vergezeld van stinkende doorloop en is des anderendaags gestorven.

Binnen 8 dagen werden 7 paarden ziek, die allen stierven,

en wel: 2 binnen 24 uren, 4 binnen 3 dagen, en 1 na 10 dagen ziek te zijn geweest.

De behandeling bestond in het afscheiden der gezonde van de zieken, verandering van voeder en het inwendig toedienen van zuren, ijzormiddelen, arnica en amara, na ontlasting der meststoffen door aloe, terwijl de lenden met een vlug prikkelend liniment werden gesmeerd, doch alles te vergeefs.

Aan de 11 nog gezondschijnende paarden werd nu, als voorbehoeding, van 5 Januarij tot 3 Februarij, 3 m. d. een lepel vol over het kortvoeder gegeven van het volgende poeder,

R_p. P. rad. gent.
 P. bacc. junip. à Lib. i β.
 P. sulph. ferri ̄ ij.
 m. d.

terwijl 2 m. d. ongeveer $\frac{1}{8}$ kan bierazijn voor ieder paard onder het drinken werd gevoegd.

Van het begin der toediening hiervan bleef men verder van zieken verschoond tot op 30 Januarij, als wanneer wederom eene bruine, jonge, krachtige hoogdragtige merrie door de ziekte werd overvallen 1).

Behalve de gewone verschijnselen, die wij nader zullen opgeven, vertoonde zich hier congestie van bloed naar de genitalia, zoodat het slijmvlies derzelve geheel paars gekleurd was. De pols had 60 slagen in de minuut, was week, draadvormig en nauwelijks voelbaar. Ademhaling en eetlust waren nog vrij goed.

Er werd ongeveer eene kan bloed uit de staartslagader afgetapt en het volgende voorgeschreven:

1) Ik moet hier echter doen opmerken, dat ik de dosis reeds sedert 8 dagen tot op de helft had laten verminderen, en dat de toediening der middelen (uithoofde dat de knechten ook bijna allen aan typhense ziekten leden) zeer onregelmatig plaats vond en somtijds wel geheel werd weggelaten.

R_φ. Aether sulphuric.
 Acid. hydr. chloric. à ζ i
 Aq. commun. ζ iv
 m.

Ds. alle 3 uren $\frac{1}{6}$ gedeelte, met $\frac{1}{2}$ flesch water en $\frac{1}{6}$ van het volgende poeder integeven.

R_φ. P. rad. arnic. ζ i
 P. croc. martis ζ ij
 m.

Den 1. Febr. was de pols tot 70 slagen geklommen, de vulva was gezwollen en koud op het aanvoelen, de eetlust was nog vrij goed, en de ontlasting van mest ging geregeld.

Met dezelfde middelen werd voortgegaan. Den 3. Febr. had de pols 80 slagen, was week en vol, het slijmvlies der scheidde donker paars, miskleurig, de zwelling der vulva was sterk toegenomen, koud op het aanvoelen, en had zich tot den aars en het uijer uitgestrekt.

Het volgende werd voorgeschreven:

R_φ. Acid. hydr. chloric.
 Aether. sulphuric. à ζ i
 Aq. commun. ζ iv
 m. d.

S. 3 m. d. $\frac{1}{6}$ onder 't drinken.

R_φ. P. rad. arnic. ζ ij
 P. nuc. vomic. ζ iij
 P. croc. martis ζ iv
 P. rad. gent. ζ ij.
 m. f. pulv. n^o. xij.

Ds. 3 m. d. 1 p. met stroop mengen en op de tong te smeren.

Den 5. Febr. waren eenige plaatsen door het bestendig liggen gedrukt en raauw geworden. De overige toestand was beter.

Het volgende werd voorgeschreven:

R_p. Cort. querc. contus. ℥ij
 Coq. aq. ad colat. ℥xx
 adde
 Solut. saturat. acet. plumb. ℥ij
 m.

Ds. 2 à 3 m. d. de gebroeide plaatsen mede nat te maken.

R_p. Linim. volat. ℥iv.
 ol. terebinth.
 ol. spicae à ℥i.
 m.

Ds. 2 m. d. de lenden mede in te smeren.

6. Febr. De pols is normaal, de kleur van het slijmvlies van de scheede meer levendig, warm, het uitzigt meer opgewekt en pogingen om overeind te komen worden nu en dan door patient in het werk gesteld.

8. Febr. Het paard heeft een gezond veulen geworpen, de merrie is overeind gesprongen en het veulen heeft behoorlijk te zuigen.

Den 9. Febr. Alles nog vrij goed.

Iteret. mixt. acid. hydrochloric. 3 Febr.
 d.

S. Als voren.

10 Febr. Het paard bleef regtstaande en de slapheid in de lenden was bijna geheel verdwenen.

R_p. P. rad. arnic.
 P. nuc. vomic. à ℥ij
 P. rad. gent. ℥i
 P. croc. martis ℥iv.
 M. f. pulv. n°. xvij.

Ds. 3 m. d. 1 p. onder het kortvoeder.

13 Febr. Merrie en veulen bevinden zich volkomen wel en alles gaat normaal.

Den 16 Febr. werden de laatste poeders nog eens herhaald en hiermede de patient als genezen verlaten.

Omtrent de oorzaken moet ik opmerken, dat de haver waarmede de paarden waren gevoederd, niet zeer blank was en iets door den aanhoudenden regen had geleden. Meer echter scheen mij de oorzaak gelegen te zijn in het ontwikkelen van miasma's.

Ten westen van de hoeve en onmiddelijk er aan grenzende, bevond zich eene vrij uitgestrekte moerassige kreek, waaruit zich gassoorten ontwikkelden, die ten gevolge van den veelvuldigen, bijna aanhoudenden westen wind in het najaar, over de hoeve werden heengedreven, en dus noodzakelijk door de paarden en het overige vee dat zich nog op de hoeve bevond, bestendig moesten worden ingeademd, hetgeen aanleiding kon geven tot eene bloedvergiftiging.

De voornamc verschijnselen, die bij deze ziekte zijn waargenomen, waren:

Plotseling nederstorten, zonder het vermogen te hebben om nog te kunnen opstaan, alzoo volslagen lendenlamheid, (enkele malen gebeurt het, dat zij nog overeind springen en zelfs eenige dagen gezond schijnen, om nadien te hervallen en te blijven liggen), versnelde ademhaling met opschorting der buikspieren, dikwijls versnelde, menigvuldige (50, 60, 80 en meer) polsslagen in de minuut, weeke, bijna onvoelbare of geheel onvoelbare, draadvormige pols, hartslag in de meeste gevallen niet waartenemen, eetlust geheel weg, verminderd of normaal, dorst soms vermeerderd, meest niet aanwezig, ontlasting van mest opgehouden of zeer vertraagd, de mest meest hard, droog, klein gebald.

De eerste pis die ontlast wordt is meest altijd rood gekleurd als bloed, na dien verdwijnt die kleur en wordt meer gewoon, de pis wordt zelden afgezet.

De slijmvliezen der oogen zijn rood, naar het oranje overhellende, terwijl die van den neus zich meer paars of loodkleurig voordoen, die van den mond zijn meest rood, droog en de tong is veeltijds met een bruinachtig beslag voorzien. Er heeft nu en dan koorts plaats.

Somtjids bespeurt men aan den patient niets anders dan het onvermogen om zich te kunnen oprigten, zoodat, wanneer hij overeind is geholpen, hij staat, gaat, eet, drinkt, enz. bijna even als of er niets gebeurd was. In andere gevallen heeft er een apoplectischen toestand plaats, en in die gevallen is meest altijd de zwelgkeel verlamd en de doorslikking hoogst moeilijk of geheel belet, hetgeen bij het onvoorzigtig ingeven van vloeibare geneesmiddelen dikwijls oorzaak is, dat zij in de luchtwegen en longen geraken.

De voorzegging is zeer ongunstig. Wanneer er alleen verlamming in de lenden plaats heeft en het paard na opgeholpen te zijn zich als gezond voordoet, dan is er eenige hoop op herstel, doch bij een' apoplectischen of meer zamengestelden vorm is geene genezing te verwachten.

De ziekte is in den regel moorddadig, vervelend en geschikt om het beste humeur van den veearts te ontstemmen en narrig te maken 1).

Ofschoon elke geneeswijze als het ware te leur wordt gesteld, zal men toch zijn toevlugt moeten nemen tot zuren en ijzermiddelen, gepaard met zenuwopwekkende, bittere, versterkende middelen. Bij trage pis- en mestlozing kunnen aloe, bacc. junip., digitalis enz. aangewezen zijn. Aderlatingen zullen zelden van pas komen. Bij het doorliggen moeten gepaste chirurgische middelen worden aangewend, terwijl het van zelf spreekt, dat de oorzaken indien zij bekend zijn, zoo mogelijk, dadelijk moeten worden weggenomen.

Ofschoon ik meen te mogen aannemen, dat de ziekte zoo niet altijd, dan toch in de meeste gevallen, niet besmettend is, is de verplaatsing der nog gezonde paarden in een anderen stal, waar zulks kan, aanteraden; hierdoor toch verkrijgt men meerdere ruimte, de eigenaar is meer gerust

1) RIJCHNER zegt: Sie ist total ungünstig. Wir hatten nie das Vergnügen ein Stück zu retten. Hippiaatrik von J. J. RIJCHNER. S. 108.

en de gewaarwording voor zichzelf is steeds aangenaamer, wanneer men overtuigd is eerder te veel dan te weinig gedaan te hebben, bovendien, het is misschien niet onmogelijk, dat de ziekte een anthraxaardig karakter kan aannemen, en alsdan zouden de strengste voorzorgsmaatregelen dringend zijn aanbevolen 1).

Kunnen de zieken wanneer zij zijn opgehéschen geworden, goed overeind blijven staan, dan helpe men ze dagelijks op, om het doorliggen vóór te komen. Kunnen zij echter niet overeind blijven zonder te hangen, dan acht ik het beter om ze op een goed stroobed te laten liggen en 2 à 3 malen per dag over den rug om te kantelen.

Van meer belang echter schijnt de voorbehoedende geneeswijze te zijn, immers het schijnt dat het bloed hier, door de inwerkende oorzaken, (zij het miasma's, cryptogamen, of iets anders), langzaam ziekelijk wordt veranderd, tot dit eene zekere hoogte heeft bereikt; dat het, vóór het die hoogte heeft bereikt, het ligchaam nog niet zichtbaar aandoet, het zenuwstelsel vrijlaat, en men dus maar allóén tegen de ziekelijke verandering van het bloed heeft te ageren.

Even als het water bij gewone drukking 100 grd. C. warmte behoeft om te koken, evenzoo schijnt het bloed tot zekere hoogte te moeten zijn aangedaan, vóór het de zenuwen aandoet en de ziekte zoo als zij zich voordoet kan daarstellen.

Voorboden zijn zelden waartenemen en de ziekte ontstaat meest op het onyerwachts. Nu en dan vermeen ik echter eene roode oranjeachtige kleur der slijmvliezen van de oogleden en van den neus, weinige dagen vóór het uitbreken der ziekte (vóór het nederstorten) te hebben waargenomen. Ook wil men hebben opgemerkt, dat de pisloozing eenigen

1) De anthrax-typhus bij paarden door den Kreits-thierarzt WANNONIUS beschreven schijnt hiertoe te behooren. Zie Magaz. f. die gesammte Thierheilk. von Dr. E. F. GURLE u. Dr. C. H. HERTWIG, Berlin 1858, Seite 368. u. f.

tijd vóór het nederstorten moeilijker plaats had, de pis hoog gekleurd was en slechts in geringe mate werd ontlast. Bij ruinen heeft men een à twee dagen vóór de lendenlamheid zich vertoonde, nu en dan de penis zien uitschachten en tegen den buik slaan, zonder dat er pislozing volgde.

Zal men het plotseling ophouden der ziekte bij het aanwenden der voorbehoedende geneeswijze onder de paarden van den landbouwer P. C. SERVARENS, aan toeval of wel aan de werking der toegediende middelen toeschrijven? Hoe het zij, de uitslag was van dien aard, dat eene nadere beproeving bij voorkomende gelegenheid wel in aanmerking moge komen, waarom ik de vrijheid neem mijne geachte collega's er attent op te maken, met verzoek hunne bevindingen hieromtrent te willen mededeelen.

Bij de lijkopeningen doen zich gewoonlijk de volgende afwijkingen voor:

Uitwendig decubitus met de gevolgen er van aan de meeste uitstekende deelen, de spieren veeltijds slap, bleek en murwachtig.

In de borstholte vindt men de aderlijke helft van het hart nu eens met dik, dan eens met dun zwart bloed opgevuld en het inwendige vlies van het hart en der aorta nu en dan met ecchymosen bezet; de linker hartekamer bevatte nu eens een polijp van stolbare lympe, dan weder vond men die geheel en al ledig. De longen waren nu eens door hyperaemie donkerrood gekleurd welke kleur door drukking en uitwassching in water bijna geheel verdween, dan weder vond men ze van gewone kleur en zamengevallen.

In de buikholte vindt men de darmscheilsaderen sterk met zwart bloed opgevuld, terwijl de dunne en dikke darmen door hyperaemie en stasis zich roodgevekt en als ontstoken voordeden. Het slijmvlies der darmen was hier en daar van ecchymosen voorzien. De darmscheilsklieren

waren nu en dan als ontstoken en met een zultig exsudaat omgeven. De lever en de nieren veeltijds murw, donker gekleurd of ook somtijds leemkleurig.

De milt is somtijds opgezet, murw, nu en dan wordt zij onveranderd aangetroffen.

Wanneer men een stuk van de sterk gekleurde lever of nier tusschen de hand kneep, dan vloeide er een donker gekleurd bloed uit, waardoor het weefsel veel van zijne donkere kleur verloor.

De pisblaas bevatte weinig, maar zeer dikke lijmige pis. Het hals-, borst- en buikgedeelte der groote medelijdende zenuw werd in sommige lijken, ten minste schijnbaar, normaal aangetroffen, terwijl deze zich op een anderen tijd als ontstoken en met eene zultige vloeistof omgeven voordeedt.

In de hersenholligheden en tusschen de dura en pia mater der hersenen en het geheele ruggemerg was eene aanzienlijke hoeveelheid helder, lichtgeel gekleurd vocht, hetgeen bij het doorsnijden der dura mater, vooral aan het lendengedeelte, in den beginne met een gebogen straaltje affliep.

De bloedvaten der hersenvliezen, der hersenvlechten en der ruggemergsvliezen waren met bloed gevuld, doch de vliezen op zich zelve schenen niet ontstoken.

Het spinnewebsvlies was niet veranderd. De zelfstandigheid der hersenen en des ruggemergs scheen nu eens normaal en had zijne gewone kleur en vastheid, op andere tijden was de bastachtige zelfstandigheid der hersenen en van het ruggemerg als opgespoten en sterk gepuncteerd, terwijl ook in sommige gevallen eene meerdere weekheid van het lendenmerg werd waargenomen.

Wat het wezen der ziekte betreft, hierover zal ik het stilzwijgen bewaren en verwijzen naar de mededeelingen van mijne geachte collega's W. H. MONTENS, F. C. HEK-

MEIJER, J. C. BILROTH en anderen, te vinden in de Verhandelingen over verschillende Veeartsenijkundige onderwerpen, of Kort Verslag van het Verhandelde in de algemeene vergaderingen van het Nederlandsch Veeartsenijkundig Genootschap, gehouden te *Utrecht*, uitgegeven te *Utrecht* bij POST UITERWEER en Comp.

Hulst, Febr. 1865.

Kwaadaardige catarrhale koorts (catarrhus malignus) van het rund, door J. C. KEGELAER.

Op den 9. Nov. 1860 werd mijne hulp ingeroepen bij eene zieke 4jarige zwartbonte koe van inlandsch ras, die in Junij j. l. haar eerste kalf had afgelegd, vervolgens een tijd lang gezond was geweest en goed melk had gegeven.

De aangehuwde zoon der eigenaresse (de Wed. K. te *Hulst*) verklaarde mij vooraf, dat gemelde koe sedert de maand September j. l. nu en dan wat woest was geweest, zoodat zij moeilijk in de weide was te houden, zich van de andere koeijen verwijderde en trachtte huiswaarts te keeren, hetgeen echter door den koewachter langen tijd werd tegengehouden, tot dat het eindelijk zoo erg was geworden, dat zij met geen geweld in de weide was te houden en naar huis was geloopen.

Tijdens dit woest-zijn verminderde ook de eetlust en aan de koe scheen het bukken om te grazen lastig te vallen. Van lieverlede verminderde deze woestheid en maakte plaats voor eene neêrslagtigheid, waarbij het grazen in de weide bijna geheel ophield, de oogen traanden, de melk zeer verminderde en de voeding sterk achteruitging.

Ongeveer half October werd de koe dientengevolge op stal gehouden en aldaar verpleegd. Zij at nu en dan nog wat, maar gaf weinig melk en dit duurde zoo voort, tot dat op den 9. Nov. j. l. werd ontdekt dat de koe blind was en mijne hulp werd ingeroepen.

Bij deze koe, welke zich in een' luchtigen doch niet kouden stal alleen bevond en van goed legstroo was voorzien, deden zich de volgende ziekteverschijnselen voor; als: algemeene vermagering, koorts met hevige rilling en afwisseling van koude en hitte, het haar stond overeind en was zonder glans, de oogleden waren gezwollen, het doorschijnend hoornvlies der oogten was troebel, melkkleurig, het ondoorschijnend sterk roodgekleurd en de bloedvaten als opgespoten, de oogten waren uitpuilend, er vloeiden bestendig tranen uit en het vermogen om te zien had opgehouden. De mondspiegel was droog, de neusgaten waren omkorst, barstig en bloederig, de neusgangen waren door zwellung vernaauwd, en dientengevolge de ademhaling moeilijk, zeer hoorbaar, snuivend en de buikspieren bij het uitademen zeer medewerkend, zoodat de buik sterk was opgeschort. — Uit den neus vloeide eene dunne scherpe graauwachtige vlokkige stof, en nu en dan hoestte de koe. Er vloeide bestendig een dradig speeksel uit den mond, de pols was versneld, zwak, en de hartslag voelbaar. De hoornen en de kop waren afwisselend warm en de laatste min of meer gezwollen. De eetlust was bijna geheel verdwenen, de dorst gering, de afgang had zelden plaats, de ontlaste mest was vast, taai, van eene zwartachtig graauwe kleur, niet geribd en met een vlies van taaije slijm overtoegen. Voor het overige had de koe een neêrslagtig, typhcus uitzigt.

Tengevolge van dien toestand was mijne voorspelling niet gunstig, doch gaf ik te kennen, dat ik patient gaarne in behandeling wilde nemen, te meer daar het de eerste koe was die ik sedert mijne reeds langdurige praktijk met die ziekte aantrof.

Het volgende werd voorgeschreven: \mathcal{R} . Pulv. tart. emetic. \mathfrak{z} vi., pulv. mur. ammon. \mathfrak{z} i., P. rad. inul. helen. \mathfrak{z} ij β ., P. rad. liquirit. \mathfrak{z} ij., P. rad. gent. \mathfrak{z} i. m. f. pulv. n $^{\circ}$. ix. Ds. 3 m. d. 4 poeder met afkooksel van lijnzaad in te geven. Als voe-

der werd aanbevolen gekookte gerst en gele penen, lijnzaad-drink en hooi; verder warmhouden en wrijven der huid.

Den 10. Nov. de visite doende werd mij gezegd, dat gisteren bij het ingeven van den eersten drank beide hoornen der koe zich van den beenigen hoorn hadden losgelaten en in handen der helpers waren gebleven; er was hierbij weinig bloeding gevolgd en men had de beenige hoornen met lapjes van katoen omwonden. De koe had gisteren tegen den avond sterk gezweet, scheen zeer afgemat en niet beter, de koorts was ruim zoo hevig en al de overige verschijnselen niet gunstiger. Den 11. Nov. was de koorts iets minder, de uitvloeijing uit den neus iets dikker, doch de ademhaling zeer moeilijk en snorkend. De ontlasting van mest nog zeer traag en weinig veranderd.

De eigenares zeide mij nu dat zij voornemens was de koe af te laten maken, dewijl zij veel oppassing noodig had, de werkzaamheden op het land overvloedig waren, de hoop op genezing klein was en er met de behandeling toch altijd kosten gepaard gingen; waarop ik haar zeide, dat ik toch gaarne den afloop der ziekte zoude zien, dat de koe om af te maken geene waarde had dan om hare huid, en dat zij die waarde ook bij onverhoopt afsterven behield, dat, wat de kosten van behandeling en der geneesmiddelen betref, ik dezelve gratis zou verrigten, wanneer de koe niet genas, waarop zij mij, om het groot belang dat ik er in stelde, de koe onder behandeling liet houden. Dezelfde middelen werden herhaald.

Den 12. Nov. — Minder koorts, de uitvloeijing uit den neus ruimer, de stof meer slijmig, de ademhaling vrijer en de eetlust eenigzins verbeterd. Daar de koe eenigen trek had naar knollen met het loof er aan, zoo werden er haar nu en dan eenige toegevoegd. Voor het overige dezelfde leefregel.

Den 13. was de koorts bijna geweken, de ademhaling vrijer, de uitvloeijing uit den neus dikker, soms had er ontlasting van

geheele proppen (even als polypen) van gestolde lijmphe door den neus plaats; de koe likte de neusgaten af en proestte de brokken dikke slijm daaruit weg. De tranenvloed was minder, de mondspiegel vochtig, de eetlust beter, de afgang meer geregeld en de mest natuurlijker. Er vertoonde zich een huiduitslag op het geheele ligchaam. Den 14. was ik verhinderd om de koe te zien.

Den 15. was de koorts geweken, het uitslag vermeerderd; alle verrigtingen werden meer natuurlijk en de koe kreeg een beter niterlijk aanzien. — 17 Nov. De uitslagpuisten werden schubbig, de uitvloeijing uit den neus is verminderd, de omkorsting en de barsten der neusranden zijn verdwenen, de ontlaste neusslijm is meer natuurlijk en het tranen der oogen veel verminderd. De trek tot eten en drinken is beter en de mest wordt geregeld ontlast. 19. Behalve de troebelheid der oogen zijn alle ziekteverschijnselen zoodanig afgenomen, dat ik de koe als genoegzaam hersteld verklaarde en van de verdere behandeling afzag, met aanbeveling dezelfde leefregel nog wat te blijven volgen.

Den 12. December is de koe in goeden staat verkocht en naar België vervoerd. De oogen waren nog troebel en het gezicht nog niet teruggekeerd; er was echter veel beterschap in te bespeuren en ik vertrouw dat gemelde koe nog goed ziende zal worden.

Kleine bijdrage tot de diagnostiek der longziekte,
door J. C. KEGELAER.

Op de in Sept. des vorigen jaars te *Utrecht* gehouden algemeene vergadering van veeartsen, leden der maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland, heb ik met een enkel woord gesproken over het voorkomen van de roode hepatitis der longen bij het rundvee, eene ontaar-

ding van het weefsel der longen, die, althans voor het oog, zeer veel overeenkomst heeft met die, welke bij de heerschende longziekte wordt waargenomen, en daarom gemakkelijk aanleiding zou kunnen geven om zelfs den best ingewijden te doen twifelen, zoo niet mistasten.

Daar ik in het eerste Kwartaal-Heft van het Magazin für die gesammte Thierheilkunde von Dr. E. F. GÜBLT und Dr. C. H. HERTWIG, 1865. Seite 25 u. f., door den Königlichen Kreisthierarzt SCHMIDT in Mülheim ^{a/a} Ruhr, een paar gevallen van dien aard vind vermeld, zoo acht ik het naar aanleiding daarvan niet overbodig ook hierbij mijne eenige waarneming van dien aard in het kort mede te deelen.

Het was op den 10. Augustus a° p°, dat ik verzocht werd hulp te verleenen bij eene zieke koe van inlandsch Zeeuwsch ras, toebehoorende aan den landbouwer GILLIS WILMSE, in de Gemeente *Hontenisse*.

Behalve nu en dan eens hoesten ontwaarde men niets dan verminderde eetlust en mindere melkafscheiding, in één woord, de verschijnselen eener indigestie.

Er werden bitter aromatische poeders met murias amm. en tart. emetic. voorgeschreven, en 3 malen daags toegediend.

Den 12. was de eetlust wat beter en de melk iets toegenomen.

Den 14. was de toestand niet beter, ik veronderstelde ontsteking van het hart door het binnenslikken van een of ander spits vreemd ligchaam, en raadde aan om het dier te slagten en mij te waarschuwen wanneer zulks zoude plaats hebben.

Den 16. werd mij geboodschapt dat de koe geslagt was, waardoor ik in de gelegenheid werd gesteld de lijkopening bij te wonen, die het volgende opleverde:

De buksingewanden waren normaal.

In de borstholte was een weinig lichtgeel troebel water bevat en de linker longkwabbe door plastisch exsudaat aan de ribben vastgelegd.

De linker- en een groot gedeelte der regter longkwabbe waren vast, leverachtig, donkerrood gemarmerd op de door-

snede, even als ik menig maal bij de besmettelijke longziekte heb waargenomen.

De linker long bevatte twee etterzakken ter grootte van ongeveer een hoenderei.

Ofschoon de etterzakken bij de besmettelijke longziekte niet te huis behooren, zoo heb ik ze echter bij het openen en nazien der aan de besmettelijke longziekte gestorven of afgemaakte runderen menigwerf aangetroffen. Ik meende hier dus de longen voor mij te hebben van eene koe, die aan de besmettelijke longziekte had geleden, en ik moet bekennen eene koude rilling ging mij door merg en been op de gedachte van mij wederom verplicht te zien om hiervan aan den Heer Commissaris des Konings in deze Provincie kennis te moeten geven, en de zeer goede, maar toch ook uit den aard der zaak, vooral voor de in den omtrek wonende veehouders, lastige politic-maatregelen tot stuiting en vóórkoming der verspreiding van de longziekte te moeten zien in toepassing brengen.

Bij eene naauwkeurige beschouwing van het weefsel der longen ontwaarde ik echter, dat de gele strepen, die in de ware besmettelijke longziekte door uitstorting en vastwording van plastische lymfhe in het celweefsel, dat de longkwabbetjes onderling vereenigd gevormd worden, niet zoo intensief waren aangeduid, en er meer een weiachtig vocht dan wel eene plastische vaste stof in het verbindend tussenlobbig celweefsel aanwezig was. Ook scheen het mij toe, dat ik hier die graduële, die voortgaande hepatitis mistte, waardoor men als het ware de verschillende tijdperken der induratie bij de ware longziekte in de longen kan waarnemen.

Dit bragt mij omtrent het al of niet bestaan der besmettelijke longziekte alhier in twijfel, en daarbij een streng onderzoek de vele stuks rundvee waarmede deze koe steeds gegraasd en gestald had, geen de minste sporen van ziekte lieten waarnemen, zoo besloot ik om van gemeld

voorval niets ter kennis te brengen, liet de ingewanden op behoorlijke diepte begraven, verzocht den eigenaar om bij de minste afwijking, die hij in den gezondheidstoestand van zijn vee mogt bespeuren, mij dadelijk er kennis van te geven, hield zelf een wakend oog op dezen en aangrenzende veestapels, en had eindelijk het genoeg van te zien, dat al het overige vee gezond bleef en er hier dus geene besmettelijke longziekte had bestaan.

Na het waarnemen hiervan schijnt mij de diagnose der longziekte, bij op zich zelfstaande gevallen van dien aard, moeilijker te zijn dan ik voorheen dacht en de vermelding van voorkomende afwijkingen van dien aard komen mij hoogst nuttig en wenschelijk voor.

Hulst, Maart 1865.

*Kolijk door verscheuring van het net met darmbe-
klemming bij een paard, door J. C. KEGELAER.*

Ofschoon kolijken bij de paarden tot die ziekten behooren, die reeds menigvuldig zijn waargenomen en waarover reeds veel is geschreven, zoo acht ik het echter niet overbodig nog een geval medetedeelen, hetgeen mij onlangs is voorgekomen, kunnende dit welligt nog als eene kleine bijdrage tot de diagnostiek dezer ziekte worden beschouwd.

Het was op den 19. Sept. j. l. dat mijne hulp werd ingeroepen bij een zwart 5jarig ruinpvaard van Zeeuwsch ras, toebehoorende aan de Wed. J. VERHAGEN, landbouweres in de Gemeente *Hontenisse*, hetgeen men meende dat aan kolijk leed. Bij het er heen gaan werd mij gezegd, dat het paard reeds sedert eenige dagen door kolijk was aangedaan geweest, hetgeen vooral het geval was wanneer het had gewerkt, dat zulks echter telkens was gebeterd zonder er iets aan te doen, of wel na het toedienen van eenige olie (eene soort Haarlemmer olie), doch dat het nu zoo erg was

geworden, dat men het niet langer durfde uitstellen om mijne hulp interoeopen.

Bij mijne aankomst vond ik het paard zeer onrustig; het krabde met de voeten, zag om naar den buik, legde zich neêr, wentelde zich, sprong wederom op, zweette, loosde noch water noch mest; in één woord, al de verschijnselen van een besloten kolijk waren daar.

Ik gaf een bedarend middel in, waarop het paard spoedig rustig werd en schijnbaar genas, zoodat het wederom water en mest loosde, at en dronk alsof er niets gebeurd was.

Daar de werkzaamheden op het land in dit saisoen druk waren en men den patient daarom gaarne zag werken, zoo werd hij reeds 's anderen daags en vervolgens dagelijks ingespannen en tot landwerk gebruikt, waarop telkens kolijk volgde, doch hetgeen na het toedienen van bedarende middelen spoedig verdween.

Op den 29. werd ik nogmaals geroepen daar het paard wederom aan erg kolijk leed en de voorraad van middelen verbruikt was. Hetzelfde middel werd toegediend, waarop de pijn als te voren weldra verdween. Daar ik mij geene juiste verklaring wist te geven waarom de kolijkaanvallen zoo dikwijls, en dat wel juist telkens *onder en na het werken* werden waargenomen, zoo veronderstelde ik dat er welligt eene gastrische oorzaak in het spel was, die ik nu door een purgans trachte wegtenemen, waarom ik het volgende voorschreef: R_p. Pulv. aloës hepatic. ℥ij., pulv. merc. dulc. ℥ij., p. semen. anisi., farin. lini. à ℥i., syrup. commun. q. s. M. f. elect. Ds. 3 m. d. $\frac{1}{4}$ van op de tong te smeren. Hierop volgde een ruime ontlasting van dunne mest, waarop een goede eetlust volgde en alle ziekteverschijnselen verdwenen. Het paard bleef tot op 7 October zonder te werken, in welken tijd het zich volkomen wel voordoed. Den 8. daaraanvolgende liet men het eenig ligt werk verrigten, waarop het kolijk zich weldra vertoonde, ofschoon in ligten graad.

Nu werd het mij omtrent de oorzaak hoe langer hoe donkerder, ik veronderstelde eene chronische aandoening der darmen en welligt ontaarding der darmscheilsklieren of van een of ander ingewand, nier- of pissteen, doch eene bepaalde aanwijzing kon ik hiervoor niet vinden; een gebrek van het hart of der slagaderen kon het ook niet zijn, want pols en ademhaling bleven steeds normaal; eene inwendige breuk? ja dat zou het kunnen zijn, maar die waren telkens zoo als ik vroeger had waargenomen schielijk met den dood geëindigd; in één woord, het was mij niet licht.

Om nu toch nog iets te doen en den patient niet met *ik weet het niet* aan zijn lot overtelaten, werd aanbevolen om het paard voortdurend van werken te versooneen en gekookte garst of haver voor kortvoeder te geven, waarover 3 m. d. een lepel vol van het volgende poeder zou worden toege- diend. R_ç. P. resolv. ord. ℞i., p. hb. hyoscijam. ℥i., p. merc. dulc. ʒiv. m. f. pulv.

Op den 11. bezocht ik wederom het paard, alles was wel. Den 14., 18., 26. en 31. waren geene ziekteverschijnselen waar te nemen.

Met de toediening van gemeld poeder werd voortgegaan.

Den 14. Nov. werd mij berigt dat de patient in de vorige week ook zonder te werken een paar malen ligte kolijkaan- doeningen had gehad, waarbij het zich koortsig had vertoond, doch dat zulks niet erg was geweest en van zelf wederom was gebeterd.

Den 16. bezocht ik het paard wederom en bespeurde geene ziekteverschijnselen dan alleen eene meerdere gevoeligheid wanneer ik den buikwand drukte. Het volgende werd voor- geschreven: R_ç. Amm. liquid. ℥ij., ol. papar. ℥vij., ol. tere- binth. ℥ij., pulv. cantharid. ʒij. M. f. Linim. Ds. Eens daags den buik mede in te smeren.

Den 21. waren de kolijkpijnen wederom en in hevigen graad teruggekomen, het paard was den geheelen dag zeer onrustig geweest, keek naar den buik om, had niets gewa-

terd noch gemest, zweette geweldig, stak den neus op, wentelde zich gedurig en bleef gaarne met de beenen in de hoogte op den rug liggen.

In het rectum bevond zich niets dan een weinig taaije slijm. Een purgans uit aloë werd voorgeschreven, doch er volgde geene ontlasting; tegen den avond ontstond er neiging tot braken, hetgeen een paar uur voor den dood ophield.

Ongeveer middernacht stierf het paard.

Den 22. des namiddags deed ik de sectie en ontwaarde hierbij twee overlansloopende scheuren in het beneden gedeelte van het net, ter lengte van ongeveer 3 Ned. palmen, welke in de breedte ongeveer 2 palmen van elkander verwijderd waren.

Het stuk net tusschen de beide scheuren had zich als eene koord vervormd, zag paarsch en was verhard op het aanvoelen. De dunne darmen hadden zich in verschillende rigtingen zoodanig door de scheuren heen gedrongen en om het koordvormig gedeelte van het net heengeslingerd, dat het mij onmogelijk was om die los en uit de war te maken, zonder dat gedeelte van het net door te snijden. Ook was het mij onmogelijk om de juiste ligging der darmen, die gedeeltelijk door koud vuur waren aangedaan, te bepalen. Vaste drekstoffen waren er niet, zoodat de opstopping alleen door het omslingeren der darmen was ontstaan.

De verscheuring van het net was hier wel de oorzaak van het zoo dikwerf ontstaan van kolijk verklaard, vooral onder het werken, en de groote lengte der scheuren zal hebben toegelaten dat de knelling en hiermede de pijn telkens verdwenen.

Hulst, 27 Nov. 1864.

Chirurgie.

*Belangrijke verwonding en bloeding uit de halsader
en de halsslagader van een paard, door P. J.
KÖHLER, veearts te 's Gravendeel.*

Op den 12. Sept. 1864 des namiddags ten 4 uur werd mijne hulp ingeroepen bij eene 4jarige bruine merrie, behoorende aan de gebroeders H. en A. TAK te 's Gravendeel, welke door den hoorn eener koe in den hals gewond was.

Het paard was krachtig, goed gevoed en gevleeschd, en had aan de linker halszijde, in het middelste derdedeel van den hals, eene in de rigting der halsadergroeve loopende wond van 14 N. d. lang.

Bij verwijding der wondranden ontwaarde men de luchtpijp, de halsader en den slokdarm ongeveer 6 N. d. bloot liggen. De slokdarm was over de geheele lengte van de wond los en benevens de huid was er niets dan het celweefsel verscheurd. Bij het gaan van het dier schommelde de keel bij elken stap heen en weder, waarom ik voorloopig in 't midden van den wondrand *een* hechtdraad doorhaalde, ten einde hem geschikter naar huis te geleiden, (de weide waarin hij liep was een half uur van huis.)

Geen spoor van bloed was aan het paard noch aan de koe te vinden, de wond was reeds van binnen korstig aangedroogd, een bewijs dat zij reeds minstens den voorgaanden dag moest aangebragt zijn. Bij navraag bleek dit zoo te zijn, daar de eigenaar voor den middag nog in de weide was geweest en niets had gezien, maar door een ander des maandags nademiddag van het geval berigt werd.

Te huis komende hechte ik voor goed met de afgebroken naad en liet behoorlijk ruimte voor afvloeiing aan het onderste gedeelte der wond, terwijl er tweemaal daags eene inspuiting met tinct. myrrh. werd voorgeschreven. Op den 2. en 3. dag bleef de wond onveranderd en het paard had goede eetlust en geen pijn.

4^{den} dag. De wond is ontstoken en de hals vreeselijk gezwollen zelfs tot aan de borst. In de plaats der inspuiting gaf ik eene sterke solutie van sacch. saturn. om uitwendig voortdurend mede nat te houden en zette een fontanel onder de borst; inwendig: R_p. pulv. nitr. depurat. unc. vj., pulv. mur. ammon. dr. vj., pulv. rad. alth. unc. iij., alle 3 uur $\frac{1}{6}$ met stroop ingeven.

5^{den} dag. De warmte van de wond neemt af en de zwelling vermindert; er is uitvloeiing van donkerkleurig bloedig water; het dier heeft goeden eetlust en eet slechts kantgras der slooten, ten gevolge van den vergevorderden tijd.

6^{den} dag. Er werd mij 's namiddags 5 uur berigt, dat het paard van des morgens 9 uur niet gegeten had en met hangenden kop stond. Ik ontdekte nu voor het eerst koorts en gaf: R_p. pulv. nitr. dep. unc. ij., pulv. mur. amm. dr. iv., pulv. cort. peruvian. reg. unc. iß, pulv. rad. alth. unc. iv.; alle twee uur $\frac{1}{4}$ met stroop ingeven 's Nachts ten twee uur at het weder.

7^{den}, 8sten, 9^{den} dag. Vrolijk en goeden eetlust, de wond ontlast reine pus en laat een' goeden afloop verwachten; ten einde de sluiting in het achter gedeelte der wond aan de halsspieren te bevorderen bragt ik een zachte drukking te weeg, door een hechtpleisterverband van smalle strooken die ruitvormig dwars over de wond lagen ter lengte van halfwege den hals.

Ik vreesde wrijving op de kribbe en verzocht derhalve deze af te breken, of het paard op eene andere plaats te zetten. Aan het eerste verzoek werd voldaan.

10^{den} dag. Sporen van bloed aan de punt van de nog over-

gebleven kribbe, de hechtpleisters zijn gedeeltelijk afgeschuurd en bloed aan het ondereinde van de wondranden. Het pleisterverband wordt afgenomen en de hechtdraden wat aangehaald, met verzoek een man bij het paard te plaatsen, die aan hetzelfde alle schadelijke bewegingen zou trachten te beletten. Het paard is vrolijk en heeft goeden eetlust; de wond wordt ééns daags met 'eene slappe solut. alum. crud. ingespoten. Deze solut. is reeds 4 dagen gebruikt.

11^{den} dag. Des morgens 2½ uur werd ik gewekt met 't berigt: het paard bloedt dood! Bij mijne aankomst ontdekte ik een' sterken bloedstroom onder uit de wond, ik wilde de hechting lossnijden om te zien waarmede ik te doen had, doch de eigenaar verzocht dit te laten en de stelping zoo te beproeven, dat mij ook spoedig gelukte door een tampon uit stukjes bovist bestaande ter grootte van eene walnoot in de rigting der vena jugul. op te schuiven. Het begin en einde dezer bloeding kan op een ½ uur geschat worden.

De dag verloopt gunstig, de bovist blijft goed zitten en de wond heeft oogenschijnlijk niet geleden. Het paard verrijt al zijne functies of er niets gebeurd was.

12^{den} dag. Ik bevind alles naar wensch, de tampon is los en door de pus uitgedreven.

Ik ga naar *Wioldrecht* andere dieren bezoeken, kom aan 't veer terug en zie den veerman mij reeds te gemoet roeijen, die mij zegt, dat het paard van TAK weder bloedt. TAK vertelde mij onder het gaan, dat toen het paard ten 9½ uur rustig stond te eten er plotseling eene nog sterkere bloeding dan den vorigen dag losbarste en hield het er voor dat het dier nu wel dood zoude zijn. Ik zag op mijn horlogie, 15 minuten over elf, dat is zeven kwartier lang gebloed — de man kon wel gelijk hebben.

Aankomende vond ik den stal vol mannen en vrouwen, om op een' afstand het bloedig tooneel te aanschouwen; twee man stonden aan den kop en twee aan weêrszijden om het dier te ondersteunen, daar het reeds wankelde en soms

dreigde om te vallen; de hals was met doeken, zakken en singels omwonden; het paard bij tusschenpoozen schuddende als een hond die uit het water komt, waardoor de daarin opgehoopte bloedmassa links en rechts door den stal vloog. Ik liet dadelijk die bedekking afnemen en vroeg om doeken of lappen; onderwijl stak ik een draad in eene kromme hechtnaald, vulde vooreerst de wond met de aangebragte lappen op, na welke geheele opvulling de bloeding ophield.

Ik begreep, dat ik met eene verwonding der halsader te doen had, die vorderde, dat ik die onderbond en maakte daartoe eene huidsnede 6 N.d. boven de wond, ter grootte van 2 N.d. Het dier was zeer gevoelig voor de huidsnede, zoodat het mij niet mogelijk was, de halsader verder te prepareren en besloot daarom onmiddellijk met de kromme wondnaald, door de gemaakte huidsnede de ader te onderscheppen en onderbinden, dat mij gelukte, hoezeer ik vreesde elk oogenblik dat hij dood zou neder storten. De onderbinding was geschied, of zij volkomen was kon ik niet beoordeelen, aangezien ik de laatst ingebrachte tampon uit voorzigtigheid liet liggen.

Ik haalde vervolgens: creosot. alb. en aeth. sulph. alcohol. van ieder een half ons, ontlaste de wond van al de tampons, en tot mijne voldoening ontdekte ik, dat de ligatuur doel getroffen had en de bloeding ophield. Ik nam nu een spons, bevochtigde die met bovengenoemde middelen en voerde hem door de geheele wond, haalde de hechtdraden wat aan en... schepte weder adem.

Onder dat alles is het paard rustig, doch kan naauwelijks staan blijven, laat den kop hangen en heeft neiging tot slapen, dat in den loop van den dag toeneemt, waardoor hij van tijd tot tijd dreigt om te vallen. De ademhaling is tijdens en kort na de bloeding pijpend en wordt tegen den middag meer geregeld, na alvorens driemaal verstikkingsaanvallen gehad te hebben.

Inwendig werd gegeven pulv. rad. zingib. unc. i, pulv. rad.

althaeae unc. iv, subcarb. ferri unc. ii, m. d. s alle 3 uur met stroop tot een bolus $\frac{1}{3}$ ingeven. De nacht verloopt zonder stoornis, de neiging tot slapen neemt toe, het linker oor is warm, het regter en 't geheele ligchaam zeer koud, waarom ik hem liet dekken.

13^e. dag. De oor- en onderkaaksklier zijn gezwollen, het linker oor is nog warmer dan gisteren, het regter oor koud, het ligchaam tamelijk warm, de neiging tot slapen duurt voort; echter heeft hij zeer vroeg in den morgen een half uur lang, zeer flauw een weinig gras gegeten. Des avonds koorts, het ligchaam en regter oor koud, het linker oor en omgeving heet. Voorschrift: koud water achter de ooren op het linker achterhoofd, hetgeen tot halvernacht wordt volgehouden. Ik voegde nu bij bovengenoemde middelen nog: pulv. rad. valerian. en liet om de 4 uur ingeven. Voortdurend stijptisch behandeld, tweemaal daags injectum van inf. flor. cham. vulg. met drie droppels creosot. alb.

14^e. dag. De kop neemt eene scheeve rigting aan, met de lippen regts, er is meer gelijkmatige warmte over het geheele ligchaam. De warmte van het linker oor neemt af en de zwelling der klieren vermindert, er is meer eetlust, minder slaap en de mest is waterig dun.

Het voorschrift is als den voorgaanden dag. Des avonds komt er een weinig koorts. De hechting der wond maakt zich los, waarom ik een hand breede en een el langen linnen strooken hechtpleister aanbreng, aan welks einde een vinger dik houtje ingenaaid is, waarom een touwtje en daar door een vlasstreng, die op de kam van den hals vast geknoopt word.

15^e. dag. Alle functien treden meer normaal op, de wond ontlast goede pus.

16^e. dag. Als voorgaande; met de inwendige geneesmiddelen wordt opgehouden.

17^e. dag. Hetzelfde. De wond heeft reeds eene goede granulatie.

18^e dag. De kop is weder regt en de hals vrij in zijne beweging; de hechting is reeds twee dagen af, ik ontdoe hem van den sluitband, waardoor ik vrij in de wond kan zien; zij doet zich zeer gunstig voor, slokdarm en luchtpijp zijn reeds bedekt, de diepte der wond is 4 N.d en de lengte $\frac{1}{3}$ ingekort, zoodat de prognose niet anders dan gunstig is.

De omgeving van de wond en der keel, die na de zwelling stijf of hard was, is nu weder zacht geworden, waarom ik trachtte de wondranden, door middel van drie hechtdraden te vereenigen, dat mij uitmuntend gelukte en 't paard een hups aanzien verschafte. De injectie als voren.

Het paard is levendig, heeft goeden eetlust, neiging om den hals te wrijven, dat hem door zorgvuldige oppassing belet wordt.

Nu treden wij het tweede en mysterieuse stadium in.

Na den geheelen dag rustig en goed gegeten, speelt hij des avonds ten 7 uur met de bovenlip op den rand van de ton waarop zijn voeder ligt, en in dien rustigen stand, ontdekt de oppasser eerst eenige droppels, kort daarna een tamelijke bloedstroom, waarvan men mij dadelijk kennis geeft; ik stil die bloeding door een tampon bevochtigd met chloret. ferr. liq. met half water vermengd oogenblikkelijk. De roode kleur van het bloed, deed mij voor de a. carotis of een zijner takken vreezen, echter de sterke granulatie weêrsprak dit; had ik met eene aderlijke tak te doen, aangezien ik de jugularis niet van onderen afgebonden had? Hier pleitte de slagaderlijke kleur tegen, zoodat ik besloot werkelijk met de a. carotis of een zijner takken te doen te hebben. De avond van den volgenden dag zou mij overtuigen.

19^e dag. Des morgens alles naar omstandigheden wel, de patient was in den voornacht dommelig en slaperig, begon middernacht te eten, en ofschoon eenige afmatting vrij zichtbaar was, toch hups, temperatuur matig, pols zwak, doch geregeld.

Ik verwijderde de tampons, de wond vertoonde zich zwart door het coagulum van de chloret. ferr. liq. haalde de hechtdraden een weinig aan, en leefde in afwachting van de dingen die komen zouden.

De geheele dag loopt zonder stoornis voorbij, des avonds nauwlijks een half uur te huis zijnde, ten 8 $\frac{1}{2}$ uur werd ik met spoed verwittigd, dat het paard nog sterker bloed dan eens te voren. Ik ga en zie en stelp met chloret. ferr. liq. (onvermengd) door middel van daarmede bevochtigde linnen tampons onder de hechtdraden opteschuiven, dat mij eerst gelukte door de wond geheel met bevochtigde tampons op te vullen.

Hoe kort ook deze bloeding duurde had zij het dier zoo uitgeput, dat het elk oogenblik dreigde neder te storten, het werd door vier man, aan elke zijde twee, ondersteund en liep soms nog gevaar op zijn kop, door de planken afscheiding heen, te storten. Het bewustzijn was geheel onderdrukt, de pols onvoelbaar, de harts slag kloppend, ademhaling pijpend, afwisselend snel, met sterke flanken beweging, elk oogenblik vreesde ik het drama te zien eindigen, met den dood. 's Nachts ten 1 $\frac{1}{2}$ ure treedt het bewustzijn weder op, de tusschenpozende convulsiën laten na en de meergemelde dommelige slaap komt terug met hangenden kop, waardoor hij telkens voorover dreigt te vallen. Ten 2 $\frac{1}{2}$ ure meer bewustzijn en hij drinkt een weinig. Ik ga nu naar huis, de zorgvuldigste bewaking aanbevelende.

Dat ik nu met de a. carotis te doen had, was maar al te zeker; maar wat mij niet duidelijk was: Wat nu te doen? Elke vraag die ik mij stelde, bleef mij duister; de overweging drong mij tot onderbinding, doch het middel stond gelijk met de kwaal, dus patientie tot morgen.

20^e. dag. Des morgens ten 6 uur was ik reeds daar, en vond den patient merkelyk beter, hoewel uiterst zwak en dommelig, toch bij afwisseling eenige minuten eetlust, de flanken opgetrokken, en over het geheele ligchaam koud,

afwisselend bewustzijn, hartslag naauwlijks hoorbaar, doch geregeld; de tampons zaten nog in de wond.

De eigenaar vroeg mij inlichting over deze laatste bloeding, aangezien de ader reeds afgebonden was.

Na hem aan 't verstand gebragt te hebben, dat onder de reeds onderbondene, nog een dito van nog grooter magt lag, welks onderbinding eerst onder en dan boven de wond moest plaats grijpen, waarvan de operatie zeer gevaarlijk, zelfs doodelijk worden kan, stapte hij van zijne voorstelling tot onderbinding af, waartoe hij in zijne eenvoud besloten was, gemotiveerd »met een dood kalf is goed sollen.»

Ik stelde eene afwachtcnde houding als de gunstigste voor; waarin hij genoegcn nam, liet de tampons stil zitten, tot zij zich zclven zouden los maken; de wond bleef met de lichaamswarmte gelijken tred houden. Dezen dag en den daarop volgenden nacht liep zonder stoornis af.

21^e. dag. Alle functiën treden meer op, de lichaamswarmte is normaal, er is zuchtige zwelling onder de borst en een gedeelte van den buik, de afgang is minder spuitend, de wond ontlast een donkerkleurig vocht.

22^e. dag. Het dier is merkclijk vlugger; de tampons dringen met de hechting naar buiten; de uitvloeiing is geelwit en stinkend; des avonds ten 11 uur worden de tampons met de hechting uitgestootcn, slechts nog aan tweedraden aan 't bovengedeelte van den wondrand hangende, die ik verwijderde, waarna men vrij in de wond kon zien. Zij was lichtrood en met serum overdekt, vertoonde door twee donkerroode plekken 3 N.d. van elkander, duidclijk de plaats gehad hebbende verwonding of scheur. Ik besloot de wond dezen nacht vrij open te laten, zette chlorut. ferr. en pluksel in de nabijheid, verzocht om naauw toc te zien en bij de minste bloeding eene daarmede bevochtigde plukselwiek op de plaats der bloeding aan te brengen, met den vinger tegen te houden en met de linkerhand den hals van onderen te ondersteunen, en mij daarna te waarschuwen. De nacht verliep zonder stoornis.

23^e. dag. Het paard begint weder vrolijk te worden, eet goed, bij tusschenpozen met buitengewone graagte, en de wond staat zuiver, heeft echter een bedorven reuk; eene injectie van inf. flor. chamom. met eenige droppels creosot. albnam die bedorven lucht spoedig weg.

Door het afstooten van de hechting, aan de weêrszijden der wond was een gedeelte van de huid mede afgestooten, is eene nieuwe hechting voorals nog niet uitvoerbaar en al kon dit geschieden, dan vreesde ik te veel drukking aantebrengeu, waardoor ligt eene bloeding ontstaan kon.

24^e. en 25^e. dag. Tweemaal daags injectiën met inf. chamom. en creosot. met inbrenging van eene daarmede bevochtigde plukselwiek en sluiting door een zachten vlaswiek, die losjes bevestigd wordt op de bovenvermelde wijze.

26^e dag. Morgens 9 uur is de gesteldheid als gisteren; na hem als gisteren verbonden te hebben, beveel ik 't naauwste toezigt aan, omdat het zaterdag was; de wond is slechts 3 N.d. diep, de granulatie vordert goed. Wat hadden wij nu meer te vreezen?

11 $\frac{1}{2}$ uur voor den middag komt een jongen en zegt zeer flechmatisch: »het paard bloedt!» Bij mijne aankomst stond de man juist zóó, als ik vroeger bevolen had, met zijn vinger op een bevochtigde plukselwiek in de wond, en zeide: »ik wou dat hij maar vroeger dood gebloed was.» Ik kon 't hem niet kwalijk nemen, dat hij zijn geduld verloor, neem de wiek er uit en zie geen bloeding, breng een nieuw met chloret. ferr. verzadigde plukselwiek in en dek de wond met een vlaswiek.

Deze bloeding, dank zij de spoedig aangebrachte hulp, bedroeg naar gissing $\frac{1}{2}$ N.d. kan. Een weinig dommigheid was hier weder 't gevolg van, dat den volgenden dag verdween.

27^e. dag. De wond is weder 6 N.d. diep, helder rood, met serum overdekt en de twee donker roode plekken zijn weêr zigbaar, voorschrift: Styptische injectie als vroeger.

28^e. en 29^e. dag. Sterke granulatie, de wond vult zich van achteren goed op, de coagulum plekken zijn nog zichtbaar; voorschrift als voren.

30^e. dag. Het paard wordt dartzel; de coaguum plekken zijn bedekt, de granulatie is sterk, de diepte der wond 2 N.d., lengte $\frac{2}{3}$ minder. Voorschrift: eene plukselwiek met inf. flor. chamom. vulg.

31^e. dag. Gesteldheid en voorschrift als voren.

32^e. dag. Het paard heeft gelegen, de wond is hoogrood en 1 N.d. dieper. Voorschrift: injectie van inf. cham. met creosot.

33^e. dag. Geen eetlust, bij afwisseling convulsiën, pols snel, klein en draadvormig, het kwam mij voor, dat ik met zenuwkoorts te doen had; de oppasser vertelde mij, dat hij den geheelen nacht door bijzonder gerekt en trekkingen had gehad.

Voorschrift: R_c. Pulv. cortic. peruvian reg. dr. vi., p. r. valerian unc. β. mur. ammoniae dr. vi. sirup. comm. q. v. ad bol. N^o iij. In een dag, om de 4 uur in te geven.

34^e. dag. Eetlust weder ingetreden, de zenuwtrekkingen zijn veel verminderd. Voorschrift als den vorigen dag.

35^e. dag. Goede eetlust, geen koorts, de wond minder rood en bedekt met etter; met de inwendige middelen wordt opgehouden en de wond met ungu. alb. simpl. verbonden.

36^e. dag. Sterke granulatie en lidteekenvorming. Van nu aan nadert de diepte meer en meer de oppervlakte, wordt nog een enkelen dag door koorts in het genezings proces gestoord, doch sluit zich geheel met een zeer klein lidteeken, slechts eene kleine huidgroeve nalatende, in den loop van 14 dagen.

Belangrijk is voorzeker dit buitengewoon geval; ten eerste, dat de onderbinding van de strotader na buitengewoon veel bloedontlasting geschieden kan, ten cinde het gevaar van ophooping en zijne nadeelige gevolgen te ontgaan; ten andere, dat geconcentreerd chloret. ferr. voldoende is om eene groote aderscheur door het spoedig vormen van

coagulum te sluiten, waaruit men mag besluiten de onderbinding van eene ader slechts in den uitersten nood en bij gebrek aan styptica ondernomen moet worden; ten derde, dat bij *veel* bloedverlies chloret. ferr. en creosoot, zelfs geconcentreerd aangebragt, geen nadeelige gevolgen hebben; en ten vierde, dat eene halswond ten gevolge der bewegelijkheid minder geschikt voor hechting en deze zelfs schadelijk is, wanneer groote a. dertakken bloot liggen.

De eerste en tweede bloeding uit de halsader daargelaten, die ik aan het *wrijven* toeschrijft, blijft mij de verklaring der derde, vierde en vijfde bloeding uit de a. carotis nog duister.

Bijvoegsel.

De verwonding aan den hals was toegebragt door den eenigzins afgestompten punt van den hoorn eener koe, die eene gescheurde huid-spier en bindweefselwond tengevolge had, zonder verwonding van belangrijke vaten en zenuwen. Zoodanig met kracht toegebragten stoot kan niet zonder kneuzing geschieden der verwonde en omliggende deelen. De verklaring der bloeding is thans ligt. De beide eerste bloedingen van de halsader zijn veroorzaakt, op de nog niet voldoende met vast bindweefsel geheelde kneuzingen van dat vat, door het wrijven en schuren van den hals, zooals de heer K. dit ook opgeeft. De later opvolgende bloedingen van de halsslagader zijn waarschijnlijk ook op zulke gekneusde plaatsen ontstaan, doch volgen later door de meerdere dikte van de wanden van dit vat en zouden misschien niet gebeurd zijn; nl. indien de noodzakelijkheid tot onderbinding van v. jug. niet had bijgedragen tot overmatige opvulling van de slagader, waardoor deze buitengewoon werd uitgezet en op de pas geheelde gekneusde plaatsen openbarste. Dit zijn de beide donkerroode plekken op dat vat die weder door bloedcoagulum gesloten werden en verder als gewoonlijk heelde. Dat de omringende deelen hevig

gekneusd waren blijkt uit den stank van den etter veroorzaakt door in ontbinding verkeerende weefsels.

De verschillende koortstoestanden zijn wond-, ontstekings- en etterkoortsen, terwijl de overige verschijnselen een gevolg van bloedverlies en van de onderbinding waren. Deze verklaring zij voor den geachten inzender van bovenstaand hoogst belangrijk geval voldoende.

G. J. H.

Afscheuring van den buitensten hoornigen schoen van het regter achterbeen, bij eene koe, door J. C. KEGELAER.

Op den 18. Julij 1864, werd eene roodbonte vierjarige koe van G. S. te *Hulst*, door eene met vlas zwaar beladen kar op den buitenklaauw des regter achtervoets gereden, tengevolge waarvan die geheele hoornige schoen of klaauw afscheurde, waarbij eene vrij sterke bloeding plaats greep.

Bij onderzoek bleek, dat de buitenrand des hoefbeens bloot lag, zoodat hier een gedeelte van den vleeschwand was afgescheurd.

Nadat de koe met den blooten klaauw ongeveer 250 ellen op straatsteenen door de stad had afgelegd, bevond zij zich op stal en werd mijne hulp ingeroepen.

De behandeling bestond in het omwinden van den klaauw met droog vlas, het omwinden van een zwachtel en nathouden van het deel met koud water.

Op den 20. werd het verband weggenomen — de bloeding had opgehouden, er had eene ligte koorts plaats. — Met dezelfde behandeling werd voortgegaan tot op 23 Julij. Alsnu werd voorgeschreven: tinct. mijrrh. \mathfrak{z} i. tinct. aloes $\mathfrak{z}\beta$. aq. commun. \mathfrak{z} vij. Mf. Lot. Ds. Eens daags eene vlaswiek er mede natmaken en om den hoef winden, waarover eene soort laars werd aangebonden.

Met deze behandeling werd aangehouden tot 9 September,

wanneer de klaauw geheel en al met eene hoornlaag was omkleed, zoodat van verdere behandeling werd afgezien. De hoornige schoen had zich dus in den tijd van ruim zeven weken op nieuw gevormd.

*Onvolkomene schouderontwrichting, met verrekking
en verscheuring van borst- en schouderpijeren, door*
J. C. KEGELAER.

Op den 21. Mei 1864 werd mijne hulp ingeroepen bij twee paarden, behoorende aan de landbouweres M. A. S. te *Graauw*, welke in de weide zoodanig met de borst tegen elkander hadden geloopt, dat zij beiden tegen den grond vielen, en één er van zich zoodanig had bezeerd, dat het nauwelijks den stal, die er slechts ongeveer 50 schreden van verwijderd was, kon bereiken.

Bij mijne aankomst op denzelfden dag, liet ik het paard ter onderzoeking uit den stal brengen, hetgeen slechts met moeite kon geschieden. — Bij het gaan werd het linker voorbeen met moeite opgeheven, en slechts slepend, onvolkomen voortgebracht. De boeg bewoog zich hierbij nu eens buiten- dan weder binnenwaarts, hetgeen ook eveneens met den elleboog het geval was, zoodat het scheen alsof de geheele schouder er los aanhing. Wanneer het opperarmbeen, onder het gaan, vooral naar de elleboog toe, met de hand tegen de borst sterk werd aangedrukt, dan was de gang beter, zoodat men hierdoor in staat was, het paard in een' afzonderlijken stal te brengen, alwaar het alleen kon staan. De verbinding van het schoudergewricht was zoo los, en het hoofd des opperarmbeens bewoog zich over eene zoo groote vlakke, dat men hierbij aan eene gedeeltelijke of onvolkomene boegontwrichting moest denken.

Behalve eenige zwelling, was het paard pijnlijk aan den boeg, daar beneden tusschen het opperarmbeen en de borst,

en vooral bij de inplanting van den m. teres major aan den draaijer van het opperarmbeen.

Hieruit meende ik te mogen besluiten, dat door de geweldige kracht, die op den boeg had gewerkt, de schouder gedeeltelijk was ontwricht, en, daar bij die inwerking de hoek van den schouder grooter moet zijn geworden, zoo moest hier ook aan eene verrekking of verscheuring van den m. teres maj. worden gedacht. De diagnose was: *onvolkomene boeg- of schouderontwrichting, verrekking van de borstbeens-voorarmspier of breede borstspier (m. latissimus pectoris), der kleine borstarmbeenspier (m. pectoris minor), benevens der kleine schouderdraaijerspier (m. abductor brachii brevis), en welligt gedeeltelijke verscheuring der groote schouderblads-armbeenspier (m. teres major).*

Daar ik in 1856 nabij *Tholen* eene zoodanige kreupelheid bij een paard had gezien, in 1857 alhier zelf eene had behandeld, en beide niet hersteld zijn geworden, zoo was ook mijne voorzegging niet gunstig.

Het geneesplan bestond in het weeren der te groote ontsteking, en het zooveel mogelijk vóórkomen der beweging en rekking van de aangedane spieren en het gewricht.

Tot voorkoming en wering der ontsteking, werd de boeg en de geheele schouder natgehouden met een' pap, bestaande uit nitr. potass., mur. ammon., acet. commun., met water, klei en koemost gemengd, terwijl de te groote beweging werd voorgekomen, door het leggen en vastmaken van een' breeden lederen riem onder de borst van het paard, zoodat het hierdoor genoodzaakt werd bestendig te moeten blijven staan. Hierbij werd het kort aan de ruif gebonden en de staart door middel van een touw aan een' balk vastgemaakt.

Met de geneeswijze is tot 18 Junij aangehouden, waarna de riem van onder de borst werd weggenomen, en het paard zich vrij kon bewegen en nederleggen. — Den 6. Julij ver- rigtte gemeld paard weder goed zijn werk en scheen volkomen hersteld te zijn, alleen was er eene kleine verdieping te

zien van ongeveer anderhalve palm lengte, loopende van achter naar voor en van boven naar beneden, in de rigting van den achterrand van het schouderblad, welligt ontstaan door gedeeltelijke afscheuring van den m. teres major.

Het komt mij voor, dat de borstriem in dit geval goede dienst heeft bewezen, en er zonder deze aan geen herstel zou zijn te denken geweest.

Het andere paard kwam er met een paar dagen kreupelheid in de borst af.

Geregtelijke Veeartsenijkunde.

*Actio redhibitoria. Medegedeeld door Mr. COHEN,
advocaat te Roermond.*

H. H. te *Vierlingsbeek* (Noordbrabant), koopt den 19. Mei 1862 op de Boxmeersche veemarkt van den zoon van J. J. te *Ottersum* (Limburg), eene koe voor de som van f 65,25. Acht dagen later sterft dit dier. Het wordt geopend in tegenwoordigheid van den veearts PETER COPS te *Mullem* bij *Sambeek* (N.-Brabant), welke ontwaart, dat de long en lever in eenen verregaanden staat van ontbinding en verettering verkeerden. De Burgemeester der gemeente *Vierlingsbeek* geeft last dit dier dadelijk te begraven.

Na herhaalde, doch vruchteloze aanmaning aan den verkooper, om den koopsom van het gestorven beest terug te betalen, dagvaard H. H. den pachter J. J. voor het kantongerecht te *Gennep* den 17. Junij 1862, op grond, dat het gestorven dier aan long- en levertering gelaboreerd had, deze ziekte onder de verborgene, koopvernietigende gebreken behoord en de verkooper aldus de koopsom moest teruggeven. Deze vordering wordt mondeling toegelicht door den Heer Jhr. Mr. H. J. L. VAN SASSE VAN IJSSELT, destijds advokaat te *Nijmegen*. Voor J. J. trad op de Heer Mr. DE MAN, procureur te *Nijmegen*. Vier middelen van niet-ontvankelijkheid werden door den verweerder bijgebracht: 1o. hij had niet verkocht; 2o. de eischer had de schouwing niet laten bewerkstelligen door gekozen of benoemde deskundigen,

3°. de verweerder was niet tijdig genoeg in verwijl gesteld, en 4°. de actie had moeten zijn ingesteld binnen tien dagen, uithoofde in *Nederland* voor die soort van vorderingen geen plaatselijk gebruik bestaat; en twee middelen van ongegrondheid: 1°. het dier had geen verborgen gebrek op het oogmerk des verkoops en 2°. het dier was niet ten gevolge eener longziekte gestorven.

De drie eerste middelen van niet-ontvankelijkheid werden door den kantonregter afgewezen, doch wat het vierde middel betreft, overwoog de kantonregter, dat het beweren van den raadsman des eischers, alsof ingevolge het plaatselijk gebruik te *Boxmeer* (plaats der gesloten koop-overeenkomst) een termijn bestond van zes weken voor het instellen der *actio redhibitoria*, niet kon opgaan: »daar hij (de raadsman Mr. v. SASSE v. IJSSELT) in zijn academisch proefschrift, getiteld: „over de verplichting des verkoopers tot »vrijwaring wegens verborgene gebreken,” in Hoofdstuk »II, § 3, sprekende over de plaatselijke gebruiken, op den »voorground stelt, dat er in de meeste streken van ons va»derland, dergelijke gebruiken niet gevonden worden, maar »dat op vele plaatsen daarvoor een termijn van zes weken »of veertig dagen wordt aangenomen, hetgeen hij met op»gave van eenige plaatsen of steden, waaronder hij echter »de gemeente *Boxmeer*, zijne geboorteplaats, niet opnoemt, »aanwijst.” Op dien grond nam de Kantonregter aan, dat te *Boxmeer* een zoodanig plaatselijk gebruik niet bestond, weshalve de regter dien termijn ambtshalve moest bepalen. Daar nu *in casu* de actie ingesteld was bijna eene maand na de gesloten koop-overeenkomst, oordeelde de regter, dat met de actie te laat was begonnen en verklaarde den eischer niet-ontvankelijk in zijne vordering bij vonnis van den eersten Augustus 1862.

De eischer kwam van die vreemde uitspraak in hooger beroep bij de arrondissements regtbank te *Roermond*, welke, conform de conclusie van den eischer en appellant, bij von-

nis van den 11. December 1862, de beslissing van den kantonregter te *Gennep* vernietigde, uithoofde de regtbank zich niet kon vereenigen met de gronden door den eersten regter aangevoerd, voor het niet bestaan van het kwestieuse plaatselijk gebruik te *Boxmeer*, en liet den appellaut toe tot het bewijs der volgende door hem gestelde daadzaken: 1. dat hij van den zoon des geintimeerde, die bij zijn vader inwoont, alle zaken zijns vaders bij zien en weten van een ieder verrigt en geen van dezen afgescheiden vermogen bezit, op den 19. Mei 1862, te *Boxmeer*, eene zwartbonte koe gekocht heeft voor de som van f 65,25; 2°. dat gemeld beest, tijdens de gesloten koop-overeenkomst, aan long- en levertering laboreerde; 3°. dat die koe in het begin van juni laatsleden aan die ziekte gestorven is; en 4°. dat het plaatselijk gebruik te *Boxmeer* voor de *actio redhibitoria* een termijn van zes weken gunt.

Het enquest heeft plaats gehad te *Boxmeer*, in tegenwoordigheid van den Kantonregter den 5. Februarij 1863 en het contraenquest den 19. Maart 1863, evencens te *Boxmeer*.

Bij het eerste getuigenverhoor werd omtrent de ziekte van het dier het volgende verklaard:

1°. **PETER OPS**, veearts te *Mullem* bij *Sambeek* (*N.-Brabant*): dat hij gemelde koe had behandeld, terwijl ze aan long- en levertering laboreerde. Bij de schouwing is hem bepaald en stellig gebleken, dat genoemde koe was gestorven aan long- en levertering, waaraan zij wel, en wel minstens drie maanden, had gelaboreerd. De long en lever bevonden zich in eenen verregaanden staat van ontbinding en verettering. Hij had zelf long en lever met hand en oog onderzocht, en die zoo kort en verrot bevonden, dat er geene peiling noodig was in water.

2°. **WILLEM JANSSEN**, veldwachter te *Vierlingsbeek*: dat hij bij de opening van de koe in kwestie, op last van den Burgemeester, is tegenwoordig geweest en gezien heeft, dat

de long en lever rot was en niet meer zoo veel was, dat ze opgeheven kon worden, doch door de vingers viel. Hij had de long en lever laten liggen, doch de koe doen begraven; toen is de veearts WESTHOLZ van *Cuyk* gekomen, welke dezelve ook onderzocht heeft. Van de long heeft deze een gezond stukje afgesneden en in een emmer met water geworpen, zoodat het dreef; de lever was echter geheel rot en verteerd. Later heeft deze veearts nog de milt doen ophalen en daarover met het scherp van het mes geschrapt en gezegd: de milt is kort.

3°. WILLEM MARTENS, vilder te *Viertingsbeek*: dat hij long en lever van het dier in kwestie had gezien en die verteerd en bedorven waren; dat hij, dit meer gezien hebbende in zijne betrekking van vilder, wel weet, dat het dier aan long- en levertering is gestorven en daaraan al lang moet gelaboreerd hebben.

Bij het contraenquest in dato 19 Maart 1863, zijn o. a. de volgende verklaringen afgelegd:

PAULUS WENNEKERS, slagter en empiricus te *Gennep*: zes weken vóór dat het dier verkocht is, was het volbloedig en heeft hij hetzelfde ader gelaten. De kenteekenen van long- en levertering zijn: broesem uit den bck en dikke borsten. Gemelde koe had zulks niet.

Meerdere getuigen verklaarden, dat zij aan het kwestieuse beest niets bespeurd hadden, en dat het graasde gelijk een ander dier.

Na het wisselen van conclusies en het houden der pleidooijen voor de Regtbank te *Roermond*, is den appellant zijne vordering toegewezen bij het volgende vonnis.

*Vonnis der Arrond. Regtbank te Roermond,
d.d. 25 Aug. 1863.*

Gezien de processale stukken en gehoord de procureurs der wederzijdsche partijen in hunne vorderingen;

Overwegende ten aanzien der daadzaken dat de eischer en appelant, bij exploit van den deurwaarder HERMAN GEENE te *Gennep* van den 20. October 1862, behoorlijk geregistreerd, aan den gedaagde en geïntimeerde heeft doen betee-kenen en aanzeggen, dat hij beroeper is en appelant van het behoorlijk geregistreeerde vonnis door den Edel Achtbaren Heer Kantonregter te *Gennep* gewezen tusschen den appelant als eischer en den geïntimeerde als verweerder in dato den 1. Augustus 1862, bij welk vonnis de eischer thans appelant in zijnen in eersten aanleg gedanen eisch niet ontvankelijk is verklaard met veroordeeling in de kosten en bij hetzelfde exploit den geïntimeerde heeft doen dagvaarden om bij voorafgestelden procureur te verschijnen ter openbare civiele teregtzitting dezer regtbank van den 30. October j. l. des voormiddags ten klokke tien ure, ten einde met vernietiging van het appel en van het vonnis a quo alsnog het door den verweerder thans geïntimeerde, in eersten aanleg opgeworpen middel van niet ontvankelijkheid te hooren verwerpen, op grond van reeds bijgebragte, en nog nader bij te brengen middelen en zich vervolgens te hooren gelasten met den appelant ter zake ten principale voort te procederen en aan den appelant de door hem in eersten aanleg genomene conclusie te zien toewijzen, met veroordeeling van den geïntimeerde in de kosten der beide instantien, verklarende de appelant daarbij tevens dat hij, hoewel op last van den veearts het gestorven koebeest waarover geschil, dadelijk wegens besmetting begraven moest worden, van den koop prijs door den geïntimeerde de waarde van de huid van het overleden dier zal laten aftrekken.

Overwegende dat na het wisselen van conclusiën den 11.

December 1862 door deze regtbank een vonnis gewezen, waarvan het dispositief luidt als volgt: de Regtbank doet te niet het appel en het vonnis, waarvan ten deze is geappeleerd en alvorens uitspraak te doen ten gronde, laat den appellant toe door alle middelen regtens getuigenverhoor in begrepen tot het bewijs der volgende daadzaken. 1°. dat hij van den zoon des geïntimeerden, die bij hem inwoont, alle zaken zijns vaders bij zien en weten van een ieder verrigt en geen van dezen afgescheiden vermogen bezit, op den 19. Mei te *Boxmeer* eene zwart bonte koe gekocht heeft voor de som van vijf en zestig gulden vijf en twintig cents; 2°. dat gemeld beest tijdens de geslotene overeenkomst aan long- en levertering laboreerde; 3°. dat de koe in het begin van Junij l.l. aan die ziekte gestorven is, en 4°. dat het plaatselijk gebruik te *Boxmeer* voor de actio redhibitoria een termijn van zes weken gunt;

Overwegende dat de regtbank het verhoor der getuigen opgedragen hebbende aan den regter van het kanton *Boxmeer*, voor dezen ter terechtzitting van den vijfden Februarij l.l. ten verzoeke van den appellant, zijn gehoord negen getuigen, en in die van den 19. Maart daaropvolgende ten verzoeke van den geïntimeerde zes getuigen, blijkens behoorlijk geregistreeerde processen-verbaal beteekend aan den procureur des geïntimeerden, met sommatie om ter terechtzitting van den 26. Maart j.l. te verschijnen om met den appellant ter zake voort te procederen;

Overwegende dat in gezegde terechtzitting door den appellant is geconcludeerd tot toewijzing zijner vordering met winst van kosten, terwijl de geïntimeerde in die van den 23. April 1863 heeft gevorderd den appellant niet ontvanke-lijk in alle geval ongegrond te verklaren en denzelfden te veroordeelen in de kosten;

Overwegende in regten dat het tusschen partijen zoowel voor den eersten regter als thans vast staat, dat de zoon van den geïntimeerde, die bij hem inwoont, op de *Boxmeer*-

sche markt den 19. Mei van voorleden jaar de kwestieuse koe voor den prijs van vijf en zestig gulden vijf en twintig cents aan den appellant verkocht heeft;

Overwegende dat door de beëdigde verklaringen der getuigen de volgende daadzaken zijn bewezen: 1°. door de derde en vierde getuigen van het enquest dat de zoon des geïntimeerden, die bij hem inwoont, de zaken zijns vaders bij zien en weten van een ieder verrigt: 2°. en 3°. door den zevenden, ondersteund door den achtsten en negenden van het enquest, dat de long en lever van die koe bij de schouwing in eenen verregaanden staat van ontbinding waren en het dier aan long- en levertering gestorven is, terwijl door den zevenden getuige nog opgegeven is dat het dier minstens drie maanden aan die ziekte moet gelaboreerd hebben, voor dat het op den 2. Junij 1862 bezweken is; dat door hem getuige een brief aan het adres van JANSSEN, Vogelzang, is gerigt om de zaak met den appellant af te maken, en wel de eerste reis toen de koe nog leefde en de laatste na den dood, waarop de zoon des geïntimeerden gekomen is en met dezen over de koe gesproken heeft; dat ook de achtste en negende getuigen bij de doode koe met gezegden zoon zijn geweest en dezen hebben hooren zeggen dat hij den appellant zoude tevreden stellen en hem de kosten zoude teruggeven; de vierde daadzaak door de vijfde en zesde getuige van het enquest, die verklaard hebben dat het plaatselijk gebruik te *Boxmeer* een termijn van zes weken gunt om de actio redhibitoria in te stellen;

Overwegende dat die bewezene feiten door de gehoorde getuigen van het contra-enquest niet zijn ontzenuwd;

Overwegende dat door de bewezene feiten en hetgeen tusschen partijen in confesso is, voldoende in regten vast staat; dat de zoon des geïntimeerden de kwestieuse koe op den 19. Mei 1863, dag van de Boxmeersche markt, aldaar aan den appellant voor de som van vijf en zestig gulden vijf en twintig cents heeft verkocht en die verkoop op last zijns

vaders heeft verrigt; dat het dier gestorven is, ten gevolge van long- en levertering, en de verregaande staat van ontbinding, waarin de long en lever zich bevonden, getoetst aan de wetenschap, de overtuiging geeft, dat die ziekte reeds langen tijd bestaan had en zeer zeker vóór den dag des verkoops en eindelijk dat die actie tijdig is ingesteld:

Overwegende dat die ziekte onder de verborgene gebreken behoort en ingevolge artikel 1540 van het burgerlijk wetboek tot de vernietiging van de geslotene koopovereenkomst aanleiding geeft;

Gelet op artikel 1540 van het burgerlijk wetboek en artikel 56 van het wetboek van burgerlijke regtsvordering;

Verklaart den appellant gegrond in zijn hooger beroep, vernietigt de bovenaangehaalde overeenkomst van koop en verkoop der kwestieuse koe; veroordeelt den geïntimeerde om aan den appellant terug te betalen den koopprijs ad vijf en zestig gulden vijf en twintig cents, behoudens daarop te korten de waarde van de huid en veroordeelt den geïntimeerde in de kosten der beide instantien.

ARRONDISSEMENTS-REGTBANK TE AMSTERDAM.

Eerste Kamer.

Zitting van den 19 Mei 1863.

Voorzitter, Jhr. Mr. C. DEDEL.

REDHIBITOI^R GEBREK. — PLUS PETITUM. — NIET-ONTVANKELIJK-
VERKLARING. — ONTZE^GGING. — SCHADEVERGOEDING. —
ONTBING.

De regter, beslissende, dat eene actie, gegrond op art. 1544 B. W., te laat is ingesteld en daarom den eischer niet-ontvankelijk in zijne vordering verklarende, behoort tevens hem die te ontzeggen.

Indien in de dagvaarding gesteld wordt, dat de verkooper zich verantwoordelijk stelde voor de gevolgen van een zeker gebrek in het ver-

kochte goed, volgt daaruit nog niet, dat die verantwoordelijkheid een afzonderlijk middel en onderwerp van den ingestelden eisch is.

Eene actie, rustende te gelijk op art. 1544 B. W. en op de verantwoordelijkheid des verkoopers voor de gevolgen van een hem bij den verkoop aangewezen gebrek, is in regten onbestaanbaar.

Eene vordering tot schadevergoeding wegens het niet-nakomen eener verbindtenis, zonder voorafgaanden eisch tot ontbinding, is in strijd met de wet.

E. DE VRIES, appellant, Procureur H. BOAS,

tegen

G. KERKHOFF, geïntimeerde, Procureur F. E. DAMMERS.

De Regtbank enz.,

Overwegende ten aanzien der daadzaken:

dat de geïnt., oorspronkelijke eischer, den app., oorspronkelijken ged., bij exploit van den Deurwaarder LEIKERLAGER te Stad *Vollenhove* in Overijssel van den 5 Julij 1862, heeft gedagvaard voor den heer Regter van het vierde kanton in dit arrondissement tot betaling van eene som van *f* 160,15, met de renten daarvan van den dag der dagvaarding af *cum expensis*, op grond, dat de oorspronkelijke ged. op den 17 Febr. 1862 had verkocht eene koe, welke op den 15 Maart daaraanvolgende gestorven is ten gevolge van eene ontsteking en verzwering der uijers; dat deze dood het gevolg is geweest van het gebrek, dat de koe reeds bij den koop in zich omdroeg, zoo als den ged. bekend was, en dat deze mitsdien den betaalden koopprijs, ten bedrage van *f* 120, moest teruggeven, en buitendien de geleden schade vergoeden, ten bedrage van *f* 40,15;

dat de heer Regter van het vierde kanton, bij vonnis van den 16 Sept. 1862, met verwerping eener door den ged. opgeworpen exceptie van onbevoegdheid, evenwel, op grond van zijn beweren, dat de ingestelde vordering, stunnende op het redhibitoir gebrek der koe, te laat was ingesteld, een onderzoek heeft bevolen door deskundigen omtrent de vraag, welke de gebruiken te *Amsterdam* zijn omtrent den termijn, binnen welchen eene regtsvordering moet worden ingesteld, die de vernietiging van den koop van een stuk vee (bepaaldelijk van eene koe, die aan eene ontsteking of verzwering der uijers ziek of gestorven is) ten gevolge hebben, en of die termijn begint te loopen van het oogenblik van het sluiten van den koop en de levering of van het ontdekken van het gebrek;

dat de heer Regter in het vierde kanton, bij vonnis van den 14 Nov. 1862, nadat het berigt der deskundigen ingekomen was, den eischer niet-ontvankelijk heeft verklaard in zijne regtsvordering, voor zooverre die gegrond is op het bestaan van een redhibitoir gebrek der verkochte koe, doch, alvorens regt te doen ten principale, den eischer gelast heeft om door getuigen of andere middelen rechtens te bewijzen:

dat hij, bij het koopen van zekere koe van den ged. op den 17 Febr. 1862, dezen heeft opmerkzaam gemaakt op eene kleine wonde aan eene der spenen dier koe, en dat de ged. zich toen voor de gevolgen heeft verantwoordelijk gesteld; dat de koe op den 15 Maart daaraanvolgende is gestorven aan ontsteking of verzwering der uijers, welke ziekte een gevolg was of in verband stond met de wonde, bij den verkoop opgemerkt, en dat de schade, welke de eischer heeft geleden door en gedurende de ziekte der koe, bedraagt *f* 40,15;

dat de oorspronkelijke ged. van dit vonnis is gekomen in hooger beroep, op grond, dat aan den eischer zijne vordering tot schadevergoeding had behooren te worden ontzegd, en dat, wat er ook van de noodzakelijkheid dier bijvoeging van ontzegging zijn moge, de regter *a quo* het vonnis nog heeft uitgestrekt tot eene interlocutie, welke interlocutie of aanhangsel, als ten eenemale missende allen grond van regten en als bovendien met de gewijsde zaak tusschen partijen in strijd, moet worden gehouden voor ongeoorloofd en zonder gevolg; dat toch dit interlocutoir zich bepaalt, niet op de vooraf besliste en verworpen vordering wegens redhibitoir gebrek, maar op eenen geheel afzonderlijken eisch tot schadevergoeding wegens beweerde verbreking van koop, en er voor die afzonderlijke en van geheel anderen aard zijnde vordering noch eisch, noch conclusie in de dagvaarding vervat of voorhanden is geweest, weshalve het interlocutoir een *plus petitum* is, en mitsdien eene meerdere en niet geldige beslissing daarstelt;

dat de vordering buitendien in allen gevalle van eene vordering tot ontbinding van den gesloten koop had moeten vergezeld gaan; concluderende alzoo tot vernietiging van het vonnis van den regter *a quo*, voor zooverre daarbij eerstelijk aan den eischer tevens zijn eisch niet is ontzegd, en wijders daarbij de zaak verder is beoordeeld en de eischer, thans geïnt, is toegelaten om de in het vonnis omschreven feiten door getuigen te bewijzen, en verder tot toewij-

zing aan den app. van zijne in eersten aanleg genomen conclusie, strekkende om, voor zooveel noodig, met passering van het aan den geïnt., aldaar eischer, opgelegd bewijs, als onwettig en niet te pas komende, hem geïnt., oorspronkelijken eischer, zijnen eisch te ontzeggen, met veroordeeling in de kosten der beide instantiën;

dat de geïnt., bij eene breedvoerige conclusie van antwoord, de beweringen van den app. bestreden en opgemerkt heeft, dat zijne actie tot betaling van schadevergoeding gebaseerd is op een tweeledigen grondslag, namelijk de legale en contractuële aansprakelijkheid van den app., die, indien men het inwendig gebrek als oorzaak van den dood der koe aanneemt, *legaliter*, indien men daartegen de uiterlijke zichtbare spenwonde als zoodanig aanneemt, *ex contractu* aansprakelijk is;

dat deze tweeledige grondslag der actie duidelijk blijkt, zoowel uit het exploit van dagvaarding als uit het vonnis *a quo*; dat hij geïnt., bij interlocutoir vonnis van den 14 Nov. 1862, niet-ontvankelijk is verklaard in zijne vordering, voor zoover die gegrond is op een redhibitoir gebrek, zoodat alsnog moet worden beslist omtrent zijne vordering, voor zooverre die gebaseerd is op de overeenkomst, volgens welke de app., bij het sluiten van den koop op eene kleine wonde aan eene der spenen opmerkzaam gemaakt, zich voor de gevolgen der wonde aansprakelijk heeft gesteld; dat het opgelegd bewijs, op zich zelf niet betwist, is concludent en pertinent; dat de tweeledige grondslag der actie door den app. in eersten aanleg nimmer is ontkend en er dus geen sprake kan zijn, noch van *plus petitum*, noch van strijd met de gewijsde zaak; dat eene vordering tot schadevergoeding, op grond van de niet-voldoening van eene overeenkomst, allezins bij de wet is toegelaten en door den regter *a quo* teregt is beslist, dat die het meerdere kan vragen, namelijk de ontbinding met schadevergoeding, ook het mindere, namelijk schadevergoeding alleen, vorderen kan; concluderende mitsdien tot bevestiging van het vonnis *a quo*, tot terugwijzing der partijen naar den Katonregter en tot veroordeeling van den app. in de kosten;

O. ten aanzien van het regt:

dat in de eerste plaats te beslissen valt, of de regter *a quo* aan den geïnt., oorspronkelijken eischer, zijne vordering, gegrond op het redhibitoir gebrek der koe, tevens had behooren te ontzeggen?

O. te dien aanzien:

dat de eischer niet-ontvankelijk is, wanneer hij op het oogenblik, waarop hij de vordering instelt, daartoe, uit welken hoofde ook, nog niet gerechtigd is; dat de regter *a quo* op goede gronden heeft beslist, dat de regtsvordering op grond van redhibitoir gebrek te laat was ingesteld; maar dat deze beslissing noodwendig medebrengt, niet alleen, dat de eischer tot het instellen van die vordering onbevoegd was, maar ook daartoe nimmer gerechtigd zoude zijn, met andere woorden, dat hij het regt tot het instellen der vordering, bij art. 1544 B. W. omschreven, verloren had;

dat in zoodanig geval aan eenen eischer zijne vordering ook behoort te worden ontzegd; en dat derhalve de eerste griepe tegen het vonnis *a quo* gegrond is;

O. ten aanzien van de andere griepe:

dat de geïnt. beweert, dat zijne vordering tot schadevergoeding buiten het redhibitoir gebrek der koe, nog eenen anderen grondslag heeft, namelijk de overeenkomst, wegens welke de app., bij het sluiten van den koop, op eene kleine wonde aan eene der spenen opmerkzaam gemaakt, zich voor de gevolgen dier wonde heeft aansprakelijk gesteld, zoodat hem het bewijs daarvan op zijn aanbod teregt door den regter *a quo* is opgelegd;

dat in het corps der dagvaarding wel gesteld wordt, dat de gez. zich verantwoordelijk heeft gesteld voor de gevolgen van de bedoelde wonde, maar dat daaruit nog niet volgt, dat die verantwoordelijkheid een afzonderlijk middel en onderwerp van den ingestelden eisch is;

dat integendeel het gedeelte der dagvaarding, waarin van die verantwoordelijkheid sprake is, ten naauwste zamenhangt, zoo met hetgeen onmiddellijk voorafgaat als met hetgeen daarop volgt, en kennelijk geene andere strekking heeft, dan om aan te toonen, wat later wordt beweerd, dat de app., bij den verkoop der koe, met haar gebrek bekend is geweest;

dat uit de conclusie der dagvaarding evenmin in als uit haar corps valt af te leiden, dat de ingestelde vordering op eenen anderen grondslag berust dan dien, bij art. 1544 B. W. omschreven, maar dat, aangenomen zelfs, dat het beweren van den geïnt. juist ware, dan nog eene regtsvordering, die op zulk eenen tweeledigen grondslag berust, in regten onbestaanbaar is, daar het niet opgaat te stellen, dat de gebreken, waaraan de koe gestorven is, te gelijktijd zichtbaar en onzichtbaar zijn geweest, en dat de app., zoowel *ex contractu*

als *ex lege*, tot schadevergoeding verplicht is, omdat het een het ander uitsluit;

dat buitendien eene vordering tot schadevergoeding wegens het niet nakomen eener verbintenis, zonder vooraf hare ontbinding gevraagd te hebben, in strijd is met de wet en zoodanige vordering in het onderwerpelijk geval het zonderling gevolg zoude hebben, dat de geïnt., behalve de verlangde schadevergoeding, eigenaar zoude blijven van de koe, en de app. aanspraak behouden op het nog onbepaalde gedeelte van den koopprijs, hetgeen stellig niet de bedoeling van partijen geweest is;

dat uit het overwogene volgt, dat de regter *a quo*, aan den geïnt. toestaande te bewijzen, wat hij verlangde, meer heeft toegewezen, dan hij krachtens het exploit van dagvaarding regt had te vorderen;

dat hierdoor gehandeld is in strijd met de wet, en dat de app. zich dus teregt ook door dat gedeelte der uitspraak bezwaard acht;

Gezien de artt. 1547, 1302, 1303 B. W., 53, 134, 343 volg.; 355, 356 B. R.;

Regt doende enz.,

Doet te niet het appel;

Vernietigt het vonnis van den regter *a quo* van den 14 Nov. 1862, voor zoover daarbij eerstelijk niet aan den eischer tevens zijn eisch is ontzegd, en wijders daarbij de zaak verder is beoordeeld en de eischer, thans geïnt., tot het bewijs is toegelaten der door hem gestelde feiten, zoo als die in het vonnis omschreven zijn;

En, op nieuw regt doende,

Passeert voor zooveel noodig het door den geïnt. in eersten aanleg aangeboden bewijs, als onwettig en niet te pas komende;

Ontzegt aan den geïnt. zijnen oorspronkelijken eisch;

Veroordeelt hem in de kosten van beide instantiën.

(Gepleit voor den appellant Mr. J. VAN S. MULDER, en voor de geïntimeerde Mr. A. J. Hovy).

(Overgenomen uit het Weekblad van het Regt van 14 Sept. 1863, N°. 2512).

Hoefbeslag.

Scherpbeslag, door A. J. JANNÉ.

Nadat de beschrijving van het nieuwe scherpe beslag, hiervoor bladz. 28, reeds was afgedrukt, zond de heer JANNÉ mij een zoodanig ijzer, waarvan de dwarsbalk, waaraan de 2 scherpe kalkoenen zich bevinden, op eene andere wijze aan het ijzer bevestigd wordt. Uit de plaat bij de 2de aflevering blijkt, dat die bevestiging geschiedt door middel van eene schroef aan den buitenrand van den buitentak aangebragt, en wel in eene ombuiging van den balk, die naauwkeurig in eene daar ter plaatse aanwezige verdieping past. Bij het latere ijzer is die ombuiging van den balk niet aanwezig, maar geschiedt de bevestiging door de scherpe binnenkalkoen zelf; op de plaats namelijk van deze kalkoen is eene moerschroef in den balk aangebragt, die volkomen met eene soortgelijke in het kalkoeneinde van het ijzer aanwezig overeenkomt; door beiden gaat de voor-schroef van den scherpe kalkoen. Door een gewone schroef-kalkoen heeft hier alzoo de bevestiging plaats. Deze wijze komt mij eenvoudiger en beter voor.

F. C. HEKMEIJER.

Veeteelt.

Eenige veeteeltkundige regelen der Grieken en Romeinen. (Vervolg van bl. 200 1^e jaarg.)

De vroeger opgegeven regelen, die bij de paring der dieren door de ouden werden in acht genomen of opgevolgd, hadden betrekking op het rundvee. De hier volgende gelden meer het paard, en bij de vermelding daarvan wordt weder den wensch uitgedrukt, dat velen dezer oude grondslagen voor eene rigtige veeteelt mogen nagekomen worden. Hoezeer niet met allen instemmende, zijn er velen de opmerking en de navolging waard.

Die goede paarden fokken wil, houde vooral in het oog, dat alle huisdieren, ja zelfs de mensch (Col. en Lucret.), niet alleen hun geslacht, maar ook hunne ligchamelijke en verstandelijke eigenschappen, de goede zoowel als de kwade, op hunne nakomelingen overdragen. (Virg.)

De sterke geeft kracht;

De kracht leeft in den vader,

Een moedige arend brengt geene schugtere tortelduiven voort. (Hor. Od.)

De veulens gelijken in vorm, kleur, beweging, deugd en gebreken hunne ouders, zelfs ten opzichte van de bestemming der laatsten. Geschikte juk- of arbeidspaarden brengen goede paarden voor die dienst voort; rijpaarden geven rijpaarden (Mart.)

Bij de paardenfokkerij heeft men hoofdzakelijk op twee hoofdzaken te letten: vooreerst, dat de ouders van edel bloed, van goede afkomst, en zoo veel mogelijk zonder uit- en inwendige gebreken zijn. Ten tweede, dat de fokkers hunne veulens grootbrengen tot dezelfde bestemming als de ouders gebruikt werden, waardoor men vaste erfelijke eigenschappen bekomt. (Col.)

Het is twijfelachtig van wie de meeste eigenschappen overerven, van den hengst of van de merrie. Aristoteles zegt, dat de veulens van paarden en ezels het meest op de moeder gelijken. Columella zegt, dat men, om goede renpaarden te bekomen, de vlugste merriën moet nemen ter voortteling. Ook Virgilius geeft bij de paarden, in tegenstelling van het rundvee, aan de eigenschappen der merrie de voorkeur.

De hengsten en merriën behooren gezond te zijn, zonder gebreken, van zuiver bloed en geachte afkomst. (Virg.)

De hengst moet slank van ligchaam zijn, buigzame en geevenredigde ledematen bezitten (Varro), van eenen vurigen aard en ligte, effen kleur. (Pall.) Men kiest hem uit zijne eigen stoeterij, vooral, hetgeen hij werkelijk doet, als hij zijn eigen moeder en dochter dekt.

Zoo lang een dier nog groeit kan het zich niet goed voortplanten. (Plin.)

De hengst dekt op de 30 maanden. In Griekenland laat men hem op tweejarigen leeftijd toe, als zijne sterkere stem zijn kracht aanduidt. (Arist.) In Italië eerst na driejarigen ouderdom, als zijn ligchaamsbouw meer volwassen is. (Pall.) Beter is hij na den afloop der tandwisseling. (Arist.) De ondervinding leert, dat de hengst vóór het derde jaar niet geschikt is voor de fokkerij. (Col.) Beter is het met de pa-

ring tot zijn vierde jaar te wachten (Pall.); van zijn zesde tot zijn tiende jaar neemt de geschiktheid om beste veulens voort te brengen steeds toe en blijft bestaan tot zijn dertigste jaar.

Voor de renbaan moeten geene oude hengsten gebezigd worden. Hier vooral geldt het, dat zij de bekomen lauweren niet moeten onteeren. (Ovid.)

Oude of oudere hengsten te gebruiken als reeds aangegeven is, is niet aan te raden. (Arist.)

Er bestaan voorbeelden dat de hengsten op ouderen leeftijd dan dertig jaren nog paarden, zoo als b. v. de hengst uit de stoeterij te Opus in Elis, doch die bij den sprong ondersteund en daartoe opgeheven moest worden, (Plin. en Arist.) als ook dat bij de Sarmaten de hengsten soms vijftig jaar oud werden. Gewoonlijk zijn de afstammelingen van zulke grijze vaders ziekelijk en zwak, en daarom moeten dezulken, al zijn ze nog zoo edel, uit de stoeterij verwijderd worden.

Bij deugdelijke hengsten komt het niet alleen aan op lichamelijke en verstandelijke hoedanigheden, maar vooral of hunne nakomelingen die bezitten. Daarom moet men vooral hengsten en merriën aanhouden, die deugdelijke veulens voortbrengen.

Opmerkelijk is het verhaal, dat door Aristoteles, Aelianus, Plinius en Varro enz. is opgeteekend, van eenen hengst die weigerde zijne eigene moeder te bespringen, waaruit men wilde besluiten dat de hengsten weigeren zouden in naauwe bloedverwantschap te paren. Het geval wat door genoemde schrijvers is opgeteekend betreft de stoeterij van zeker Koning der Scijthen.

Deze had door eene heerschende ziekte al zijne paarden verloren op eene merrie na met haar hengstveulen. Bij gebrek aan andere merriën wilde hij den zoon met de moeder paren, doch beiden weigerden deze paring. De stalmeester bond toen den hengst eenen doek over de oogen en smeerde hem en zijne moeder met eene geurige zalf in, waarna beiden toelieten. Toen zij het bedrog ontdekten, zagen zij elkander verachtelijk aan. De moeder wilde haren zoon niet meer erkennen, en dezen haar niet meer als moeder. Beiden schuimden van toorn, rukten zich los, begonnen te steigeren, hinnikten luid en renden in teugellooze vaart tegen de rotsen aan tot zij verpletterd waren. (Oppian.) Volgens Aristoteles stortte de moeder zich van eene rots, terwijl zoo als Varro verhaald, de hengst den stalmeester aanviel en hem doodde. Hoe het zij, oude sagen verheerlijken de eerezucht van het paard. (Oppian.) Aristoteles voegt er nog bij, dat aan de waarheid van het verhaal niet te twijfelen is, omdat ook de kameelen zouden weigeren hare moeders te bevruchten, en de eerezucht en trotschheid bij het paard grooter zoude zijn dan zijne geslachtsdrift. Zoo zouden, volgens hem, ook de merriën lusteloos worden wanneer zij geschoren zijn en de hengsten als men ze de manen afsnijdt.

Velen houden de stelling, dat een hengst noch zijne moeder, noch zijne dochter zoude willen paren, voor eene sage, en is Magerstedt het met Ovidius eens, dat een paard te dien opzichte gelijk is aan andere dieren. De laatste zegt daaromtrent: op den rug den vader te dragen geldt niet alleen het rund, ook de hengst neemt zijne dochter tot vrouw. Ook Varro bevestigt het.

Wanneer de hengst tot in twintigjarigen ouderdom zal dekken, mag hij als jongeling niet meer dan twaalf, (Pall.) als man naar zijne lichaamskracht, vijftien (Plin.) hoogstens twintig merriën (Col.) 's jaarlijks bespringen.

Bij alle dieren, zelfs bij den mensch, ontwikkelt de vrouwelijke vrucht langzamer dan de mannelijke, en is daarentegen vroeger volwassen en vroeger oud. De merrie is op haar vijfde — de hengst op zijn zesde jaar volwassen en van dien tijd, tot aan het twintigste levensjaar, neemt het lichaam steeds in volheid toe. (Arist.)

Merriën kunnen in het derde jaar voor de voortteling gebruikt worden. Edele merriën een jaar later (Varro en Arist.) omdat dan de geslachtschrift het krachtigste is, (Hor. Od.) doch niet ouder dan tien jaren, alsdan worden de veulens minder, vooral als de dieren zeer jong geworpen hebben. (Pallad. en Col.)

De beste veulens vallen na de geëindigde tandwisseling der moeder, als zij in hare grootste kracht is. Daarom bekwam, volgens Homerus, de onbereden dragtige merrie van zesjarigen ouderdom den tweeden kampprijs.

De merrie moet op middelbaren leeftijd voor de voortteling gebruikt worden, omdat te jeugdigen ouderdom zwakte en te oud ongeschikte veulens verwekt. (Plin.)

Plinius zegt, dat de merriën jaarlijks kunnen gedekt worden en dit tot het tiende jaar volhouden, maar men kan gemiddeld niet meer dan op zeven veulens rekenen van iedere merrie, omdat het soms lang duurt eer zij den hengst weder toelaten.

Ezelinnen en gemeene merriën kunnen jaarlijks werpen, (Col.) en de edele dieren om het andere jaar. De veulens zijn dan schooner en de merrie blijft langen bruikbaar.

Het is met de merrie als met het bouwland dat beter vrucht voortbrengt, als het om het andere jaar braak ligt. (Arist.)

Als de merriën weigeren den hengst tot den sprong toe te laten, moet men ze de haren en manen afscheeren, (Plin.) terwijl men, om ze meer daartoe aan te zetten, vooral als ze door ezels of onedele hengsten besprongen moeten worden, de schaamdeelen kan inwrijven met zee-ajuin. (Col.).

Met uitzondering van den mensch, is er voor ieder dier een bepaalde tijd van het jaar en van den dag, waarop zij het beste bevrucht kunnen worden, (Plin.). Even als voor de meeste dieren is voor het paard de lente daartoe het geschiktste.

De veulens komen dan te gelegener tijd (Varro), terwijl de lateren de weiden en ander groen voedsel moeten ontberen.

De op stal gevoede paarden worden voor de eerste maal vroeger paardig dan die in weide loopen (Plin.). Men moet ze evenwel niet te vroeg toelaten, omdat de veulens dan vallen eer dat er gras is. Men mag ze ook niet in hunne lust tegengaan, wijl ze anders, door hunne opgewektheid daartoe gedreven, in zulk eenen liefdebrand vervallen, dat zij, even als sommige vogels in hunnen hof, in hunne verbeelding zich de paring zoo sterk voorstellen, zonder deze, als door den wind, bevrucht worden. (Col.)!

DE RUNDERPEST IN ENGELAND,

DOOR

A. W. H. WIRTZ.

Reeds sedert vele jaren kon Engeland niet meer in zijne behoefte aan vleesch voorzien, en werd veel vee van het vaste land daar te lande als slagtvee ingevoerd. Geëvenredigd aan het voortdurend toenemend vleeschverbruik, een gevolg van den bloei van het land, klommen de prijzen van het vee op de Engelsche markt tot die hoogte, dat uit zeer ver verwijderde landen, in weerwil van de zeer hooge transportkosten, een voordeelige veehandel op Engeland kon gedreven worden. Vee uit Hongarije en Gallicië voorzag de Engelsche markt.

Niet zonder reden was dan ook Engeland eenige jaren geleden, op zijne hoede tegen de ramp, waarmede het nu te kampen heeft.

Toen op het einde van 1856 voortdurend vele, zeer verontrustende berigten kwamen aangaande het heerschen der Runderpest in de landen, waaruit Engeland voornamelijk zijn slagtvee ontving, zorgde de regering, bij tijds met den aard dier ziekte bekend te zijn en de noodige maatregelen te kunnen nemen. Zij zond in het voorjaar van 1857 de Heeren SIMONDS, Prof. der Bujatriek aan de Veeartsenijsschool te Londen, en ERNES, Veearts te Londen, naar de landen, waar de ziekte heerschte, ten einde die aldaar grondig te leeren kennen. Zoo noodig, zou verder de invoer

van vee, hoornen, klauwen en huiden uit die landen verboden worden. De Runderpest had destijds uitgebreid geheerscht in Zuid-Rusland, de Donau-Vorstendommen, Polen, de Oostenrijksche staten, enz. Oostenrijk had in 1856 (alleen volgens de officiële opgaven) niet minder dan 26,442 runderen verloren, Polen omstreeks denzelfden tijd 20,000 stuks; het Fransche leger verloor in 9 maanden tijds in Samsun 8000 van 17,500 stuks, het Engelsche in denzelfden tijd 4000 van de 10,000 stuks. SIMONDS en ERNES leerden de ziekte in Gallicië kennen.

De ziekte had zich ook noordwaarts verbreid over Lithauen en Kocrland.

In laatstgenoemde provincie brak zij uit in den herfst van 1856 en duurde tot Januarij 1857. De Pruissische grenzen waren reeds gedurende het geheele jaar 1856, wegens het heerschen der ziekte in Polen, voor den invoer van vee, huiden, beenderen, haren, enz. gesloten geweest; maar ook *Engeland* sloot in 1857 zijne havens voor den invoer van vee uit *Baltisch-Rusland*. West-Europa bleef destijds van de ziekte bevrijd.

Naarmate door de uitbreiding der handelswegen het vervoer van vee spoediger en minder kostbaar kon plaats hebben, nam de veehandel op Engeland voortdurend op ontzagelijke wijze toe. De Engelsche markt werd vooral ruimschoots voorzien van vee uit Hongarije en Gallicië. De voltooiing der twee groote spoorweglijnen, waardoor Hamburg en Rotterdam thans zoowel met Weenen als met Lemberg (de hoofdstad van Gallicië) verbonden zijn, heeft vooral dezen grooten toevoer verschaft.

Hongarije en Gallicië ontvangen zeer veel vee uit Lithauen Volhynië en Podolië; de laatstgenoemde landen grenzen oostwaarts aan Klein-Rusland of de vroegere Ukraine (de gouvernementen Kiew, Tschernigoww, Pultaa en Charkow) en verder aan de gouvernementen Cherson, Jekaterinoslaw, Taurië, enz.; zij grenzen, met één woord, aan de Steppenlanden, het vaderland der Runderpest, dat uit zijn westelijk

gedeelte zeer veel vee levert aan de even genoemde grens-provinciën, waar dit vee óf wel onmiddelijk wordt uitgevoerd, óf, zooals vooral in het najaar en den winter geschiedt, eerst in de branderijen wordt vetgemest en daarna in den handel wordt gebragt. Het is duidelijk, dat langs die wegen West-Europa voortdurend aan het gevaar der Runderpest bloot stond. Oostenrijk door zijne voortdurende, Pruisen door zijne tijdelijke maatregelen aan de grenzen tegen het insleepen der Runderpest genomen, waren eene voormuur voor al hunne westelijke naburen. Gevaar bleef er echter altijd bestaan, vooral voor Engeland.

In Engeland was een man, die op dit gevaar zijne aandacht vestigde en met volharding gevestigd hield. Het was JOHN GAMGEE, de geleerde Directeur van het »*Albert Veterinary College*,» dat vóór de verplaatsing naar Londen in 1865, als »*New Veterinary College*» te Edinburg onder zijne leiding stond. Doordrongen van het gevaar, waarmede Englands veestapel aanhoudend was bedreigd, deed GAMGEE, in het begin van 1863, aan het veeartsenijkundig Europa het voorstel tot eene zamenkomst, waarop vooral zou gesproken worden: 1) over het voorkomen van heerschende, besmettelijke ziekten in verschillende landen; 2) over den internationalen veehandel, en over de wegen, waarlangs zich die ziekten verbreiden; 3) over de beste middelen om ze af te weeren.

De resultaten, welke die wederzijdsche inlichtingen moesten opleveren, zouden aan de verschillende landsregeringen tot voorlichting kunnen dienen. GAMGEE riep daardoor in het leven de internationale, Veeartsenijkundige Congressen, waarvan ingevolge zijn voorstel, het eerste in Julij 1863 te Hamburg werd gehouden.

Moest Engeland teregt vreezen voor het vee, dat uit bovengenoemde streken langs de spoorbanen in zoo korten tijd werd overgebragt; veel grooter was nog het gevaar, dat aan een regtstreeks vervoer uit Rusland over zee naar Engeland was verbonden; want ook dezen weg kon de zoo winst-

gevende veehandel gebruiken. Vooral door dezen regtstreekschen aanvoer uit Rusland, voelde GAMGEE zich gedrongen een waarschuwend woord aan zijne landgenooten te richten en op het dreigend gevaar te wijzen. De voorspelling, die hij deed, en die, helaas, reeds zoo spoedig moest bewaarheid worden; de voorspelling, dat het eerste schip, dat vee regtstreeks uit Rusland naar Engeland overbragt, eene vreeselijke ramp over zijn vaderland zou kunnen brengen, werd niet aangehoord. Zijn schrikbeeld, in strijd als het was met de belangen van den handel, vond veeleer afkeuring dan dat het naar waarde werd geschat. Hem is echter regt wedervaren; hij werd zeer spoedig op eene noodlottige wijze in het gelijk gesteld. Te vergeefs heeft hij geijverd, gearbeid om Englands veestapel voor verderf te behoeden; te vergeefs heeft hij ook later nog geijverd, gearbeid om de opkomende ramp in zijne geboorte te smoren. Treffend zijn de woorden, die hij den 29 Dec. 1865 aan den Heer Mr. AMERSFOORDT schreef: (Zie »*de Runderpest*,» Bijlage tot de Landbouw-Courant, van 3 Jan. 1866, n°. 28). »De ziekte » woedt hier met onverminderde kracht, en de schoone ras- » sen van Groot-Brittanje zijn gedoemd tot vernieling. Wij » zullen *nimmer* dit verlies te boven komen en in 1866 alleen » zullen wij meer dan een half millioen koeijen verliezen. » Gij kent mijne inzigten op deze punten. Het is smartelijk » voor mij, dat toen ik mijn land het best had kunnen die- » nan, het mij niet veroorloofd werd zulks te doen.»

Den 23sten of 24sten Mei 1865 vertrok uit de haven van *Reval* (in Esthland, aan de golf van Finland) de stoomboot »*Tonning*» met eene lading van 321 ossen, 331 schapen en 3 paarden. Het vee was bestemd voor *Londen*. Volgens de verklaring van den Londenschen veehandelaar Mr. James Burchell, agent van den invoerder en tevens aandeelhebber in de zaak, die het vee opgekocht, ingescheept en naar Engeland overgebragt heeft, waren de ossen voor het grootste

gedeelte opgekocht in Esthland; maar om het transport veltallig te maken, waren er eenige, en wel minstens 13 van de 321, uit de nabijheid van St. Petersburg aangevoerd.

Vóór het inschepen van dit vee is van die 13 stuks één os gestorven, en zijn door genoemden B. 2 ossen, die aan dezelfde ziekte leden, welke hij voor de veepest hield, aan den slager **SIEBERT** te Reval verkocht en geslacht geworden. Deze zieke ossen waren vóór het vertrek gedurende 4 dagen, namelijk van den 20sten tot op den 23sten Mei, met de overigen te zamen geweest. Dit vee werd te Travemunde gelost en van daar per spoor over Lübeck naar Hamburg vervoerd. Te Hamburg werd het weder ingescheept, om naar Engeland te worden overgebracht. Gelijk boven gezegd is, was dit vee eerst bestemd voor *Londen*; doch volgens later ontvangen order moest het niet te Londen, maar te *Hull* gelost worden; omdat de visitatie van het vee te Londen te streng was. Natuurlijk moest men, indien men de voorgekomen ziekte kende, teregt vreezen (en deze vrees is a posteriori een bewijs voor de bekendheid met de ziekte) dat er onder de reis nog dieren ziek zouden worden; dien ten gevolge meed men de haven van Londen, waar strenger gevisiteerd werd en vooral spoedig inlichtingen omtrent den aard der ziekte zouden te verkrijgen zijn, en liet men te Hull lossen, waar het minder streng toeging en vooral de zoo gevreesde Runderpest aan niemand bekend was. Men ontging daardoor het nadeel dat aan eene quarantaine zou verbonden zijn, maar ook, en dit was van veel meer gewigt, het gevaar van intusschen zijn vee te zien te gronde gaan aan de ziekte, waarvan het de kiem uit Reval had medegenomen.

Op de zesdaagsche reis van Reval naar Hull werd den 28sten Mei, één dag voor de aankomst, één os ziek. Den 29sten kwam het schip te Hull aan. Het vee werd gelost, volgens verklaring van den inspecteur der douane gevisiteerd en gezond bevonden. Een gedeelte der ossen werd te

Hull en in de omstreken dier stad verkocht en naar Manchester en andere plaatsen verzonden; van de lotgevallen dezer dieren is verder niets bekend; voor zooveel men heeft kunnen nagaan, zijn ze niet met ander vee in aanraking gekomen, maar op verschillende plaatsen dadelijk voor de slagbank gebruikt. De overige 175 ossen, waaronder, volgens de verklaring van Burchell, ook behoorde de gemelde zieke os, (die dus niet voor 11 pd. st. aan een slager te Hull is verkocht geworden, zooals in vroegere mededeelingen vermeld werd) werden per spoor naar *Londen* vervoerd en kwamen op donderdag, den 1sten Junij, op de markt te *Islington* (Londen).

Die veemarkt wordt gehouden twee malen per week, nam. op maandag en donderdag. Van de duizende dieren daar aangevoerd, komt de helft uit het buitenland. Zweden, Denemarken, Nederland, Pruisen, Duitschland, België, Frankrijk, Spanje, Portugal, maar vooral Rusland, Polen, Hongarije en Oostenrijk leveren daar hun contingent, dat voor het grootste gedeelte uit de havens van de Oostzee, de Noordzee en van het Kanaal wordt aangevoerd. Om een denkbeeld van den veehandel op *Londen* te geven, mogen de volgende opgaven uit het »Journal of the Royal Agricultural Society» dienen. In het eerste halfjaar 1865 zijn te Londen aangevoerd 40921 runderen, 9993 kalveren, 114136 schapen, 8443 lammeren, en 32582 varkens.

Het rundvee werd ingevoerd uit de volgende havens:

	Runderen.	Kalveren.
Rotterdam . . .	18951	8111
Harlingen. . . .	9165	223
Hamburg.	3313	
Boulogne.	2255	
Aalborg.	1160	
Oostende.	999	525
Cadix.	886	
Aarsund	562	

	Runderen.	Kalveren.
Oporto	560	
Duinkerken	482	
Riga	444	
Corunna	429	
Antwerpen	413	784
Bremen	398	113
Dordrecht	359	19
Harburg	150	120
Gothenburg	128	16
Carril	100	
Calais	78	61
Amsterdam	46	21
Glückstadt	23	
Koppenhagen	20	

Den 1sten Junij kwamen dus de 175 ossen op de markt te Islington met ander vee in aanraking. Dien dag werden slechts 30 stuks aan slagers verkocht. De overige 145 werden na afloop van den markt in de weiden gebragt, die zich in de nabijheid van den markt bevinden, ten gebruike voor dergelijk vee, dat niet verkocht zijde aldaar tot volgende marktdagen wordt gehouden. Het is mogelijk, dat dit groot aantal dieren, na den markt van 1 Junij, nog in afzonderlijke weiden is gebleven; doch, behalve dat zij op de marktdagen bij ander vee kwamen, zijn ze later, toen na de markten van den 5^{den}, 8sten, 12^{den} Junij, enz. hun getal zeer was verminderd, ongetwijfeld ook met ander vee te zamen geweid geworden en daarmede in veel inniger aanraking gekomen.

Wat er intusschen van af den 1sten Junij onder dit vee moge voorgevallen zijn: — of er ossen zijn ziek geworden, of er gestorven zijn, of er zieke dieren zijn verkocht en geslagt, enz. — van dat alles valt niets met zekerheid te melden. Gaat men na, hoeveel duizende runderen aldaar aan en afgevoerd worden, dan is het ook duidelijk, dat

de lotgevallen van zulk een betrekkelijk klein getal dieren, waarop niet meer dan op andere de aandacht was gevestigd, zeer ligt verloren gaan in dien levendigen handel en later hoogst moeilijk, althans met zekerheid meer op te sporen zijn. Zeker is het ook van den anderen kant, en dit mogen wij niet vergeten, dat, toen later de Runderpest te Londen was uitgebroken, en het boven gemelde transport ossen te regt werd beschuldigd, de ziekte in het land te hebben gebracht, er voor den Londenschen veehandelaar, die dit vee had ingevoerd, ook redenen bestonden, om, niet alleen geene nadere beschouwing dienaangaande te verschaffen, maar veel meer om de kennis van enkele feiten, die in dien nevel een lichtstraal konden werpen, met alle kracht te onderdrukken, te weerspreken en ieder onderzoek vruchteloos te maken. Veehandelaren en vooral slagers zullen hem hierin zeer zeker, en om niet ver te zoeken redenen, wel de behulpzame hand hebben willen bieden. Wat wij van dit vee tot op den 1sten Junij zijn te weten gekomen, is vooral te danken aan de mededeelingen van Mr. BURCHELL, den agent van den invoerder; welke mededeelingen echter door den laatsten werden tegengesproken, doch dit slechts in het voorbijgaan.

Als eerste feit na den 1sten Junij staat vast, het resultaat van de onderzoekingen door Prof. GAMGEE in het werk gesteld, het feit namelijk, dat reeds den 14^{den} Junij runderen, die aan Runderpest leden, te koop gesteld waren.

De markt van Islington was het uitgangspunt voor de verbreiding der ziekte. Ongetwijfeld is van daar, op de eerste marktdagen der maand Junij, veel vee weggevoerd, dat besmet was, maar geslagt is, vóór dat de ziekte zich openbaarde. Eerst in het laatst der maand, toen de ziekte met op dien markt aangekocht melkvee in de stallen der melkerijen (dairies) in den omtrek van Londen was gekomen en veeartsenijkundige hulp werd ingeroepen, trok zij de aandacht; op vele punten te gelijk brak zij uit; weldra was zij heerschend.

Volgens het eerste rapport der Engelsche staats-commissie (d.d. 31 Oct.) werden den 24sten Junij in eenen stal te Lambeth twee hollandsche koeijen aangetast. Den 27sten Junij werd de ziekte door eenen veearts waargenomen bij twee engelsche koeijen van eene veehoudster te Islington. (Volgens Prof. GAMGEE werden dien dag aldaar, 6, op den 19 Junij, op de Londensche markt aangekochte koeijen aangetast). Den 28sten nam dezelfde veearts ze waar bij eene koe van eenen melkboer te Hackney. Al deze koeijen waren den 19^{den} Junij gekocht op de markt te Islington. De veehoudster te Islington verloor ruim honderd stuks vee. Het was in deze zelfde melkerij te Islington (Parkplace, Liverpool Road, veehouderij n°. 15, eigonaresse Mrs. NICHOLL), dat de ziekte het eerst als *Runderpest* onderkend werd. Volgens de mededeelingen, welke Prof. BOULEY, aangaande zijne zending naar Engeland, aan de »Académie impériale de médecine" heeft gedaan (zitting van 29 Aug.), werden in die melkerij plotseling 12 koeijen ziek, en dacht men, om de ongewone wijze waarop dit plaats had, aan eene vergiftiging. Prof. SIMONDS stelde een onderzoek in en onderkende de ziekte voor hetgeen zij was. Hij, dien de Regering 10 jaren geleden had uitgezonden om zich met de ziekte bekend te maken; hij sprak hier het eerst het noodlottig woord uit; — maar te vergeefs! Zelfs uit den mond van den man, dien de Regering tot haren raadsman had bestemd, die aan het hoofd staat van het Veeartsenijkundig departement van den Privy Council vond deze taal geen gehoor.

Prof. GAMGEE verzekerde ten stelligste, dat gedurende de maand *Julij*, iederen marktdag, op de Londensche markt ziek en besmet vee aanwezig is geweest. In die maand was de ziekte rondom Londen reeds zeer verbreid. In de eerste dagen van die maand verscheen ze in *Norfolk*, iets later in *Suffolk* en *Shropshire*, daarna in het eene graafschap voor en het andere na, en vóór het einde der maand had zij *Schotland* bereikt. Vee van de Londensche markt bragt

de ziekte naar Edinburg. Nadat eenmaal van die markt uit de ziekte in den omtrek was verbreid geworden, werden spoedig ook andere markten in de verschiillende graafschappen, zooals te Norwich-Hill, enz. middenpunten van besmetting en werd de ziekte van daar weder verder verbreid, niet alleen door rundvee, maar ongetwijfeld ook door schapen. Den 24sten October heerschte zij reeds in 29 graafschappen in Engeland, 2 in Wallis en 16 in Schotland.

Zooals uit het bovenstaande blijkt, was de *Runderpest* in Engeland door Prof. SIMONDS onderkend, ongeveer eene maand vóór den 24sten Julij, d. i. den dag, waarop de eerste verordening der Regering tegen de »heerschende besmettelijke ziekte, »*waarvan de aard nog niet zeker bekend is,*» (zoo luidt het daarin) werd uitgevaardigd. Verwondert het ons, dat de meening van Prof. SIMONDS, den raadsman der regering in veeartsenijkundige zaken, van zoo weinig invloed was; onverklaarbaar is het niet. Wat ons echter on-eindig meer verwondert, is, dat in de Augustus-aflevering 1865 van het Engelsche tijdschrift »the Veterinarian», dat door de Profⁿ. MORTON en SIMONDS, met medewerking van de Profⁿ. VARNELL, TUSON en BROWN, wordt uitgegeven, op bladz. 511 slechts met enkele woorden mededeeling wordt gedaan van het uitbreken (der schaapspokken en) van eene *noodlottige epizootie onder het rundvee*. Verder lezen wij daar ter plaatse: de ziekte onder het rundvee nam bij haar ontstaan zulk een boosaardig karakter aan, dat de aandacht der regering er dadelijk (?!) door getrokken werd, eene verordening onmiddelijk (?!) werd vastgesteld en aan een' der redacteuren (Prof. SIMONDS) werd opgedragen, een onderzoek in te stellen naar den aard, de oorzaken, de wetten der verbreiding en de beste wijze van behandeling en voorkoming der ziekte.

De genoemde *verordening* (*Order in Council*, Besluit van den *Privy Council*) is vastgesteld in dato 24 Julij 1865. In dezelve wordt vooreerst aangehaald de reeds vroeger ge-

maakte, sedert 1 Sept. 1850 voor den tijd van tien parlementsittingen van kracht zijnde *akte* ter voorkoming van de verbreiding van besmettelijke ziekten onder de schapen, runderen en andere dieren. Deze *akte* is later door verschillende opvolgende akten van kracht gebleven, en daarbij wordt (onder anderen) aan de Regering de magt verleend, om van tijd tot tijd zoodanige verordeningen en regelen vast te stellen, als zij noodig mogt oordeelen ten opzichte van *verbod of regeling van het vervoer* naar of van bepaalde plaatsen, van schapen, runderen, paarden, varkens en andere dieren, of van hooi, stroo, voedsel of van andere stoffen, die in staat zijn de besmetting te verbreiden; zoo ook ten opzichte van de *zuivering* van stallen en andere plaatsen, van wagons en andere voertuigen; zoo ook ten opzichte van hetgeen er moet geschieden met *dieren, die aan de ziekte gestorven zijn* of met dieren, of gedeelten van dieren, of andere stoffen, *die ingevolge deze akte in beslag zijn genomen*; zoo ook ten opzichte van de te nemen maatregelen tot *het doen van aangifte* van het ontstaan van eenige ziekte onder de schapen, runderen of andere dieren; en om andere voorschriften of regelen daar te stellen ter uitvoering van gezegde akte en evenzoo om dusdanige voorschriften of regelen in te trekken, te wijzigen of te veranderen. Verder is bij die *akte* bepaald, dat alle tot de opgenoemde oogmerken genomen beschikkingen van even veel kracht zullen zijn als of zij in gezegde akte waren opgenomen, en dat iedereen, die die akte zal overtreden, voor iedere overtreding zal gestraft worden met eene geldboete van hoogstens 20 pd. st., of zoo veel minder, als door iedere verordening zal bepaald worden.

De *verordening* bepaalt verder, dat: »Aangezien eene »besmettelijke ziekte, *wier aard nog niet zeker bekend is*, »onlangs is uitgebroken en nu onder het vee in de hoofd- »stad en haren omtrek heerscht, en het raadzaam is, maat- »regelen te nemen om de uitbreiding dier ziekte te voorkomen»; van het vee, dat *in de hoofdstad en het metro-*

politiaan politie-distrikt aan de besmettelijke ziekte lijdt, *aangifte* moet worden gedaan. Zij regelt verder de bevoegdheid van bepaalde personen tot het onderzoeken van dat vee (*inspecteurs*); zij schrijft het indienen van *rapporten over den aard der ziekte* voor, ten einde daarnaar nog bijzonder noodig geoordeelde maatregelen te kunnen nemen, enz.; zij bepaalt, dat iedere overtreding en weigering om aangifte te doen of onderzoek te laten instellen zal gestraft worden met eene *geldboete* door den regter te bepalen, maar niet hooger dan 20 pd. st.

Dit waren de eerste, niets beteekenende maatregelen der regering om de uitbreiding der ziekte te stuiten. Het waren de eenige, die, volgens hare meening, genomen konden worden, zoolang het antwoord op de alles beheerschende vraag naar de *oorzaken* der ziekte niet was gegeven — dat wil zeggen — niet door de regering was erkend.

Is het eene uit- of inlandsche ziekte? is zij van buiten ingevoerd of in Engeland ontstaan? breidt zij zich alleen uit door besmetting, of staat het Engelsch vee aan andere oorzaken bloot, waardoor zij zich ontwikkelt? kan zij dus alléén door het voorkomen van besmetting tegengegaan worden, of niet? is het dus noodzakelijk, dat ter bestrijding dezer ramp het zieke en verdachte vee gedood wordt, en ten opzichte van het vervoer van vee maatregelen genomen worden, die overigens handel en verkeer belemmeren, ja, dan neen? — Deze en meer dergelijke vragen waren de vragen van den dag, die de onderwerpen uitmaakten van ontelbare artikelen in dagbladen en tijdschriften. Ieder begreep, te beter, naarmate uit den aard van zijn beroep zijne belangen er in betrokken waren, dat het van de beslissing over de oorzaken der ziekte afhing, wat er tegen gedaan moest worden; en dát juist was het punt, waarop alles neêrkwam, waarom zich alles bewoog.

Aan den eenen kant stonden de mannen der wetenschap,

de kleine partij, die overtuigd was, dat men te doen had met de Runderpest, welke, hoe dan ook ingevoerd, Englands veestapel met verderf dreigde, en dat tot afwering van deze ramp de krachtigste maatregelen gedurende eenigen tijd, onvoorwaardelijk, dienden genomen te worden.

Aan den anderen kant stond eene destijds veel magtiger partij: de handel, die niet aan banden wilde liggen; de invloed van de politieke bladen, tevens organen van den handel, op de publieke opinie; de slaggers, die door die maatregelen niets te winnen, veel te verliezen hadden; de egoïstische veehouder, (waarvoor men niet juist een Engelsche behoefte te zijn; doch deze zijn, naar men zegt, stellig niet de minste) wien de ziekte onder het vee van zijn buurman minder kon scheelen, zoolang hij er zelf niet in betrokken was; maar bovenal de Engelsche volksgeest, (die schoone, maar ditmaal bittere, vrucht van het Self-government) die onhandelbaar is, als de Regering hare hand naar privaat eigendom uitstrekt, of de uitvoerder harer bevelen, in casu de veeinspecteur, de vrijheid van den »home'' zou mogen schenden.

De Regering scheen te midden van dien strijd tot geen besluit te kunnen komen; zij durfde welligt niet de vereischte maatregelen nemen; stellig, het valt niet te ontkennen, was het voor haar zeer moeilijk om maar zoo dadelijk met doortastende algemeene maatregelen op te treden; nu immers, moest ook voorcerst het »self-help'' gelden. De Runderpest, die sedert 120 jaren in Engeland niet gezien was, kon zoo dadelijk geene aanspraak maken op eene uitzondering op den regel.

Zeer teregt zeide BOULEY in de »Académie impériale de médecine'' (zitting van 29 Aug.), toen hij sprak over de oorzaken van het uitgebreid heerschen der ziekte in Engeland:

»Het zij men in den beginne de zaak te ligt geacht heeft,
 »of dat de regering zich niet voldoende wettig bevoegd achtte;
 »men heeft een' kostbaren tijd laten verloopen, alvorens
 »maatregelen ter voorkoming van de uitbreiding der ziekte

»te nemen; en toen men eindelijk tot handelen besloot, was »het reeds zeer laat; en bovendien heeft de regering in eene »dergelijke zaak en met engelsche wetten en een' engelschen »volksgeest, niet met de noodige kracht kunnen handelen.»

Niet minder terecht zeide hij bij eene andere gelogenheid: »Ware Engeland niet door zijne wetgeving verhinderd ge- »weest, dan had de uitbreiding der ziekte door krachtige »maatregelen kunnen voorkomen worden... Maar Engeland »zal, naar het schijnt, liever zijn vec te gronde zien gaan, »dan van stelsel veranderen; dit is grootsch, maar het zal »ook buitengewone schade veroorzaken.»

Engeland heeft zich zelven te wijten de zware verliezen, die het lijdt. Volgens onze begrippen zullen wij natuurlijk de schuld van dit onheil immer grootendeels op de regering blijven werpen. De Engelsche volksgeest, aan »self government" gewoon en wars van alle algemeene regeringsmaatregelen, oordeelt echter anders. Wil men een bewijs, hoe gemoedelijk men in Engeland een groot deel van den nationalen rijkdom voor een stelsel ziet opofferen; men hoore hoe Prof. GAMGEE zelf zijne landgenooten toesprak. In eene vergadering van veehouders, den 31 Julij 1865 te Londen gehouden, hield hij eene redevoering, waarin hij hoofdzakelijk handelde over de middelen om de dreigende ramp af te weeren. Met hoogen lof sprak hij over die wetten in Frankrijk, Oostenrijk, Pruissen, welke de regeringen in staat stellen, om bij dergelijke volksrampen te handelen en te helpen.

Dat kan, zeide hij, de Engelsche regering niet; zij is door de parlamentsakte van 1850 magteloos; zij heeft geene wet, die aan het doel beantwoordt, en zonder zulke wet zijn alle voorgeslagen voorbehoedingsmaatregelen onwettig; zij heeft getracht zekere volmagten te verkrijgen, waardoor zij in staat is, de uitbreiding van epizoötiën te kunnen nagaan, doch die volmagten zijn haar geweigerd; had de regering de magt, dan zou ze, wel is waar, ook geene wonderen verrigten, maar zij kon in allen gevalle iets doen. — Men be-

denke wel, dat GAMGEE tot Engelschen sprak. — Men zal nu zeker meenen, dat op die vergadering de door GAMGEE zoo duidelijk voorgestelde magteloosheid der regering al zeer betreurenswaardig werd gevonden; men zal verwachten, dat daarin dringend eene verandering werd gewenscht. Men vergist zich zeer. Verklarende, dat men buiten allen twijfel moet aannemen, *dat de regering niet kan helpen*, laat hij er dadelijk op volgen, dat men daarover niet behoeft te klagen; want dat er voor dergelijke moeilijke omstandigheden eene *Engelsche manier* van handelen bestaat. Als in Engeland, zoo spreekt hij verder, iets groots moet tot stand komen, dan geschiedt het door het volk, niet door enkele personen, maar door het geheele volk. Op grond van dien stelt verder GAMGEE, die zich voor het dooden der zieke dieren heeft verklaard, aan de vergadering voor: dat al de veehouders van het land zich ter onderlinge bescherming zullen vereenigen en eene maatschappij vormen onder den naam van »Nationale Associatie ter voorkoming van heerschende veeziekten,» die ingerigt moet zijn naar het stelsel van andere onderlinge verzekeringsmaatschappijen. — Ieder een zal toestemmen, dat het een grootsch denbeeld is; wij kunnen ons echter onmogelijk de Engelsche veehouders zoo weinig egoïstisch voorstellen, dat dit plan kans van slagen heeft. Wij voor ons worden in zake de Runderpest liever geregeerd en gereglementeerd, van boven af. Wij houden ons overtuigd, dat ook GAMGEE niets liever zou willen, namelijk indien het mogelijk ware.

De regering bleef echter niet alleen weifelend, maar was ook ten regten tijde niet te overtuigen van het noodlottig feit, dat de ziekte werkelijk de Runderpest was. De adviezen van de HH. SIMONDS, GAMGEE, ERNES (om alleen te blijven bij het drietal, die de ziekte elders hadden leeren kennen) vonden geen geloof. Dit moet men althans aannemen; want, had men naar de woorden, naar den raad dier mannen geluisterd, dan was ter bestrijding der ramp, het zoeken naar

voldoende bewijzen, of de ziekte door een bepaald transport vee in het land was gebragt, van geheel ondergeschikten aard geweest. Maar neen! de op eene eeuwen oude onder- vinding steunende stelling, dat de ziekte van buiten inge- voerd *moest* zijn, omdat zij de Runderpest was, mogt dit- maal niet gekden. Men bleef liever de beslissing over den aard, over den niet-Engelschen oorsprong der ziekte af- hankelijk stellen van het stellig bewijs, dat zij door de lading vee uit Reval was binnengebragt.

Dit bewijs was in den beginne niet gemakkelijk te leveren; dit is zelfs thans nog niet mogelijk met die mate van zeker- heid, dat twijfel of tegenspraak geheel onmogelijk worden gemaakt. Zij, die belang hadden bij de ontkenning van het feit (en deze waren zeer talrijk), lieten geen middel onbe- proefd om de onzekerheid voor de Regering en het volk te doen voortduren.

Hoe de partij, die de belemmering van handel en ver- keer, als een noodwendig gevolg van de bestrijding der ziekte, vreesde, te werk ging; hoe zij wilde bewijzen, dat de ziekte oorspronkelijk in Engeland was ontstaan en niet door het transport russisch vee was binnengebragt; daarvan vinden wij een duidelijk voorbeeld in het hoogst belangrijk verslag, dat Prof. FÜRSTENBERG van zijne reis naar Neder- land en Engeland heeft gegeven (in de »Annalen der Land- wirthschaft in den Königl. Preuszischen Staaten. Wochen- blatt,» N°. 46, 15 Nov. 1865, blz. 421 en N°. 47, 22 Nov., blz. 431).

FÜRSTENBERG deelt daarin mede, dat de voorzitter van de veehandelaars-vereëning, de veearts CHARLES HICKS de taak op zich had genomen om de beschuldiging van dat inge- voerd vee te wederleggen, en aan de *Times* attesten zond, die hij uit Reval had doen komen en die het niet voorkomen der ziekte in Esthland moesten bewijzen, enz. Een uitvoerig betoog van de onwaarde van dergelijke bewijsstukken is ge- heel overbodig. Het is niet de plaats van aankoop, maar

de plaats van afkomst van dit vee die onze aandacht verdient; dienaangaande weten wij nu echter met zekerheid, dat minstens 13 dieren niet uit Esthland afkomstig waren, en, wat meer is, dat juist van deze dieren reeds te Reval één gestorven is en twee zijn ziek geworden en dat de bovengenoemde agent de ziekte dezer dieren voor runderpest heeft gehouden. — Over de latere order, van niet te Londen, maar, om de reeds gemelde roden, te Hull te landen, geeft Hicks natuurlijk geene opheldering. — Ook de bewijzen, die H. voor de gezondheid van dit vee aanvoert uit de daadzaak, dat het door den inspecteur te Hull gezond verklaard werd, hebben niet de minste waarde. Wel was die inspecteur een deskundige; doch vooreerst is het genoegzaam bekend, hoe het bij dergelijke inspectien toegaat; ten andere is het niet noodig, dat bij de ontscheping te Hull reeds dieren duidelijk ziek waren; verder is het algemeen bekend, dat de ziekte in het begin, zooals hier bij één dier het geval was, zich niet door opvallende verschijnselen te kennen geeft, en zeker het minst bij zulke inspectie de aandacht zal trekken; eindelijk is het buiten twijfel, dat de inspecteur te Hull de Runderpest nooit gezien had.

Hotgeen wij tegen de bewijskracht van de attesten, die Hicks uit Esthland ontving, hebben aangevoerd, is ook geldig tegen het volgende officiële stuk, dat voorkomt in het *Journal de St. Petersbourg* van 5 Oct. 1865, n°. 223, en dat door het Russisch gezantschap te Londen aan het Departement van Buitonl. Zaken werd medegedeeld:

»In verschillende dagbladen, en zelfs in de officiële stukken, heeft men in het buitenland verspreid, dat de veeziekte, die tegenwoordig in Engeland heerscht, dáár zou zijn ontstaan door den invoer van runderen, uit de haven van Reval afgezonden. Naar aanleiding eener gehouden enquête ten gevolge van het daartoe door Z. Exc. den Minister van Finantiën gegeven bevel om den gezondheids-toestand van den veestapel in Esthland na te gaan en tevens

»op te geven het getal beesten die gedurende het jaar 1865
 »naar Engeland zijn uitgevoerd, zijn wij in staat tegen de
 »verkeerde mededeelingen der buitenlandsche organen de
 »volgende bepaalde feiten over te stellen:

»Sedert 1859, het tijdstip waarop zich in Esthland eenige
 »afzonderlijke gevallen der ziekte hebben voorgedaan, ver-
 »oorzaakt door den invoer van ossen uit de Ukraine, heeft
 »er in deze provincie volstrekt geene veeziekte gewoed,
 »terwijl de gezondheidstoestand van den veestapel daar uit-
 »muntend is.

»In den loop der maand Mei 1865 zijn door de stoom-
 »boot *Tonning* uit Reval naar Engeland uitgevoerd 321 ossen,
 »331 schapen en 3 paarden, die door geenerlei ziekte waren
 »aangetast."

De Engelsche Staats-commissie meldt in haar eerste rap-
 port, (31 Oct. 1865) dat de tot toen bekende feiten aan-
 gaande de lading russisch vee (feiten, die, zooals wij reeds
 boven opmerkten, natuurlijk niet zonder tegenspraak bleven;
 maar van eene zijde, die geen vertrouwen verdiende), geene
 stellige bewijzen leveren voor de bewering, dat de ziekte
 door dat vee uit Reval naar Engeland zou zijn overgebracht.
 Zij deelt verder mede, dat men de zaak op eene andere
 wijze zoekt te verklaren in het volgende uittreksel uit een
 schrijven van Hr. Ms. Consul-generaal te Hamburg:

»De heer SCHRADER, een bekwaam veearts, die door de
 »Hamburgsche regering is aangesteld om de voor vreemde
 »havens ingescheepte runderen en schapen te onderzoeken,
 »heeft mij gezegd, dat naar zijn gevoelen de ziekte aller-
 »waarschijnlijkst naar Engeland is overgebracht door invoer
 »van vee over Holland. Hij verzekert, dat in de vorige lente
 »eene groote hoeveelheid Hongaarsch vee uit Weenen door
 »Duitschland te land en langs de rivieren in Holland is in-
 »gevoerd; dat destijds de runderpest in de nabijheid van
 »Weenen, met name te Florisdorf, was uitgebroken, en dat
 »in de maand Mei een aantal beesten in of nabij Utrecht

» door de ziekte zijn aangetast. Ofschoon nu de ziekte later
 » in het jaar met veel grooter hevigheid in Holland uitbrak,
 » zou het toch zeer mogelijk zijn, dat zij reeds in Mei jl. uit
 » de Hollandsche havens naar Engeland overgebracht ware.
 » Aan het gerucht, dat ziek vee uit Reval in Engeland, hetzij
 » regtstreeks hetzij over Lübeck, ingevoerd zou wezen, hecht
 » men hier geen geloof, en in de daad is de afstand tusschen
 » Reval en Groot-Brittanje te groot om aan te nemen, dat
 » ziek vee uit die haven te Londen zou zijn gekomen, zon-
 » der dat zulks opgemerkt wierd.”

De Staats-commissie hecht een bijzonder gewigt aan het in dezen brief vermelde feit, dat thans zeer veel Hongaarsch vee op de Engelsche markt komt; zij voegt er bij, dat dit ook door getuigenissen van elders gestaafd wordt. Dit feit was hier te lande algemeen bekend; stellig zal geen deskundigen, die in de gelegenheid was het vee te zien, dat over den Nederl. Rijn-spoorweg werd doorgevoerd, het betwijfelen; maar niet minder stellig is het, dat (de mogelijkheid daargelaten) geen enkel feit bekend is geworden, waaruit men zou kunnen afleiden, dat zieke of besmette dieren over Nederland vervoerd, de runderpest in Engeland hebben gebragt.

Wat betreft den twijfel in het aangehaalde schrijven uitgedrukt, wegens den grooten afstand van Reval naar Engeland; tegenover onze kennis van den duur van het incubatietijdperk, in het onderhavige geval in verband gebragt met hetgeen wij weten van de reis en wat daaraan voorafging, heeft die twijfel geene reden van bestaan.

Hoe eindelijk de Heer SCHRADER er toe gekomen is, om te vertellen, dat: »in de maand Mei, in of nabij Utrecht een aantal beesten door de runderpest zijn aangetast” (!!!); dát is waarlijk onbegrijpelijk.

De politieke bladen, vooral de *Times* en een der ministerieele organen, de *Globe*, vulden hunne kolommen met artikelen over de heerschende ziekte. In den beginne twijfelend, sloegen ook deze weldra over naar de partij, die (met mis-

kenning, beschimping zelfs, van de wetenschappelijke mannen, die de ziekte, de Runderpest, met de vereischte maatregelen bestreden wilden hebben), van meening bleef, dat de ziekte in Engeland was ontstaan en hoogstens toegaf, dat haar buitenlandsche oorsprong mogelijk, maar niet bewezen was. Haar doel was bereikt; de groote bladen werkten op de regering en op het volk; de handel bleef vrij; maar een groot deel van Englands veestapel werd der vernieling prijs gegeven.

De *Times* van den 7^{den} Aug. zegt, dat het voor zeker wordt gehouden, dat de ziekte besmettelijk en uit het buitenland gekomen is; doch dat er zich enkele gevallen hebben voorgedaan, waarin zij zonder aanraking met zieke of met ingevoerde runderen ontstaan schijnt. (GevalLEN, die zich in alle epizoötien, ook nu weder bij ons te lande, hebben voorgedaan, doordat de wegen der besmetting niet altijd zijn op te sporen; maar gevallen, die vooral in Engeland geëxploiteerd werden, om de mogelijkheid van den binnenlandschen oorsprong te bewijzen en daardoor het geloof aan eene zuiver uitheemsche ziekte, aan de Runderpest, minstens aan het wankelen te brengen).

De *Times* zegt verder, dat de ziekte haren zetel heeft in het bloed en van hetzelfde karakter is als de veepest, die in de laatste jaren den veestapel van Rusland en Oostenrijk heeft geteisterd. Hij deelt verder eene van het gouvernement uitgegane aanschrijving mede, gedagteekend 2 Aug. en waarin gezegd wordt: »dat de ziekte veel gelijks heeft met, zoo »niet dezelfde is als die, welke in de laatste jaren in Rus- »land, Oostenrijk en de oostelijke landen van Europa in »wijden omvang heeft geheerscht en er de veepest is ge- »noemd, zijnde eene soort van typhuze koorts. Zij heeft »in die landen een zeer groot verlies aan vee veroorzaakt. »Volgens eene bij het gouvernement ontvangen opgave »zijn daardoor in het afgelopen jaar (1864) in Rusland »159,476 runderen aangetast en daarvan 104,714 gestorven.

» Waar de natuurlijke loop aan de ziekte wordt gelaten, is » de sterfte zelden minder dan 80 percent van de aangetaste » dieren.” En verder: » De wettelijke magt des gouverne- » ments ten aanzien van veeziekten is zeer beperkt, en bui- » tendien schijnt in landen, waar de regering de nitge- » breidste magt in dat opzicht heeft, hare uitoefening zeer » weinig gebaat te hebben (?!). Derhalve is het vooral de » zorg en omzigtigheid der bij den veehandel belanghebbende » partikulieren” (was er een slechter adres op te geven?) » waardoor de verspreiding der geduchte ziekte moet worden » verhoed.” Alzoo wordt aan de veehouders en de veehande- laren *aanbevolen*, nieuw gekocht vee afgezonderd te houden, bosmette runderen dadelijk te slachten en de stallen te rei- nigen; terwijl naar het oordeel van eenen door het gouver- nement geraadpleegden deskundige, den Hoogleeraar SIMONDS, (wiens oordeel men erkende; maar! — voor zoo verre men goed vond) op grond van de tot nog toe opgedane ervaring eene bepaalde wijze van geneeskundige behandeling nog niet kon worden voorgeschreven. De *Times* ziet zoo grooten zoo dringend gevaar in deze veeziekte, dat hij het gouvernement aanspoort, buiten zijne wettelijke bevoegdheid te gaan; (dat was de goede weg!) en in afwachting van de opening der parlaments- zitting maatregelen voor het behoud van Englands veestapel te nemen. Twee dagen later, over het voorkomen der ziekte in Northumberland sprekende, zegt de *Times*, dat het dáár bewijsbaar schijnt, dat de ziekte is aangebragt door eenige uit het buitenland, over Londen ingevoerde runderen.

De *Globe* was van oordeel, dat bij de twee tegenover- staande meeningen aangaande den oorsprong der ziekte, de waarheid denkelijk in het midden lag; dat namelijk de he- vigheid en besmettelijkheid eener uitlandsche veeziekte in Engeland vergroot waren door ondoelmatige behandeling van het vee bij het vervoer, in de stallen der Londensche mel- kerijen, enz. enz.

In het midden van Augustus, achtte de *Times*, naar al

de bekend geworden omstandigheden, het veel waarschijnlijker, dat de ziekte in Engeland, en bepaaldelijk in de stallen der Londensche melkerijen, gedurende de heete dagen van Junij jl. is ontstaan, dan dat zij door buitenlandsch vee is ingebracht; hij verklaarde zich dan ook voor alsnog tegen den door vee-fokkers geuiten wensch, dat de invoer van vee gestremd worde.

Te oordeelen naar een hoofdartikel van de ministerieele *Globe* van denzelfden tijd, bleef destijds de Engelsche regering van oordeel, dat de buitenlandsche oorsprong der veepest in Engeland nog geenszins buiten twijfel was gesteld.

In zijn nummer van 7 Sept. hield dit blad het voor eene uitgemaakte zaak, dat de veeziekte in Engeland is ontstaan, en meende het, dat hare oorzaak in atmosferische invloeden te zoeken is. Tegen het einde der maand September was het echter weder anders; — toen ontwikkelde dit regeringsorgaan het gevoelen, dat de aard en oorsprong der ziekte een nog op te lossen raadsel waren, en waarschuwde het tegen stelselzucht en vasthoudendheid aan eenmaal aangenomen begrippen in deze zaak, verklaarde toen verder, dat de regering, gaarne raad en voorlichting van deskundige of ervaren personen zullende aannemen (!?; in allen gevalle te laat) inmiddels al de in hare bevoegdheid liggende middelen tot wering der ziekte ter beschikking heeft gesteld van de plaatselijke overheden, op welke het ten deze vooral aankomt (???).

Deze aanhalingen zijn meer dan voldoende om te doen zien, hoe er in Engeland met deze zaak gespeeld is geworden; welke middelen er gebezigd werden, van welke wegen men gebruik maakte, om zijn doel, eene werkeloosheid der regering tegenover de dreigende ramp, te bereiken. Een groot deel van Englands schoone veevastapel werd aan bijzondere belangen ten offer gebragt; miskennis en minachting van het oordeel en den raad van bevoegde deskundigen maakten dat offer mogelijk.

Omstreeks het midden van Augustus 1865 vaardigde de

regering eene nieuwe verordening uit. Dit stuk zegt in den aanhef, dat de aard der ziekte tijdens het vaststellen der verordening van 24 Julij (zie blz. 203) nog niet zeker bekend was; doch dat later uitgemaakt is, dat zij van een typhoeuzen aard is, in 't algemeen door de benaming »cattle plague» (veepest) wordt aangeduid en te herkennen is aan de volgende verschijnselen: »groote zwakte, vele rillingen, wanke-
 »lende gang, koude ledematen, snelle en korte ademhaling,
 »neerhangend hoofd, roode oogen, uitvloeijing van slijmig
 »vocht uit deze en uit de neusgaten, ruwe plekken op de
 »binnenzijde der lippen en het ghemelte, doorloop of pers-
 »loopachtige ontlasting.»

De verordening (die deels slechts eene uitbreiding der eerste is) bepaalt:

1. Dat zij geldig is voor geheel Engeland en Wallis.

2. Dat zij betrekking heeft op vee.

3. Dat ziek vee moet aangegeven worden en dat de gewestelijke en plaatselijke besturen bevoegd zijn vee-inspecteurs voor bepaalde distrikten te benoemen, ten einde aan de onderstaande voorschriften en regelingen uitvoering te geven.

4. Dat de inspecteur binnen het distrikt, waarvoor hij benoemd is, de bevoegdheid heeft, om, zoo dikwijls hij zulks noodig oordeelt, plaatsen binnen te treden en te onderzoeken, waar hij met reden vermoedt, dat zich dieren bevinden, die aan de ziekte lijden.

5. Dat binnen zoodanig distrikt, waarvoor een inspecteur is aangesteld, iedereen die een dier heeft, dat aan de ziekte lijdt, verplicht is, dat dier, voor zoover dit uitvoerbaar is, van andere dieren afgezonderd te houden; en dat niemand, zonder de toestemming van den inspecteur, dusdanig dier en evenmin eenig dier dat in dezelfde schuur of stal heeft gestaan of met een ziek dier gedreven of in aanraking geweest is, ter markt mag zenden of van zijn erf verplaatsen.

6. Dat ieder dier, dat aan de ziekte sterft of wegens deze ziekte wordt geslagt, begraven moet worden, indien het uit-

voerbaar is, op de plaats, waar het gestorven of geslagt is, of (indien dit niet uitvoerbaar is) zoo nabij mogelijk; en dat, indien dit dier niet met de huid is begraven, deze moet worden gedesinfecteerd volgens voorschrift van den inspecteur.

7. Dat iedereen, op wiens erf zich zoodanige zieke dieren bevinden, die plaatsen moet zuiveren en desinfecteren volgens voorschrift van den inspecteur.

8. Dat iedere overtreding dezer verordening gestraft wordt met eene geldboete, door den regter te bepalen, doch niet hooger dan 20 pond sterling.

Verder werden de veeartsen in het algemeen en de inspecteurs in 't bijzonder uitgenoodigd om, ten einde de verbreiding der ziekte tegen te gaan, verschillende voorzorgsmaatregelen alom bekend te maken en aan de veehouders aan te bevelen. Deze hadden betrekking op :

1. Voorzigtigheid bij den aankoop van vee; afzondering van nieuw aangekocht vee gedurende minstens 12 tot 14 dagen.

2. Verwijdering uit de weide van ziek geworden vee; tenzij het van alle andere dieren kan worden afgescheiden, en op minstens 100 ellen afstands kan gehouden worden van alle wegen, waarlangs vee vervoerd kan worden.

3. Ophouden met het dagelijks drijven van vee naar en uit gemeenteweiden, zoolang de veeziekte in de buurt voorkomt; verwijdering van het vee uit die weiden naar de stallen der eigenaars, zoodra de ziekte uitbreekt op plaatsen, die aan die weiden grenzen.

4. Onverwijld afmaken en begraven van ieder dier, dat hevig door de ziekte is aangetast; desinfectering der huid vóór de verzending. (Dieren in steden, als begraven niet geschieden kan, te zenden naar den vilder of de mestfabriek).

5. Afhouden van de dieren van begraafplaatsen van vee, gedurende verscheidene weken.

6. Streng waken tegen alle indirecte gemeenschap van ziek met gezond vee, door oppassers, door honden en andere dieren.

7. Goed wasschen en zuiveren van het gezonde vee, vóór zijne verwijdering van ziek vee.

8. Desinfecteren met chloorkalk, of zoo mogelijk verbranden van alle voeder of stroo, dat bij zieke dieren gebruikt is.

9. Desinfecteren van de uitwerpselen der dieren iederen dag in de stallen of loodsen, en voordat ze vervoerd worden.

10. Bij 't uitbreken der ziekte op eene hoeve, de gezonde en nog voor voedsel geschikte dieren aldaar te slagten of anders met al de noodige voorzorgen naar het naastbijzijnde slagthuis te vervoeren en hunne huiden verder te desinfecteren.

11. Alle verzwakkende invloeden van de dieren afhouden; goede voeding en verpleging, enz.

De corstopgegevene *verordening* wier eenig nut bestaat in gedwongen opsluiting en *zooveel mogelijk* afscheiding van ziek en verdacht vee en het *zooveel mogelijk* beletten van het vervoer van dood vee, geeft weinig; dat behoeft geen betoog. De laatstopgegevene *voorzorgsmaatregelen*, men bedenke dit wel! zijn slechts *raadgevingen*, ten dienste van een ieder voor zooveel of voor zoo weinig als hij daarvan gediend wil zijn. Zij geven niets.

Eenige dagen later werd de opgegevene verordening weder uitgebreid.

Den 26sten Augustus verscheen namelijk eene nieuwe »order in council,» wier bepalingen, hoewel onvoldoende, toch dieper ingrijpen en in de hoofdzaak op het volgende neerkomen:

1. Zij is geldig voor alle deelen van Groot-Brittanje (Engeland, Wallis en Schotland).

2. Zij heeft betrekking op rundvee.

3. De gewestelijke en plaatselijke besturen zijn gemagtigd vee-inspecteurs te benoemen, als zij redenen hebben de nadering der ziekte te vreezen.

4. De bevoegdheid van iederen inspecteur strekt zich, binnen zijn distrikt, uit tot iederen veemarkt of iedere andere plaats waar zich rundvee bevindt.

5. De inspecteur heeft de magt, de afscheiding van alle zieke en verdachte dieren van gezonde te bevelen. Aan zoodanig bevel moet gehoorzaamd worden.

6. De inspecteur heeft de magt, een dier dat aan de ziekte lijdt in beslag te nemen, af te maken of te doen afmaken en op eene geschikte plaats te doen begraven.

7. De inspecteur heeft de magt, verdacht voeder of mest te doen desinfecteren of, zoo noodig, vernietigen. Ieder, op wiens erf zoodanig voeder of mest gevonden worden, moet aan de bevelen dicnaangaande gehoorzamen.

8. Het is verboden, een dier dat aan de ziekte lijdt naar eene markt te verzenden of te vervoeren, of zoodanig dier te verzenden of te vervoeren per spoorweg of per schip of vaarttuig langs de kust, of het te plaatsen of te drijven over of langs een grooten weg.

9. Strafbepaling tegen overtreding (als voren).

Geheel anders ging het in *Ierland!*

Ierland bezat een veestapel van 3,257,000 stuks, wier waarde op ruim 21 millioen pond sterling werd begroot. Het had in 1864 bijna een half millioen stuks vee uitgevoerd en daarentegen naauwelijks zeven duizend stuks van buiten ontvangen. Het wenschte, om van de verschrikkelijke ramp verschoond te blijven, een volstrekt verbod van invoer. De regering verklaarde, dat zij naar het gevoelen harer regtsgeleerde raadslieden geene bevoegdheid had om den invoer van vee uit Groot-Brittanje in Ierland geheel te verbieden; maar dat de administratie der in- en uitgaande regten magtiging had ontvangen om uitvoering te geven aan een Koninklijk besluit van het jaar 1856, houdende verbod van den invoer van besmet (!) vee.

Deze aanschrijving werd omstreeks de helft der maand September, te Dublin, door den onderkoning aan het publiek bekend gemaakt. Den 22sten Aug. werd te Dublin in eene talrijke vergadering van invloedrijke personen be-

sloten, de regering uit te noodigen, een verbod van den invoer van vee uit Groot-Brittanje in Ierland uit te vaardigen, hoewel zij reeds verklaard had daartoe niet gezind te zijn. Zes en dertig Iersche parlamentsleden wendden zich tot de Engelsche regering met een gezamenlijk verzoek om den invoer van vee in Ierland geheel te verbieden, onder aanbod om op deze overschrijding van de bevoegdheid der regering later de goedkeuring van het parlement te vragen en te helpen verwerven.

De *Globe* gaf een hoofdartikel, waaruit bleek, dat de Engelsche regering niet ongeneigd was om aan Ierland's wensch te voldoen; mits de aandrang der Ieren maar sterk en nadrukkelijk genoeg werd om tot versooning voor de overschrijding van de wettelijke bevoegdheid der regering te kunnen strekken. De wensch was aanhoudend, meer en meer dringend geuit; zelfs was er gedreigd met verbreking der Unie, indien Ierland's hoefdrijdrom werd opgeofferd aan angstvallig ontzag voor de letter eener wetsbepaling. Het was echter niet bij meetings, bij wenschen en dreigen gebleven. De spoorweg-maatschappijen weigerden uit Engeland afkomstig vee uit te vervoeren. De onderkoning van Ierland ging stellig het verst van allen; hij schroomde niet de zware verantwoordelijkheid eener wetschennis op zijne schouders te laden; op eigen gezag, maar door het Iersche volk gesteund, onderwierp hij het vee uit Engeland aangevoerd aan eene quarantaine van 14 dagen. — De Privy-Council moest voor den volkswil buigen; de invoer van vee uit Engeland in Ierland werd bij besluit van 25 Aug. verboden en Ierland's veestapel voor eene dreigende ramp behoed.

De September-aflevering van »*the Veterinarian*,» bevat onder het opschrift »*cattle plague*» een artikel der Redactie, waarin aangaande de wijze van overbrenging der ziekte naar Engeland alleen gezegd wordt, dat deze nog niet

met al die naauwkeurigheid kan worden aangetoond, welke noodig is om hen te voldoen, die, in strijd met de geheele geschiedenis der ziekte en de wetten harer verbreiding, aan hare spontane ontwikkeling bij de koeijen der Londen'sche melkerijen gelooven, en niet van de daadzaak, dat zij van uitheemschen oorsprong is, overtuigd willen zijn. De ziekte heeft zich, wel is waar, verbreid met eene snelheid, die in zekere mate het denkbeeld van spontaan ontstaan of miasmatische infectie kon schijnen te regtvaardigen bij hen, die geen acht sloegen op den buitengewonen invloed, dien het spoorwegstelsel op de verbreiding van het vee door het geheele land uitoefent.

The Veterinarian geeft in deze afl. verder opheldering, waarom in de Aug.-afl. slechts het feit werd medegedeeld, »dat er eene noodlottige ziekte onder het rundvee was uitgebroken, en dat de aandacht der regering er op gevestigd was.» De Redactie deed dit, omdat zij geen onrust wilde maken, »not wishing to be alarmists.» Er zijn natuurlijk omstandigheden, waarin zulk eene beweegreden geldig is; maar of zij in dit geval, in de maand Augustus bestaan mogt; nadat, sedert het laatst der maand Junij, de Runderpest nabij Londen was uitgebroken; dat kan, dunkt ons, geene vraag zijn. Dat zij toen bestaan kon voor een tijdschrift, waarvan een der beide Hoofd-redacteuren de Hoogl. SIMONDS is, de man, die de Runderpest uit eigen oogen had leeren kennen, die de ziekte in Engeland had onderkend, die wist, welke de eenige afdoende maatregelen zijn die tegen deze ramp genomen moeten worden, en die begreep hoe moeilijk de regering daartoe was te brengen; — dat is onbegrijpelijk. Waarlijk, als hier geen invloed der regering in het spel is geweest, dan houden wij deze ongerijmdheid voor een onoplosbaar raadsel.

The Veterinarian gaf in September 1865 de volgende beschrijving van het ziektebeeld en van de ontledkundige veranderingen, die men bij de lijkopeningen had gevonden.

Om hare duidelijkheid en ter vergelijking met den vorm, waaronder de ziekte hier te lande optrad, nemen wij die hier over.

Ziekteverschijnselen.

De eerstoptredende verschijnselen der ziekte zijn niet altijd dezelfde; doch verschillen eenigzins naar de hevigheid, waarmede zij een dier aantast; maar meer in het bijzonder naar mate óf de spijsverterings- óf de ademenhalingsorganen hoofdzakelijk zijn aangedaan.

Zoodra de ziekte zich openbaart, weigert het dier alle voedsel; dikwijls weigert het insgelijks te drinken. De herkauwing heeft opgehouden en het dier staat met neerhangend hoofd en teruggetrokken ooren. Tot beweging aangezet, toont het een groot verlies van krachten; het wankelt dikwijls, als ware het op het punt van te vallen. De huid is op sommige plaatsen heet, en dit is dikwijls opmerkelijk het geval tusschen de ledematen, vooral de achterste. Veelvuldig heeft er op deze deelen eene uitzweeting plaats, die opgevolgd wordt door scheuren en zweeren. De haren staan overeind, bepaaldelijk op het bovenste gedeelte van den hals, de schouders en den rug. De uiteinden der ledematen zijn in het begin der ziekte koud; in een later tijdperk maakt de verhoogde warmte van de oppervlakte des ligchaams plaats voor eene opmerkelijke koude, in het bijzonder langs de wervelkolom.

Vroegtijdig vloeijen tranen uit de oogen, die er rood en lijdende uitzien; uit de neusgaten heeft meestal eene waterige uitvloeijing plaats. Deze afscheidingen nemen aanhoudend toe en worden in een verder tijdperk der ziekte meer of minder etterig. De mond is heet, rood en slijmig, en vertoont dikwijls hier en daar ruwe plekken, vooral op de binnenvlakte der bovenlip en het harde gehemelte. De adem is stinkend. De ademhaling is versneld en in de verdere tijdperken in 't algemeen steeuwend. In sommige gevallen hoort men ook een zwakke hoest. De pols is snel en week, hij is reeds in het begin der ziekte nauwelijks voelbaar; met den hartslag is dit echter niet het geval.

In den beginne is de mestontlasting veelal vertraagd, doch doorgaans volgt doorloop, die tot persloop wordt; de mest is slijmig, vloeibaar en somtijds vuilgeel gekleurd of nu en dan bloedig. Het slijmvlies der scheede is in 't algemeen opmerkelijk rood en niet zelden hangt een taaije slijm uit de schaamlippen. Dikwijls bestaat er endeldarmpersing. In sommige gevallen neemt men aan de spieren der schouders en dijen ligte trekkingen waar, en evenzoo komt er huidemphyseem langs het bovenste gedeelte van den rug voor. Bij melkkoeijen houdt de melkafscheiding spoedig op; eene aanzienlijke vermindering in de hoeveelheid melk is een van de eerste teekenen der ziekte.

Wanneer de ziekte doodelijk afloopt, neemt het krachtverlies meer toe, de ademhaling wordt kort, snel en moeilijker, de mest wordt stinkend en meer slijmig en de lichaamsvlakte doodskoud. Sommige dieren sterven binnen twaalf uren na het begin der ziekte, doch in vele gevallen duurt zij tot den vijfden of zesden, enkele malen zelfs tot den achtsten of negenden dag.

De duur van het incubatietijdperk der ziekte verschilt; de meeste dieren worden ziek den tienden dag, nadat zij aan besmetting hebben bloot gestaan, doch bij sommigen trad de ziekte reeds den zevenden dag op.

Lijkbevinding.

Uit de verschillende verschijnselen, die zich in het verloop der ziekte voordoen, kan men reeds besluiten, dat de sectieverschijnselen verschillen zullen naar de organen die hoofdzakelijk zijn aangedaan, en dat zij in het bijzonder aan den duur der ziekte zullen beantwoorden.

In vele gevallen vindt men het gehemelte bedekt met een vuil geel exsudaat, dat op eene zweerende oppervlakte is gelegen. Somtijds is het slijmvlies der zwelgkeel donker scharlakenrood gekleurd; maar dikwijlder is het slijmvlies van het strottenhoofd, de luchtpijp en de luchtpijptakken geïnjectieerd en met eene laag exsudaat bedekt, dat van een'

zoowel sereuzen als etterigen aard is en eene verschillende dikte heeft, van een fijn vliesje tot ruim 6 lijnen (ned.). De longen zijn dikwijls, doch niet altijd, emphysematisch; hier en daar zijn zij hyperaemisch. Oude storingen, die het gevolg zijn van voorafgeganc ziekten, mogen niet met door de runderpest te weeg gebragte veranderingen verwisseld worden. Het hart is slap en in de linker kamer zijn in 't algemeen groote bloedvlekken aanwezig, die men echter niet voor specifieke teekenen der ziekte moet houden.

Na de opening der buikholte, neemt men aan het net dikwijls roode plekken waar. De darmen hebben eene ongewone kleur, doordat de veranderde gesteldheid van het darmslijmvlies reeds ten deele door den darmwand heen zichtbaar is; dikwijls zijn zoowel de solitaire als de zamengehoopte klieren zóó gevuld met secretum, dat zij voelbaar boven de oppervlakte uitpuilen. In de pens vindt men in 't algemeen eene hoeveelheid onverteerd voedsel; hier is, met uitzondering van eene enkele malen aanwezige roodkleuring, niets belangrijks waar te nemen. De boekmaag vertoont in menigvuldige gevallen alle kenmerkende teekenen der ziekte, door dat hare bladen pleksgewijze ontstoken zijn of in verzwearing verkeerren, en zelfs groote perforatiën, met rood gekleurde randen, vertoonen door het versterf en de verweeking der weefsels. Het weefsel der lever is meestal normaal; doch de galblaas is aanzienlijk gevuld. De piswerktuigen ondergaan slechts geringe veranderingen.

Het slijmvlies der lebmaag is nagenoeg altijd ontstoken; dikwijls vindt men het op talrijke punten in verzwearing; dit is bepaaldelijk het geval aan de openingen der follikels. In de darmen vindt men dezelfde ziekelijke veranderingen, bijzonder in den nuchteren darm en den kronkeldarm en ook in den blinden darm, welke laatste in vele gevallen een eigenaardig gespikkeld voorkomen heeft, doordat de follikels gevuld zijn met een vuil wit of geelachtig secretum.

Den 22sten *September* verscheen weder eene verordening, waarbij al de vorigen werden ingetrokken. Hare bepalingen, die in vele punten met die der vorige overeenstemmen, komen in de hoofdzaak op het volgende neder.

1. Zij is geldig voor geheel Groot-Brittanje. Zij heeft betrekking op *rundvee, schapen, geiten en varkens*.

2. De gewestelijke en plaatselijke besturen zijn gemagtigd vee-inspecteurs te benoemen. De inspecteurs moeten van tijd tot tijd verslag doen van hunne werkzaamheden. De besturen moeten de declaratiën van de dienstverrigtingen der inspecteurs goedkeuren. De inspecteurs zijn verplicht aan den Raad de gevraagde inlichtingen te geven.

3. Van de zieke dieren moet aangifte gedaan worden aan den inspecteur, of als er geen is, aan het bestuur.

4. De inspecteur is gemagtigd, binnen zijn distrikt, alle plaatsen waar zich dieren bevinden, binnen te treden, en, wanneer en waar hij noodig oordeelt, dieren te onderzoeken.

5. De inspecteur is gemagtigd, aan »cattle plague» lijdende dieren in beslag te nemen, aftemaken of te doen afmaken en begraven op eene geschikte plaats.

6. De inspecteur is gemagtigd, plaatsen waar zich zieke dieren bevinden of bevonden hebben te doen zuiveren en desinfecteren naar zijn goedvinden; evenzoo om voeder en mest te doen desinfecteren of zoo noodig vernietigen. De eigenaar of bewaarder der dieren moet aan zijne bevelen dienaangaande gehoorzamen.

7. De inspecteur kan de zieke dieren van de gezonde doen afscheiden. (Verder als voren).

8. Ieder eigenaar of bewaarder van zieke dieren moet deze zooveel mogelijk van andere dieren afgescheiden houden, en mag deze, zonder toestemming van den inspecteur, niet van zijn land of erf verwijderen.

9. Het is verboden zieke dieren te verzenden of te vervoeren, enz. (Zie de verord. v. 26 Aug.) Hetzelfde geldt voor dieren die met deze in denzelfden stal of dezelfde kudde

hebben verkeerd; of die met zieke dieren in aanraking zijn geweest; tenzij met toestemming van den inspecteur.

10. Het is verboden, zieke dieren op gemeente- of niet afgesloten weiden te houden; zoo ook in eenige weide in 't algemeen, waar zij, naar het oordeel van den inspecteur, de ziekte kunnen verbreiden.

11. Dieren, die aan de ziekte zijn gestorven of wegens de ziekte zijn gedood, moeten zoo spoedig mogelijk met de huid begraven, en met de noodige hoeveelheid ongebluschte kalk of een ander desinfecterend middel en minstens vijf voet aarde bedekt worden; in distrikten, waar een inspecteur is aangesteld, kan, met toestemming van den eigenaar, met deze dieren gehandeld worden, zooals de inspecteur zal bepalen.

12. Zoolang de runderpest in Londen of eenig gedeelte van het metropolitaan politie-distrikt voorkomt, mag op de veemarkt te Londen en andere markten binnen de gezegde streek alleen slagtvee gebragt worden; ieder dier moet dadelijk na den verkoop, op de gewone wijze gemerkt worden, als onmiddellijk voor de slagbank bestemd.

13. Wanneer een plaatselijk bestuur, op grond van eenig bericht in nieuwsbladen, het voor noodig verklaart, dat dieren, overeenkomstig deze verordening of nader aangeduide dieren van een bepaalden markt, voor een bepaalden tijd zullen uitgesloten worden; dan is het na de bekendmaking daarvan aan ieder verboden, zoodanige dieren op dien markt te brengen. Deze bepaling der verordening is, zoo zij nader niet wordt vernieuwd, slechts geldig voor drie maanden, te rekenen van af hare dagteekening.

14. Strafbepaling tegen overtreding (gelijk vroeger).

(Wordt vervolgd.)

DE SYMPTOMATOLOGIE EN PATHOLOGISCHE
ANATOMIE VAN DE RUNDERPEST IN
NEDERLAND EN ENGELAND,

MEDEGEDEELD UIT HET VERSLAG VAN DR. FÜRSTENBERG,

DOOR

A. W. H. WIRTZ.

[Dr. FÜRSTENBERG, die in September 1865 (met Prof. Dr. HERTWIG en den Veterinair-Assessor HALM uit Münster) op last der Pruisische regering ons land bezocht en zich van hier naar Engeland begaf, om een onderzoek aangaande de heerschende Runderpest in te stellen, heeft van zijne reis een uitvoerig en belangrijk verslag uitgebragt. Het is opgenomen in het *Wochenblatt* van de *Annalen der Landwirthschaft in den Königl. Preussischen Staaten*. Nos 46 en 47, 15 en 22 Nov. 1865.]

Dit verslag bevat de resultaten van een naauwkeurig onderzoek der ziekte in Nederland en Engeland. Van groot gewigt is het verschil, dat de vorm der ziekte in verschillende landen kan aanbieden en waarvan wij in FÜRSTENBERG's waarnemingen een bewijs vinden. De volgende mededeeling is slechts een uittreksel van het symptomatologisch en pathologisch-anatomisch gedeelte van zijn verslag.]

De Runderpest deed zich in Nederland voor als eene ziekte, waarbij al de slijmvliezen waren aangedaan, en wel voorheerschend die van den mond en de adembalingsorganen; zeer sterk leden echter ook die van de spijsverterings- en vrouwelijke geslachtsorganen.

De eerst aanwezige verschijnselen der ziekte waren: ophouden van den eellust en de herkaauwing; gering kwijlen; stroef, glansloos haar; aanzienlijke zwakte en neerslagtigheid; afwisseling der temperatuur aan de verschillende lichaamsdeelen. De neusspiegel was gewoonlijk droog, de blik zeer lijdend, het oog ingevallen. Mest- en urineontlasting hadden vrij regelmatig plaats. In de meeste gevallen was in dit tijdperk de pols reeds iets versneld en gewoonlijk nog matig vol, 55—60, in andere gevallen 70—80 p. m.; de adembaling was gewoonlijk iets versneld en kort, en werd nu en dan door een korten hoest afgebroken. Zeer spoedig, dikwijls reeds na verloop van eenige uren, was de adembaling in die mate veranderd, dat hare verschijnselen op den voorgrond stonden; zij was zeer versneld, dikwijls tot 50—55 maal p. m., kort en ging gepaard met steunen en sterke zamentrekking der buikspieren. De hoest nam toe; uit den neus vloeide eene geelachtige stof, die aan de neusranden tot korsten opdroogde. Het neusslijmvlies was nu meer, dan minder donkerrood gekleurd, in vele gevallen livide; het sterk geïnfilteerde, uitpuilende bindvlies had eene diffuse kersroode kleur, met ecchymosen op enkele plaatsen. Bij verreweg de meeste dieren vloeiden tranen over den binnen-ooghoek, die met eene geelachtige, samenhangende stof waren vermengd; de laatste bleef nabij dien ooghoek kleven, terwijl de tranen ter zijde van het aangezicht afvloeiden en eene vlakke greeve deden ontstaan. Het mondslijmvlies lood bijna altijd zeer erg; het gemakkelijkst waren de veranderingen waar te nemen aan het slijmvlies der onderlip en aan het tandvleesch der snijtanden. In erge gevallen was de kleur donker, livide, het epithelium grootendeels afgestooten; op enkele plaatsen waren nog geel gekleurde overblijfselen van hetzelfde aanwezig. Op het slijmvlies der lip en aan het tandvleesch waren knobbeltjes van verschillende grootte aanwezig; hetzelfde voorkomen hadden ook de slijmvliezen der wangen en van het gehemelte.

Behalve sterk kwijlen, vermeerderde afscheiding der traan- en HARDEN'sche klieren en meer profuse neusuitvloeijing, ziet men nu ook nog eene sterke, veelvuldige ontlasting van dunne, stinkende

mest. De doorloop is meestal uiterst profuus, de mest gewoonlijk grijsgroen, soms roodachtig bruin of wel door vloeibaar bloed rood gekleurd, of er zijn zelfs stukken gestold bloed in aanwezig.

Het slijmvlies der vulva en vagina is sterk rood gekleurd en met fragmenten van epithelium bedekt; uit de vulva vloeit eene troebele, slijmige stof.

De melksafscheiding heudt niet dadelijk op; zij vermindert veeleer langzamerhand, maar in hooge mate. De kleur en de overige eigenschappen der melk zijn veranderd.

De zieke dieren zijn zeer gevoelig voor drukking op het voorste gedeelte der wervelkolom, de schoft; zij buigen reeds ten gevolge eener geringe drukking het voorstel en den rug spoedig en diep door en steunen tevens pijnlijk.

De hooge graad van apathie duidt reeds op een bestaand hersenlijden; zooals ook door de obductie bevestigd wordt.

Ten gevolge van het laatste worden ook hoofd en hals eigenaardig gehouden, waardoor zich konstant een zeer groot aantal kleine plooijen ter zijde van den hals vormen.

Het bewustzijn vond ik in het begin der ziekte en ook nog na afloop der eerste periode, indien de ziekte niet al te akuit verliep, niet gestoord; doch in de latere tijdperken en in zeer akute gevallen was het reeds vroeger aanzienlijk gestoord, dewijl er alsdan bepaald delirium aanwezig was.

De krachten zinken zeer spoedig en de dieren zijn zeer apathisch, staan rustig of liggen stil, voor zoover de zeer versnelde ademhaling dit toelaat. Sommige dieren zijn echter ook van den beginne af zeer onrustig, steunen zeer luid, treden heen en weder, schijnen te delireren en liggen eerst rustig kort voor den dood, nadat zij neergevallen zijn. Enkele dieren, die rustig waren, worden tegen het einde des levens onrustig, staan op, treden heen en weder, als zij vastgebonden zijn of loopen waggelend, als zij los staan en zich vrij kunnen bewegen; doch vallen ten laatste neder, leggen den kop in de zijde en sterven.

Niet altijd is de secretie van het mondslijmvlies, de speekselklieren, het neusslijmvlies, de traan- en HARDEK'sche klieren zoo aanzienlijk, dat de secreta uit den mond, den neus en de ooghoeken afvloeijen; zoo ook zag ik niet bij alle dieren doorloop; zoodanige gevallen behooren in geenen deele tot de goedaardig verloopende,

dewijl deze dieren in den regel spoediger te gronde gaan dan die, bij welke die aandoeningen in hooge mate bestaan.

Is het hersenlijden in het begin der ziekte hevig, dan treden aanvallen van razernij op; doch dit komt slechts bij weinigen dieren voor.

Over 't geheel zelden, ontstaat er emphysema, dat zich over het geheele ligchaam uitbreidt; het wordt het eerst gezien op de lenden en breidt zich dan van hier naar de zijden van den romp en den hals uit.

Eene vorm, die slechts zelden wordt waargenomen, is die, waarbij de huid lijdt, en daarop een dergelijk proces verloopt als op het slijmvlies. Deze aandoening doet zich het eerst voor op den rug ter zijde der wervelkolom, waar kleine knobbeltjes ontstaan, die zeer spoedig gevolgd worden door afschubbing der epidermis. Dit exanthem breidt zich uit over den hals en de zijden van den romp. Dergelijke huidaandoeningen ontstaan ook, en niet zelden aan het uijer.

De duur der ziekte verschilt; dikwijls leven de dieren geene 24 uren na het optreden der eerste verschijnselen; bij de meeste duurt zij 4—5 dagen, zeldzamer 7—9 dagen, alvorens de dood volgt.

Is de puls niet zeer versneld, geschiedt de ademhaling niet met te sterke werking der buikspieren, ontstaan na 2—4 dagen teekenen van eetlust, herkaauwen de dieren nu en dan, wordt het haar iets gladder en likken de dieren zich den neus, wordt de mest vaster, bevat zij voederbestanddeelen; dan plegen de dieren te herstellen en soms herkrijgen zij zich vrij spoedig, doch gewoonlijk duurt het langer, alvorens de krachten toenemen en de voedingstoestand verbetert.

Immer is de vermagering aanzienlijk en ontstaat zij zeer snel, hetgeen bij de veranderingen, die in het ligchaam der zieke dieren plaats vinden, niet kan bevreemden.

Bij de runderen in *Engeland* zijn wezenlijk dezelfde verschijnselen waar te nemen; maar gewoonlijk treedt bij deze het lijden der ademhalingsorganen niet zoo sterk te voorschijn als in *Nederland*; de aandoening van het slijmvlies der luchtpijp is zelden zeer ver uitgebreid en in het algemeen zelden zoo beduidend als bij het Nederlandsch vee. De ademhaling, ofschoon zeer veranderd, is echter niet zoo zeer versneld; bij zeer zieke dieren telde ik herhaaldelijk slechts 40—42 ademtogten p. m.; de buikspieren zijn daarbij ook niet zoo sterk werkzaam; de dieren steunen niet zoo erg en hoesten niet zoo veel.

Het verloop der ziekte is bij het Engelsch vee veel sneller; niet weinig dieren sterven reeds na 24—36 uren, soms nog vroeger. Hoogst zeldzaam duurt hier de ziekte 6—8 dagen, alvorens de dood intreedt.

Terwijl in *Nederland* 12—15°/_o genezen, is in *Engeland* het cijfer der herstelden veel kleiner; volgens mijne waarnemingen en ingewonnen berigten bedraagt het welligt 5—6°/_o.

De lijkopeningen leeren ons, welke belangrijke verwoestingen de ziekte in korten tijd veroorzaakt heeft. Het slijmvlies van den neus, het strottenhoofd, de zwelgkeel, de luchtpijp en de bronchiën is dikwijls zeer donker, bijna zwart gekleurd en overal gedrenkt met een donkerrood vocht; zijn epithelium heeft op grootere of kleinere plekken losgelaten en is verdwenen. Op het slijmvlies van het strottenhoofd zijn steeds, op dat van den neus en de zwelgkeel niet zoo bestendig, grootere of kleinere zwarte vlekken aanwezig, die door versterf van het slijmvlies ontstaan, zoo als dit bij diphtheritis plaats heeft; de zwarte kleur hangt af van eene zwarte, uit weefseldetritus, enz. bestaande stof. De slokdarm is in vele gevallen in zeer erge mate aangedaan; hier zijn deels kleine, geels, tamelijk dicht bij elkander zittende knobbeljes aanwezig, deels geele vlekken waar te nemen, waaronder het slijmvlies zijn epithelium verloren heeft.

De pens, de netmaag en de bockmaag bevatten steeds vochtig voedsel; pathologische veranderingen in deze organen behoeven tot de zeldzaamheden; slechts zeldzaam neemt men aan de cardia geëxcorieerde plekken waar; doch bij alle aan de ziekte gestorven dieren is de lebmaag aangedaan; chymus ontbrak bijna altijd. Het slijmvlies heeft eene donkere, diffuse, roode kleur; óf op den rand der plooiën, óf op het gedeelte van het slijmvlies, dat tusschen de plooiën is gelegen, komen verhevenheden voor in verschillend aantal en van verschillende grootte. Deze knobbeljes zijn ontstaan door de zwelling der zoogenaamde solitaire follikels; hunne kleur verschilt; zelden zijn zij donkerrood, gewoonlijk witachtig of geelachtig; enkele bezitten in het midden eene kleine opening en verdieping, andere bevatten eene vaste, geelachtige stof. Aan den pylorus ziet men in bijna alle gevallen dergelijke zwarte, geëxcorieerde plekken als in

den larynx en den pharynx, waar evenzoo het slijmvlies door versterf verstoord is. Zelden vindt men hier zweeren, omdat de ziekte in de meeste gevallen zóó snel verloopt, dat eene reactie van de aan de verstoorde plaatsen grenzende deelen niet heeft kunnen tot stand komen. Het epithelium van het maagslijmvlies heeft geheel losgelaten en is verloren gegaan.

Het darmkanaal is in zijn geheel verloop aangedaan. Het is zeer rood gekleurd; deze roodheid is ook hier diffuus en treedt in de duune darmen op de dwarsche, in de dikke darmen op de overlangsche plooijen sterker te voorschijn; in het slijmvlies der dunne darmen is eene diffuse verdeling van zwart pigment, in groote mate vooral nabij of op de PELLER'sche kliergroepen, waar te nemen. De solitaire follikels zijn in de dunne darmen in gering aantal zichtbaar; in de dikke darmen vindt men ze in grooten getale als knobbeltjes van verschillende kleur en grootte. In het achterste gedeelte van den endeldarm zijn bij de meeste dieren, ten gevolge van de aandoening van het slijmvlies, welligt ook ten deele veroorzaakt door de scherpte der excrementen, grootere of kleinere erosieën aanwezig. Ook op de uitwendige huid aan en om den anus komen dergelijke erosieën voor. Even als in de lebmaag is ook in het geheele darmkanaal het slijmvlies van epithelium ontdaan. Deze afstooting van het epithelium moet reeds zeer vroegtijdig plaats hebben, dewijl ik ze zoowel in de zeer spoedig als in de langzamer verloopende gevallen aantrof.

Het slijmvlies der baarmoeder is insgelijks aangedaan; in enkele gevallen was het donker, livide gekleurd, en pleksgewijze met eene graauwe, vrij taaije en ongelijkmatig over het slijmvlies verbreide stof bedekt. In de meeste gevallen is het lichtrood gekleurd en met eene grijsgeele, slijmige stof belegd. Het slijmvlies der scheede is altijd sterk rood en wel diffuus kersrood gekleurd; nabij de vulva komen plaatsen er in voor, waar het slijmvlies verstoord is, geelachtige vlekken, en overblijfsels van epithelium. Op de huid der vulva en het slijmvlies der schaamlippen komen dergelijke geëxcorieerde plaatsen voor, die deels het gevolg zijn van het aldaar verloopend ziekteproces, deels veroorzaakt worden door de scherpe inwerking der drekstoffen op deze deelen. Van de vagina zet zich de aandoening van het slijmvlies voort over de pisbuis en de blaas; in enkele gevallen waren, behalve de bij bijna alle gestorven dieren

aanwezige roodheid van het slijmvlies, bloedextravasaten in den bodem der blaas aanwezig. De nieren waren steeds normaal.

Aan de lever en de buikspeekselklier waren geene pathologische veranderingen waar te nemen. De galblaas was in enkele gevallen aangedaan; haar slijmvlies was dan rood gekleurd en bevatte op enkele plaatsen kleinere of grootere ecchymosen; in deze gevallen was ook de ductus choledochus en waren zelfs de grootere levergalbuizen sterk rood gekleurd.

Aan de milt was geen enkel maal eene pathologische verandering waar te nemen; hare kleur was geheel normaal. De mesenteriale en lympha-klieren waren oedemateus, overigens niet ziekelijk veranderd.

Bij al het *Hollandsch* vee was het slijmvlies der luchtpijp in hoogen graad aangedaan; het was meestal donkerrood, bijna zwartachtig van kleur en bezat op verschillende plaatsen, in de meeste gevallen in zijn bovenste gedeelte, nekrotische plekken; zelden werden deze tot aan de verdeeling der bronchiën of diep in de laatste aangetroffen. Niet alleen het slijmvlies, maar ook het submucus en zelfs het tusschen de ringen gelegen bindweefsel waren met een donkerrood vocht geïnfilteerd; buitendien zag ik op het tracheaal slijmvlies kleinere of grootere vlekken van eene geelachtige stof. Bij het *Engelsch* vee wordt eene dergelijke aandoening slechts zelden aangetroffen; al was ook het slijmvlies rood en los en die geele, in vlekken er op liggende stof aanwezig, dan was toch de roodheid nooit zoo donker, en de infiltratie op verre na niet in die mate aanwezig als bij het *Hollandsch* vee. Het slijmvlies der bronchiën is bij het laatstgenoemde vee evenzoo veranderd als dat der trachea, en deze aandoening breidt zich tot bijna aan de longblaasjes uit. Het eigenlijk weefsel der longen is in geringe mate hyperaemisch; bijna altijd was longen-emphysema aanwezig.

Het hart is slap; het is óf met bloed gevuld, óf bevat slechts kleine hoeveelheden bloedstolsel; onder het endocardium van het linker hart zijn op verschillende plaatsen donkerroode vlekken van onderscheidene grootte aanwezig; hunne kleur is diffuus rood, als of zij alleen door afzetting van bloedkleurstof ontstaan waren.

Het spinnewebsvlies der hersenen was sterk met bloed geïnjecteerd en op hetzelfde waren op verschillende plaatsen kleine, witgeelachtige vlekken aanwezig, die ligt te verwijderen waren, althans gemakkelijk

door het uit de hersenkamers tredende, lichtgeelachtige vocht weggespoeld werden. De hoeveelheid vocht in de hersenholten was niet gering. De kleur der hersenen was op de doorsnede geelachtig; de hersenmassa zelve scheen iets vaster dan in den normalen toestand; de vaten waren ook hier vrij sterk met bloed gevuld.

Het *mikroskopisch onderzoek* heeft geleerd, dat het slijmvlies van de lebmaag en van het geheele darmkanaal volkomen van epithelium is ontbloot; de epithelium-bekleedsels der darmvlokken neemt men als holle cilinders in den darminhoud waar; de epitheliumcellen, die met andere cellen in het vocht vrij rondrijven, bezitten duidelijk de kenmerken van beginnende vetmetamorphose; veel verder dan in de epitheliumcellen der darmen, is dit proces voortgegaan in die van het slijmvlies van den mond, den neus, de keelholte, de luchtpijp, enz.; de op de laatstgenoemde slijmvliezen voorkomende geelachtige vlekken, die het aanzien van vliesjes hebben, bestaan uit een agglomeraat van epitheliumcellen, waarin de vetmetamorphose vrij uitgebreid ontwikkeld is.

De zwarte massa's op de geëxcorieerde plaatsen van den larynx, enz., bleken weefseldeëtritus te zijn, die uit vervallen bloedligchaampjes en cellen bestond.

De bloedligchaampjes verkeerden, zooals onder het mikroskoop duidelijk te zien was, in omvorming; naast de roode was een niet gering aantal zoogenaamde witte bloedligchaampjes aanwezig; bovendien werden in het aderlijk bloed en in het donkerroode vocht op de trachea langwerpige, duane, witte ligchaampjes aangetroffen, over wier aard nog niet kan beslist worden. De geele knobbeltjes in de maag en het darmkanaal, de aangedane solitaire follikels, bevatten een vast, geel agglomeraat van door vetmetamorphose verstoorde embryonale cellen.

Uit eene slechts oppervlakkige beschouwing der veranderingen, die de ziekte in het ligchaam te weeg brengt, blijkt, dat deze van een diep ingrijpenden aard zijn, en dewijl de opgegeven pathologische veranderingen gevonden worden, zoowel bij dieren, die slechts eerst korten tijd ziek zijn, als bij die, welke reeds langer aan de ziekte lijdend, is de zwakheidstoestand, die mede tot de eerste verschijnselen

behoort, gemakkelijk te verklaren. De geheele voeding des ligchaams heeft reeds vroegtijdig volkomen opgehouden ten gevolge van het zeer spoedig loslaten van het epithelium op het maag- en darmslijmvlies; hierbij komt de diphtheritis op het mond- en keelslijmvlies, verder op dat van den neus, het strottenhoofd en de luchtpijp, een lijden, dat buiten de aandoening van de maag en het darmkanaal reeds voldoende is, om het leven der dieren in het grootste gevaar te brengen; nemen wij eindelijk nog het lijden van het slijmvlies der bronchiën in aanmerking, waardoor de ademhaling in hooge mate wordt belemmerd, dan doet zich het geheel aan ons voor als eene ziekte van het rundvee, waarbij de prognose van den beginne af de ongunstigste moet zijn, die er gesteld kan worden.

Geheel afgezien van hetgeen de lijkopeningen der gestorven dieren ons leeren, hebben wij door de bij onze europeesche runderrassen genomen, men mag zeggen eene eeuw lang voortgezette proeven, de overtuiging verkregen, dat eene genezing der ziekte bij ten minste $\frac{9}{10}$ der zieke dieren niet te bewerken is, en dat zich in het algemeen nimmer van te voren laat bepalen, of de aangetaste dieren zullen herstellen. De waarnemingen hebben wijders geleerd, dat genezingsproeven zich ten opzichte van de uitbreiding der ziekte als hoogst gevaarlijk hebben bewezen. Aanteekeningen betreffende dit punt zijn in grooten getale voorhanden, en hij, die de geschiedenis der ziekte kent, of hij, die zich er mede bekend maakt, zal het nadeel dezer genezingsproeven weldra inzien; bovendien zal de juistheid van de reeds sedert meer dan 60 jaren bij ons in aanwending gebragte wijze van uitroeijing der ziekte bij die waarnemingen in het oog springen.

Ieder, die de zoo spoedig tot stand komende, boven opgegeven pathologische veranderingen overweegt, zal inzien, dat in alle hevig en snel verloopende gevallen der ziekte, een gevolg der behandeling volstrekt niet te verwachten is; want, gelijk reeds is vermeld, is de voeding des ligchaams geheel opgeheven ten gevolge van het volkomen ophouden der verrigtingen van de lebmaag en het darmkanaal, en zouden de processen, die de voeding tot stand brengen, eerst dan weder kunnen plaats hebben, als op de genoemde organen weder epithelium was voortgebracht; en deze vorming zoude, zoo zij overigens mogt plaats vinden, bij het bestaan der andere insgelijks diep in het vormingsleven des ligchaams ingrijpende aandoeningen, meer tijd vorderen, dan het ligchaam in staat is te verdragen. Het is te betwij-

folen, of geneesmiddelen, welke aan de dieren toegediend worden, uit de maag, en wel de eerste 3 afdeelingen van dit orgaan, verder geraken, aangezien de werkzaamheid dezer organen, zooals het ophouden hunner beweging aanduidt, geheel stil staat; het is nog meer te betwijfelen, of de werkzame bestanddeelen der geneesmiddelen uit de genoemde organen in het bloed opgenomen worden; immers, dewijl de werkzaamheid dezer maagafdeelingen stil staat, kan er gevoegelijk geen sprake zijn van een resorptievermogen, dat bij gezonde dieren in deze deelen slechts zeer gering is. Hetzelfde is het geval met de lebmaag. Ten allen tijde, dat men beproefd heeft de ziekte te genezen, heeft men zich overtuigd, dat er geene reactie van het ligchaam op de aangewende geneesmethoden en geneesmiddelen plaats had. In die gevallen, waar de veroorzaakte pathologische processen niet te uitgebreid en te hevig optreden, in die gevallen bij gevolg, waar de lebmaag en het darmkanaal weinig lijden, waar de diphtheritis van de slijmvliezen der mond- en keelholte en der luchtpijp slechts eene geringe uitbreiding verkrijgt, waar het hersenlijden gering is, zal men herstelling kunnen verwachten. Het aantal dezer gevallen is echter, zooals de ondervinding geleerd heeft, bij alle rundveerassen, die niet tot het steppenras behooren, zeer gering; verder is na het optreden der eerste verschijnselen bij een dier nog niet te bepalen, of de ziekte een goedaardiger beleop zal nemen. Wij moeten dus bij het ontstaan der epizoötie onze aandacht alleen op de uitroeiing, niet op het genezen der ziekte vestigen; willen wij van twee kwaden het minste kiezen, dan kunnen wij alleen het tot nu toe gevolgde stelsel huldigen, het uitroeijen van de ziekte en hare smetstof, overal waar zij voorkomen, door het dooden der zieke en verdachte dieren, en bovendien het nemen van al die maatregelen, welke het indringen en overbrengen der smetstof in kudden verhinderen.

Sedert het optreden der runderpest in Engeland en Nederland vinden wij de ziekte dikwijls *typhus contagiosus boum* genoemd; deze benaming is door de Fransche, de Nederlandsche, de Belgische, en ook de Engelsche regering aangenomen. Ofschoon reeds voor meer dan 50 jaren de ziekte als identisch met den typhus van den mensch werd beschouwd, heeft echter deze bepaling thans van tijd tot tijd eene tegenspraak gevonden, die ik ook zeer gegrond vind. Het wezen

der Runderpest komt, ook volgens mijne onderzoekingen, niet overeen met het wezen van de ziekte van den mensch, die typhus genoemd wordt. Twee aandoeningen van organen, die wezenlijk tot den typhus behooren, worden bij de runderpest niet waargenomen, namelijk de miltzwelling en de zwelling der darmscheils- en lijmphaklieren. Bij den mensch komen twee andere ziekten voor, welke in hunne pathologische veranderingen meer met de runderpest overeenstemmen. De eene is de *diphtheritis*, die aan het slijmvlies van de keel, het strottenhoofd, de luchtpijp, den neus en den pijlorus van de maag voorkomt. Daarentegen ontstaan er in de maag en het darmkanaal dergelijke pathologische veranderingen, als wij steeds bij de *cholera* aantreffen.

FÜRSTENBERG'S oordeel over de maatregelen tegen de Runderpest in Nederland.

In weerwil van het nadeel, dat, zooals de ervaring geleerd heeft, aan het behandelen der ziekte verbonden is, hebben de Nederlanders en Engelschen weder den noodlottigen weg ingeslagen en getracht de ziekte te genezen; men meende, dat het aan de in den tegenwoordigen tijd op een' hooger trap van ontwikkeling staande veeartsenijkunde eer zou kunnen gelukken de ziekte te genezen dan in vroeger tijd; en toch heeft de zoo veel vooruitgegangene veeartsenijkunde, die zich sedert jaren met de nasporing van het wezen dezer ziekte heeft bezig gehouden, niet anders dan de uit vroegere waarnemingen bekend geworden daadzaken bevestigd, eene omstandigheid, die aan gindsche volken niet bekend schijnt te zijn. Zij meenden, dat de geschiedenis der ziekte voor hen niet was geschreven, eene meening, die wij maar al te dikwijls, ook bij andere aangelegenheden aantreffen. Het niet waardeeren der geschiedenis is oorzaak, dat gindsche landen weder al het vreeselijke dezer ramp ondervinden en ontzaggelijke verliezen lijden.

Dat de runderpest zich in Nederland verder uitbreidde, en uitbreiden moest, in weerwil van de in de Ministeriële bekendmaking van den 29. Aug. voorgeschreven maatregelen, ligt voor de hand. De eigenaars van vee waren niet verplicht de zieke en verdachte dieren te dooden en te begraven; hun werd in tegendeel toegestaan, de

zieke dieren te behandelen of ze te slachten en het vleesch te verkopen. De gestorven dieren moesten, na inkerving der huid, in 5 voet diepe kuilen begraven, en daarin met ongebluschte kalk en vervolgens met eene 5 voet dikke aardlaag bedekt worden.

Bij het slagten der zieke dieren, dat na goedkeuring van een deskundige, onder toezigt der politie plaats had, moest vooral daarop gelet worden, dat alle afval, zooals bloed, ingewanden, pooten, enz. diep werden begraven, opdat de honden ze niet zouden opzoeken en wegslepen. Het vleesch der geslagte dieren, waarbij de huid nog aan een deel des ligchaams vastzittend aanwezig moest zijn, werd, nadat het 24 uren gehangen had, nog eens gekeurd en de huid vervolgens onder toezigt der politie naar eene looierij gebracht.

Niet al deze maatregelen werden zóó uitgevoerd, als zij waren voorgeschreven; zoo werden gedeelten van gestorven dieren in het water geworpen; pooten, enz., werden door honden weggesleept. Wegens het groot aantal gevallen, die destijds voorkwamen, schijnt het zeer bezwaarlijk te zijn geweest, de voorgeschreven maatregelen naar behoren ten uitvoer te brengen. Het getal ambtenaren met die uitvoering belast was buiten twijfel te gering, te meer, omdat het toezigt uit hoofde van de gesteldheid van het land hoogst moeilijk was.

Slechts één maatregel, het dadelijk afscheiden der ziek schijnende dieren van de gezonde, kan welligt, indien daaraan goed de hand gehouden wordt, het getal ziektegevallen doen verminderen; maar het is waarschijnlijker, dat hierdoor de ziekte slechts langer in eene kudde blijft bestaan. Het afscheiden der zieke dieren, dat bij iedere besmettelijke ziekte noodzakelijk is, moest hier plaats hebben, omdat zich altijd een groot aantal runderen in eene gemeenschappelijke weide bevinden. Het voor en na ziek worden der dieren heeft voor den eigenaar het voordeel, dat hij de verdachte dieren ten regten tijde slagten kan en daarvoor op die wijze nog een goeden prijs kan bekomen; dewijl het vleesch dezer dieren stellig een beter en krachtiger voedsel is dan dat der zieke. Door de ziekte ondergaat zeer spoedig een groot deel der voedende stoffen in het ligchaam zoodanige omzetting, dat zij voor de voeding van geene waarde meer zijn.

Stellig heeft de epizoötie eene groote uitbreiding kunnen verkrijgen, door dat er geen acht geslagen werd op het overbrengen der ziekte door menschen, honden, maar vooral door schapen. Enz.

Mengelwerk.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJ- KUNDE IN NEDERLAND.

*Programma voor de Algemeene Vergadering te
Utrecht, op Dingsdag, den 5^{den} September 1865,
des voormiddags ten 10 ure, in de Zaal naast
den Schouwburg.*

Gewone werkzaamheden.

1. Indienen der volmagten volgens art. 28 en voorstelling van bezoekers die geen lid zijn, overeenkomstig art. 12, 3 al. en art. 26.
2. Opening der Vergadering.
3. Verslag van den toestand der Maatschappij.
4. Benoeming van eenen hoofdbestuurder in de plaats van den Heer HENGEVELD, art. 20.
5. Rekening en verantwoording, benevens in ontvangst nemen der contributiën, art. 12.
6. Voorstellen.

Veeartsenijkundige mededeelingen.

- a. Opgave der heerschende veeziekten 1864/65.
- b. id. inëntingen bij runderen en schapen in 1864/65.
- c. Genccs-, heel- en verloskundige gevallen, veeteelt, hoefbeslag en hofziekten, instrumenten en operatiën.

PAUZE.

Bespreking van opgegevene onderwerpen.

1. F. C. HEKMEIJER. Ofschoon in ons land betrekkelijk weinig processen ten gevolge van koop en verkoop der huisdieren plaats hebben, komen die echter voor. Het *Burgerlijk Wetboek* geeft daartoe de regelen aan de hand. Behalve deze wetten bestaan er in sommige streken nog plaatselijke regelen, waarnaar men zich gedraagt en waaraan men gewoon is zich stilzwijgend te onderwerpen. Deze wetten, die dikwijls in strijd zijn met de bepalingen van het *Burgerlijk Wetboek*, worden *costuum wetten* genoemd, en zijn daarom van gewigt, wijl de regter die, volgens Art. 1547 1) van genoemd Wetboek, in aanmerking moet nemen bij het vellen van zijn vonnis.

Er is niets bekend van deze plaatselijke wetten, en echter was de kennis daarvan van veel gewigt. — Men vraagt daarom eene opgave daarvan, in de verschillende streken van ons land, om daarvan een geheel te vormen, ter plaatsing in het tijdschrift.

2. HENGEVELD. (Opgave aan) over de ziekten en gebreken, die eigen zijn aan het klimaat. Vergelijk hiermede bl. 127 van het tijdschrift, 1^e jaarg.

3. STEMPEL en OVERBOSCH. Hoe kan men de pokziekte onderkennen bij gevleesde en vette koeijen?

4. VAN HULST. De onderhuidsche inspuiting van geneesmiddelen heeft in den laatsten tijd in de menschelijke geneeskunde veel opgang gemaakt. Is deze geneeswijze reeds op de dieren toegepast, en, zoo ja, bij welke ziekten en met welk resultaat?

5. KEGELAER. Wat zijn de oorzaken van taaije melk en het slecht boteren der melk bij de koeijen?

6. VAN DAM. Welke tijd van het jaar acht men het geschikste voor de inënting der longziekte bij het rundvee, en wat zijn in het algemeen de eigenschappen van goede inëntstof?

7. ALERS. Wat is de meest algemeene vorm waaronder de influenza optreedt, en in welke betrekking staat deze ziekte tot de keelziekte en de longziekte der paarden?

1) Art. 1547. »De regtsvordering, voortspuitende uit gebreken die de vernietiging van den koop ten gevolge hebben, moet door den koper aangelegd worden binnen een korten tijd, overeenkomstig den aard der gebreken, en met inachtneming der gebruiken van de plaats alwaar de verkoop gesloten is.

8. F. C. HERMELER. In Duitschland heeft men bij de biggen van de *kleine engelsche* varkensrassen vet-degeneratie van bijna alle deelen des lichaams waargenomen, waaraan zeer vele biggen sterven. Is die ziekte ook hier te lande bekend? Zoo ja, welke middelen worden daartegen aangewend?

9. WEITZEL. Kan de zoogenaamde gelligheid der kocijen (cachexia aquosa-chlorosis?) in het begin der ziekte onderkend worden?

10. HENGVELD. Welke middelen zija er aangewezen tegen het inslepen van besmettelijke veeziekten door middel van spoorwegen, en ter voorbehoeding tegen besmetting van gezonde dieren die in de wagons vervoerd worden?

11. Opgave van onderwerpen voor de Algemeene Vergadering.

12. Sluiting der Vergadering.

Vastgesteld te Utrecht, op den 22sten Julij, 1865.

*Het Hoofdbestuur der Maatschappij ter bevordering
der Veeartsenijkunde in Nederland,*

J. B. SNELLEN, *Voorzitter.*

G. J. HENGVELD, *1^e Secretaris.*

NB. Men wordt vriendelijk verzocht, om indien men eenige opgaven over een of ander der bovenstaande mededeelingen of onderwerpen wil geven, die zooveel mogelijk schriftelijk in te dienen op den dag der vergadering, of ze vóór dien tijd te willen toezenden aan den 1^{en} Secretaris.

NB. NB. Na den afloop der vergadering zal de maaltijd gehouden worden worden bij WOLTERS, hotel la Station, in de onmiddellijke nabijheid van den Rijn- en Centraal-Spoorweg.

NB. NB. NB. Volgens art. 36 heeft het Hoofdbestuur besloten om op den dag der vergadering ook veeartsen en voorstanders der veeartsenijkunde, die geen lid zijn, toe te laten tot de Algemeene Vergadering tegen betaling der halve contributie à f 1,50.

Deze vergadering is op den bepaalden dag gehouden. Het hoofdpunt van behandeling was de uitgebroken runderpest. De vergadering was daardoor voor de deelnemende leden zeer belangrijk. De Redactie had gehoopt, aan de leden, die er niet tegenwoordig konden zijn, spoedig het verslag dier vergadering bekend te kunnen maken. De eerste helft (vel 9—12) van deze dubbel-aflevering was destijds gereed en nagenoeg geheel gedrukt. Zij verscheen niet als 3de afl., maar bleef wegens het belang der zaak, en omdat er voor eene afzonderlijke 4de afl. nog geen enkel stuk voorradig was, wachten op mededeelingen over het onderwerp van den dag, van hen, die in staat waren ze te leveren, in de eerste plaats echter op het verslag der algem. vergadering.

Tot heden heeft de Redactie niet het minste van dien aard ontvangen, noch eenig verslag, noch eenig stuk, dat in de genoemde vergadering mogt ontvangen zijn ter plaatsing in het tijdschrift.

Om van de vergadering toch iets (maar wij hopen, *voorloopig*) mede te deelen, kunnen wij thans niet anders doen dan hier overnemen, hetgeen de Heer Dr. L. MULDER, Hoofd-Redacteur der Landbouw-Courant, Corresponderend Lid onzer Maatschappij, reeds heeft bekend gemaakt.

A. W. H. WIRTZ.

*Kort Verslag van de Derde Algemeene Vergadering
der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenij-
kunde in Nederland, gehouden te Utrecht, den
5^{den} September 1865.*

*(Overgenomen uit het Bijvoegsel tot de Landb.-Cour. van
7 September, N°. 37, blz. 152.)*

Drie leden van het Hoofdbestuur waren door hunne bezigheden als leden der Gouvernements-Commissie voor de runderpest verhindert deze vergadering bij te wonen. Het Voorzitterschap werd waargenomen door Dr. C. G. VON REEKEN, Onder-Voorzitter, terwijl als Secretaris fungeerde de 2^e Secretaris F. TH. WEITZEL.

De Voorzitter heet de leden hartelijk welkom. De Heer G. J. HENGEVELD wordt met bijna algemeene stemmen als lid van 't Hoofd-

bestuur (1° Seer.) herkozen. De toestand der kas was door de groote uitgaven ten dienste der Commissie, voor de runderpest benoemd door het Hoofdbestuur, niet bemoedigend; daar deze Commissie echter meestal voor vee-eigenaars werkzaam was, meende men eene krachtige financiële hulp van deze te mogen verwachten.

Door de vergadering werd besloten, dat er door het Hoofdbestuur spoedig aan de Regering een adres zal worden gerigt aangaande het wenschelijke, dat bij de wet een einde gemaakt worde aan de anarchie, die op veeartsnijkundig gebied in ons vaderland heerscht. Men achtte zulk eene poging — eene herhaling van wat tot nog toe zonder succes geschiedde — vooral van waarde in deze dagen.

De Heer WEITZEL, lid der Regerings-Commissie, heeft daarop allerbelangrijkste mededeelingen gedaan over de heerschende veeziekte. Zelf bij herhaling ooggetuige van aan de ziekte lijdende en van de lijkopening van daaraan gestorven runderen, gaf hij eenige der voornaamste kenmerken aan, waar te nemen bij het nog levende en het doode dier. De Commissie, waarvan hij lid is, is ijverig werkzaam, heeft den Minister zeer kort na hare benoeming van hare meening doen blijken en maatregelen voorgeslagen tot stuiting der ramp.

Na het aanhooren van de mededeelingen des Heeren W., en de naar aanleiding daarvan gehouden langdurige discussiën, — zijnde er nog leden ter vergadering, die ook gevallen der veeziekte zagen — besluit de vergadering met algemeene stemmen, en verzoekt den aanwezigen Redacteur der Landbouw-Courant daarvan mededeeling te doen in dat blad, vooral ten dienste der veehouders:

dat de thans heerschende ziekte is de RUNDERPEST en niets anders; verder 't boven alles noodig te achten, dat dit helder en duidelijk worde, en belanghebbenden, door 't uitspreken van dat schrikverwekkende woord wakker geworden, zich het groote gevaar, waarin ze verkeeren, toch vooral klaar voor oogen stellen, in verband tot de hoogst aanzienlijke offers, die de runderpest in vroeger dagen in Nederland na zich sleepte. Voorts, dat zij 't gebruik in de officiële en andere publicatiën van een ander woord dan „runderpest,” en meer bepaald het spreken van „de thans heerschende veeziekte” eene simulatie acht, witermate geschikt om den wezenlijken toestand te verbergen; op die wijs wordt eene decentralisatie uitgelokt, en de verantwoordelijkheid overgebracht op de autonomie der gemeentebesturen, welk een en ander, naar haar oordeel, niets dan schade kan berokkenen. Nog gaf zij als haren wensch te ken-

nen, dat niet langer mogt worden getalmd de talrijke belanghebbenden met den nu toch wel genoeg onderzochten waren staat der kwaal bekend te maken, en achtte zij 't onmisbaar, dat krachtige en zeer doortastende maatregelen spoedig genomen worden, om de RUNDERPEST — nu reeds in 4 arrondissementen in Zuid-Holland voorkomende en zich DAGELIJKS uitbreidende — te onderdrukken, om op die wijs eene nationale ramp te voorkomen.

Verder besloot de vergadering aan den Minister een adres te zenden, daarin hare hoop te kennen te geven, dat de voorstellen der Regerings-Commissie en de eventueel door deze voorgestelde maatregelen hoe eer hoe liever openbaar gemaakt worden, en het wenschelijke te doen uitkomen, dat 't gebruik van ziek vleesch zoo veel mogelijk worde tegengegaan. Een adres — in hoofdzaak ontworpen — werd door de vergadering goedgekeurd, en zal door 't Hoofdbestuur spoedig verzonden worden.

Over de *varkensziekte* zijn daarop nog eenige mededeelingen gedaan; bij varkens b. v., die dierlijk voedsel nuttigen, komt zij nooit voor. Nog hebben zeer belangrijke discussiën plaats over het *inslepen van veeziekten door middel van de wagens van spoorwegen, sloombooten* enz. Per spoor zijn zelfs soms kwaad-droezige paarden vervoerd en bij de zeer erge besmettelijkheid van de runderpest, kan zeker geen veehouder in deze te voorzichtig zijn, zoowel in zijn eigen belang als in dat van zijne medeburgers. Men achtte de redeneringen in een stukje van 't *Handelsblad* van heden voor onvoldoende, en minstens moeilijk uitvoerbaar 1). Bepaalde middelen er tegen achtte men moeilijk op te geven. In tijden van nood echter kunnen andere maatregelen gelden dan in gewone tijden, en de zuinigheid van enkelen kon hier wel eens blijken de wijsheid te bedriegen.

Eenige ingekomen stukken van leden werden bestemd voor 't Tijdschrift der Mij 2). — De Voorzitter sloot de vergadering met dankzegging aan de aanwezigen voor de deelneming in de debatten.

1) Met eene mededeeling van den heer WAGELMANS te Zevenaar (in een dagblad) over de gevolgen van de gebrekkige wijze van vee-vervoer, was de vergadering 't niet eens.

2) Gelijk boven gezegd, heeft de Red. geen enkel stuk ontvangen. Wz.

Berigten.

Buitenland.

FRANKRIJK. Bij Keizerl. Besluit van 6 Jan. 1866 is de Heer H. BOULEY, Hoogleeraar aan de Veeartsenijschool te *Alfort*, benoemd tot Inspecteur-Generaal der Fransche Veeartsenijscholen; ter vervanging van den heer LECOQ, die op zijne aanvraag op pensioen is gesteld.

De Hr. LECOQ, vroeger Hoogl., later Directeur der V. A. School te *Lyon*, was sedert 1863 de opvolger van den heer RENAULT.

De heer RENAULT was in 1861 tot Inspecteur-Generaal benoemd, toen de heer YVART, welke die betrekking gedurende vele jaren vervuld had, om redenen van ziekte zijn ontslag had genomen.

[Een blik op de eervolle loopbaan van den beroemden RENAULT moge hier op zijne plaats zijn.

EUGÈNE RENAULT, geboren in 1805, zoon van een veearts, kwam in 1821 als kweekeling aan de school te *Alfort*, werd in 1823 Repetitor en verliet de school als Veearts in 1825. Een jaar later werd hij te *Alfort* benoemd tot „Chef de service”; 4 jaren later was hij Adjunkt-Hoogl. en in 1832 titulair-Hoogl. der kliniek, die, na een toestand van verval, van af 1830 onder zijne leiding tot die hoogte is opgevoerd, waardoor zij spoedig roemrijk bekend was. In 1838 werd RENAULT Directeur, tevens belast met het klinisch onderwijs, welke betrekking hij gedurende 24 jaren vervulde. Zijn arbeid in verschillende vakken der veeartsenijkunde wekt bewondering, én om de uitgebreidheid, maar veel meer om de degelijkheid, welke die schoone penvruchten van den rusteloozen, naauwkeurigen onderzoeker en streng kritischen bcoordeelaar kenmerkt en hun eene blijvende waarde verzekert. De heerschende en besmettelijke ziekten waren altijd het onderwerp zijner lievelings-studie. Toen in 1862 in Napels, Toskane

en den Kerkelijken Staat de Runderpest was uitgebroken, en Frankrijk bedreigd werd, vertrok RENAULT in het einde van Maart, op last der Regering, naar Italië. Daar ging hij aan het onderzoek met dien onvermoeiden ijver, die hem eigen was. Van af het begin van April bragt hij vele weken door te midden der Pontijnsche moerassen, bezig met lijkopeningen, onder een' brandenden hemel. Zijn dorst naar kennis verzadigd, zijn ligchaam door een langzaam maar doodelijk werkend miasma geïnfecteerd, trok hij verder. Te Napels werd hij in het begin van Mei ongesteld, te Florence aangetast door *febris intermittens perniciosa*; van daar wegens het ongezone klimaat naar *Bologna* vervoerd, stierf hij aldaar den 28 Mei, diep betreurd als eene coryphee zijner wetenschap door al de geleerde genootschappen, waarvan hij deel uitmaakte.

Bijzondere vermelding verdient zijn corresponderend lidmaatschap van de „*Académie des sciences*,” welke hoogst vereerende plaats sedert den dood van HUZARD, vader, vacant gebleven, in 1859 aan RENAULT werd aangeboden. RENAULT was Officier van het Legioen van Eer, Officier der Leopoldsorde, Kommandeur der orde van Frederik van Wurtemberg, Kommandeur der orde van St. Stanislas van Rusland, Ridder der orde van Frans Jozef van Oostenrijk.]

De „*Société impériale et centrale de Médecine Vétérinaire*” heeft in hare zitting van 10 Aug. 1865 met eenparige stemmen tot buitenlandsche „*membres associés*” benoemd de Profⁿ. DELWART van *Brussel*, ERCOLANI van *Bologna*, HERING van *Stuttgart*, HERTWIG van *Berlijn*, RÖLL van *Weenen* en SIMONDS van *Londen*.

ALFORT. Bij Keiz. Besl. van 9 Dec. 1865 is de Hoogl. BOULEY bevorderd tot Officier van het Legioen van Eer. Deze bevordering is geschied op voorstel van den Min. van Landbouw en Handel, wegens de uitstekende diensten, welke BOULEY heeft bewezen bij zijne zending naar Engeland, in zake de Runderpest. (Zijn ijver, zijne voortvarendheid, zijne groote verdiensten, vooral ook in deze zaak, zijn uit verschillende geschriften hier te lande genoegzaam bekend). Eene maand later werd BOULEY benoemd tot Inspecteur (zie boven).

LYON. Prof. RODET werd in 1863 tot Directeur benoemd, nadat

aan den Directeur LECOQ de betrekking van Inspecteur-Generaal was opgedragen.

De Heer CHAUVEAU, Chef de service der anatomie aan deze school, werd op het einde van 1863 tot Prof. in de anatomie, physiologie, zoölogie en het extérieur benoemd, ter vervanging van den Heer LECOQ in zijne lessen en ter vervulling van de hoogleeraars-plaats, die door de benoeming van Prof. RODET was opengevallen.

Prof. CHAUVEAU, de ook in de menschelijke geneeskunde met roem bekende anatoom en physioloog, werd in 1864 tot Corresponderend Lid der „Académie de Médecine” benoemd.

TOULOUSE. De Directeur dezer school, de Heer PRINCE is den 8 Febr. 1865 overleden.

[PRINCE was geboren in 1807 en verliet, na uitnemende studien gemaakt te hebben, in 1828 de school van *Alfort*; doch verwierf in 1829 de plaats van Chef de Service te *Toulouse*. Hij werd in 1833 naar *Alfort* verplaatst, doch in hetzelfde jaar nam hij een aanbod aan van den pacha *Méhemet-Ali* en vertrok naar *Egypte*, om mede te werken aan de oprigting der Veeartsenijschool van *Abou-Zabel*, waar hij Prof., later Directeur was. Na een 10 jarig verblijf aldaar, keerde hij naar Frankrijk terug en verwierf in 1842 eene hoogleeraarsplaats te *Lyon*. In 1846 werd hij aangesteld tot „Chef de bureau de l'administration des haras” aan het Min. van Landb. en Openb. Werken. Den 1 Jan. 1847 werd hij tot Directeur te *Toulouse* benoemd. De uitstekende geleerdheid en het zeldzaam redenaarstalent van den Heer PRINCE waren algemeen bekend.]

De heer LAVOCAT, Prof. der anatomie en physiologie te *Toulouse*, is in Maart 1865 benoemd tot opvolger van den heer PRINCE als Directeur.

De heer LAFOSSE, Prof. der kliniek en pathologie, de geleerde schrijver van het „*Traité de Pathologie vétérinaire*” is in 1865 benoemd tot Corresponderend Lid der „Académie de Médecine.”

WEENEN. Aan Dr. Fr. MÜLLER, Hoogl. der Zoötomie en Zoöphysiologie aan het Veeartsenijkundig Instituut, is bij Keiz. Besl. van 28 Mei 1865 den titel toegekend van Buitengewoon Hoogleeraar der Weener Universiteit.

De Directeur-Hoogleeraar Dr. M. F. RÖLL heeft den titel en het karakter ontvangen van Keiz. Kon. Regeringsraad.

STUTTGART. De voorloopig aangestelde Leeraren FRICKER en VOGEL zijn den 12 Oct. 1865, definitief tot Hoogleeraren benoemd.

MUNCHEN. Den 20 Maart 1865 overleed J. G. NIKLAS, Hoogl. der Centraal-Veeartsenijschool en Stads-Veearts te *München*, in den ouderdom van 53 jaren. Een groot verlies voor de School en voor zijne zoo talrijke vrienden.

DRESDEN. Den 28 Jan. 1865 overleed de verdienstelijke Leeraar der Hoefbeslagcer, de Veearts M. HARTMANN, in den ouderdom van 47 jaren.

»The Albert Veterinary College.»

(eene nieuwe Veeartsenijschool te Londen).

Het „*Edinburgh New Veterinary College*”, waaraan werkzaam waren de Prof.: JOHN GAMGEE, JOSEPH GAMGEE, SEHR., Dr. ARTHUR GAMGEE, JAMES LAW en A. F. BRETT, is in 1865 verplaatst naar Londen. Eene vereeniging van vele aanzienlijke en hooggeplaatste, burgerlijke en militaire personen had het plan gevormd, in de hoofdstad van Groot-Brittanje eene *Veeartsenijschool „van de hoogste klasse”* te stichten. Het „*New Veterinary College*” te *Edinburg* heeft het daartoe strekkende aanbod aangenomen, en bestaat thans, naast het „*Royal Veterinary College*”, als Londen's tweede Veeartsenijschool, onder den naam „*The Albert Veterinary College*”, gelegen in Queen's Road, Bayswater.

De school werd geopend den 2 October 1865.

De vereeniging, waaraan deze inrigting haar ontstaan te danken heeft, heeft tot Voorzitter den Hertog van NEW-CASTLE en tot Onder-Voorzitters een groot aantal notabelen. De commissie van bestuur bestaat uit zes leden, waartoe ook Prof. JOHN GAMGEE behoort.

Directeur der school, tevens Prof. der Therapie en Chirurgie is JOHN GAMGEE. Het docérend personeel bestaat verder uit: JAMES LAW, Prof. der Anatomie; W. DUGUID, Prof. der Physiologie; G. ARMATAGE, Prof. der Materia Medica en Superintendant der Pharmacie; W. J. RUSSEL, Prof. der Chemie; JOSEPH GAMGEE, SEHR., Prof.

der Hoefbeslagleer en Superintendent der ziekenstallen; JOHN COLEMAN, Prof. der Landbouwkunde.

Aan de school is verbonden eene *landbouwkundige afdeeling* onder de leiding van Prof. COLEMAN, die theoretisch en praktisch onderwijs in de Landbouwkunde geeft. De leerlingen dezer afdeeling hooren tevens de lessen der Prof^a. RUSSELL en JOHN GAMGEE, en bovendien andere, welke zij verlangen bij te wonen.

Met het doel om de studie der anatomic, chemie en physiologie te bevorderen, werd voor minstens tien kweekelingen, die van af den 2 Oct. 1865 de school bezocht hadden, de mededinging open gesteld naar ééne plaats van kosteloos onderwijs. Daartoe zou in April 1866 in genoemde leervakken een examen worden afgenomen. Als prijzen voor de best afgelegde examina zouden medaljes en getuigschriften worden uitgereikt. De primus van dit examen zou eene zilveren medalje ontvangen; hij zou bovendien terug ontvangen het schoolgeld, dat hij voor den afgeloopen winter-cursus betaald had.

Het schoolgeld voor den winter-cursus bedraagt 26 pd., 5 sh. (ongeveer *f* 350); dat voor het onderwijs in een enkel leervak 5 pd., 5 sh. (ongeveer *f* 65).

Ieder, die examen wil afleggen, ten einde een diploma als Veearts aan deze school te verkrijgen, moet aldaar minstens twee malen geregeld een winter-cursus gevolgd hebben. In het programma der school komt echter de raadgeving voor, dat men meer tijd aan de studien moge besteden. [En zoo dit niet gebeurt, begrijpen wij waarlijk niet, hoe het mogelijk zal zijn, dat de aan het „Albert Veterinary College” gevormde Veeartsen immer zullen kunnen regtvaardigen, dat de school hunner opleiding is „a Veterinary College of the highest class.]

A. W. H. WIRTZ.

Binnenland.

In het verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal belast met het onderzoek van de jongste Regerings-Verslagen betreffende den staat van het onderwijs in ons land (loopende over de jaren 1862/63 en 1863/64) komt in het verslag over den staat in 1863/64 het volgende voor:

„*Rijks Veeartsenijschool.* Vreemd is het van den Minister van Binnenlandsche Zaken zelven te vernemen, dat de ziekenstallen in slechten toestand blijven verkeeren, dat het lokaal voor dissectie bestemd ondoelmatig is, wanneer men in de begrootingen voor zijn Departement, tot hiertoe althans geene middelen ziet aanvragen tot wegname dier gebreken, waarvan het eerste ook reeds in het vorige Regeerings-verslag werd vermeld. Of is welligt sedert het schooljaar 1863/64 uit de gewone kosten van het onderhoud der School herstel aangebragt? Zoo niet, dan vordert de zaak de aandacht des Ministers, vooral bij de herinnering, dat hij beloofd heeft in overweging te zullen nemen den wensch, geuit in het Voorloopig Verslag over zijne begrooting voor het loopende dienstjaar (Art. 61), dat in het belang van bevordering der praktische opleiding meer zieke beesten aan de inrigting ter verzorging wierden toevertrouwd. Tot bevrediging toch van dat verlangen zullen goed ingerigte ziekenstallen wel een onmisbaar vereischte zijn.”

In het Verslag van den toestand van het Hertogdom Limburg in het jaar 1863, komt blz. 449 het volgende voor:

De melk van koeijen door de ziekte (*mond- en klaauwzeer*) aangedaan, is ongekoekt, schadelijk voor den mensch, vooral wanneer zij aanhoudend gebruikt wordt. Door den Veearts in het 5de distrikt (de Heer JANNÉ te Roermond) is waargenomen, dat kinderen en ook een volwassen persoon daardoor ongesteld werden. Op zijn voorstel zijn dan ook de ingezetenen van Roermond door het gemeentebestuur tegen het gebruik dier melk gewaarschuid.

's Hage, 2 Julij 1865. Door den Minister van Binn. Zaken zijn benoemd tot buitengewone Leden der Commissie tot het afnemen van het eindexamen der kweekelingen van 's Rijks Veeartsenijschool voor dit jaar, de Heeren H. J. HALBERTSMA, Hoogleraar te Leiden, G. E. VOORHELM SCHNEEVOOCT, Hoogleraar te Amsterdam, en A. W. M. VAN HASSELT, Leeraar aan 's Rijks Kweekschool voor Militaire Geneeskundigen.

Genoemd eindexamen is den 5 Julij afgenomen aan 10 kweekelingen van het 4de studiejaar; welke daarna zijn benoemd, als volgt:

tot Veearts met lof:

de H.H. J. F. LAMÉRIS.
J. BILLEKES.
H. G. WERKMAN.

tot Veearts:

de H.H. J. M. D. WESTHOLZ.
P. F. MICHELS.
R. BOSSCHER.
F. VAN AERDE.
L. VAN MERVENNÉE.
J. KÖHLER.
D. C. VALEWINK.
J. L. VAN DER WURFF.

Na een afgelegd vergelijkend examen in Junij 1865 (waaraan door 9 aspiranten werd deelgenomen) zijn benoemd tot kweekelingen aan 's Rijks Veeartsenijschool, om voor de Militaire Vétérinaire dienst te worden opgeleid, de Heeren D. F. VAN ESVELD van *Amersfoort*, W. I. P. VAN OPPENRAAIJ van *Bemmel*, J. F. SCHLÜTER van 's *Gravenhage*.

De Inspecteur van de Milit. Geneesk. Dienst der Landmagt heeft in Junij 1865, aan de kweekelingen van het 4de studiejaar aan 's Rijks Veeartsenijschool bekend gemaakt, dat er twee plaatsen van Paardenarts der 3de klasse bij het leger vakant waren, en hen uitnoodigd, om, na tot Veearts te zijn benoemd, naar die plaatsen te dingen. Daartoe hebben zich later aangegeven de Heeren Veeartsen D. C. VALEWINK en J. L. VAN DER WURFF.

De Runderpest in de diergaarde te Rotterdam.

Rotterdam, 12 Jan. 1866. Sedert eenige dagen is de veeziekte ook in de diergaarde alhier uitgebroken; een 12tal herten is reeds daaraan bezweken. De ziekte neemt bij elk dier zoo spoedig toe, dat de dood binnen 24 uren er op volgt en geene inwendige middelen zijn aan te wenden. (*Alg. Handelsblad* van 15 Jan. 1866, N°. 10621).

Nadat de verzameling langen tijd voor de ziekte gespaard was gebleven, brak zij in de laatste dagen van December in een der hokken

van de herten uit, en stierven daaraan binnen den tijd van 10 dagen 2 paard- 2 russa- en 3 Moluksche *herten*, alsmede het paar *Anoas* (*Antilope depressicornis*). Niettegenstaande alle aangewende zorgen, mogt het niet gelukken, een enkel der aangetaste dieren te behouden; doch wij kunnen met genoegen mededeelen, dat sedert geene ziektegevallen meer zijn waargenomen, en wij mogen dus hopen, dat de inrigting van die vreeselijke ramp verlost is. (*N. Rotterd. Courant*).

Provinciale Veeartsen.

Noord-Holland. In de buitengewone zitting der Prov. Staten werd den 26 Sept. 1865, behandeld en aangenomen eene Verordening tot wering der veeziekte in die provincie. Verder werd besloten tot het aanstellen van een *Provincialen Veearts*, op een traktement van *f* 1200 en vergoeding van reis- en verblijfkosten (volgens tarief), als de verordering in werking moet gebragt worden en de veeziekte zich binnen de provincie voordoet. Bij schorsing der verordering zal het traktement *f* 600 bedragen. De Verordening is den 28 Sept. door den Koning goedgekeurd en den 4 Oct. in werking gekomen.

Door de Gedep. Staten werd tot Prov. Veearts benoemd de Heer J. HUFFNAGEL te *Haarlem*.

Bij circulaire van den 7 Febr. 1866 werd door hen aan de gemeentebesturen kennis gegeven, dat zij den Heer H. G. WERKMAN jun.; (destijds toegevoegd aan de Runderpest-commissie) hadden aangesteld om den Prov. Veearts bij te staan, met bepaling dat hij op den datum van het besluit in functie was getreden.

Gelderland. In de zitting der Prov. Staten van 12 Oct. werd besloten, dat er kon overgegaan worden tot het tijdelijk aanstellen van een *Prov. Veearts*; dat de bepaling van zijne belooning en van zijne standplaats en de regeling van zijn werkkring opgedragen is aan Gedep. Staten; dat aan hem, wanneer hem het doen van reizen in de provincie wordt opgedragen, vergoeding voor reis- en verblijfkosten uit de provinciale fondsen zal verleend worden, berekend naar het tarief voor Ambtenaren van de 3de kl. (Kon. Besluit, 15 Dec. 1849, Staatsblad N°. 62). Door Gedep. Staten werd in hunne op-

roeping bekend gemaakt, dat aan genoemde betrekking verbonden is eene bezoldiging van *f* 150 's maands, benevens reis- en verblijfkosten.

Tot Prov. Vecarts werd benoemd de heer J. H. SMIT te *Huissen*.

Ter voorziening in de zeer geringe veeartsenijkundige hulp der gemeentebesturen, hebben de Gedep. Staten, in November 1865, die besturen uitgenoodigd, elk voor zich of in vereeniging met elkander Veeartsen aan te stellen. Aan deze kan eene provinciale toelage van hoogstens *f* 200 worden gegeven, onder voorwaarde, dat zij zullen zijn ter beschikking van Gedep. Staten.

Utrecht. De Gedep. Staten hebben in Jan. 1866 tot *tijdelijk Veearts in dienst der provincie* benoemd den Heer W. J. E. HEKMEIJER te Utrecht.

Overijssel. De Prov. Staten besloten in hunne buitengewone vergadering van den 6 Febr.: *f* 100,000 beschikbaar te stellen, ten einde, bij het uitbreken der runderpest in de provincie, daarvan zoo noodig gebruik te maken tot het afmaken van ziek of verdacht vee, en magtigde de Ged. Staten, op die plaatsen waar zij het noodig achten, voor den tijd van één jaar, tegen genot eener toelage van *f* 200, *Provinciale Veeartsen* te benoemen, en daartoe ook deskundigen (*empirici*) in aanmerking te doen komen.

A. W. H. WIRTZ.

Personalia.

De Heer Dr. L. J. Egeling, Referendaris bij het Ministerie van Binnenlandsche zaken, (Afd. Medische Politie) is door Z. M. bij Besluit van 3 Junij 1865 benoemd tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, en bij Besluit van 21 Oct. tot Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht in Zuid-Holland, standplaats *'s Hage*.

De Heer H. van Cappelle, Med. Doctor te *Amsterdam*, is bij Kon. Besluit van 4 Nov. 1865 benoemd tot Referendaris bij het Min. van Binnenl. Zaken, ter vervanging van Dr. L. J. Egeling.

Bij Z. M. Besluit van 16 Oct. 1865 zijn bij het personeel van de Militaire Vétérinaire Dienst benoemd: tot Paardenarts der 2de kl. (naar ouderdom van rang) de Paardenarts der 3de kl. J. J. Hinze van het 5de Regt. Dragonders; — tot Paardenarts der 3de kl. de HH. Veeartsen J. Laméris, J. L. van der Wurff en D. C. Valewink, resp. bij het 3de, 4de en 5de Regt. Dragonders (*Haarlem*, *Zutphen* en *Venloo*).

De Heer J. C. D. Minlot, Adjunct-Paardenarts (2de Luit.) van het leger in Oost-Indië, is den 7 Julij 1865 bevorderd tot Paardenarts (1ste Luit.).

De Heer J. Billekes (jun.) heeft zich, na het verlaten der school, gevestigd te *Horst* (Limburg) en is later benoemd tot Veearts voor het 7de Distrikt van Vee stapel in Limburg, standplaats *Horst*.

De Heer Westholz is in 1865, kort na zijne intrée in de praktijk, benoemd tot Stads-Veearts, Keurmeester van het vee en vleesch te *Nijmegen*. (Jaarwedde f 550.)

De Heer Michels, die van 'af Sept. 1865 in Zuid-Holland werkzaam geweest was, als toegevoegd aan de Runderpest-Commissie, heeft zich in Mei 1866 gevestigd te *Heusden*.

De Heer H. J. H. Stempel, Stads-Vecarts en Keurmeester van het vee en vleesch te *Arnhem*, heeft zich in October 1865 gevestigd te *Loenen* (voor de vereeniging der gemeenten: *Abcoude-Proosdij*, *Abcoude-Baambrugge*, *Nijenrode*, *St. Pieter-Loenen*, *Loenersloot*, *Loosdrecht*, *Nigtevecht*, *Ruwiel* en *Vreeland*) op eene jaarwedde van *f* 800.

In zijne plaats is te *Arnhem* benoemd de Heer Rutgers aldaar.

De Heer Mossel is benoemd tot Vecarts voor *Tiel* e. a.

De Heer Sandkuyl heeft zijne standplaats *Baam* verlaten en zich later gevestigd te *Zeijst*.

Gepensioneerd.

De Heer J. B. Stolkert, Paardenarts der 1ste kl. bij het Regt. Rijd. Art. (*à f* 900).

Overleden.

Den 25 Dec. 1865 te *Aarlanderveen*, de Heer Jacob van Dam, oud 80 jaren, de Nestor der Nederlandsche Vecartsen, Ridder der Orde van de Eikenkroon, Voorzitter van de Afd. Zuid-Holland onzer Maatschappij. Gelijk bekend is, was hij immer met rusteloozen ijver voor zijn vak beziel, gelijk vooral de leden der voormalige Zuid-Hollandse Maatschappij van haar wakker medelid kunnen getuigen, en had tevens de dichtkunst in hem een gelukkigen beoefenaar.

Den 1866 te *Assen*, de heer J. van der Weyde, Gouvernements-Vecarts op *Java*, die zich tot herstel zijner gezondheid met verlof hier te lande bevond. (Zie blz. 126.)

Vakante plaatsen.

De Runderpest was oorzaak, dat sedert 1865, vele gemeenten besloten, Vecartsen aan te stellen. Hoewel het aanbod hier en daar, wat de toegezegde belooning betrof, niet karig kan genoemd worden; bleven echter vele plaatsen onvervuld, om de eenvoudige reden, dat de aanlokkelijke uitnodigingen aan de Vecartsen gerigt vrij algemeen het kenmerk droegen, van slechts gevolgen te zijn van voorbijgaande runderpest-vrees en runderpest-zorg. Uitzigt op eene fatsoenlijke maatschappelijke positie lag slechts in weinige opgesloten.

1. De gemeente *Wijk bij Duurstede* vroeg reeds in Sept. 1865 een Vecarts, op eene jaarlijksehe toelage van *f* 500. — (Utr. Dagblad).

2. De gemeenten *Rhenen*, *Amerongen* en *Leersum* vroegen in Sept.

1865 een Veearts, *voorloopig voor één jaar*, op eene bezoldiging van *f* 500. — (Ibid).

3. De gemeenten *Jaarsveld*, *Lopik* en *Willige-Langerak* vroegen een Veearts, *tijdelijk*, tegen eene bezoldiging naar het jaar berekend van *f* 400. — (Ibid).

4. De gemeente *Arnhem* vroeg in October, als eerste keurmeester van het slagvee, een Rijks-Veearts 1ste of 2de kl., op eene jaarwedde van *f* 800, en met eene toelage van *f* 50 per maand, voor zoolang de door den gemeenteraad bepaalde tijdelijke maatregelen tegen de runderpest in werking blijven. (Benoemd werd de heer Rutgers; zie blz. 254).

5. De *vereniging of kring van Heusden* vroeg in Jan. 1. l. (De Runderpest, Bijl. t. d. Lb. Ct.; N°. 34) ten spoedigste een Veearts, genegen om zich te *Heusden* te vestigen, en aldaar en in de omliggende gemeenten zijne praktijk uit te oefenen. Voor de diensten te praesteren aan de Gemcentebesturen van gezegde verceniging, werd hem toegekend eene bezoldiging van *f* 600 's jaars, gedurende den tijd van 6 jaren. (Benoemd werd de Heer Michels, zie blz. 253.)

6. De gemeente *Tiel*, in verceniging met eenige omliggende gemeenten, vroegen vóór einde Maart 1866, (De Runderpest, enz. N°. 50) een *geëwamineerden Veearts*, ter standplaats *Tiel*, op eene jaarwedde van *f* 600, gedurende 4 jaren. (Benoemd is de Heer Mossel; zie blz. 254).

7. De gemeente *Harderwijk* vroeg een Veearts op eene jaarwedde van *f* 450.

8. De gemeente *Zeijst* vroeg een Veearts op eene jaarwedde van *f* 4—600. (?) (Benoemd is de heer Sandkuyl; zie blz. 254).

9. De gemeente *Smilde* (Drenthe) vroeg een *geëwamineerd Veearts*, op eene jaarlijksche toelage van *f* 200. (De Runderpest, enz., N°. 48, 3 Maart.)

10. De gemeente *Haltem* vraagt een Veearts, op eene jaarwedde van *f* 500.

A. W. H. WIRTZ.

*Personeel der Militaire Veterinaire Dienst in
Nederland.*

Paardenartsen der Eerste Klasse.

A. J. de Bruyn (30),	v. a.,	15 Oct. 1856,	<i>Utrecht.</i>
J. J. van Laar (25),	3 d.,	19 April 1857,	<i>Haarlem.</i>
C. H. M. Houba (15),	2 d.,	30 April 1858,	<i>'s Hage.</i>
J. E. C. Schook (20),	5 d.,	22 Sept. 1861,	<i>Venloo.</i>
A. F. van Ghert (15),	4 d.,	1 Jan. 1863,	<i>Zutphen.</i>
F. A. Ludwig,	1 d.,	29 Dec. 1864,	<i>Deventer.</i>

Paardenartsen der Tweede Klasse.

J. L. N. Weissenbruch,	5 d.,	23 Sept. 1861,	<i>Roermond.</i>
J. H. Houtzagers,	5 d.,	31 Oct. 1863,	<i>Venloo.</i>
W. F. Schröder,	v. a. 1),	3 Jan. 1864,	<i>Arnhem.</i>
H. M. Stieckel Schoemaker,	m. a.,	12 Mei. 1864,	<i>Breda.</i>
E. H. A. H. Boudewijns,			
(Ged. voor 5 jaren n. O. I.)		14 Oct. 1864,	
J. J. Hinze,	3 d.,	16 Oct. 1865,	<i>Amsterdam.</i>

Paardenartsen der Derde Klasse.

R. G. Robertson,	2 d.,	9 Nov. 1855,	<i>'s Hage</i>
F. Meyer,	2 d. 2),	27 Sept. 1857,	<i>Leiden.</i>
S. A. F. Stieckel Schoemaker,	4 d.,	14 Oct. 1864,	<i>'s Bosch.</i>
J. G. S. Arntz,	5 d.,	„ „	<i>Maastricht.</i>
R. J. Schouten,	v. a.,	„ „	<i>Amersfoort.</i>
M. Stoffels,	r. a.,	„ „	<i>Arnhem.</i>
J. Laméris,	3 d. 3),	16 Oct. 1866,	<i>Utrecht.</i>
J. L. van der Wurff,	4 d.,	„ „	<i>Zutphen.</i>
D. C. Valewink,	1 d.,	„ „	<i>Deventer.</i>

1) Gedetacheerd bij het Regiment Rijdende Artillerie.

2) Gedetacheerd bij het Regiment Veld-Artillerie.

3) Tijdelijk gedetacheerd bij het Regiment Veld-Artillerie.

*Personeel der Militaire Vétérinaire Dienst in
Oost-Indië.*

Paardenarts der Eerste Klasse.

A. de Vos (15), *Batavia*, 4 Febr. 1858.

Paardenartsen der Tweede Klasse.

E. H. A. H. Boudewijns,
(Ged. v. 5 jaren v. h.
Ned. leger.) *Soerabaya*, 14 Oct. 1864.
J. C. D. Minlot, *Salatiga*, 7 Julij 1865.

Adjunct-Paardenartsen.

J. J. Postma, *Magelang*, 17 Sept. 1860.
J. C. Wijs, *Batavia*, 21 Mei 1864.

A. W. H. WIRTZ

1865/66.

*Naamlijst der kweekelingen aan 's Rijks-
Veeartsenijschool.*

Vierde Studiejaar.

Geene.

Derde Studiejaar.

J. de Heer,	van Leek,	Prov. Groningen.
H. de Boer,	„ Goudzwaard,	„ Z.-Holland.
W. C. Schimmel 1),	„ Amersfoort,	„ Utrecht.
A. Overbosch 1),	„ Epe,	„ Gelderland.
J. B. H. Moubis 1),	„ Tegelen,	„ Limburg.
L. Jannó,	„ Roermond,	„ id.
E. Houben,	„ Horst,	„ id.
G. A. Reimers,	„ Dalen,	„ Drenthe.
W. Snijders,	„ Zuid-Beijerland,	„ Z.-Holland.
A. J. Klarenbeck,	„ Zaandam,	„ N.-Holland.

Tweede Studiejaar.

A. Clerex,	van Weert,	Prov. Limburg.
P. C. Buiterse,	„ Oosterland,	„ Zeeland.
D. J. B. Rutgers,	„ Doesborgh,	„ Gelderland.
Y. S. Hamstra,	„ Strens,	„ Friesland.
H. A. H. van Priel,	„ Eindhoven,	„ N.-Brabant.
K. J. Werkman,	„ Leens,	„ Groningen.
J. H. Sorber,	„ Weesp,	„ N.-Holland.
H. S. Luurs 2),	„ 't Zand,	„ Groningen.
H. Mars 1),	„ Utrecht,	„ Utrecht.
L. Hermkes,	„ Horst,	„ Limburg.
F. W. van Dulm,	„ Elst,	„ Gelderland.
P. A. v. d. Munckhof,	„ Venraij,	„ Limburg.
G. W. V. Arntz,	„ Bommel,	„ Gelderland.
G. J. Eggink, Dz.	„ Laren,	„ id.
F. Mos,	„ Assen,	„ Drenthe.
J. F. P. Schönfeld,	„ Bellingwolde,	„ Groningen.

1) Militaire kweekeling.

2) Externe kweekeling.

Eerste Studiejaar.

J. P. Dutilh,	van Vlissingen,	Prov. Zeeland.
D. F. van Esveld 1),	„ Amersfoort,	„ Utrecht.
W. J. P. v. Oppenraaij 1),	„ Bemmcl,	„ Gelderland.
J. F. Schlüter 1),	„ 's Hage,	„ Z.-Holland.
J. Th. v. d. Loeff,	„ Stadskanaal,	„ Groningen.
M. J. Hengeveld 2),	„ Utrecht,	„ Utrecht.
P. Thomassen,	„ Grondsveld,	„ Limburg.
P. Kctner 3),	„ Middelburg,	„ Zeeland.
J. van den Berg,	„ Utrecht,	„ Utrecht.

(De kweekelingen J. KASTEEL van het 2de, en A. W. SPRENGER en J. VAN DER POL van het 1ste Studiejaar hebben na afloop van het schooljaar 1864—65 de school verlaten.)

Aan het admissie-examen aan 's Rijks Vceartsenijschool, in Julij 1865 afgenomen, werd deel genomen door 14 aspiranten, waarvan 5 zijn toegelaten.

Aangaande het admissie-examen voor militaire kweekelingen in 1865, zie blz. 250.

1) Militaire kweekeling.

2) Externe kweekeling.

3) Heeft in Mei 1866 de school verlaten.

*Sedert de laatste opgave hebben de volgende
Heeren de contributie ingezonden :*

C. Mazure,	over 1865.
F. B. Venema,	„ 1865.
F. H. S. Dehne,	„ 1865 en 1866.
J. L. N. Weissenbruch,	„ 1865 en 1866.

INHOUD

VAN DEN TWEEDEN JAARGANG.

Pathologische Anatomie.

- Verscheuring van het hart bij een paard, door J. A. ALERS. Blz. 3
Een kiekeu met vier beenen, door F. C. HEKMEIJER. » 129

Pathologie en Therapie.

- Etterzak in de borstholte bij een paard, door J. A. ALERS. » 5
Genezing der mondklem bij eene koe, door J. A. HINZE. » 7
Waarnemingen omtrent de moerziekte bij het rundvee, door J. A. ALERS. » 8
Bijvoegsel der RED. » 14
Hersentyphus, door J. A. HINZE » 130
Bijvoegsel, door A. W. H. WIRTZ » 131
Hemiplegie, door J. A. HINZE. » 133
Bijdrage over lendentyphus (Typhus spinalis) der paarden, door J. C. KEGELAER » 134
Kwaadaardige catarrhale koorts (Catarrhus malignus) van het rund, door J. C. KEGELAER. » 148
Kleine bijdrage tot de diagnostiek der longziekte, door J. C. KEGELAER » 151
Koliijk door verscheuring van het net met darmbeklemming bij een paard, door J. C. KEGELAER. » 154

- De Runderpest in *Engeland*, door A. W. H. WIRTZ. . . Blz. 193
 De symptomatologie en pathologische anatomie van de
 Runderpest in *Nederland* en *Engeland*, medegedeeld uit
 het verslag van Dr. FURSTENBERG, door A. W. H. WIRTZ. » 226

Chirurgie.

- Belangrijke verwonding en bloeding uit de halsader en
 halsslagader van het paard, door P. J. KÖHLER. . . » 158
 Bijvoegsel, door G. J. H. » 168
 Afscheuring van den buitensten hoornigen schoen van het
 regter achterbeen bij eene koe, door J. C. KEGELAER. » 169
 Onvolkomene schouderontwrichting met verrekking en
 verscheuring van borst- en schouderspieren, door J. C.
 KEGELAER » 170

Geregtelijke Veeartsenijkunde.

- Verwaarloosde en verouderde keelontsteking, ingezonden
 door L. VAN DRIEL. » 33
 Costuumwetten, door L. VAN DRIEL te *Eindhoven* . . . » 38
 » , door J. VAN DAM te *Aarlanderveen* . . . » 39
 » in *Limburg*, door A. J. JANNÉ » 40
 » te *Gouda*, enz., door J. B. SNELLEN. . . » 40
 Actio redhibitoria. Medegedeeld door Mr. COHEN . . . » 173
 Redhibitoir gebrek. Vonnis der Arrondissements-Regtbank
 te *Amsterdam* » 180

Hoefbeslagleer.

- Eene nieuwe wijze van scherp- of winterbeslag, uitge-
 vonden door A. J. JANNÉ, en over eenige andere
 soorten van winterbeslag, medegedeeld door F. C. HEK-
 MEIJER. (Met afbeeld.) » 28
 Scherpbeslag, door A. J. JANNÉ » 186

Geschiedenis der Veeartsenijkunde.

- Bijdragen tot de geschiedenis der Veeartsenijkunde, vooral
 in *Nederland*. (Vervolg van blz. 348, Jaarg. I.) . . . » 41

Veeteelt.

- Eenige veeteeltkundige regelen der Grieken en Romeinen.
 (Vervolg van blz. 200, 1^c Jaarg.) » 187

Mengelwerk.

Programma voor de 2 ^{de} Algemeene Vergadering der Maatschappij, op 17 Sept. 1864	Blz.	58
Verslag van die Vergadering	"	60
Bijl. A. Verslag van de werkzaamheden en den toestand der Afd. <i>Zuid-Holland</i>	"	79
» B. Verslag enz. van de Afd. <i>Utrecht</i>	"	82
» C. Voorstel om aan de regering eene wet op de uitoefening der Veeartsenijkunde te vragen, door J. C. KEGELAER	"	84
» D. Over empirisme in de Veeartsenijkunde, door J. C. KEGELAER.	"	86
Nog iets tot de nadere kennis der »empirici" in de Veeartsenijkunde, door A. J. JANNÉ	"	93
Naschrift over empirisme, door A. W. H. WIRTZ	"	101
Mededeelingen, die over het empirisme hier te lande handelen	"	102
Drie staaltjes van empirie uit het buitenland	"	103
De werkzaamheid van den slokdarm bij het slikken, volgens CHAUVEAU	"	106
Een schrikbarend staaltje van kwakzalverij.	"	108
Programma voor de 3 ^{de} Algemeene Vergadering der Maatschappij, op 5 Sept. 1865	"	238
Kort verslag van die vergadering, door Dr. L. MULDER.	"	241
De Veeartsenijschool op de Staatsbegrooting voor 1865.	"	115
Internationaal Veeartsenijkundig Congres te Weenen, in Aug. 1865. Programma, medegedeeld door G. J. H.	"	118
Vergaderingen in Nederland alwaar Veeartsenij- en Vee- teeltkundige onderwerpen worden behandeld, door G. J. H.	"	119
Uitloving van eene premie door den Min. van B. Z., voor het tijdig ter beschikking stellen van runderen met natuurlijke pokken	"	120
Buitenlandsche berigten, medegedeeld door A. W. H. WIRTZ.	"	244
»The Albert Veterinary College,» eene nieuwe Veearti- senijschool te Londen, medegedeeld door A. W. H. WIRTZ.	"	247
Necrologie	111, 113, 126	

Levensberigten, medegedeeld door A. W. H. WIRTZ:	
van Verheijen	Blz. 112
» Renault	» 244
» Prince	» 246
Binnenlandsche berigten, medegedeeld door A. W. H.	
WIRTZ	» 248
Eindexamen aan 's Rijks Veeartsenijschool in 1864.	» 249
Provinciale Veeartsen	» 251
Vakante plaatsen.	» 127,254
Personalia	» 125,253
Naamlijst der Maatschappij in 1864/65.	» 121
Personeel der Militaire Vétérinaire Dienst in Nederland en Oost-Indië	» 256
Naamlijst der Kweekelingen aan 's Rijks Veeartsenijschool in 1864/65.	» 123
Idem in 1865/66.	» 258